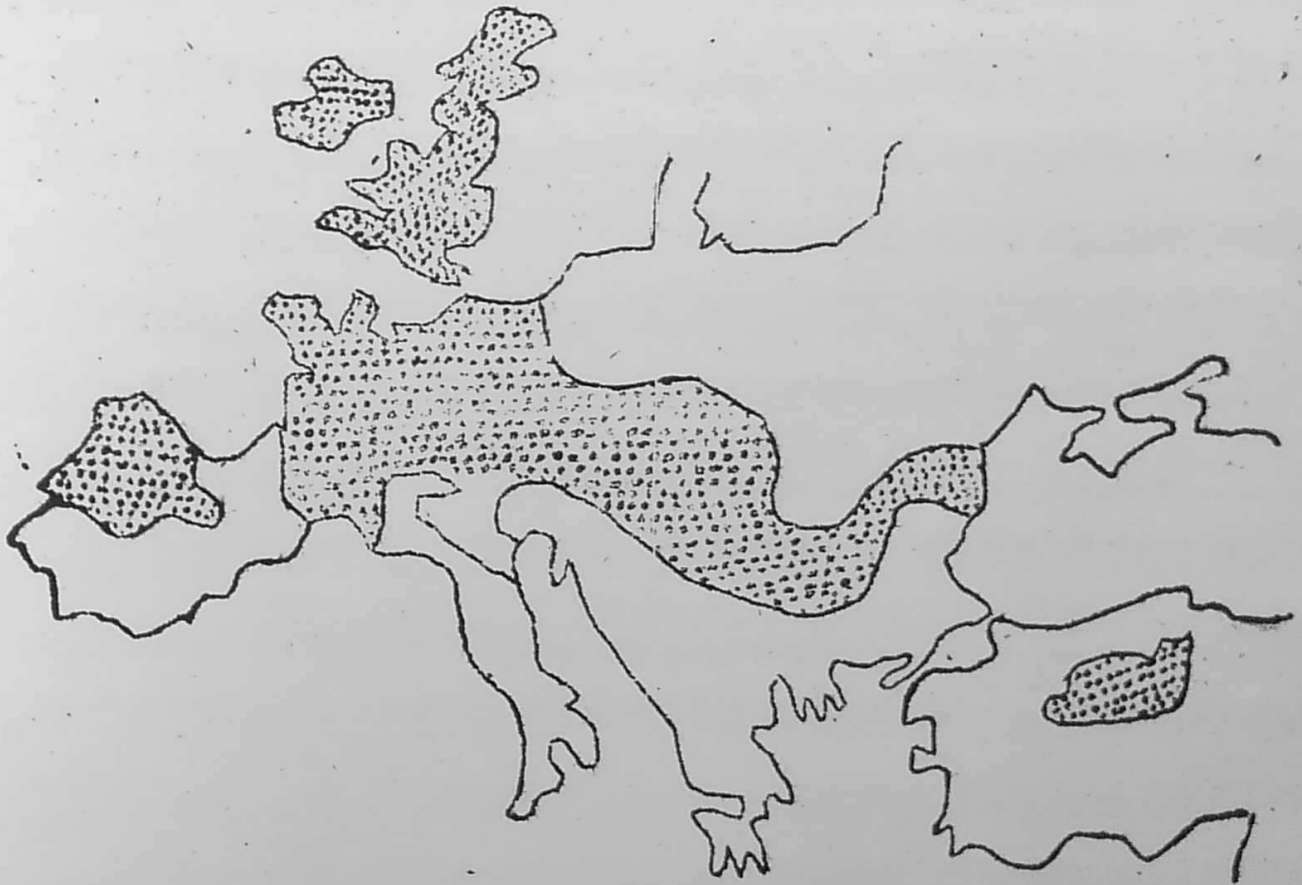
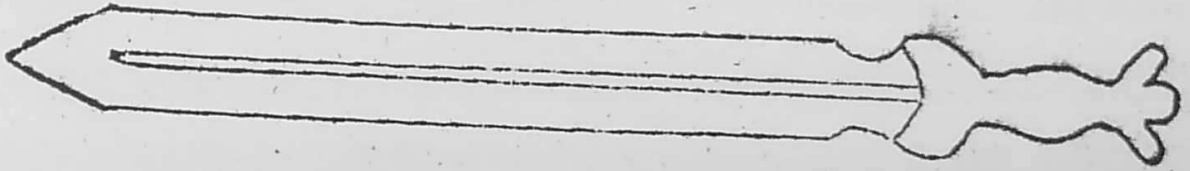

henjoum kelt
O SAM

Riverenn : 20

Priz : 50 lur

AN HAD 3820 M.T.

Dastumedenn c'hwec'hsizhuniek labourioù "Kenvreudeur an Hengoun
 Sekretourva : 2, straed Leonard de Vinci ROAZHON. Kelt

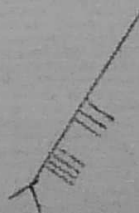
PAOTRED DIVERGONT .

Embannet ez eus bet, gant kelaouennoù eus Paris (Radar, Libe-
 ration, hag all), ul luc'hskeudenn ma weler warni daou "zrouiz"
 o kemer porzh en lidoù unan eus ar mil ha mil a ilizoù bihan a
 vleugn en kêr Baris. Hervez ar pezh hon eus lennet, rannet e
 vije bet ganto etre an dud a oa eno uhelvarr an Nedeleg : ur sa-
 krilaj heugus !

Piw eo an "drouized-se", her gouzout a reomp. Petra o deus
 c'hoant d'ober, her gouzout a reomp ivez. Anezho daou baotr ya-
 ouank eus an Emsao, farserien divergont, hep beli na aetrouniezh
 Eo, un doare beli o devo e-pad ur pennad-amzer : beli tud hep
 koustiañs o c'hoari goap ouzh paour kaezh tud nay a velo d'o heu-
 o krediñ e kerkhent war lerc'h "kannadeg an neñv". Tennañ spled
 ha glear eus ane an Drouized, tadoù speredel hor Gouenn hag hor
 Yezh, sed a glaskont, tra 'rall ebet. Mad an eneoù, savidigezh
 ar speredoù etrezek ar gwirionezoù uhel bet testamantet dimp gant
 an Tadoù Kozh, se n'eo mann evito. Bezañ "ar Barzh Meur" pe "an
 Oviz Mael", c'hoari drouiz gant ur sae wenn heb damant ebet ouzh
 liw ar wirionez hag an deoliezh, se avat a zo brav ha gloriüs !

Gwazh a se d'ar Vreahoneg ha d'ar C'hallaoued a chomb figor o
 genoù war nav eur dirak seurt drouized meularjes : kouezhañ etre
 kraban Drouksperedoù Announ eo a raint, ha neket sevel war hent
 ar Gwennva.

O G A M .

AN ABERZH. (1)

4. Ha ret eo an Aberzh ?

Aberzhoù a rae ar Gelted evel kement henbobl all. Aberzhioù-den a oa zoken. Goñt 'ouzer pezh a lavar an "Notennoù diwar-benn se :

" Ar c'hinnigoù a oa anezho traot a bep seurt a vije re hir o des-revel amañ, bez' e weled en o mesk adalek barrennoù aour hag arc'hant " betek krec'hioù ha tammoù pilhoù, Daspugnet e vezent er-maez, el lec'hioù kensacret, skourret ouz barrou gwez, taolet e strad lennoù ha sterior pe douaret er gennioù.

" En aberzhoù e veze kinniget d'an doueed gwad al loened hag an dud. "Römp amañ da evessaat e oa boaz, en Henamzer, holl bobloù Europa hag Azia d'ober aberzhoù tud, zoken ar re seveneta anezho. Ar C'hresianed a "zalc'has pell d'ar voazamant-se, kerkouls hag holl bobloù Italia, ar "Romaned en o zouez. Ar Romaned desket er 1 kantved kent H.S. a daere o soñjal e kave d'ar Gelted enori o doueed dre lakaat tud : antounac'haat a raent e oa bet hennez ivez boaz ogourdaou o-unan ken, c'hoaz er bloaz 215 H.S. : goude an emgann bras end-eeun e varvas ennañ Posthumus gant e armead, e oa bet douaret ez veo gant o zadou er marc'ha-llac'h saoud e Rom eur C'helt hag eur Gelted, eur Gresian hag eur C'hresianez, dre ma kredent e vije habaskaet dre-se buanegez o doueed.

"E-touez ar Gelted, evel e-touez ar pobloù-all, e veze lies mennad d'an aberzhoù : 1) enori an doueed. 2) kacout trevadoù mat. 3) mirout e yuzez d'eur c'hlañvour. 4) prena digant an doueed ar gounid er brezel. 5) o zrugarekaat goude an trec'h. 6) dic'haoui pa zegoueze ganto beza trec'het.

"An dud lazet en aberzhoù a oa anezo alies sklaved, prizonidi-vrezel pe dorfedorien. Er c'henta kantved kent H.S. e krede kelted Gallia e oa aberzh an dorfedorien ar gwella gant an doueed, nemet, pa ne veze ket "a-walc'h a dorfedorien pe pa venned kreski talvoudegez an aberzh e "raed ouzpen gant tud didamall. Lazt e veze an aberzhidi a dennoù saezhioù pe a daolioù kleze, pe diframmet d'ezo o izili, pe vouget, pe veuzet, pe devet ez veo. Bep pepp bloaz e veze savet delouennoù prenn, "aozilh pe foen, bras divent, e veze serret enno an dorfedorien mesk-"ha-mesk gant pep seurt loened, hag e lakaed an tai warno. An doare laza a veze alies diouz an doue ma lazed d'ezañ : an dud a lazed da Esus a veze krouget ouz skourrou ar gwez; devet e veo e veze ar re a aberzed da Damanis; en enor da Deutatis e vouged al lazidi dre o stlepel war o fenn en eur veolad dour. ("Notennoù, p. 95-96")

"Hor bezomp soñj c'hoaz e vezgraet meneg gant "bunzioù" Padrig, "abostol" Iwerzhon, eus an aberzhoù tud a raed d'an idolenn Cenn Crucach (Pannokrukion, an keltieg Breizh-Veur, "krug ar penn"). Arabat, avat, bezañ levezonet gant an traoù-se Propaganda-staffel an amzer ne oa ken.

(1) Keñv. OGAM, niv. 5.

oa ken.

"Diskiantek a rajen eus ar Gelted", eme Valerius Maximus, "ma ne veze meneziou an dud-se reoù futuget", "unan eus fillosofed ar muiad doujet etouesk ar re C'hristeiz.

Evel-se gant ar bobloù arail, eus ar savhaol d'ar c'huzeol, a c'hougleiz da zenou. Roudennet eus boaz an aberzh a gaver er "mojeaned, er c'honchennoù-mamm-gwez, en holl zanevelloù bet castumet gant ar verborourien. Dimez an aberzh a oa bepred un dra biquset: "lod eus va zraot" a oa bepred pezh a ginniget d'an doue-mañ-doue d'e lakaat a-du. Nevel eo dre-holl, eus sôma nag emann teuzet Hindiz ar Reter lidet doue goustlet d'an Tai (agnihetra), betek aberzh ar maout gant tud an Islam (avn-el-kebir) eus "ar c'houeol. "Gwez" betek an div "goullig bet prenet gant Miriam eriek o dougen d'an heñvel da zasprenañ ouez he mañ kentañ. Rouden oñ den a zo lazet en efvor ar Gelted gant keleennadurezh an drougiz war an aberzh er "ardcaz bro-gembra ez eus displegadennoù hir a-zivout an "ereidvarded, da lavarout eo an aberzh dleet d'al lezenn ha d'ar wirionez gant an dud kablus. Ur pennad all a vele gant d'hen studiañ. Diouzutu e c'hellomp lavarout avat, an dra ret eo an aberzh, hañval, hervez boas creististorel an holl bobloù.

5. Goap an dud a-vremañ ha fae ar kristenien.

Goñt ouzer ivez petra a lavar an dud o-vremañ diwar-benn an aberzh. Barbarelezh ha superstision eo, emezo. Lod e ve, hervezo eus oberoù an denelezh-kent, bugelel, divarrek da veizañ "berzhioù an a-tur" ha da ren warno, acouk rak an "berzhioù"se (personeliet edan stumman "doueed") hag o kredid lakaat anezho a-du dre aberzhioù ha lidkinnigoù. Rez a rafe plijadur dezhañ, ar "sac'vaj" a gred e rav se plijadur d'e "zoue" : alise an douez a ra d'an "doue", (un doue faos, anañ), eus traoù a vourrfe-ef kacout en donezon digant tud all. Setu perak e vez diskennet an aberzh da rez un trafik etre an den hag en neñv...

Se eo an displegadur a ro an "notennoù eus aberzhoù ar Gelted : un drouez e vije, ma n'ouevred ket e oa an Ao. Vallée (an tad d'e zegemer en fir-na-n'og !) ur c'hristen mat ha daliet gant e feiz virvidik ouzha kenent na eo ket aster gant ar feiz-se. Mar deo heugus pe euzhus aberzh ul leon, heugusoc'h pe euzhusoc'h c'hoaz aberzh ul den, pegen heugus, pegen euzhus e tle bezañ, evit un Europad digristen "a berzh gant e amzer" (2) aberzh un doue emzelaet ? Pe heuze, pegen bugelel eo dourin an tamm bara hag evañ ur bannac'hig gwiañ ha kredid traoù diskiant war-se, ha c'hoazh kinnig Doue da Zeue ? An dra-se ne wel ket ar gristenien. Stanket eo an drougiz sperelel ouzha daoulagad e vez gant al lorc'h bezañ kristenien, peowir eo o relijion-i hag a zo ar relijion wirion nemet emez. Ha koulskoude daoust hag eo bet diskibled Mab Miriam feal d'E Gelennadurezh ? daoust hag o deus klasket mont d'E heul war E hent diaes ? Sed amañ ar gwa-shañ testeni eus an diouer a fealdet enno : "Hag ar re a levere

(2) Spisat a ran va menoz evel-se, rak bez'ez eus bet hag ez eus c'hoazh Europad digristen (ankristen, kentoc'h) hag a eaz, hervez

Nazareded, omp (3), degemeret hon eus o emc'houestl: ankounac'haet o deus, avat, lod eus a zegasjed dezho da goun (4). Ha neuze hon eus lakaet kas ha digarantez da sevel kentrezho, ken na vo deziz ar Varn (5)."

6. Ret eo an aberzh d'ar bezañ.

Ar vamm e willoudiñ, a ro alloud d'he ziegezh da genderc'hel da vezañ. En em aberzhiñ a ra-hi. Ober war dro korf hag eus ne bugale a ze emnac'h, - da lavarout eo aberzh, - e-keñverfeal g'nti nec'h-unan? Ma vez nac'het an aberzhañ-se gant ar vuzeuz, -war dinac'h-hi engeheñ, dougen he gwilioutiñ, ha ponial-goude-se ha (gwashañ-ze) kreñt pean dre e vugale, mat, kenderc'hel a rav gant he buhez-hi, he buhez emgar, evurus e vo diwar weloutiñ marteze, -hogen :

A) GAMI EZ ERHO AN AMERG e kement a denn d'he ziegezh.

B) Da zihenn he buhez, e vo hi gwall skoet gant "choc en retour" an aberzh nac'het - "nos actes nous suivent."

Kement-all a c'hearvez gant an tad. An tad a vezo ret dezhiñ gwar-kañ war e c'heñvel-en, - o aberzhañ, - evit lakaet diogel bevans ha kreñt tud e diegezh.

"Doullou" a vo er vuhez-vuzeuz, ar vuhez-enzhac'h da reiñ lec'h ha mare d'ar vuhez-vamm, d'ar vuhez-tad. Heb e doullou ne vije ket eus ar bed anat. Ma bez nac'het an aberzh, mont a ra da get an derez anadeg men e vez nac'het. Ret eo an aberzh d'ar bezañ.

Distreiñ d'he andon a ra pezh a ze aberzhet - "ad'heñvel" a rav seub Grefvoc'h a sa. Nee a aberzh-un dra bennak a gas da get (hervez an dud digredenn), davet an Andon (hervezor-ni), ha se a-voul kiser lod eus an traoñ-anat dastumet er-dro dezhañ : nerzh a gavo diwar-se eñ hag a "zomani", da chom bev ha vac'h, reizh hag eeun (vn ddedd'ol a lavarfe kembreiz), da chom anat er-bed-mañ ha da greskiñ hervez vout an neñv.

Mar fell dezhañ bevañ, e tleo an den aberzhañ lod eo lod eus e "zomani", eus an traoñ a vez pisaet gantañ, eus kement a vez e-keñver e gorf, e ene hag e spered. Lezean Varn eo, reizet a reizho.

(Da genderc'hel)

MIARTIM: VISSVRIX.

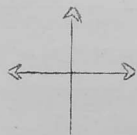
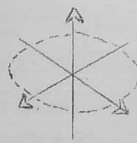
Trede nos Erec'hed 3020.

(2) (kend.) hengoun, petra eo an aberzh ha petra dalv, hag enno un doujañs vras e-keñver Aberzhañ an Aotrou Krist.

(3) Da lavarout eo, kristen, diskibled eus an Nazaredad.

(4) Fezh a vo degaset da soñj eo kentel Doue dre c'henod Jezus.

(5) Al Jerân, V / 13, gouez d'an Tad Jean Abd-el-oujalâl, ofm, en "Aspects Intérieurs de l'Islam" p. 195 (Aux éditions du Seuil, Paris 1949): araret ankounac'haet ez eo "Doue Abraham, Isak ha Yakob" a gons dre gonzoñ Mohammed.

Setu amañ neus gwirion arouez ar ^{groas} (hervez hengoun : mont a ra teir linenn d'heñ ober : unan a-serzh, diw a-led, ^{groas} hollek pe nollvedel a neer anezhi pa vez displeget evel-se. Displeget a raimp perak ez eus diw linenn a-led, ha pe ster a zo gant ar gouezenn dourlive (2) anatet gante, Alies eñ eñnaer an dresadenn evel-mañ: neuze e v z selliet ouz ar groas hollek evel pa vije an daoulagad kenlive gant kouezenn an diw linenn a-led : an diw linenn-se ne vezont gwelet ken nemet evel al linenn heñken a-serzh war al linenn grec'h-traoñ: stumm an diw linenn-mañ, a-bilgroas an eil war eben; eo ar pezh a naver ordinal arouez ar groas. Hiziv n'hor bo ket d'ober gant al linenn(où) a-led.

Sellomp outa ouz linenn a-serzh arouez ar groas. Anat eo ez eus gant al liqenn-se ano eus an uhel hag an izel, hervez emzalc'h an den en e sav. Gouzout a ran arvat eo disheñvel ar zenit hervez al lec'h ma vezet war an douar, peogwir en pep lec'h e tenn o founnerdeñ da gas an traoñ trema kreiz an douar. Ar gentel-se, avat, hini an den "gouziok" a-vremañ eo, kentel unan "hag en deus daoulagad ne wel ket he diwskouarn a glev ket." Evit an den bev e vez, avat, petra vern en gwirionez ma vez boulliek an douar, peogwir ar pezh a vel-eñ eus an douar-se a zo plân ha kompas. ? kement hini a dal ur sell eeun war ar bed anat a or, diouz an arouez-gezh anezhañ, ez eus ur c'hemm bras, ur c'hemm spontus stre an uhel hag an izel, etre sevel d'an nec'h ha diskenn an traoñ. E-lec'h m'emañ ar c'hredour o teurel-meiz war an daolenn displeget dirazañ gant Guten, e or, mann nemet diouz savil o sell etrezek hent ar Rod, ez eus du-hont an didermenn Unn d'rist-boud, loun a skripienn evel bols an neñv: pa vezer mezhak, diskenn a ra ar sellou etrezek an douar. A-viskoaz o deus tud an douar savet o nevedvoad war an uhellec'hioù, ano eo o deus savet a-viskoaz evit klavout gwelloc'h mouezh an deus. Fede Arianas gant lida-kañv e bad hag e vamm, war ar grugell-vez anezho en em ziskouezas an Tad dezhañ, Fede Pwyll war grec'h Gorsead Arbeth eo en em ziskouezas a ar Rouanes Veur dezhañ, War genn Menez Kalyar e vo anroastaget an Aotrou Krist, War genn Menez ar Silvidigezh emañ Kastell ar Graal. Da echuif e vo a-walc'h bremañ gant teurel ur sellig war ar geriadur : "idéal" a vez troet gant "uhelvennad" ha "s'abaissier" (à faire quelque chose d'indigne) gant "diskenn" da ober...". Uhelaet e vezomp gant kement a sav : setu kentel linenn-serzh ar groas. Anezhi, neuze, an hent a gas eus an ifern (lec'h an Enebour rouantelezh ar c'heñver) a zo en traoñ, dindan hon treid d'ar neñv (nemos, al lec'h sakr, al lec'h loutel, al lec'h nevet dreist da gement lec'h nevet all), pe, evit koms reizhoc'h hervez hon hengoun, anezhi an "neudenn" a vez liammet ganti an noll stadou-a-vuhez, eus Annouñ d'ar Gwenna.

(da genderc'hel) MIARTIMAGVS.

(1) Eil pennad, - s, ouz OGAM n°6: en linenn diwezhañ ar pennad se lenn "stad-pal" (terminus ad quem) he n'eo ket "stad-pell".
(2) "dourlive" : kenlive gant (gorre) an dour: "a-led" a zo peurliesañ kenster gant "deurlive".

Ar "mètre" hag ar mentadurioù all deveret dicoutañ n'int ket mentadurioù hervez hengoun: an holl a oar int bet ijinet gant gouizieien, c'hall epad an 18^{vet} kantved. Betek-hen e oa unanderic'h-ment all gant ar pobloù, ha du-mañ, en broioù ar c'huzheol, e oa kêl eurlie-sañ eus "troated" ha meuted". Strollad ar mentadurioù metrek a zo aes da ober gantañ evit kement a sell ouzh traoù ar bed modern hag ar vuhez pemdeziek. Arabat dimp, avat, lakaat anezho da dalvezout evit pezh a sell ouzh ar traoù nevet: war an dachenn-se, ret eo d'ar gre-dourion kaout ur mentad dezho. Setu perak e fell dimp amañ diskleriañ dezho petra eo ilinad nevet ar Gelted.

Gant an drouized, evel gant "heleien" ne vern pe hen boel all, e oa ur ouiziegezh vras, an hevelep hini hag a oa gant tud deshoniet an Egipt Faraonek, hag a vez c'hoazh gant brahmaned Bro-Hind. Lakaet eo bet sklaer gant an dud ouziek o deus studiet ar birañidenn vras (2) e oa gant saverien houmañ un unander hirder a anver "ilined sakr" ha lakaet ez eus bet anat e oa 10 milion a "ilinedoù sakr" en hirder sklad-ahel boull an douar. Da jediñ diouzh ar sifroù ret gant an "Annuaire du Bureau des Longitudes" evit 1900, e vije 6.357.000 metr (war-boues 1.000 m. pe dost) er sklad-se. Dastumet hon eus diwar-se e tlee bezhañ 536 milimetr: en ilinad sakr an hengoun hollvedel. Perak 536 mm. rik ha n'eo ket 635,7 ... an dro-se ne zisqlegamp ket dre skrid.

Rak-se 'ta, Tud Donn an Islav a raio en kement o sell ouzh o c'hredenn, gant an ilined nevet (636 mm.) ar meuted nevet (25 1/2 mm. = 25 mm, 44) hag en troated nevet (12 meuted = 305 mm, 28). Da unander-ment e kemerint al lev 7.000 ilinad pe 4.452 metr. (3).

IV. VLESVRIK.

(1) Ha n'eo ket ilinad, troated, meuted, - an dra-se a zo bet displeget din peil zo gant an ao. Vallée, lous d'e bardono, hag hel lakaet en deus en e c'hreieriadur bras: mar bije aze an dibenn-ger -15, troad + ad a vaje da d-troated: an dibenn-ger -HED a zo aze enta: troated = hed an troad.

(2) da skouer, Abbé Moreux, La Science mystérieuse des Pharaon, (Doin 1943, p. 47, hag all.

(3) Al lev-mañ a zo, war-boues nebeut-nebeut, diw wech hirvil eget lev an "Notennoù" (dezhi 5.000 ilinad gresian, da lavarout eo 2.217 m. pe dost.)

KERVERZHIOU.

Deut eo mare ar stourm : luez du Announ a zo krog da glask dis-mentr an ti brav a zo bet savet ganimp. Arabat lezel paotred ar gaou da kendirvi an droug da c'hounit warnomp : kedorion ar wirionez omp hag un harp a-berzh an holl a c'hortozomp.

Paeit ar c'hounanantou en a-raok: kasit gwerzh ur pakad sigaretennou, un abadenad c'hoariva, un drolad vale: aberzhit talvoudegezh un devezhiad-labour. Ne brometomp netra en eskemm - nemet kenderc'hel da labourat ha da stourm evit ma vo Breizh ar Speredoù, dieul kaer ha bevoudleun evidoc'h.

KERVERZHIOU.

Copyright by OGAM, RENNES (I & V) PEP GUIL MIRSE STRIZH.
Imprimerie spéciale d'OGAM
2, rue Léonard de Vinci RENNES (I & V)

Le gérant :
O. de COUASSON.

Dastumadenn c'hrac'hsizhuniek labourioù "Kenvreudeur an Hengoun Kelt"
Sekretourva : 2, straed Leonard de Vinci ROAZHON.

KENNELLED OGAM.

Deut eo mare ar stourm : luez du Announ a zo krog da glask dis-mentr an ti brav a zo bet savet ganimp. Paeit ar c'hounanantou en a-raok: kasit gwerzh ur pakad sigaretennou, un abadenad c'hoariva, un drolad vale, aberzhit talvoudegezh un devezhiad-labour. Ne brometomp netra en eskemm - nemet kenderc'hel da labourat ha da stourm evit ma vo Breizh ar Speredoù, dieul kaer ha bevoudleun evidoc'h.

KERVERZHIOU, Arzel EVEN.

AR C'HOARI GWEZBOELL.

Ar c'hoari gwezboell, ar c'hoari gwyddwyll, ar c'hoari fidhell, ar c'hoari vidu-pelos a vez unan eus kozhañ c'hoarioù keltariek.

Diwar-benn e orin ez eo arabat-groñs en em fiziolot ouzh ar re gantañ o deus pleustret war henskridoù hon Tadoù : dizesk-nay oa ar venec'h kristen e-kefver ar gensperedouriezh ha hannes ar broioù edont o vevañ enno. Ha goude hir studioù n'o deus merzet nemet kement-mañ bet e oa "lijinet ar c'hoari-gwezboell da vare Brazel Troia" (1).

E-pad pell amzer o deus soñjet tud all, klav o spered ivez gant treus-lizelegezh Kornepis "sivilizez", n'oa bet savet ar c'hoari dieil-se gant Arabis, war zigarez e teufe ar ger "énece" eus ar semiteg "cheikh", ar pezh a so gwir, mard eo se ...

Diwezhatoc'h e tarzhas gouloù eus ar Reter. Laket ez eus bet da splann e oa bet ampreste ar gwezboell gant Arabis digant Iranis hag Indis, ariek o gouenn : Anavezet eo gant an holl vojenn ar brahman Sissa, "Kavadennour" hor c'hoari, hag a c'houlennas digant e Ri, set laouen goude deskif ar c'hoari, ur c'hoprig a 18.446.744.073.709.551. 615 edenn...

Troomp ur sell gwalarnek bremañ war-du penn anel all an Douar gwenn, ar Gwalarn. Hervez levrioù Kozh Bire eo'h eilgerias LUG, ouzh goulennoù bannet dehañ gant porzhier Tara (1) :

" - Kalvez on... Gov... Kampion ez on... a Telennour on... Brezelour on."
" Barzh on... Hudour on... Mezeg on... Hafar on... Hinter on..."
Neuze evit kaout digantañ ur brouenn dreist e c'hoariva-hannennas ar ri "Kerc'hat dezhañ an oll daolioù-gwezboell Teemair, ha gounit an reas bep tro..."

Tostoc'h ouzhimp eo sirdoù Mabinorion Bro-Gembre, "Huivre Rhonabwy" en o zouesk, lec'h e klevomp :

" - Owein", eme Arzhur, "dont a rez da c'hoari ar gwezboell ?"
"Hag e rin, Aotrou", eme Owein,
Hag ar mevel ha degas ar gwezboell da Arzhur hag Owein, sour e werin anezhi hag arc'hant an daolenn-c'hoari. Hag e stagjont gant : c'hoari.

Aes e vefe kavout pennadoù a-seurt gant ar re-mañ en pep bod eus koadeg al lennegezh hag ar sevenadur kelt. "Geriaoueg Cormac" a lavar e veze c'hoariet ar gwezboell e-kefver foarioù ha gouelioù meur ar bloavezh "pagan": Noice ha Deirdre a geñ dirak un daol varellist en "Tonkadur Bugale USNA" (2); dalc'hoamp soñj, ouzhpenn, e veze rollet c'hoari gwezboell Gwalarn ab Keidiyaw e-mesk molliac'hou Enez Vreizh.

Deuet eo da sklaer ez anavezha hon Tadou dudi ar galon hag an ene hag a strink eus ar c'hoari gwevn ha garv se. Deuet eo da sklaer e vagant outañ doujañs ha levez, Deuet eo da sklaer emaint trubardet amañ ivez, gant ar darn vuiañ eus o gourvibien vouzar er bed arnevez

Daoust hag e tiwan ur frouezh bennak diouzh reolennoù luz-diluz ar c'hoari se ? Da gentañ a vez dedennet ar c'hoarier gant skeudenn se a so krefv a-walc'h evit kas diouz e spered pep c'hoant gounit arc'hant. Gounit arc'hant a vez pal-gour ha gourfal nemetañ an dud "kommifo", kamm o fenn: gounit arc'hant, e pep lec'h hag e pep pred ha dre al labour ha dre ar c'hoari... gounit arc'hant gant ar "poker" hag ar "bridge" anezho tuiou bihan dister da adkavout terzhienñ bemdeziek an aour ha d'ien em suraat e chomint, o ouelañ hag o c'hoarzhenn, Shudra-ed...

Troet eo penn ar vazh gant ar gwezboellour. Biskoaz n'eo oet gwelot gwezboelladenn, aour pe arc'hant e fal. N'eus er gwezboelle-rezh nemet sourm ha freals ar stoum: santout un ene disklavar o klask al lamm evit e gile, ha tostaat gant kuriou kuzh, ha skeff gant taolioù trumm, ha chemel mut dirak pep trec'h ha pep troc'h...

Daoust hag e vez, ouzhpenn, ur ster gant hon tammoù du ha gwenn, o tont eus ar gwez hag o vont gant ar poell ? Skeudenn ar stoum eo skeudenn mastroni ar spered ivaz: tñi rann a vez er soudardedd.

Ar werin, da gentañ, a so stank ha paot, stummhefvel, dister he red he nerzh; e roll-labour eo mont war-raok ha harpañ ha sentif.

Ar pennou, anezho nemet reoù ha reourion, emañ en o metoù drem-moù a-bep-seurt, hir ha pell o c'herzh: setu eil rumm ar vrezelourion renet gant ar varc'hegion, hevoudek o'hent, hag ar Ri.

Hemmañ a zegemer, a-berzh ar c'hoariour, beli war pep hin-eus ar re all: ha pa vez gronnet e vez kollet pep tra: hemmañ a so un Dra anvet da Zen ennañ galloud, ha youl blienier ar c'hoari.

Hag an Den c'hoarier a vez anezhañ arouez ar veleגיעז: digantañ e teu pep buhez ha pep buz: dic'hall eo ivez sevel yac'h un du-daoueg diawen: he flanedenn a vefe, - ha a so - sankañ en tafvalded hag en diouer a beuc'h hag ar breiniadur, dres e-gis marc'hodennou-koad dilezet, kinniget da riw an nos ha blej an avel ha kraban ar stronezh.

Dao ha da eo anzav emañ ar c'hoari-se ur gwir ollvedig: ennañ eo stokomp ouzh roued an tonkad: gantañ e vez zomp m'eo gwelloc'h ar prederiañ hag an ober eget ar rambreoù hag ar jestraouerezh; dre-zhañ e teskomp "Gwybodaeth, Cariad a Nerth"... Meur a wezh en gwirionez, en hor buhezvezh pemdeziek e seblant kriz bezañ nemet skolastrer en arva mael an nerzhioù gwenn hag an nerzhioù du, o gourennadenn didermen... Tra ma chom an daol-wezboell 'met ul leuriq bili-bann brizh he brozh, evit darn vrasañ an dud fall ha dall, ra vezo hiviziken, 'dan pep toenn gelt, arouez hor feizleundet ouzh boaziaoueg vurzhodus Tadou-kent hon Tadou-k'fiv.

MAPONOS.

- (1) Kad Mag Tured. OGAM niv. 2-3-4-5-6-1-3-4-6 N.S.
- (2) STERENN, niv. 12.

An holl a oar petra eo pal ar "werinoniezh": dastum ha studiañ kement anaoudegezh miret gant ar bobl. rak, e-kefver al "leonegezh lennek" (da lavarout eo skrivet), ar sonerezh gouizieh. skiantoù hag arzoù an dud desket et skolioù-meur, ez eus ul lennegezh pobl, nann-skrivet, enni kontadennoù, barzhonegoù (kanaouennoù, kentoc'h, rak bepred e vezont displeget war gan), lavarennoù, rimadelloù bugale; ur sonerezh pobl hag un arz pobl (dishefvel-tire menoz hemañ diouzh menoz "arz" an "arourion"): ur ouiziegezh pobl diwar-benn an amzer, ar plant al loened, ar c'hleavedoù hag o louzoù, hag all.

Pell amzer eo bet dilezet an anaoudegezh-se gant ar ouizieion. En XIX vet kantved e stagjont hepen da deurel pled outi, sed, d'an ampoent end-eeun ma kroge da vont da get. Ha "teurel pled outi" n'eo ket he c'hompren ! Mat eo, koulskoude e vije bet tud evit dastum an holl draoù-se kent dezho mervel, evit ma c'hellfe tud all meizañ o ster gwirion. Rak ur ster a d'ar werinoniezh, hag unan don ha pouezus-meurbet. Alies e reer "hengounioù pobl" eus traoù ar werinoniezh, ha gant gwir abeg eo, rak un darn eus an Hengoun eo ar werinoniezh: ha setu penaos ha perak.

E penn ur gevredigezh reizhet hag urzhiet hervez an Hengoun, emañ rummad ar veleion, anezho lidourion hag aberzhouision evel just, hogen da gentañ mirourion ha kelennourion an Hengoun. Hogen bed eo mui ar gevredigezh a-vr'emañ (er c'hornog, a lavaran) unan hengounel. N'eus mui enni a rummadoù hevedigezhel ("kastaoù"); gwashoc'h 'zo, emañ muioc'h-mui lodennoù izelañ ha divatañ ar gevredigezh o kemer an tu krefv. Ha kement-se, hervez an holl diouganon, a zo un arouez diarvar penaos "emañ an Amzerioù o tostaat. A-unvouezh war-se eo diouganon Merzin ha re ar Vêda, Diguzhiad Sant Yanna kan ar Bobb. Er gevredigezh

hengounel koshañ, ne oa ket skrivet kelennadur ar veleion: gwerzaouet ha kanet e oa, ha dre warz ha dre gan a veze deskat kement anaoudegezh nevet (ha ne oa an anaoudegezh all ebet, e gwirionez). En doare-se, evit ma oar an holl, e veze kelennet gant an Drouized, n'o deus biskoaz skrivet tra. Diwezhatoc'h pa grogas ar bed gant e Ziskar Meur, he deus ar kelennadurezh-se an em rannet e daou skourr. Al lodenn uhelañ anezhi uhelañ en he stumm, n'eo ket avat en he ster - a zo bet skrivet gant ar veleion, hag a zo chomet o zra: alise al "levrioù sakr" a anver ar Vibl, ar Vêda, ar C'horan, an Tao-te-king hag all. Al lodenn izelañ a zo chomet hep bezañ skrivet, hogen tra ar bobl eo deut da vezañ - pe gentoc'h tra ar "werin", pezh a zo dishefvel. Ha setu perak, er c'hontadennoù, er c'hanaouennoù (lod anezho, da vihanañ: hag ar "sonioù" kentoc'h eget ar "gwerzioù", rak istorel pe "anskdotek" eo ur c'haiz a werzioù), er rimadelloù-bugale zoke, (zoken - pe dreist-holl marteze) ez adkaver, en ur stumm izelañ, "uhelañ", poblekañ, an hevelep danvez, an hevelep testennoù a gaver en "kervojoennoù", er skridoù douaroniezh ha douedoniezh, e lidoù ar relijion pe an deskoni. Da skouer, evito da

vezañ liesdoare e-kefver an degouezhiadennoù hag ar munudoù, ez eus an hevelep danvez gant an darn vrasañ eus ar c'hontadennoù gwirion, dre ar bed a-bezh. Bez 'ez eus tri breur - mibien d'un roue pe d'ur c'houeriad, ne vern, - hag a felle dezho sevenif un dra diasa bennak. Alask a ra hemañ hen ober, ha c'hwitañ a ra; chom a ra prizoniad alies, hefvel dra gant an eil. Ar yaouañ, avat -hag eñ displeget alies gant e vredeur, ar abeg d'e wanded korf pe spered - a zeu a-benn eus pep tra, gant harp ur sorserez, pe un den marv, pe ul loen bennak (marc'h, kazh, evn pe neer peurliesañ). Trec'hif a ra pep diaester, lazhañ ur rann pe un arrouant, dieubiñ e vredeur hag ur brihez koant, ha dimezif gant houmañ.

(Da gonderc'hel) Arzel EVEN.

Copyright by OGAM, RENNES (I & V) Pep gwir miret strizh. Imprimerie spéciale d'OGAM. Le gérant: O. de COUASMON, 2, rue Léonard de Vinciennes.

Dañstomadenn e'hwec'hsizhuniek labourioù "Kenvreudeur an Hengoun Kelt'
Sekretourva : 2, straed Leonard de Vinci ROAZHON.

AN "OMPHALOS" HAG AR MEIN-HIR. (1)

Lavaret hon eus e oa un ano all d'an Agarttha, arack deroù ar c'hali-youga, hag e oa paradêsha an nac-se, da lavarout eo en sans-kriteg, "bro uhelañ-hoñ", un ano hag a zere mat d'ar greizenn spere del meur, meneget ivez dindan anv "kalon ar bed". Troet eo bet ar ger-se da pardes gant Khaledis hag ar Gabbalisted, ha gant tud ar c'huzheol da paradisus, paradis, paradoz (2).

Ho pet soñj eus a lavarjomp diwarbenn arouezelezh ar "penn-ahel": aas eo gwelout diouzh se ez eo heñvel menez Paradoz an Douar da "menez ar penn-ahel", a vez meneget anezhañ, dindan anvioù a bep seurt en holl hengounioù pe dost : deut eo bet ganimp dija ano menez Merou an Hindoued hag Alborj ar Bensed, evel hini Monsalvat "menez ar sil-vidigezh" en mojenn ar Graal (3).

Kêl a vez bepred eus ur ranndir deut da vezañ diziraezus da vaden dre-vras (evel m'eo Paradoz an Douar) ha lec'hiet pell diouzh pep gourreuz ha gwallrevezzi a stev diaspac'h ha spont e-mesk an dud dac'hourfenn rannamzervezhioù 'zo. En gwirionez, ur vro uhelañ holl hounnezh; hervez pennadoù 'zo eus ar Vêda hag an Avesta zoken, lec'hiet e vije bet evit gwir en-dro da benn-ahel an douar en amzer-vezh-sour; ha "trobennahelel" e chom bepred dre arouez, petore lec'h bennak a ve bet dezhi abaoe, peogwir ez eus anezhi arouez hanvoudele an "ahellec'h" divrall ma "tro" pep tra en-dro dezhañ.

Ar menez, anat, a vez arouez "kreiz ar bed" aroak ar c'hali-youga da lavarout eo en ur amzer ma veze kouls lavarout a-wel d'an holl, pa ne oa ket c'hoazh diskennet dindan douar. Klotañ a ra e aroueze-

(1) Berrdroet gant G.B.K. diwar IXt pennad levr R. GUENON, "Roue ar Bed", gant aotre an Ao. CHACORNAC, embannour, bennozh Doue dezhañ.

(2) Ar stumm gwenedek paradoz a zo heñvel-mik da paradêsha.

(3) Monsalvat a lavarer emañ en e sav e-kreiz ar mor en ur rann-ved diziraezus, hag e sav an heol a-drek dezhañ. Anezhañ ivez enta an "enezenn nevet". Ho pet soñj neuze eus ano Merzhin : * Moridunon, - da lavarout eo Kastell ar Mor; Merzhin enta eo a zo mestr war an doureier-kent da lavarout eo eñ a c'houc'hemeun war ar gallusterioù a yelo da c'hraoù dre oberiantiz Arzhur, hemañ "kuzuliet" gant hennezh.

lezh enta gant lec'hiadur reizhek har eoliek ar "c'hreizlec'h" ar-maez eus an oadvezh du, hag eus divizoù ispisial hemañ (diougan enno eus eilpennidigezh an urzh degemeret betek-hen).

Ouzhpenn, "kenglot" ha "kenglok" e vez arouez ar menez ha hini ar gougev : hemañ a c'hell bout pe e-barzh ar menez pe dindanañ. Kenster eo arouezeleh ar paler (4) hag ar per (hag int arouezioù diazez mojm Baredur ha hini ar Graal), gant hini ar menez hag ar gougev, ha gant seurt a hini all: ha da arouezdres-diazez o deus holl "Siell Salaun" gant e zaou d'ic'horn penn-eilpenn.

Arouezioù all a gaver en hengounioù kozh eus "kreiz ar bed". E-touesk a re heverkañ emañ an omphalos, anavezet gant hogos an holl bobloù. Talvezout a ra ar ger gresianek omphalos kement ha "begel", hogen ivez "kreiz(en), kreizig-kreiz", ha peurgetket "bendell, begel-rod"; gant ar ger sanskritek nābhi e vez ar sterioù-se, hag ivez gant ar gerioù keltiek ha germanek deveret eus an hevelep gwizienn, dezho da bennrann nab pe nav (5).

Ur pouez bras-meurbet a vez gant ar ster "begell-rod" o vezañ ma vez dre-holl gant ar rod ster arouezel ar Bed o treiñ en-dro d'ur poent-kreiz difiñv : nes-bras eo arouez ar rod ha hini an hevoud. En hevoud, avat, n'eo ket treset kant ar gelc'h, arouez an Anadeg; gant-se ar c'hreiz eo a vez diskouezhet gant an hevoud; n'eus ket eus an Hevoud un arouez eus ar bed, hogen arouez eus oberidigezh an Andon en E levezon war ar bed.

Bez 'e c'helle arouez an omphalos bezañ lec'hiet en ul lec'h hag a oa hepken "kreiz" un tolead-bro (kreizva speredel neuze kentoc'h eget kreizlec'h douaroniel, daoust ma c'helle a-wechoù ar "mezlan" (mediolanon, pe greizva speredel) bezañ war un dro ar c'hreizlec'h douaroniel). Gant Kornogiz e vez anavezet mat omphalos nevedenn Delf, ma oa an templ anezhi kreizva speredel, "mezlan" bro-c'hres wechall. Eno en em vode diw wech ar bloaz kuzul an Afrikioned, evel drouizel C'halla en bro ar Garnuted; ur c'hreizva-kenel e oa eta ha neket unan deskoniel evel Eleusis.

Da lun materiel an omphalos ez ae peuliesañ ur maen nevet, anvet bremañ alies gant gerioù deveret eus ar gresianeg paitulos

(4) Goaf fust-hir Peredur ha Lugus.

(5) Kv. J. LOTH, L'Omphalos chez les Celtes, (Revue des Etudes Anciennes, juillet-septembre 1915). Kv. ar c'hembraeg nāf "lord, Lord (Doue)", a hafval diskouez menoz an Andon Meur.

ha hemañ eus an hebreg beith-el "ti-Doue", dres an ano a voe roet gant Yakob d'al lec'h m'en em ziskouezas an Aotrou dezhañ dre e hufvire (Genesis, XXVIII / 16-19) (6)... Evit ar Galted e oa ar mein-hir hag a yae da "di-Doue", pe neuze mein berroc'h ha begek evel an hini anavezet evel omphalos Kêrvaria-Kemper (7).

En Iwerzhon eo e kaver ar brasañ lod a draoù o tennañ d'an omphalos. Rannet e oa gwechall etre pemp rouantelezh; ar pempvet, Midhe (en hengeltiek Medion "an hini greiz") a oa bat stummet gant rannoù kemeret diwar ar peder all da vezañ domani an ard-ri. En Uisnec'h, a zo damdost kreizlec'h Eire, e oa ur maen-hir bras meurbet, anvet "begel an douar" hag ivez "maen ar rannoù", hag a verket al lec'h ma teue da gengejañ, en kreiz an Enezenn, harzou kent ar beder rouantelezh (8).

Rannidigezh Iwerzhon etre peder rouantelezh, arak ma voe savet hini Midhe, a c'heller keñveriañ gant hengounioù all kozh bed. En abeg d'he rannidigezh Eriu a voe graet anezhi "Enez ar Pev ar Aotrou"; abretoc'h, avat, e oa roet an ano-se d'un enezenn all, pelloc'h kals diouzh tu an hanternoz (hag ast da get abaoe, marteze), anvet ivez Thule, pe reishoc'h Tula, hag anezhi unan eus pennañ kreizvaoù speredel ar Bed-Kent, ha marteze ar Greizenn Veur zoken, un amzer 'voe (9). Evit eus an enezenn-se a gaver betek en Bro-Tsin, da dest ar pennad-mañ : "An impalaer Yao a boagnas kals ken na gredas dastum en doa renet en un doare dreistvat. Goude dezhañ bezañ gweladennet ar Pev ar Athraw en enezenn-hont Kou chee, ec'h anzas en doa tafazlet. Ar pep gwellañ eo wou-wai (da lavarout eo, obererezh heb oberiantiz) an Den Gwirion a-lus ar Rod da dreif (da lavarout eo, ar yogi, ar-thur "unanet dindan yev" gant an Aotrou, tizet ar c'hreiz gantañ, ha dre-se er-maez eus fiv ha lusk an traoù, hag en padal andon al lusk hag ar fiv-se dre e "levezon difiñv", dameuc'h "obererezh an Nefv"; Tchoang-tseu, pennad I, troet gant an Tad Wiegier, p. 213).

R. GUENON.

(6) Fa vez kêl eus "azeulidigezh ar mein" gant meur a henbobl, ret eo meizañ ne oa ket ar mein hag a veze azeulet gant an dud-se, hogen bezañ Doue enno.

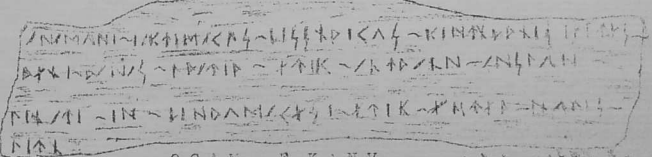
(7) Gwel. ul luc'hskeudenn anezhañ en LOTH, op. cit.

(8) Hag eno da gelfer Beldan Kenteven e oa ur "foar" vras, un enach en-reizh da lavarout eo ur vodadeg veur eus tudoù peder rann an Enez C'hlas. Foar oa, ha c'hoarioù ha lidoù, hag eno ec'h embanned al lezennoù evit ar bloavezh da zont. R. Guénon a gelferia o enach Uisnec'h gant bodadeg an Drouzied en "mezlan" Gallia ha gant Kuzul an Afrikioned.

(9) Ha dezhi neuze da ano dereatoc'h "Enez ar Pev ar Athraw" (Athraw = guru). Kv. Inizi an Hanternoz zma 'z eas an Tuatha Dé da gaout o deskoni arak "diskenn" en Iwerzhon.

Copyright by OGAM, RENNES (I & V) Pep gwir miret strizh.
Imprimerie spéciale d'OGAM. Le Gérant :
2, rue Léonard de Vinci RENNES (I & V) O. DE COUSNON.

Dastumadenn c'hwec'hsizhuniq Labourioù "Kenvreudeur an Hengoun
Kelt."
Pennsturier : IAKTILAGVS-VISSVRIX (Gw. Berthou-Kerverzhiq)
Komanant-bloaz : 600 lur. C.C.P. : P. LEROUX 29368 Roanhou.
Sekretourva : 2, straed Léonard de Vinci ROZHON.

O G A M E K A N V

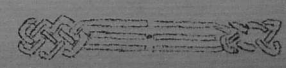
Skôet eo bet gant strollad OGAM an taol gwashaf a re-
ment a c'helle c'hoarvezout : marv an hini a oa bet e saver,
e vlenier, breur ha tad an holl Gredennourion, mignon ha ku-
zulier an holl dud hag a bleustr war an danvez keltiek.

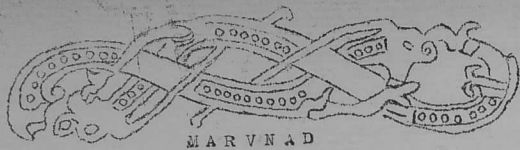
IAKTILAGVS VISSVRIX a zo bet gweladennet gant Kannad an
Tad, en nos an Hañ, 13 a vis Fubios 3821 (13 a vis meurs)
N'eo ket dav degas da sonj d'ar vrezhonegerion, hen ana-
veze mat, e oa ur barzh bras, don e awen hag ampart war e vi-
cher, na kennebeut adlavarout en doa skrivet levrioù e brezh-
neg - diembann hogos gwitibunan - war danvezioù skiantek.
Gwelloc'h e vo lavarout e oa e-touez an dud varrekañ war an
hengeltiek hag an hen-sun kelt, se avat a vije bet nebeut a
dra - "nemet pell o nijal en avel" - ma vije bet anoude-
gezhioù hepken; hogen Vissurix a oa gantañ an anoudegezh
ivez. Reizh ha dalc'hus en doa troc'het e ogam, war gef an
dervenn, betek Uhelvarr ar Furnez hag an Divarv.

Ne lefvimp ket d'hor Breur, ni "Ogamis". Leouenast a
raimp gant an hini en deus kroget gant an imran gwenn tre-
ma Enez an Avalou - war an hent en doa diskouezet dimp e-
ped e vuhez er glen-mañ.

Kris eo dimp, evelato, bezañ kollet e vignoniezh ken
c'hwec, e allioù ken fur - ha keus hon eus d'e vout ast diouz
imp hep lavarout kement tra en doa da zegemenn dimp. Dia-
soc'h kals e vo dimp dero'hel da gerzhout war an hent pou-
nius, hogen dero'hel a raimp betek penn hon nerzh - gant
skoazell an Doueed divarvel gant skoazell efvor ar Mestr
ast en hor rack.

OGAM.

Diakiant heb a verk un
enwel hep kounaat an
enwel gant an Ankoù.

-Perak e leñvit din, à Vreudeur ? Leñvit deoc'h-hu, ha c'hwi
hep gwelout c'hoazh ar vag strink ha na zeu ket en-dro.
E-kreiz an noz e oan kousket, ha deut eur da'm dihunañ,
Evel ma tihuner kent tarzh an deiz ur beajour ret dezhañ kemer
penn un hent hir;

Flour e oa e vouezh evel ar mez, ha kreañ eveltañ. "Deus",
'mezañ, "pa ouzon out darev da zont,

"Me eo da vreur henañ, engehentet evelout gant Bleiz Meur ar
C'hornog, -

"naren ur relegenn flaerius en he liñsel brein, evel ma kred
d'an dud aonik ha dizeskoni,

"hogen ar C'hannad gwenn a vlegn ar Gedern ha 'r Furion peur-
zesket ganto o c'hentel.

"Deus ezaon. Heñvel va bag ouzh kof ur vamm, hag ez out o vont
da vezañ ganet

"da viken etre divrec'h ar Vamm a hirvoudes Dezhi keit-all".

Nav zonn bremañ etrezomp ha'n aod. Gwer ar mor, glas an oabl,
gwenn-kann an heol a-us dimp.

Kenavo, va Bro. Gwer da vor ivez, ha gwer da dir; glas da oabl
ha da zourioù, gwenn an heol pa bar war da venezioù;

Tir a glac'har, din-me out bet skeud an Tir a Levenez, ma tarev
dibaoues Avaloù ar Skiant,

ar Skiant hag a zo Karantez ivez, boued diheskus, ezamzerius;
ma kan mouezh ar Vamm en pep sienesenn voull, ma sked daoulagad
ar Vamm en pep bleunienn.

Kenavo, va Bredeur. Dorn-ouzh-dorn omp bet o kantren ar c'hord.
Abretoc'h egedoc'h em eus damwelet an heolienn, ha redet en he
bete;

Na gredit ket evelkent em eus ho tilezet, na gredit ket oc'h
kollet en noz ar c'hoad.

Emañ Tir na n-Og en ho kreiz - ha eñ nav gwec'h brasoc'h eget
Litauia, kuzhet eo en don ho kalon.

Mar mennit, mar selaouit ouzh ar gentel a ganad deoc'h, evel
ma selaouan-me dija ouzh telennadeg an nav c'hoar,
e reot, hep bag na blenier, an imram emañ-me oc'h ober -
trema 'r menez ma weler ar Rod o treif e-dro dezhañ.

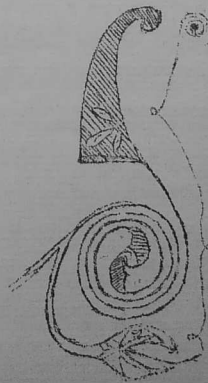
Leñvit deoc'h-hu, à Vreudeur, ha c'hwi bepred ar Glan
Dizistro.

BARZHONEGOU KERVERZHIOU

Barzhonégou KERVERZHIOU a vezo mou-
let hepdales dre rakprenadur, war baper
kaer hag un niver bihan anezho hepken.

Kasit buan ho skodepn - etre 500 lur
ha mil lur e kouste al levr - da J.
PIETTE, Collège de Lannion. CCP. 754-13
Rennes.

X

Epona
Menez Hägy
Kemper

Adisplegadurioù diwar-benn Douees Tars an Deiz, maizet evel bevaeres ar bed. A-wechoù e koms ar barzh outi, a-wechoù e koms anezhi. An Hini Du, an nos eo, he c'hoar, gavellet ganti. Al leus skedus, an heol eo o sevel.

1. Setu ma tosta ar gouloù, ar c'haerañ gouloù. Ganet eo ar c'hannad skedus, galloudek eo endeo. War atiz Savitar e oa sorc'het an nos. He gourvezva a lez-hi bremañ d'ar Gweur Laouen.

2. Deut eo an Hini Skedus en he gwennañ, ha ganti he leus skedus; Tazi e tilezas an Hini Du he c'hador : Kenouann int an eil hag eben, ha divarvel o-drou, an eil warlerc'h eben; mont ha dont a ra diw hanterenn an deiz, o keneskemm o livioù.

3. Boutin e vez an hent d'an diw c'hoar, ez didermen. An eil warlerc'h eben ez sont, desket ma 'z int gant an doueed. Ne stokont ket kenetrezo, ha ne ehanont nepred a vont. Aozet int bet reizh, Nos ha Gweur unan o c'halon, mar din-i disheñvelstumm.

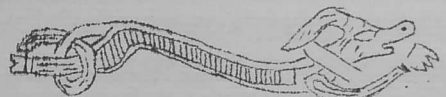
4. Evel reneres splann ar brokusterioù en em ziskouezas-hi; holl-skedus, e tigoras an norioù razomp; lusk an traoù-bev, e tiskulias hor pinvidigezhioù : Ar Gweur Laouen eo, hag a zihun pep tra.

5. Nep a oa ledet a-hed e gain, lak' a ra ennañ atiz da gerzhout, an hini vrokus; an all, atiz da glask e voued pe e binvidigezh ? Ar re verrwel, hi o laka da welout en diamen, Douees Tarzh an Deiz

6. O klask galloud, klod pe efor, ez a pep'hini etrezek e bal. Dezo da brederiañ war liesdoarod ar vezañs, ar Gweur Laouen a zihunas pep bezoud.

7. Er gouloù en em ziskouezas merc'h an nefiv, gwreg yaouank skedus he sae. Te hag a ren war ar madoù douarel, Douees wenn Tarzhig an Deiz, sked hiziv war ar glen-mañ.

8. Mont a ra gant hent an tarzhod-deiz ast e-biou. E penn ar re a zeuy dalc'hmatañ emañ-hi. En ur skedif e c'han ar pezh a vev, hogen

X

ne denn-hi ket eus e hun ar pezh a zo marv.

9. A Darzh an Deiz, pe ouzh elumif an tan, pe ouzh en em endanañ dindan lagad an heol, pe ouzh dihunif an dud ken na vint prest d'an aberzh, e tastumjont un dellid bras evit an Doueed.

10. A-benn pet amzer e vezo hi e kreiz hec'h hent etre ar re o deus luc'het hag ar re a luc'ho hiviziken ? Stagañ a ra ouzh ar re gentañ, leun a geuz; hogen ez a war lerc'h ar re all ouzh he gortoz, gant kuñvelezh.

11. Tremenet eo bediz hag a welas ar Gouloù-deiz gwechall o sevel. Hol lezel a ra hi bremañ da sellout outi. Ha sed e tosta endev ar re hag a welo an tarzhod deiz da zont.

12. Diarbenneres ar gasoni, miroures an Urzh, bet ganet en Urzh, bevezleun, mammenn a vadoberoù, ragarouez mat, o tegas ar galv doueel, sav, a c'houlou deiz : An Hini gaerañ out.

13. Betekhen e savas dalc'hmata Douees ar Gweur. Hiziv c'hoazh e teuas war wel an Hini vrokus. En deizioù da zont e savo. Hep koshaat na mervel e kerzh hi diouzh he zonkadur.

14. Gant he c'hinkloù e skedas e dorozioù an Nefiv. An Douees he deus taolet diwarni ar bragerizod du. En ur zihunañ an dud e te-gouezh ar Gouloù deiz gant he sternad kezeg liw ar ros.

15. En ur zegas al largetezioù c'horntaet, e laka-hi hec'h arouez goulaoues a zamweler a-bell. An hini ziwezhañ eo aus an tarzhennod tremenet, hag an hini gentañ eus ar re hor sklaeria atav splann net he deus.

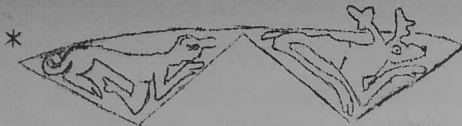
16. Savit. Emañ spered ar vuhez enno. Kuit ez eo ast an teñvalderioù, war-rack e teu ar gouloù. Diac'hubet he deus an hent, d' an heol da zont a-rack : Diraeziñ a reomp al lec'hioù ma padusa ar vuhez enno.

17. War-bouez ar prezeg eo e kas war-rack al lidveuler an Tarzhennod deiz skedus, en ur o ren. Sklaera eta ar c'hanour, a te, Bevezerezh, laka da ziverañ warnomp ur vuhez leun a vugale.

18. Evit kement hini hag o c'hehel, e kuzh an Tarzhennod deiz o sevel ar saout hag an holl dud veur. R'o diraezo an aberzhour, prefer kezeg, p'en deus meulgan ar bevezioù, tremenet e-gis avet.

19. Mamm an Doueed, dream Aditi, arouez an aberzh, Tarzhenn deiz, sked ! Seven hor pedenn, sav, hol lez da vout ganet dreuz an dud, te hag a seven pep tra.

20. Gopr kaer gwanvaus a zegas an Tarzhennou deiz da nep a aberzh hag a seven al lidou, ra blijo da V-Mitra ha Vruna, her reif dimp ha da Aditi, ha d'ar Ster, ha d'an Douar, ha d'an Neav !

RG. Veda 1-113

1. Splannet he deus e-gis ur wreg yaouank, oc'h atizaf lusk pep tra bev. En em lezet en deus an tgn da vezañ encouet gant an dud : diarbenn an tefvalderiou a reas-hi, ha krouif ar goulou.

2. Dirak an hollved ez eo tarzhet divent. Luc'hañ a reas bannskedus c' tougen he sae hollgaer. Ken kaer he gwelout gant he livioù aour, mamm ar saout, reneres an deizioù, pa baras.

3. En ur gas war ha lerc'h sell an Doueed, e ren-hi, gwanvaus, ar marc'h gwann ha sonn-kaer. Rodheoliet a vannou en em ziskouezas an Darzhenn-deiz, hollsplann he madberou, strewet a-hed an hollved

4. En ur nesat da guñvelezh, pella hon ensbour gant da vannou, ro dimp peuri ledan ha dienkreiz. Herlu ar re hor c'hasa, degas dimp pinvidigezhioù, hag aoz gopr ar c'hancour, a te, madelezhus.

5. Hor sklaera gant da luc'had priziusañ, A Zouees, Gouloù deiz hag a hira pad pep buhez : merk dimp hor magadur, a Vevezeres, hag ar gopr saout, kezeg ha kirri.

6. A Verc'h an Neav, brasnet gant nerzh prezeg ar Vasishtha-ed, a Darzhenn deiz hael, prof dimp ar binvidigezh holluhel ha galloudek. Ha c'hwi, mirit ni dalc'hamat en ho madbererezh.

RG Veda. VII-77

Treet gant IAKTIMAGVS VISSVRIX.

SUPPLEMENT A O G A M N° 19 (23) N.S. Juin 1951 a.d.
EURED LEV 3821 M.P.

Dastumadenn c'hwec'hsizhuniek labourioù "kenvredeur an Hengoun Kelt"
Pennsturier : IAKTIMAGVS-VISSVRIX (Gw. Berthou-Kerverzhioù.)
Komanant-bloaz : 600 lur, E.R.P. : F. LEROUX 29368 Roazhon.
Sekretourva : 2, straed Léonard de Vinci ROAZHON.

A-ZIVOUT AN DESKONI

1. Gouestoni.

N'eo ket gouest da vezañ deskoniet : an dalled, ar re vorn, ar vesteodeien, ar re gamm pe voñs, ar spazheien, ha kement hini a zo "diglok". An hevelep gouestonioù a zo ret evit ar velegiezh. Koulskoude ma z eo bet deskoniet pe veleget un den en un doare reizh e-keñver an hengoun, a-rack ur gwallzarvoud ma kollas drezañ e wiled pe un ezal bennak, e talv e zeskonni pe e velegiezh da viken.

2. Doareoù.

Ne c'hell ket an den en em zeskonian e-unan : un eil ganedigezh eo an deskoni, treuskasidigezh ul levezon speredel. Evit ma vezo gwirvoudel hag oberius eo ret bezañ staget ouzh ur strolad hengounel reizh. Asantif da zoareoù hengounel aet da get a zo aner ha disoberiant. Rak treuskasidigezh al levezon speredel a heuilh lezennou resis ha spisat-mat, ha ne vije ket anezhi hepto. Youl start un den o c'hoantaat bezañ sklaeriaet n'eo ket a-walc'h evit diogelaat un deskoni wirvoudek pe rakvoudal, o klotañ gant gwir dalvoudigezh an deskonied. N'eo ket a-walc'h evit bezañ deskoniet lenn ar "Skriturioù Sakr", pe an addisplegoù a zo bet graet war o divout. Ar re a gred kement-se ne vezont ket n'eus e-gis se na gouestoni, na dilennidigezh hag evezherenn kennebeut. Dislaret eo ar skulrenkadur, hag an dreuskasidigezh speredel dreistholl. Ha rak-se e vanont pell diouzh an deskoni wirion. Evit ma vefe deskoniet an den eo ret dezhañ bezañ bet degemeret gant ur strollad hengounel, gouestl da reif deskoni ha da dreuskas al levezon speredel. Ur strollad deskoniel n'hell ket bezañ savet gant tud evel n'eus forzh pe gevrenn anrinek. E-keñver an urzhiadurioù ne dalv netra an intrudu, hag un urzhiadur eus ar seurt-se a zo didalvoud-rik; n'en deus ket ar gwir da lavarout e c'hell sklaeriaat. Un urzhiadur kent, dre genderc'hel didorr gant steuenn an deskoni.

3. Treuskasidigezh an deskoni.

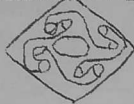
Bez 'e rank bezañ steuenn un heuliad o kenderc'hel gant ar gwir zeskonni en un doareidre. Dre derc'hvoud, ha dre hanvoud,

ne c'hell an deskoni wirion bezañ denel. N'anavezor morse savou-
rien al lidoù hag an arouezioù hengounel. N'o deus ket a orin is-
torel. Un treuskaser eo an hin a ro an deskoni. En e ano e-unan
n'en deo ket oberiant, nemet dre ma'z eo beuveg al levezon spere-
del ne lavaran ket. En a zo ur rann hepken eus ar steuenn m'en an
gav he fenn kentañ er-maes eus an denelezh, ha dreist d'an dene-
lezh. N'hell ket oberiañ en e ano e-unan, hogen en ano an urzhia-
dur m'eo staget outañ, ha m'en deus bet e c'halloud digantañ.

VISSVRIX. D.M.

Cf. R. GUENON : Aperçus sur l'Initiation (Chacornac 1946) ha
J. REYOR in "Etudes Traditionnelles" : Les Aperçus sur l'Initiation,
1947, 49, 50, 51.

Gorsedd 1951 .....

Klevet hon eus e vezo dalc'het ar Goursez hevlene e Trehoren-
tog, e koad Brec'hellean. Evel ma'z eo bet lavaret un adskeuden-
madur hag arvarus eo al lignezadur barzhnek anezhañ.

Goanagif a reomp e kounay renerien ar Skol Veur reoliadurioù
kentañ ar Varzhed, evel m'eo deus o lennet, en Ogam, hag e tal-
c'hint da reolennoù ar Goursez digor, hag e vezo graet dangennoù
liadur o tereout ouzh ar reoliadurioù barzhnek.

Menegif a raimp e rank ar gevrenneien bezañ digabell ha diar
c'hen, ha bezañ gourizet.

Youl vat ha spered hengounel ar renerien a lakay, a gredomp,
ar Skol Veur da vezañ ar Skol Varzhnek reizh ha gwirion, ha ma vezo
ket enni trubuilh an dispac'herien awenet gant Cythraul.

Flac'h ar Wareg.

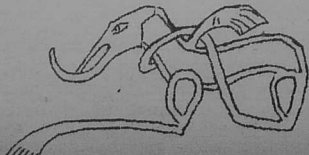
Pa c'houzañvo ar vro Gehelet gant an trubarderezh, ha pa c'hoar-
vezo reuz ha strewadur gant ar bobl harluet, benniget ra vezo ke-
ment gweus hag a zistago aes, eviti hec'h unan, tri ger aus ar
yezh kozh ha henañ.

Diougan ar Barzh Peredur.

Dindan boan a saotridigezh ne dle ket ur barzh diskuilhaf ur
c'hevriñ, drouklazhaf pe vrezeliñ, lavarout gevier en e ganou.
Gwadet e vez neuze dezhañ e dalien, e vronn, hag e affed gant
beg kleze ar Ri.

Bardda II.

troet diwar ar c'hembraeg gant F. Ar R.

DA ITRON AR GOAD.

1. Itron ar Goad, Itron ar Goad, te hag a ya
diwar wel ahont, war a hañval, na glassez ket
kelou eus ar geriadenn, n'ec'h eus ket aon ?

2. Gervel a ra ar skrilh, hag ar sigalenn
a zered war e skor - neuze e vez Itron ar
Goad emañ o vrasaat, evel unan o kerzhout e
trouz ar simbaleannoù.

3. Kredif a rafed biot o peuriñ... Kredif
a rafed gwelout ul logell... klevout ur garri-
gell o wigourat da nos. Itron ar Goad eo.

4. "Unan bennak eo o c'hervel ur vuoc'h, unan bennak o terrif
keuneud... setu ma c'harajoù". Evelhen e soñj da nos nep emañ o
chom tost da Itron ar Goad.

5. Itron ar Goad ne noas ket, gant na argaser anezhi. Frouezh
saourus a zebrer kevret ganti. Gourvez a reer en he zi pa ganer.

6. Frondet gant trêt, c'hwezvatleun, hep arat he devez magadur
diouzh an druilh, mamm ar gouezviled, Itron ar Goad eo ar veulan.

Rg. Veda X-146.

troet gant IAKTIMAGVS VISSVRIX.

Doue a zo an Doue nemetañ, an Doue bev ha treamzerel. Ne dosta
ket outañ an hañv.

En e gerz eo pep tra war an Douar hag en Neñvoù. Fiw a c'hell
bezañ hanterour eus e berzh pep rat dezhañ. Gouzout a ouis petra
a oa a-raok ar bed, ha petra a vezo war-lerc'h.

N'anavez an dud eus e uhel veurdez nemet ar pezh a zo dadezhaf
deskiñ dezho. Emañ e gador-veur pell a-us d'an Neñv ha d'an
Douar. O derc'hel a ra ez disjiv? EN eo an Doue-bras, an HOLLUHEL.

Kôran II, 256.

troet gant F. Ar R.

"No zougiñ arm noaz ebet dirak, nag ouzh nep den, ha reizh
ne vezo gant nep den dougen un arm noaz lec'h ma vezo ur barzh".
"Ha ne vo ket reizh dezhañ dougen armoù, na da neb den kenne-
beut, el lec'h en e wisk unliw ma 'z eodanavezus drezañ.

Braint a Defod.

troet diwar ar c'hembraeg gant
F. Ar R.

BARZHONEGOù KERVERZHIOU.

Barzhoegoù Kerverzhioù a vezo moulet hepdale dre rakprenadur,
war baper kaer hag un niver bihan anezho hepken.

Kasit buan ho skodenn - etre 500 lur ha 1000 lur e kousto al
levr - da J. FLETTE, Collège de Lannion, C.O.P. 754-13 Rennes.

DEGEMERET EO BET GANIMP ...

Ar Falz : B.P. 18, Brest (P. ar. B)

En Had : Kazetenn daouveziek e gwenedeg. Emban-
net gant S. Kidna, 5 straed an Drezen an Alpe

Al Lestr : Kealouenn Kelc'h Brezon an Naoned,
11 straed Brizeux, Naoned.

Bro Vreizh ; Kelaouenn Unvaniez Arvor Yann Cho-
leau, 21 straed St Loeiz, Gwitre.

Bleun-Brug : Kazetenn (vizeiek) ar Bleun Brug, Abad Laorant Bleunven
Plozeil (P; ar B)

Fax : Kennad abati Kerbenead. Ret eo menegif eo menec'h Kerbenead
hag a adsav abati Kos Landevenneg. Evit-se kas an arc'hant evit
Landevenneg da : K.R.F. 1145-34 Roazhon, H. Gougay, Abati Kerbenead
Plouventer (P; ar B.)

Ar Soner : Y. Laigle St. Pair S/Mer (Manche). Keuz hon eus ez afe Ar
Soner gant un hent risklus ha fall. Poent e vefe ober un diforc'h
yac'h etre korolloù ha kanaouennoù pobl, ha seurt gouelioù "folkori-
ques" peuzhevel ouz ar "Carnaval de Nice". Gwerinonez n'eo ket un
anb-badez dereat, a gredomp, evit un doare ober na glasker nemet leu-
niñ ar c'haf drezañ. Ne gollomp ket fiziafs koulskoude na choma
ket re bell ar Soner er-maes eus an "Hent" mat ?

Al Liamm Tir na n'Og : P. Ar Bihan, straed Marceau Trappes Bro C'hall.
Bez 'ez eus an niverenn 26 un nebeut traoù ma a-walc'h : barzhone-
goù ha kontadennoù gant skrivagnerien kozh ha yaouank. Siwazh, sous-
zhet omp o welout 3 pe 4 anv hepmui en Al Liamm, bremañ, ha bepred
an heveler re. Da skouer eo bet teurvezet gant rennerion Al Liamm
lakaat moulañ un nebeudig eus oberennoù Gw. B. Kerverzhou, hep mont
re bell memestra, rak gouestlañ un niverenn en he fezh dezhañ a vefe
bet re vrokus, neketa ? Koll paper e vije bet sur a-walc'h, dre ma'z
eus e penn Al Liamm, tud furoc'h ha speredekoc'h eget na oa. Ha ken-
telioù pe alioù o araogerien ne dalvezont mann evito : Da zeiz o
ganedigezh e lakaas an Aotrou Meur pep seurt skiant en o fennoù mei-
zidik, ha n'eus nemet Al Liamm gis nevez e c'hell magañ lennegezh
Vreizh. E gwirionez hon eus keus o welout eo bet ret gortoz marc
G. B. Kerverzhioù evit ma vefe gouestlet dezhañ, evit ar wech ken-
tañ ul lec'h dereat en Al Liamm. Meur a hini a ra e bennden en Al
Liamm hag a rafe kals gwell lezel e lec'h da unan deliekoc'h.
Frealzet e vezo an holl gant an niverenn da zont diwar-benn Bro
Fryslân, ha marteze ne c'houlennor mui e Breizh hag eñ ne vefe ket
dre zegouezh ur roffle gwallzrouk o lonkañ da viken an dornskridoù
Brezhonek, hag o chom hep o dislonkañ eveljust ! ! ! !

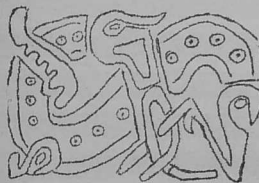
Viking : Alain Gord 25 straed Ranelagh Paris 16. Ur gelaouenn
nig "ramvroel", aozet avat en un doare dereat dreist o pleustrif
war kudenn Normandia hag ar C'hermanelezh. Ha he doareoù iskis e-
kefver hor mestr brud Meven Mordiern (An Tad e bardonno). En hon
niverennoù da zont e komzimp hiroc'h diwar he fenn.

Fand Ar ROUS.

Imprimerie spéciale d'OGAM
2, rue Léonard de Vinci RENNES (I & V)

Le gérant :
O. de COUASNON.

AR VOLUSEFA
pe Kan an Diouganourez.

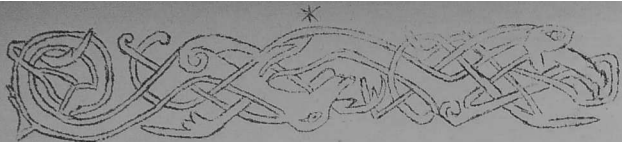

Ar C'henelezh.

1. Tavit ! A c'hwi, merc'hed Heimdal (an
Doue Gwenn), speredoù bras ha bihan o po-
blañ an hollved. Emañ war-nes diskuliañ
oberoù Tad ar bedoù, hag hengouioù ken-
tañ an denelezh an eus dalc'net en c'houn.

2. Koun a zalc'han eus ar Joted (ar ram-
zed), hag a voe krouet da gentañ, int a
dreuzkasas din o gouiziegezh a-wschall.

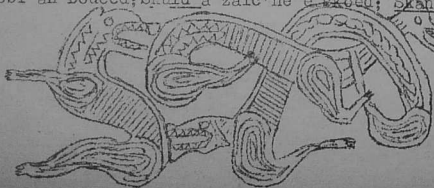
Koun a zalc'han eus an nav bed, eus nav c'helic'h an nefv, hag eus an
amzer ma oa gourvezet c'hoazh en uloc'h ar wezenn o tougen an hollved,
3. E derou ar c'hantvedoù e rene Ymer (ar reusti, eus a Ymr; tous-
sac'h, pe eus a Yma : kad eus a Kirna: an hun). Ne oa na traez, na
noz, na dourioù sac'h. Dre-holl e oa ezvezant an Douar hag an Nefv
a-zioutañ. Goull e oa an ec'honder, ha nelec'h ne ziwane yaot.
4. Kent sevel Midgaard hollgaer (ti-annez an dud) e savas mibien
Burr (Odin, Hodur pe Ve, Haemir pe Villi, tri mab Buri ha Bestla, merc'h
a camz Balthorn) ur palez; hag e skede an heol ar C'hreisteiz war
vur ar sal, hag an douar en em c'holeif neuze gant plantoù glasvezus.
5. Gant al loar war e lerc'h e treuzas an heol dorioù Kreizteizel en
Nefv, hag eñ redet etrezek an tu dehou. Ne ouie ket pelec'h e kavje e
belez. Ha ne ouie ket ar stered pelec'h e kavjent o annez, ha ne ouie
ket al loar pelec'h e oa e impalaeriezh. (Hrimfaxi e oa anv e varc'h
"moue rev": ha Skinfaxi e oa anv marc'h an heol, "moue holiskedus".)
6. Hag an holl zoueed a azezas neuze war o c'hadorioù, hag ar re
c'halloudusañ anezho en em guzuliataas. Eñvel a rejont an noz, ha
kresk kentañ al loar ; ha da vuzuliañ an amzer e rojont o anvioù da
darzh an deiz, da Greisteiz, d'ar beuznoz, ha d'an abardaez.
7. An Ased (da lavarout eo an Doued, eus ar wizienn-gar As : Tan ?)
en em vodas e traonienn Iola (eus ar Gressianeg Iola = koad); hag int
sevel evito o-unan un azuldi hag aoterioù en cabl. Anodiñ pep tra a
reas o nerzh, ha dont a-benn da bep tra a reas : fornigelloù, a enaou-
jont, goveliañ ar metaloù, oberiañ turkezh, hag ijiniañ a rejont an
arzoù.
8. Gant ar steredennoù diskell, hag e lieskementas an sour en o daou-
arn. Netra ne reas diouer d'o levezet betek an amzer ma'z eas an teir
flac'h nerzhus Thurs (Nott : noz, Angurbod : an Anken, Hela ; an Ankou
er-maez a zouar ar Joted).
9. Hag an holl zoueed a azezas neuze war o c'hadorioù, hag ar re c'hall-
loudusañ anezho en em guzuliataas. Divizout a rejont piv a groue en-
groeaz ae Speredoù, gant gwad hag eskern ar c'hlas ramz ar morion (Ymir
pe Brimir).
10. Ha goude ma voent divodet, e tistroas d'o falez (an Asgard) tri
Ased eus ar re c'halloudusañ hag eus ar re vadoberiantañ. War an douar
e kejjont gant Ask (an onenn) hag Ambla (ar wernenn, evit doare)hogo
dinerzh ha dioumag.
11. Ne oa ene ebet o vevañ enno : n'o devoa na poell, na fiñv na liv
en o c'hig. Odin (eus a Odr : spered, aŋvet Wodan ivez, eus a Sviha
arvoarz) a roas dezho o ene, Haemir (ar skerijenn, eus a Haedmir, an
an Holluhel, pe eus a Heidmir, an hini skodus) a roas dezho o skiant,
Lodur (an tomder, eus a Lod : tan) a roas dezho gwad ha livioù ruz-
moug.
12. Anavezout a ran an onenn divent ma'z eo Yggdrasil hec'h anv.
Rodec'hiet eo he fenn deliek gant gwag glas : hi eo a strilh ar glizh
o kolezhañ en traoù, hag a astenn he skourroù a-us da sienenn Urda

(ar furnez).
 13. Eus ar mor emañ e-harz he zreid e teuas an teir gwerc'hez c'houi-ziek. An Doueed a afvas an hinigentañ Urð (an tremened) an eilvet Verdandi (eus a Verda : amzer-vremañ); hag an drede e tibabjont Skuld (an dazont) da vezañ hec'h afv : I a ren war ar bed, hag a vuzul ar bu-hezioù. I eo a sav tonkadurioù an dud.

Kad an Doueed enep ar Vaned hag ar Ramzed.

14. Soñj a zalc'han eus ar brezel kentañ a voe graet gant pobloù an douar : pa dreuzjont Gullveig (ger ouzha ger : aour) gant o saezh, teir gwech he devjont e palez an Doueed, ha teir gwech e tasorc'has eus he ludo : Heidur (pinvidigezh) a raent anezhi : ar blizi o-unan a zc'vassa-hi hag e tegemeras an dud anezhi en o zier evel ur gannadez a Geloù mat; mailh e oa war an hudorezh, hag hudif a blije dezhi, bepred e voe karantez an dorfedourien.
16. Hag an holl zoueed a azezas war o c'hadorioù, hag ar re c'halloudusañ anezho en eus guzulietaas; en em guzuliañ a rejont evit gouzout ha gwanañ an torfed a rafe an Aseq, pe daoust ha digoll al lidaberzhoù a zegerferent en erkema.
17. Odin a savas e zivrec'h, hag a zivaregas saezhoù enep ar broadoù. Ar brezel kentañ e voe hag a engwadas ar bed. Freuset e voe mogerioù ar an Aseq, ha kameulif ar brezel a reas ar Vaned (speredoù ar goullou eus a Van : goullou) gant ar brezelgan.
18. Hag an holl zoueed a azezas neuze war o c'hadorioù, hag ar re c'halloudusañ anezho en em guzulietaas; en em c'houlenn a rejont kenetrezo piv, an hini kentañ en evoa skuilhet ar c'hontanna dre an aer, ha dislivet sklerijonn ar stered. Hag en em c'houlenn a rejont kenetrezo hag eñ e lakafent pried Odin (Friga:douar) dindan velli ar Ramzed.
19. Edo Thor (ar gurun) aze, koeifvet dezhañ e benn gant ar gounnar. Diwar glevout un hevelep kinnig e verwas e vad en e wazhied. Ankounaet e voe al leoù, torret an emglevioù a-wechall, hag ar feurioù reizh.
20. Gouzout a ran e tregerno tromplih Heimdal dindan ar wezenn nevet, a oa boas o vezañ e peoc'h (dindan Yggasil). Gwellet em eus ur froud o kas kuit ger Tad ar Bedoù, hag oc'h en em derrañ evel ur c'houezh-dour eonek. Hag e vezit va soñj ?
21. Va-un e vezin war azez e toull dor ar palez, ha pa zeuy henour prederiek an Aseq, e taolin un sell ouzha e zremm : "Perak am goulennatit? Perak am zempitit ? Pep tra a ouzon, Odin. Bez 'e ouzon pelec'h e kuzhez da lagad an andon Mimir, dont a ray un deiz ma lonko an doueier anezhi a-stroll gant ger Tad ar Bedoù". Hag e vezit va soñj ?
22. Ar Valkyriezed a welis (eus a Val, Forf-marv, hag eus Kiopa : dilenn) o teredek eus pell-vraioù, hag i prest da lammat war varc'h a-dreuz pobl an Doueed; Skuld a zalc'he e skogul (da genderc'hel) troet gant MARK

UN NEBEUT FREDERIADENNOU...

Abaoe tri bloaz ec'h embannomp OGAM, ha 23 niverenn a zo deut er-maes a-bennbremañ. Piw en dije her c'hredet en 1948 ? pa rakwela diouganerien hegarat e vev-femp un nebeut misvezhioù hepken, amzer a-walc'h da sevel diw pe deiz niverenn. Evito e oa truezus neus an niverennoù-se, gwir dammoù pilhoù koz a-hervez.

Hag OGAM a dizhas bevañ koulskoude, ha bevañ a ra c'hoazh, gant youl start renerien ha mignoned hor c'helic'ngelaouennig. Rak daoust ha ma hafvalo deoc'h bezañ un dra iskis bevañ, he deus OGAM he mignoned dezhi hec'h-unan.

Ha pere eo mignoned OGAM rak-se ? Ha pelec'h hon eus kavet ar vignoned se ? E-kreiz ar C'hallegerien, da gentañ, zoken ha kauzius eo, rak int-i a zo niver brasañ hor c'houmananterien, ha da eil e-kreiz ar re hag a lavar : "Kement-tra a zo Breizhek a zo dimp". Siwazh, ne deo ar re-mañ nemet un niver bihan en hon touesk.

Hag eno emañ an dalc'h : ur boas Keltiek eo bet a-holl-viskoaz, burutellat, ha kavout abeg en ur gelaouenn ha pa ne rafe nemet gou-lenn koumananterien niverusoc'h. Hagant gwir Gelted e kejompe pe da vihanañ gant tud en em wisk gant an ano kaer-se, - a lavar hag a adlavar eo memestra re daer hon arvezioù pa c'houlennomp koumananterien nevez. Tu a zo da gredif e sonjont moarvat en o fenn un dra bennak evel : "Perak ne vefe ket kaset OGAM din evit mann ? pagwir on dedennet gant ar penhadoù embannet enni ? Va gwenneien a rankan dispign evit kelaouennoù ha kelc'ngelaouennoù Gallek a zo re fentus evit ma c'hellfen-me tremen hepse"....

Tud "oberiant" a gavomp ivez, e talv dezho o oberiantis da zarc'h-souif ouzha hor c'hein arguzennoù gwallbousezhus ha troc'hus. "Re ger eo an hanter, aozet re fall, ha n'eo dedennus evit den". Ha tud "kalet" o menozioù hag o dezolioù, a lavar ouzpen ha diouzhtu, na reomp nemet koll hon amzer ha hor poan, mar plij, na nui na maes.

Siwazh. Kant ha mil gwech siwazh, e gwirionez. Rak darn eus ar re a sko ganimp a zo/graet dezho gouestloù ken burznudus. Ken eo savet ar goaneg e-barzh o mel-penn, dre m'emañ war-nes bezañ moulet ur gelaouenn Vreizhek, bras ha pouezus hag all, hag all ... politikel hedoareoù. Ha setu hon tud "kalet" ker sac'hat en o gortozidigezh huñvrus. "Unaniñ" a zo o fal : ur gelaouenn nemeti-gant kouchennoù leizh he sac'h, ur gelaouenn nemeti evit plijadur ha levenez an dud lemmsperedet; ur gelaouenn nemeti evit an holl re na c'hoarzhont nemet gant an "traoù fentus" ha na zere ket blas hor c'hegin ouzha o begoù figus.

E berr gomzoù : ur gelaouenn hag unr strollad hepken, gwel eo leuskel eus ar ger evit mat : an Unstrollad, an Unstrollad-se a laka un tamm bra eus ar bed da vezañ ken laouen bremañ, evel ma ouzoc'h.

Kreñv-murbet eo hinienneged ar Gelted, anavez eo. Hag ar pezh a reer o klask seveniñ "unaniñ" ha "eunidigezh" a hafval dimp bezañ ur farsadenn souezhus, ha netraken. Ali e vefemp kentoc'h gant en em zisubiñ en diwezhus eus c'halloudegezh vantrus renerien an abadenn c'hoari. Raktresoù a reont, hogen ne reont nemet raktresoù. Siwazh d'ar raktresoù.

Mar-se a-walc'h ivez ez omp damhevel ouzha an Aotrou marc'hag Don Kic'hote. Betek gouzout pelloc'h avat ... n'eo ket enep milinoù avel e stourmomp, enep striansperedeged ar bed a-vremañ ne lavaran

2

ket, hag enep asotagezh dilavaradus an embannadurioù a "eeuna" meiz an dud.

Ha pan arvestomp ouzh ar bed-mañ, e kredomp-ni goanagin c'hoazh na vezo ket kontammet gant e soton hag e ziboell gezh, ar re a zo mistri war un hengoun ken kaer, ken kos, ken kehejus, Gouzout a reomp ervat na vezo biken niverennoù OGAM skignet ha gwerzhet a-vil vern, ha ne fell dimp komz nemet ouzh ar re wellañ, ouzh an dibab eus ar C'hallegerien hag eus ar Vrezhonegerien. Hag eus petra e c'hoarvez an dibab-mañ ? Diouzh hor soñj, eus ar re hepken, a gar o bro, hengounioù hec'h amzer dremenet, hag a zo broudet gant ar c'hoant da anavezout kement tra a sell ouzh savadur hollgaer ha bamus ar Geltiegezh.

Ar re o vont war-raok hep prederiañ war o amzer dremenet ne zere OGAM outo e-gis ebet. Laouen e vezint a-walc'h gant oberiadurioù arzel, skiantel, luel, hag all, ar bed bremañ. Reveulzioù ha reverzhioù o devez digantañ dizale diouzh an druilh, endak'hus ha digoust, muioc'h eget na c'hoanagont zoken. Ra vezint laouen, ha ra vezo gwenn o bed eta, pegwir n'espernint tama ebet eus an arc'hant a ginnigont bemdez d'o flijadurezhioù ret : butun, fiñskeudenne-rezh... da skouer, evit her c'hinnig d'ur galc'hgelaouennig paour a ra war-dro un amzer dremenet a reont fae warni, ha na fell ket dezho anavezout.

Bezet a vezo, evelato, na reomp forzh eus ar pezh a vez hag a vezo rambreet diwar por penn. OGAM a gendalc'ho da vont gant an hent merket dezhi, ha klask a ray, koustet a gousto, lakaat an dan vezioù Keltiek da vezañ anavezet ha karet. Hag ar re a gavo mat ober evelomp a eñvoro ur ger-stur brudet-bras : "Ils s'instruisent pour vaincre". E keit-se e vezo mat d'ar re-all a ra dimp tamalloù ken regasus ha ken direizh, eñvorif diouzh o ziv, penaos eo ar brezel, brasañ plijadur, ha brasañ levenez ar C'helt a-wechall go...

Ni a zalc'ho gant hor stourm.

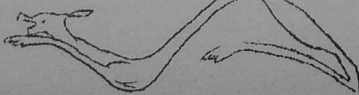

DALIESIN HA KADOG

"Fellout a ra din da anavezout gwell; lavar din pe zoare den ez out", eme Daliesin da Kadog, hag e eilgeria Kadog : "Te a dle her gouzout gwell egedon, pa glevaz a-dreñv d'am c'hein pezh a leverer diwar va fenn ha ze ne zeuas biskoaz betek va divskouarn; ar vro eo a hell barn gwella, rak ne c'hellan na den all ebet ne c'hell gouzout an holl wirionez war e zivout".

KADOG AR FUR

troet diwar ar c'hembraeg gant IAKTIMAGVS VISSVRIX D.M.

SAMAIN (Heven) 3822 M.P.)
Dastumadenn c'hwec'h sizhuniek labourioù "Kenvredeur an Hengoun Kelt"
Pennsturier : IAKTIMAGVS-VISSVRIX (Gw. Bernou-Kervenzhioù.)
Komanant-bloaz : 600 lur, K.R.F. : F. LEROUX 29368 Roazhon.
Sekretourva : 2, straed Leonard de Vinci Roazhon.

AN UHELIDI.

Diouzh ar vezelouriezh c'hlan eo e varner gouestder an dud da vezañ pe get e-kreiz an uhelidi, ha n'hell ket o gouestder bezañ resisaet gant arouezioù diavaez, ha n'en deus ar gouestder-se netra da welout kennebeut gant an deskadurezh amrinek. (Ne ra an deskadurezh-se nemet reif tu da ober ha netra ken).

Evit bezañ e-touesk an uhelidi eo ret d' den dont a-benn d'en em reterif e-unan ez difazius hag d'en em wiskañ gant un hobregon didreuzus. Strivoù hir a zo ret avat e-pad pell amzer ha lakaat evezh bras a ranker ivez evit diwall diouzh kement fazi. (Ar riskloù-se a zo kals diateroc'h en ur sevenadur hengounel).

En amzer-vremañ ne deus e gwirionez, e Kornog pe e Keltia, strolladenn ebet ha na vefe enno uhelidi wirion. Bez 'ez eus un nebeut unanderennoù hepken strewet dre un nebeut kevredigezhioù speredel.

Evit dont a-benn da grouif, pe gentoc'h da askrouif kellig an uhelrenkez eo ret rak se bodañ an holl re hag a zo gouest, ha da c'houde, ober un dilennidigezh en o c'hriz. Ret eo lakaat holl elfennoù an uhelrenk-da-zont-se da gaout fizians enno c-unan, ha ret eo displegañ dezho ar meizdoù a ziskonez dezho ar pezh n'anavezont ket. (Kefridi Ogam eo, ha hini Kenvredeur an Hengoun Kelt).

Hogen setu un dra abouez : n'hell ket an uhelrenk speredel klotañ gant stummoù ur gevredad, e-gis na vezont meizet gant ar bed arnevez, rak na lakaer an uhelidi e stern un gevredad e lakaer warni war un dro leizh a ziaesterioù diwar-c'horre : lorc'hentezioù ha disenglevioù tud, hag all... Ur gevredad diavaez ne c'hell bezañ nemet un emziskouezidigeza darvoudel.

An uhelrenk n'en deus netra da welout, a-du 'rall, en disenglevioù estren, rak dihanterouriek eo kefridi kevredigezhel an uhelidi : Evit ren an traoù a lusk eo arabet mont gant al luskadenn (Kefridi al lusk dilusk eo).

Mar kar uhelidi 'zo en em vodañ evit sevel kevrennoù pe kelc'hioù-studi, e tleint choa hep ankouaat dibourc'hif kement stummelouriezh diavaez hag ouzhpenn e tleint teurl evañ spis na vefe ket kroget gant un ober enephengounel. N'eus forzh penaos e tleint heuliañ aketus an Hengoun Kelt ha kemer kentel diwar an hengounioù bev c'hoazh : Kristaniezh, Hindoudegezh, Islam, hag all...

war o dishabaskter, ha n'int ket gouest da gas da vat an disterañ labour diabarzh hag usvedoniezhel, na gresk ket un dervenn d'he ment brasañ e korf ur bloavezh hepken.

Kefridi an uhelidi-se a zo dreistholl distro ar Gelted d'ur sevadur hengounel, hengounel en e bennabegoù hag en e savadurioù. Bstak gouzout pelloc'h avat, e rankomp monel war dachenn ar sperelezh c'hlan.

Evito o-unan e labour an uhelidi, pegwir e tennint raktal o gound diwar o emziorroadur, hag ur c'hounidegezh padus ha dies-trehaus, hogen labourat a reont evit Keltia ivez, hag evit ar bed holl.

Pegen arvarus hag amglok bennak e vefe o binvioù labour, e rank an uhelidi ober ganto, svel m'emaint. Anez-se ne c'hellint ket o c'hlokaat. An disterañ tra a zo bet graet, mar bez diouz urzhigadur ar pennabegoù, ha kenreizh gantañ, a zegas galloudegezhioù rakvoudel, hag a c'hell abegañ, dre emledigezh heuliadennou sabatius war bep tachenn.

Mar deo gouest Keltia, diouti hec'h-unan, da zistreiñ d'hec'h Hengoun evit e heuradsevel, ne c'hell ar gouestder diweshañ bezaf prouennet nemet ganti hec'h-unan.

F. AR R.

Cf. R. GUENON, Orient et Occident.

En anv an Doue trugarezus ha truezus.

1. Meuleudi da Zoue, hag eñ Ri an holl vedoù !
2. An trugar eo e lod.
3. Ri eo eñ deiz ar varnedigezh.
4. Az azeuliñ a reomp, a Aotrou, ha da skor a azgoulennomp.
5. Blegn ac'hanomp, war wenojenn ar salvidigezh,
6. War wenojenn ar re ac'h eus gwalc'het gant da zonezonoù,
7. War wenojenn ar re n'o deus ket roet abeg d'az kounnar, hag o deus en em zalc'het diouz an greuzkredenn.

---:---:---

Koran 1.

Kentelioù d'un danvern Ri...

... "Na respont ket gant lorc'hentez. Na respont ket ez trouzus. Diwall diouz ar farwellerezh. Na ra goap war nikun, Na doull ket ar gozhidi. Na rakvarn nikun, Na c'houlenn netra a ziass. Na gas kuit goulenner ebet hep respont. N'aotrei, ne nac'hi, ha ne bresti netra hep abeg mat. Dalc'h soñj eus kelennadurezh an henaourien. Heul al lezennoù roet gant an handadoù. Na vezet ket yen da galon e-kefver da gendeled. Bez nerzhik enep da enebourien. Diwall diouz ar render eloù nozus ouzh da enor en emelioù. Na vez ket ur randoner aheurtet. Na wask nikun, Na zastun netra na vefe ket talvoudus. Ra gasti- zo da rebech an drougobenerion. Na vezet ket brelnet da reizheder gant karantezioù tud, Na gemer ket ar pezh a zo tra da hentez gant son e tlefe her c'heuziañ. Na vez ket lezirek gant son e vefes gwann. Diwall da fiffal re, ha da goll da azacuez dre-se. Asant da vont gant an alioù-mañ, A va mab !
diwar Lebon Na H' Hida

D' AN HEOL

1. Enor da sell Mitra-ha-Varuna ! Enorit meurbet an Doue gant ho koms hervez an Urz, kemennit ar c'homs-se da Vab an Neñv, engehentet gant an Doueed, d'ar banniel a weler er pellder, d'an Heol !
2. Ra'm gwarezo a bep tu, ar ger-se a wirionez, keit ha ma vezo deizioù ha bedoù ! Diskuizhañ ra kement tra a lusk nemetañ. Dalc'hmat avat e red an doueier, hag an Heol dalc'hmat ivez.
3. Klask da lakaat da ehanañ ne reas biskoas un Dizouead pe gant treez ez karr, gant da virc'hed askellek. Unan eus da zremad, hini an tefvalderioù a zo troet etrezek ar Reter, hag a-ziwar an hini all, gouleier anezhi, a savez, à Heol !
4. Ar sklerijenn ma tiorbennez an tefvalderioù drezi, A Heol, ar bann ma tivoredez an hollved a-bezh drezañ, - diskar da vat a-stroll ganto, hag argas pell diouzimp an ehan-lid, ar c'hleñved hag ar wallhufvre !
5. Dre 'z luskadenn e waredez kenurzhadur pep hini, e kerzhez digouñnar hervez da donkadur. Ar pezh a azgoulennomp diganez hiziv, à Heol, ra deurezo an Doueed lezel ganimp ar galloud anezhañ.
6. Neñv ha Tin, Doueier, Indra ha 'r v-Maruted, ra selaouint hor galvadenn hag hor mouezh ! Na vezet ket lamet diganimp sellot an Heol, ra dizimp en hor bev, ar gozhni er wenvidigezh !
7. Evurus da viken en hor c'halon, evurus en hor sell, pinvidik a vugale, distag diouz kement droug, dieub eus kement touell, deiz goude deiz, ha ni pellazer c'hoazh en hor bev, ra c'hellimp da welout o sevel. A v-Mitra Galloudek, Heol !
8. Te hag a zoug ur sklerijenn vras hag a wel tre betek ar pellder, te hag a zo ur frealz da selloù ha da selloù, pa savez eus ar Gouloù uhel, ra c'hellimp da welout adarre e-pad hor buhez, à Heol !
9. Te, ma lusk ha ma tiskuizh an holl draoù bev ouzh da sin, te, an Heol aour e vlev, en arbenn d'hon dinamaded, sav evit un devez pad, hag a vezo dimp berzhusoc'h bewech.
10. Degas dimp berzh-mat dre da sellha'berz matdre an deiz, ha berzh-mat dre ar bann, ha berzh-mat dre ar venioù, ha berzh-mat dre an tommer, evit ma bezo berzh-mat a-hed ar veaj, berzh-mat e-barz an ti, A Heol, prof dimp da deñzor burzudus !
11. A Zoueed, roit minic'hi d'hon diw ouenn, an hini zaoudro dek hag an hini bevarzroadek, dezho da zebriñ, da evañ, da greskiñ, da gaout o gwalc'h ! Roit dimp berzh ha silvidigezh disl.
12. M'hon eus graet gaou ouzhoc'h, a Zoueed, dre ziviz pe dre zlievezh en-hor spered ken hoc'h eus abeg a gouñnar fall, A c'hwi ar re Eoun, lakit ar hec'h-se war an hini dizoue a zo drouk ouzhimp.

Rg. Veda X-37.

D'AN HEOL

X

1. Setu ma sav an heol madelezhus, a vez e sell dre-holl. Ef eo kervad an dud, lagad Mitra-ha-Varuna, an Doue a rollas an tefvalderioù e-gis ma vez rolliet ur c'hen.
2. Setu ma sav Luskur ar boudoù, arouez vras gwagannus an Heol, emañ o vont da lakaat ar rod da dreñf, bepred an hevelap hini, an hini sachet gant Etaça stag ouzh ar gwalinier.
3. Holl-lufrus, a greiz an tarzhennoù-deiz e sav evit levezeg ar varzhed. An Doue-se eo an hini hag a zo din al Luskur, dre na da bepred a enep da Lezenn an Hollved.
4. Bravig alaouret an Neñv, ec'hon e sell e sav. Fell eo e bal, hag hen tizhout a ra er sklerijenn. Ha sed e c'hello an dud bet broudet gant an heol, monet d'o labourioù ha kas o oberoù da vat.
5. Mont a ra gant e hent, e lec'h ma vould'has ar Re Zivarvel un ode evitaf, e-gis un erer en e c'hournij. Gant an Heol savet e c'hoantomp ho servijañ. A v(Mitra, a Varuna, gant hon azaouez ha hor c'hinnigoù.

Rg. Veda VII-63.
troet gant :
IARTIMAGVS-VISSVRIX
D:M:

Pezh a lavar BELIOS ...."dre ren ho puez diouzh ar sturiennoù-mañ e vevot, hag e savot dreist d'ar pobloù all.
" Na ve ket e vefe en emho touez fistilherez, gevrierez, hudur-niez, dizeeund, gwaskerez, diegi, pe zifreterez dibocell ha diratoz ! Na ve ket e vefe etrezoc'h rendael, droug, gourvenn, droukrañs, kasoni. Bezit dizaouzañ rag ar maro, c'hoarzit d'an Ankoù o tont. An Ankoù (Ankevot) a zo kar ha breur d'ec'h; va mab heñan eo-hen ha va c'hannad; d'ar re gadarn e tigor hent ar Gwenva (Vindomagos). Grit stad d'ar vuoc'h a vag hor gouenn gant he laez, d' an ejen a zigor an ero ma tiouan diouti heiz an doueed, d'ar marc' ruz ha buan a red a-raog an heol. Doujit an doueed ha beleien an doueed, ha santualoù an doueed; azaouezit ar gozidi; bezit trugarezus ha gwarezus d'ar merc'hed ha d'ar vugale: skorit an intanvezed, an emzivad, ar re wasket ! Dilennit bepred da renerien ar re wella e pep tra en ho touez, ha sentit ouzh ar re ho po dibabet.
"Ra vezo ho tourn savet dalc'hmat ouz ar fallakr; ra skoio gantan taol ar maro, nag ho preur e ve-hen, azezet en ho kichen ouzh hoc'h oaled ! Ra va mouget a-unan gantan herz ar fallakr. Na veve, na ouennet en ho touez na paotr na plac'h gwan a spered, pe glanvidik, pe mammet en o c'horf, en o fenn pe en o izili ! Ken-dalc'h nit en ho herz hag en ho kwevned dre c'hoarioù-ouesk pemdezid ha dereat..."

Sketla Segobrani
l.1, pen. 6 p. 51.

AR VOLÛSPA.

pe Kan an Diouganerez.

- kangul (dreist-kened), Gunnur (kad), Hilda (an hini splann) Gannul (diemglev) ha Geir-Skangul (an hini o wintaf he goañ) a oa harnezet gant o armoù. Korriganez Odin o deus en em ensellet endev; prest int, ar Valkvriezed da lamqit war an douar.
23. Planedenn Baldur, (eus a Velin Kaer) mab Odin (ha mab Frigga; Doue an Heol e oa, hag ar flamm kaer) a rakgwelin, an doue livrin e zremm; skourroù uhelvarr gwous ha lufrus c'hoazh a astenn o skeudoù war ar maeziou endev (ar blantenn nemeti e oa manet hep ober le da vamm Baldur na rafe ket a zroug ouzh he mab, ha gant ur skourr uhelvarr eo e lazhas anezhaf e vreur Hodur, Doue dall heol an diskar-amzer.)
  24. Gout a ouzon o teuy ar skourr se un deiz, da vosañ ur saezhenn varvus, ha Hodur (eus a Handr = tir) he diwarego.
  25. Antronoz veure e vo ganet breur Baldur : hag a-raok e eil nozvezh buhez en devezo ar mab-se da Odin dialet timat e vreur. (Vali eo ar breur diabl-mañ, Doue heol an nevez-hañv). He walc'ho ket e zaouarn, ha na douzo ket e benn kent dezhañ da vosañ lakaet drouklazher Baldur war ar geunudeg. Hogen e donaf mougerioù Fensalir e keino Frigga, en abeg d'ar pezh a zo bet kollet gant ar Valhall (eus a Val = dilenn hag Hall = palez). Hag e veizit va soñj ?
  26. E-kreiz lenn tan Hverahund e wellis en ereoù Vali un neuz heñvel ouzh Loki (eus Lok = klufan, pe eus Log = tan ? ,mab er ramz Farbanti ha Nala), hag ef ken ampart o wiskañ kement neuz; eno emañ azezet Sigyna (gwreg Loki, mamm Nari ha Narfi), ha pouññ he fried a leugn hec'h ene a reustl hag a enkreiz. Ha gouzout a rit perak ?
  27. Eus ar Savheol e red ul lam-dour etrezek traoñenn ar C'hon-tamm, en ur ruilhañ lec'hid ha klezeier : eus a bell e kontamm an traoñiennoù, Slithur (eus Slita = kriz, distrujer) eo e añv. En Hanternoz, war verez Nida (teñvalijenn) eo bet savet palez aour Sindri, ar ouenn ma'z eo graet he c'halon e mein. Ur palez-arall a zo bet savet en Okolmir, en ur vroc'h na deo bet gwastet nepgwech gant ar riv; Brimir eo (eus a Brimir = tan) al lec'h evit ebatou ar ramzed.
  28. En douar ar c'hañvoù (an Nastroud, eus Nar = korf marv, hag eus stroud = aod) e wellis an ti-anez dianav dezhañ sklerijenn an heol; digor eo e zorioù da went an Hanternoz; ur glav binia a gouezh dre ar prenestr, ha savet eo bet e vegerioù gant naered kanweet.
  29. O ruilhañ e wellis e-kreiz eon ar frondoù-dour, ar falsleeriañ ar vuntreñien, ha kement-hini a saotr skourrn ur bried gant kom-zoù hudur an avoultriezh. Eno emañ Nidhauger disgwalc'hus (eus Nid = tefvalderioù, hag eus Haugga = regif'o sunañ korfoù ar re varv, hag o tastroc'hañ ar re vev. Ha gouzout a rit un dra bennek ouzpenñ ?
  30. Gwechall en em dennas Nidhauger war-du ar Savheol, er c'head houarn (Jarnvid), hag eno e roas bronna da vugale Fenrir, ar bleiz (eus Fen = Islonk) hag ar bleiz brasañ an hini e oa, par d'ur ramz dre e vent; ef eo a varlonko al loar (Menogarmur = an hini rangloud).

31. Kavout a ra e walc'h gant buhez an dud laosk, ha louzaf a ra kadorioù an doueed gant ur glad a wad; en abenn-hañv eo tefvaloc'h goulou an heol, ha kounnaretoc'h ar c'horventennoù. Hag e vezit va soñj ?

32. Egdre (gar ouzh ger -an er, ar ramz mestr war an avelioù), gedour ar ramzed, a azez neuze, leun a levenez, war ar monez, hag a lakaat e daleun da seniñ: a-zioc'h e benn e koad al laboused, e kan Fialar (eus Fioar -dreistniver) ar c'hilhog liv-tan.

33. E glipenn gour e wisk ar c'hilhog-se (Gullikambi) e-touezh an Ased; e gan a zihun brezelourien doue al luez. Bez 'ez eus unan all, ha plusk liv-nuzil warnañ, o kanañ dindan an douar, e kevioù Hela (merc'h Loki hag Angurbodi = an Ankoù ?)

Derou noz an Doueed.

34. Harzadennoù ki an Ifern (sivet Garm, diwar Gerr = rankles) a dregernas a-zirak Gnyphahall (dor ar Valhalla). Feurir, ar bleiz, a dorro e ere hag a redo dre ar bed. Va daoulagad o deus lennet en dazont, ha rakwelet o deus difloskadur ar galloudoù ha derou noz an Doueed.

35. Fae a ray an dud war al liammoù a gerentiezh, ar breur a stroumo enep e vreur, hag a gouezho marv-mik war e gorf. An torfed e vezo er bed, hag an avoultriezh e pep gwele. Kantved ar c'horwentennoù e vezo, kantved ar c'filav hag ar c'leze. An drouklazh a dorro an holl darianoù, ha kent ma wrezo an hollved e vezo marv an holl dud, skoet gant pep den gant an nentez.

36. Pa vezo devt ar wezenn o tougen ar bed e c'hoario mibien Mimir, eilet gant korn tregennus Giallar (eus Giallr -tregennus). Sevel a ray Heimdel e drompilh d'al laez, hag e tregarno e sonioù en disbell. Betok d'an oabl e savo ar mor kribell drouzkrozet e donnoù, Oain e c'houlennatav penn Mimir (Mimir = savor, arouez ar furnez).

37. An onnenn Yggdrasil (arouez an douar) a vezo horjellat war he gwizioù, hag a stlako e-giz pa vefe breinet, ha Loki a dorro e sredoù: an Anaon o-unan a gmo e-barzh rouantelezh Hela, a-raok ma vezo lonket gant tan Surtur.

38. Gouelad Hrymur (ur ramz, arouez ar yenion, eus a Hrim =rev) a baro er Savheol, ha dirazaf e stambouc'ho ar mor e zoureier: naer ar bed en em ziroollo gant holl nerzh ur ramz (Jormungand an hini eo: euzvil an douar pe Midgardson). Mougaf a ray ar Meurvor en he gwelennoù: an er a stlako e zivaskell, hag e veg melen a rogo ar c'horfoù marv. (Hraesgvelgr eo: an debrenn kig-brein) ha bag an Ankoù a dreizho gant feulster. (Naglfar eo, eus Nagl = ivin, ha Far = bag da lavaret eo ar vag sav: gant ivin ar re varv).

39. Er Savheol e teuy war wel: Loki eo a vezo lovier, ha mibien Muspell a zegaso kemenn an tonkadur. Holl c'houezviled an diskaridigezh a heulio Fenrir: ha breur Bileist, (droukspered an noz) o vezaf en em unanet d'o luez, o diaraogo holl.

40. Petra a ray an Ased neuze? Petra a ray an Elfed (Elf -gwenn, arc'houere madelezhus). E bed ar ramzed e kan al levenez; mall war-no en em vod an Ased. Ar Gorred, hag a zo meneziz anezho, a lefiv dirak dor o c'hevioù; anav eo dezho n'o gwaredo mui diabarzhoù an douar. Hag e vezit va soñj ?

(da genderc'hel) troet gant MARK.

TRI DYN NI DWLIT AC NIS GALLIR BEIRDD O
HONYNT - DIOG - BALOH - A CHELWYDDOG.

Barddas t. II p.78 n.92

GORSEDD...

E gouelioù ar Goursez e oa un tammig dizurzh a-wechoù, hogen un dister a zroug e oa... Siwazh, tra ma oferenne Abad Bodgwenn e vanas an holl varzhed, drouzied hag "oveded" gwisket en o saeoù ha goloet o fenn gant goueladou (Aliaf a reomp dezho adlenn lizhar Paol an Abostol: Corinth. 11,4,7. 111)

Ha goude ma voe pignet an holl gant unan eus rozioù an Drañnienn hep distro (ul lec'h eus an dibab; ret eo han anv) en em gavas ar "maen goursav" aloubet dre gaer ha dre heg gant sonourien, luc'h skeudenerien, dougerien-vannieloù, gant barzned ha diskibien nevez, ha gant genaouerien ivez...

Fezh a zo gwashoc'h c'hoazh avat: E-pad brasañ hanterenn al lid en em zalc'has ar Goursez gant an heol o luc'hañ a-drefn dezhañ... a-enep d'ar reolenn "A dal d'an heol, lagad an deiz !!!

Ouzpenn edo al lidouriezh o paouez bezañ adaozet hag adreizhet, ha gant piw? Gant tud o tic'houzout sur a-walc'h elfennoù kentaf ar c'hudennoù hengounel hag arouezioù. Ha moarvat n'o deus-i lennet gwech ebet testennoù ar Bardas nor boar-ni graet meneg anezho en Ogam niv. 8? Lamet kuit eo bet Krak ha kreñn lid ar pauc'h, da skouer.

Ha da ampoent savoridigezh izili ar Goursez aet da Anaon e-pad ar bloavezh aet e-bioul ez omp bet souezhet-marv o klevout meuleudi flour diwar-benn saver OGAM, hag ar meuleudi-se (na "kurius"eo...) diwar genou unan hag a skrive dezhañ, un nebeut mizioù a-raok (pevar mis) e varv, na oa al labour a gase da benn nemet "traoù fentus". Diouer a emskiant, pe a savor?

Ha traoùgoù dibouez hag a-ziwar-c'horre ivez: N'eo ket bet galvet ar Varzhed nevez, nag an diskibien kennebeut. Neozh omp bet laouen o welout e reas an Eil Drouiz Meur e seizh gwellañ evit derc'hel d'ar reolenn dre chom hep dougen botoù-ler, ha bez'ez oa un Drouiz ivez ar ffon c'rair en e zorn...

N'eo ket a-walc'h, d'hor meno bezañ ezel eus ar Goursez la-kaat un tribann burzhodus-kaer dirak e sinadur, hag ur mantr eo gwelout penaos e nij kuit an eounded hag ar wirionded a wechall. Soñjal a reomp dreistholl e tud'zo nevez-deut c'hoant ganto ren pep tra, raktreset ha rakgwelad ganto traoù a-walc'h da veizaf, marteze a-walc'h.

Petra eo deut ar varzhed koz da veizaf? hag an nevezdeudi konstrivant-se, daoust hag o deus lennet an testennoù kent, pe a droididigezh "digest" lezet ganimp war-lerc'h Ladmirault? reolennoù

Keuz bras hon eus o welout penaos e tlezer ken aes ma vije bet derc'hel start dezho, hag o lakaat da warez a-enep an drevorierien hag an drubuilherien, holl genselied var da Gvthraul...

Y GWIR YN ERBYN Y BYD I OGAM.

TRIEBETH ANFERTH AR PARDD, ANWYBODAETH - ANHYNA'ESDER - AC ANNEDD-FOLDEB.

Barddas t. II, p. 142, n.54

TENNÉT EUS BRAINT A LEFOD.

(Barddas, t. II).

- p.30,8. Tri den na zleont dougen na kleze na korn : ur Barzh, ur metalour, hag ur vaouez.
- p.32,16. Teir lezenn gent a lakaer war ar Barzh : darc'hel e c'her, darc'hel e gevvin, darc'hel ar peuc'h hag ar sioulder.
- p.34,18. Tri zra a verzer ouzh ar Barzh : dougen armoù brezel, dougen ul lignezadur direizh; ha lakaat gevier en e ganerezh.
- p.34,19. Tri zra euzhus evit ur Barzh : Boazioù dizonest; disevendet diwar ur stumm-spered diaes; ha diouiziegezh diwar-benn e garg hag e arz a ganerezh.
- p.34,23. Tri gwallvoaz a zo ma koll ar Barzh drezo an Dreistgwirioù hag ar madoù en deus abalamour d'e gan : lazherezh, gevierezh, hag avoultriezh, o vezaf an tri zra se barnet evel vezaf a-enep d'al lezenn.
- p.36,30. Tri zra a ziskouez anat en deus un den Awen Doue, hag e c'heller e lakaat da vezaf Barzh : karantez dre anien, peureounded a vunez, ha boellegezh denel troet war skiantoù eforus.
- p.38,34. An teir lezenn a ziwallidigezh ma tle ar Barzh o heuliaf : diwall diouzh an diegi ha diouzh al leziregezh, rak un den oberiant eo-sñ; diwall diouzh an diemglev ha diouzh ar rendaeloù, rak un den a beuc'h hag a garantez eo-sñ; ha diwall diouzh ar follentez, rak un den a boell, a vez hag a awen eo-sñ.
- p.54,23. Tri aberzad boas ur Barzh : da gentaf ur c'hinnig a laezh, roet da gefver Elven Hefin; da eil ur c'hinnig a vleud da gefver Elven Elved; da drede ur c'hinnig a vel roet da gefver Elven Arthan, hag ur prof eus pep hini eus ar c'hinnigoù-se da gefver Elven Eilir, da lavarout eo pe lakaer kanoù nevez dindan an dreistgwir, hag ar beorien, an diavaezidi hag an estrenien a dle en devot o lod eus an tri c'hinnig da gefver an anzerioù-se, dre n'o deus gwir ebet da berc'hennif douaroù ha madoù.
- p.36,29. Tri den na zleer ket lakaat da vezaf Barzhed : ur gaouiad dre anien, ur c'hlasker abeg dre voaz, hag un den dizek hep mar: rak n'heller ket lakaat Awen Doue pe meizidigezh ar skiantoù Barzhel war seurt tud.
- p.56,33. Tri freder Barzhed Enez Fredenn, da lavarout : krefvaat ar boellegezh; diskleriaf ar wirionez, ha karout ar peuc'h hag ar sioulder.
- p.74,46. Tri fal kentañ Barzhed Enez Freden, dre henvoaz : reiaf ar ouiziegezh hag ar gelennadurezh, diskleriaf ar wirionez, la lakaat peuc'h.
- p.66,52. Tri skourr eus a zeskadurezh Barzhed Enez Freden : Ar Varzhelezh ma lakaer dindani boazioù, mouezh ha kanerezh ar Goursez, hag ar renadurezh anezhañ; an Drouzelezh ma lakaer dindan an zeskadurezh hag ar gelennadurezh e-kefver ar poell, an natur hag ar retvez, hag an Ovedelezh ma lakaer dindani skiantoù ar vro, an ijin hag an degouezh.
- p.66,53. Tri zra a zle ober ar Barzh : selaou, sellout, ha tevel. (selaou, gortoz, ha tevel).
- p.66,54. Tri den n'heller ket lakaat da vezaf Barzhed : an den disk, an den balc'h, hag ar gaouiad.

- p.74,77. Tri zra ez eo ar Barzh, ur Penn hag ur Pont, o vezaf hevelebekeat gant ur pont, dre ma vlegn a-dreuz gwernioù an diouiziegezh: diogeliezh, el lec'h ma'z eus amzlogeladur, dre ma vezo douget arm ebet anepañ pe enep e ge-neil; hag un dreistgwir eo lakaet war ar re hep dreistgwir, da lavarout eo ur warez. Bez'e lavarer rak-se : An nep a venno bezañ penn, bezet pont, an nep a venno bezañ pont, bezet Barzh; o vezaf Barzh e vezo Penn, o vezaf Penn e vezo Pont.
- p.76,85. An tri fennañ tra a c'houlenner ouzh ur Barzh : mirout ar c'houn hag ar skiant, mirout ar peuc'h hag ar sevended; mirout an zeskadurezh hag ar vuhezgezh.
- p.78,90. Bez'ez eus tri disparti divoutin, aotreet an dreistgwir anezho d'ur vaouez : hemoùc'hidigezh, brezelouriezh, ha kendalc'h kevredigezhel.
- p.78,92. Tri den na zleer ha na c'heller lakaat da vezaf Barzhed an den diek, an den balc'h, hag ar gaouiad.
- p.80,99. Bez'ez eus tri dlead hag a zo endalc'hus evit ar Barzh : dastum ha deskif ar skiantoù; da eil kelenn; da drede, peuc'hie-kat dre lakaat kenemglev ha sioulder lec'h ma oa diemglev ha tabut, ha dre lakaat un diwez d'ar rendael. Rak ne zere ket ouzh ar boaz, ha n'hellfe ket zereout, e rafe ur Barzh un dra bennak en arbenn da gement-se.
- p.82,102. An tri gouel boas a vez reizhet ha renet gant Barzhed Enez Freden : da gentaf gouelioù ar pedeir Elven; da eil ar gouelioù azeulidigezh da gefver bannoù al loar; da drede gouelioù ar vro hag ar genel da gefver un trec'h hag ur wareidigezh; hag o lidañ a reer gant gourc'hemenn ha rakkemenn daou-ugent deiz en a-raok.
- Re-arall a lavar : Bez'ez eus tri gouel kinnigadur dindan warez Barzhed Enez Freden ha ma tegemeront neuze o lod : pep hini eus an tri c'hinnig : mel, bleud ha laezh; da lavarout eo : ar gouelioù lidkinnig gourc'hemennet daou-ugent deiz en a-raok; ar gouelioù Elven; hag ar gouelioù azeulidigezh. Ha dreistgwir ar Varzhed eo o reizhañ, ha degemeront war un dro profoù eus an tri c'hinnig hag a c'hoarvez eus ed, eus laezh, hag eus mel, ha bez'o afever rak-se lidkinnigoù profet d'ar Varzhed, dre ma'z int diouzh an arar.
- p.84,103. Bez'ez eus tri gouel-arall reizhet gant ur Barzh dre sevended, da lavarout eo : gouel ar pennkenel, ha gouel an eured; ha gouel an oaled hag a vez graet pa saver pemp maen tan e gour-sav kevanez, hag e lakaer warno kinnigoù ar rannvro hag ar genel betek an navet renziad; ha lod eus lidkinnigoù ar gouelioù mañ a zegemer ar Varzhed, hag al lidkinnigoù-se o c'hoarvezout eus douareier, eus tolpoù hag eus koadier, en doare sesañ da c'hounit ha da reif. Ha roet e vezont d'ar Barzh dre sevended, rak dre sevended ha ken eo e ren ar Barzh an tri gouel-mañ.
- p.88,109. Tri skourr ar Varzhelezh : Ovedelezh, gwerzoniezh hag azeulidigezh.
- p.88,111. Tri skourr ar studi : Barzhoniezh, Barnouriezh, ha kansellerezh.
- p.92,118. Tri stabi- lder ar vroad : Ur Mestr reizh, ur barnour trugarezus, hag ur Barzh desket hag a vuhezgezh vat.
- p.142,54. Tri zra euzhus evit ur Barzh : diouiziegezh, amseven-troet diwar ar c'hembraeg gant Pand ar ROUZ, ded, ha gwallvuhez.

Dastumadenn c'hwec'hsizhuniek labourioù "Kenvreudeur an Hengoun Kelt".

Pennsturier : IAKTIMAGVS-VISSVRIX (Gw. Berthou-Kerverzhioù.)
Komanant-bloaz : 600 lur. K.R.P. : P. IEROUX 29368 Roazhon.
Sekretourva : 2, straed Leonard de Vinci Roazhon.

A zo mat da ober, stag ganti, ac'h eus Mennet da ober, her gra a zo bet boulc'het ganez, her c'has da benn. Sketla t. II

UK ROLL-LABOUR NEVEZ

Betekhen e rae stagadenn Vrezhonek OGAM war-dre danvezioù Keltiek-rik. Ha Keltiek-rik hag hengounel e oa danvez ha doare ar pennadoù hag an troidigezhioù.

Gant an amzer o ren avat, e welomp hag e spis-welomp eo ret dimp reiñ d'ar Vrezhonek un alberz eus an traoù hengounel-arall a dreuzvev en-dro dezho. Kreñv a-walc'h eo hor Brezhoneg a-vremañ, ha gouest a-walc'h a gav dimp. Teurel a raimp ur sell diwar neuze ouzh testennoù ha pennadoù santel an holl hengounioù : Kelt, German, hengounioù an islamelezh, an Hindouadegzh, hag all... Bez 'ez eus testennoù a gaver enno a zlefemp kaout troet e Brezhoneg abaoe pell-amzer endev.

Hag emañ hor stagadennoù rak-se o voulc'hañ un ervenn nevez, pegwir e lennot enni troidigezhioù diwar an Hennorvegeg, an Arabeg, da skouer, hag hep disoñjal ar yezhoù Keltiek eveldres.

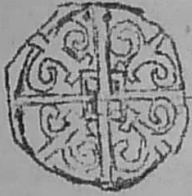
Peurc'houzout a reomp e c'hell ar Brezhoneg bezañ ur yezh a dalvoudegezh etrevroadel. Her gouzout a rit ivez. Hogen hep labour talvoudus ne vezo biken/ur yezh dister ha paour e-keñver ar yezhoù estren-all.

Pep hini en deus e c'hra : gra ar c'helc'hgelaouennoù lennegel eo, d'hor meno, uhelaat ha klokaat an oberennoù arzel ha personel nevez, ha gra ar Varzhed eo. Hor gra-ni eo klask ar sevenadurioù hag en hengounioù estren ar pezh a c'hell kreñvaat ha talvoudusaat hon hengoun-ni hag hor yezh-ni, hag hel lakaat denesaus da dud hor c'heneh. ha gra an Ovizion eo... Hor stagadenn Vrezhonek ne zeu ketda vezañ lennegel-rik. Dont a ra da vezañ ur stagadenn hengounel, dezhi an neuz lennegel hepmui. Rak divizet hon eus, evel m'hoc'h eus hel lennet a-us, embann dreistholl troidigezhioù diwar testennoù Keltiek hag estrenyezhek peuzdianav pe peurzianav e Breizh. Gant-se e vezo hor yezh par d'ar re-all, ha n'ho pezo mui ezhomm klask un droidigezh estren Gallek pe Saozneg, pe Alamnek evit lenn ar Volüspa pe ar Barddas.

Ha setu emañ da heul pennad kentañ ar Barddas a zo bet troet e Brezhoneg, Brezhoneg glan ha Brezhoneg skiantel, Brezhoneg mat avat, ha Brezhoneg uhel e live, n'en deus mui netra da c'houlenn digant yezh ebet. Kerzhout a reomp war roudoù hor mistri doujet Meven Mordiern ha Kerverzhioù muioc'h eget biskoazh.

Goulenn a reomp enta, digant kement Brezhoneger dellezek eus an anv-se, skoazell, arc'hant ha bruderezh... arc'hant ha bruderezh dreistholl, dre ma'z eo paour OGAM, paour ha paourik, e-keñver meur a gelaouenn-all, hag hep arc'hant ne reer netra.

Marteze e tisplij deoc'h ar c'helaouennoù lies-skriver, lenne-rien ger, dimp e tisplijont ivez, hogen siwazh dimp ha siwazh deoc'h, ar voulerien n'en em vevont ket diwar zour ha bara sec'h, ha ne voutont ket gant o daouarn noazh hepken. Piv a c'hell lavarout start e vezo bepred ha da virviken kelc'hgelaouennoù moulet e Brezhoneg ? N'eus ket nevelomp hag a liesskriv dre rebaourentez.

- 9. Tri anv-kaeraat al Loar : Heol an Nos, an Hini Splann, hag Heol ar Marzharvestoù.
- 10. Tri anv-kaeraat ar Stered : Lagadoù hinon, Goulaouennoù an Neñv (Doue), ha Mein-sked an oabl.
- 11. Tri anv-kaeraat ar Mor : Maezioù Gwenhidwy, Lez Neifion, hag Andon Wener (ha Lonteg ar Bed).
- 12. Tri anv-kaeraat an Tonnoù : Deñved Gwenhidwy, Erevent ar c'holen, ha Bleunioù ar Meurvor.
- 13. Tri anv-kaeraat an Hañv : Marc'heg ar Garantez, Tad ar C'hreñvder, ha Gwaredour an Tommder.
- 14. Tri anv-kaeraat an Avel : Reour ar Bed, Kalvez an amzer fall, hag Argader ar c'hrec'hiannoù.
- 15. Tri anv-kaeraat ar Bleunioù : Mein-sked ar Gwez, Marzhoù an Hañv, ha Lagadoù an Aezenn.
- 16. Tri anv-kaeraat al Louzeier : Mantell an Hañv, Dremm ar Gened, ha Leurenner garantez.
- 17. Tri anv-kaeraat an Aezenn : dremm al lavenez, salud an Neñv, ha gwenc'hoarzh ar Garantez.
- 18. Tri anv an Awen : buhez ar skiantoù, ene ar poell, ha donezon Doue.
- 19. Tri anv-kaeraat ar genouiziegezh : goulou an Neñv, Lagad ar wirionez, ha Mouezh Doue.
- 20. Tri anv-kaeraat ar skiantoù : Gwenodennoù ar wirionez, Dorn (daouarn) ar poell, ha stabilder an Awen.

Iolo MSS p. 88-89.
troet diwar ar c'hembraeg.

(1) e . kembraeg : canwyll.

AR VOLUSPA
pe Kan an Diouganerez (heul)

- 41. Diouzh tu ar C'hreiz e kerzh Surtur, o vountañ flammoù an tan dirazañ; hag e tameuc'h ez splann an heol ouzh adskedoù e gleze. Ar menezeier roc'h a gouezh en o foull, ar ramzeded a red, trelatet o fenn, an dud a lamm war an hentoù a varv, hag an oabl en em freg.
- 42. Un anken nevez a sammo neuze Hline, an Doueez. Kregiñ a ray Odin da stourm enep Fenrir, ar bleiz, hag holl-drec'hour Beli (eus Belia =Yudal, ramz, doue al loar, lazhet gant Frey, doue ar bannheol kerniel karv gantañ) enep Surtur. Hag e kouezho neuze doue muiañ-karet Frigga (Odin, hefried).
- 43. Dont a ray Vidar neuze (Doue ar c'horventennoù, eus Vedi =avel?) mab galloudek tad an trec'hioù, d'en em gannañ gant al loen ramgloud (Fenrir, ar bleiz), hag ar c'hlav gwintet gant e zorn a vezo sanket betek kalon kile ar ramzed.
- 44. Neuze e teredo mab hollvrudet Hloduna, an douar (da lavaret eo Thor), ha mab kentañ-ganet Odin en em ganno enep an naer, ha gent an taolioù a zarc'haouo diwallour Midgar e varvo an aer (Midgard = douar ar c'hreiz, pe annezlec'h an dud, Asgard =douar an doueed, Utgard =douar ar ramzed). An holl dud a yelo kuit eus ar bed; hag en ur drantellat ez ay an trec'hour kuit diouzh an euzhvil. Nev c'hammed ez ay war e giz, hag o vezañ tizhet gant an naer-wiber, e tiskaro ivez, damheñvel ouzh an trec'hiad.
- 45. An heol a zeraouo dont da vezañ du : an douar a zisac'ho ar mor, ar stered a gouezho diwar an oabl, hag i luduet holl; an tan en em weo en ur c'hwibanat en-dro da ahel ar bed, ha peulvanoù flammoù a zilammo betek an oabl.

Dasorc'hidigezh an Doueed.

- 46. Un deiz-arall e welis un tir glasvezus o tisteuzioñ eus kreiz an tonnoù. Ez ay ar froudoù dour d'o naoz en-dro. Bez'e c'hournijo an er,

gag e tiatrujo ar pesked o neuñ war ar menezioù.

47. E parkeier Ida en em vodo an Ased, hag int komz eus an naer divent a oa en-dro d'an douar, hag int a gouny adarre oberoù hag hen runennoù Fimbultyr.

48. Un eilgwech e kevint er c'hlasvez an taolennouigoù aour burzhudus a oa bet endev e kerz tiern an doueed, ha gouenn Fioelmir e pennderou ar c'hantvedoù.

49. Er parkoù fraost e kresko ed; hag e steuzio kement droug. Distreiñ a ray Baldur, hag e annez a ray kevret gant Handur, e palez Hroptr (lesanv Odin) en ur peoc'h peurbadel. Hag e veizit va soñj ?

50. Haunir (ar sklerijenn, pe an Tan) e vezo neuze da gentañ degemerout an aberz-gwad, ha warlerc'hidi an daou vreur (Vidar ha Baldur) a vezo amezet en ec'honderioù an aergelc'h (Vindheim). Hag e veizit va soñj ?

51. E krec'h an neñv, war ar Gimli (eus Gimhir = lugernus), ur palez alaouret skedusoc'h eget an heol a welan o sevel. Annez e vo an dud doueus, hag ennañ e kenvevint laouen betek diwezh ar c'hantvedoù.

52. Da vodad ah Doueed e teuy neuze ar Fearvoud o ren pep tra, o reizhañ pep tra a-ziwar lein an neñvoù (Foresti eo, mab Baldur ha Nanna, doue ar Reizh hag ar peoc'h, ma'z eo Glitnir (hollsplann) anv e balez.) Diskleriañ a ray e varnedigezhioù, sozañ da vat dizurzhioù ar bed, ha ha diazezañ ur peoc'h santel ha dizistrujus.

53. Hag an aerouant du a zenijo di diwar menz an deñvalijenn. A-us d'ar bed e plavo, en ur skuilhañ ar marv a-zindan e eskell. Diwar neuze e vezo stlapet d'an islonk.

Diwezh.

KAN AN NIBELUNGEN

troet diwar ar C'hrennalamaneg.

Rakskrid.

Kozh-tre ec'h hañval bezañ danvez an "Nibelungenliet", kellid haraktres anezhañ a ranker klask zoken betek en Henamzerioù German, ha kar-nes eo d'an Edda ha d'ar Saga Kreiznoz el rak-se.

Graet o deus ar C'hermaned evel an holl bobloù-all, hag un tammig evel ar Gelted : Goude o c'hristenadurezh o deus paouezet da veizañ o henzouedonizh hag o mojennoù kozh, gant an amzer o tremen ouzhpenn int deut da gendeuziñ o henvojennoù-marzh gant darvoudoù istorel damankounnec'h ha distreset. Mab ar c'hendeuzadur-se eo Kan an Nibelungen.

N'eus ket lec'h en Ogam evit ober addisplegoù kalz hiroc'h, hogen ar Germanegour izelek ez on a zo laouen o tiskouez deoc'h pozennoù kentañ eus a droidigezh Vrezhonek an "Nibelungenlied".

Ne ouier ket re vat gant piv ha penaos eo bet aozet, rak an dornskridoù ne reont ket diouer. Krediñ a reer peurliesañ eo bet skrivet war-dro 1140 gant ur marc'heg Aostrian anvet Kurenberger; hogen, evel meur a oberenn grennamzerel eo bet aozet hag adc'hraet liesgwech gant kempredidi ha warlerc'hidi ar "Meisterzenger"... ha tu a zo da gradiñ n'hon eus nemet un aberz eus kentañ oberenn ar "Kurenberger".

N'eus forzh avat, zoken evel m'emañ eo kaer-tre ha dedennus an Nibelungenlied. Graet em eus va zroidigezh diwar an destenn goshañ a gaver, reishaget hag embannet gant Karl Bartsch e 1886 : eus diwezh an XII^{vet} kantved eo, etre 1170 ha 1200. Braventez dispar ha "kenganez" ar yezh n'am eus ket troet e Brezhoneg, siwazh, dre ma oa dic'hallus, hogen em bezo strivet da reiñ d'ar Vrezhonegerien un droidigezh resis hag helenn.

Danevell kentañ

(E Burgondia e vrasae gwechall ur plac'h yaouank hag uhelouenn ma oa Kriemhild hec'h anv, hag hi merc'h Danocrat hag Utens, ha c'hoar Gunther, Gernot ha Giselher o chom e Worms lec'h ma rae reourien dilennet war o zro. Huñvreal a reas ar plac'h-yaouank he devoa laosket ur falc'hun ma

oa daou erer oc'h e zigigañ dirak he daoulagad-hi. Hag he mamm ha diskleriañ dezhi talvoudegezh an huñvreenn evel o vezañ hini un den uhelrenk ma rankfe-hi e goll nemet ha gant Doue e vefe gwaredeta.)

1. E dezrevelladurioù kozh e vez displeget deomp kalz a draoù burzhudus. Diwar-benn kurioù kadarn hag oberoù meulus. Diwar-benn laouenderioù hag euredoù, diwar-benn dieroù ha klemmoù. Ha (bez'e eus) emgannoù kadarnidi (1) daer na c'hellot (2) klevout nemet traoù marzhus diwar o fenn.

2. Brasaat a rae e Burgondia (3) ur plac'h yaouank uhelrenk-tre. Ken na c'hellje bezañ unan vravoc'h dre an holl vroioù, Kriemhilt e oa hec'h anv : hag ur vaouez kaer e oa, Ma rankas meur a bennden (4) koll e vuhez abalamour dezhi. (da genderc'hel)

troet diwar ar C'hrennalamaneg gant
MARK.

(1) küener recken : da lavaret eo : an harluad ha da c'houde pep kadarnad o klask servij-brezel a ziavaez e gorn-bro pep "reour baleer" ha pep reour dre vras.

(2) muget ir : e c'hellit Graet e vez a-wechoù gant an amzer vremañ evit merkañ an amzer da zont.

(3) Burgonden : en un doare strizh : ar genel hepken, ha dre heñvelsteriezh eo deut da vezañ anv ar vro.

(4) Degene : gour, den kalonek.

An Aotrou Gwalvoe hag ar marc'heger glasvelen.

VI Bez'e tiskouezjont dezhañ neuze ar skoed ma oa geolioù skedus, war-nañ hag ar peplun livet gant liw glan an aour. E gemerout a reas dre ar vodriell, hag a lakaat en dro d'e c'houzoug, ha brav-tre e teree ouzh ar brezelour. Ha perak e oa perc'hennet ar peplun gant ar priñs uhelouenn-mañ, em eus graet va menno hen displegañ deoc'h, zoken ha daleet e rankan bezañ gant-se. Un arouez eo a voe krouet gant Salomon gwechall evit aroueziekaat al lealded dre an anv en deus. Rak ul lun eo hag a endalc'h pep poent. Ha pep linenn en em gemmesk hag en em genwe gant eben, hag a zo diziwezh dre-holl; hag hen envel a ra ar Saozon, hervez ar pezh a glevan, "ar skoulm diziwezh". Ha bez'e klot rak-se gant ar marc'heg hag e armoù splann, dre ma'z int leal bepred, ha be-wech pemp gwech. Gwalvoe a gnavezed evel un den mat ha ken glan hag aour divlam a bep displedoni, ha kaeraet gant dellidoù mat el lez. Ar peplun a zoug-eñ rak-se war e skoed ha war e sae-vailhek, evel unan o terc'hel mat d'e c'her, hag evel ur marc'heger seven e zoareoù.

VII Da gentañ e voe kavet disi en e bemp skiant, ha da c'houde, ne fazias biskoazh gant e bemp biz, hag e holl fiziañs er bed-mañ a lakae eñ e pemp gouli a zegemeras ar C'hrist war ar groaz, evel m'her c'helenn ar feiz. Hag e kement lec'h m'en em gave an den-mañ en emgann ez oa e soñj e kement-mañ dreist d'an holl draoù-all, ken e kemere e holl gadarned eus ar pemp levenez he devoa riez koant an neñv digant he bugel. Hag en arbenn da se e touge ar marc'heg he skeudenn livet war brasañ hanterenn e skoed ken na semplae nepred e galon pa daole e selloù outi. Ar pempvet pemp am eus kavet ma roe ar marc'hegour gantañ, a oa haelsperedegezh ha karantez d'e nesañ dreist da bep tra. E c'hlianded hag e sevended ne falsvarc'hent nepred, nag e druez, tra a ya e-biou pep tra. Hag ar pemp tra c'hlan(mañ a oa staget startoc'h ouzh an den-mañ eget ouzh nep tra-bev-all. Hag ar pemp kej-mañ e gwirionez a oa bet kenaozet er marc'hegour, hag an eil a oa kenframm gant egile ken na oa a ziwezh gant hini ebet, ha kengloz e oan e pemp poent na lezent ket a vank, ha ne oant kenstroll a nep-tu, ha ne oant distag e nep lec'h. Ha ne c'helled kavout a ziwezh e nep lec'h e nep korn, ha ne c'helled ket kavout e men e teraoue ar skeudenn hag e men e oa he diwezh. Troet diwar ar C'hrennalamaneg.

Kontakrid.

Troidigezh kentañ ar Barddas a zo bet graet e Brezhoneg a ginnigomp amañ d'hol lennerien. Pell'zo e Klever komz eus ar bennoberenn-se, ha gouzout a reomp ez eus kalz a dud e Breizh, ha c'hoant ganto da anavezout pelloc'h diwar he fenn. Siwazh n'oa betekhen nemet ar Gembraegerien evit gallout teurel selloù aketus outi, hag evit tennañ gounid eus an danvez prizius a zo enni. Ha pep hini n'en deus ket amzer a-walc'h d'en em varrekaat war ar C'hembraeg.

Hag ouzpenn e vo an holl a-du ganimp evit anzav n'halla ket an droidigezh-mañ nozout ouzh ar Brezhoneg lennegel.

Setu enta an abegoù pouezusañ a zo bet prederiadennet gant an droourien pa zeraoujont gant o labour.

E-keñver ar yezh e oa ul labour diaes a-walc'h da gas da vat, rak fellout a rae dimp treiñ e Brezhoneg pinvidigezh ar geriadur ha gwevner ar yezhadur Kembraek, en ur virout glander ha neuz c'hinidik hor yezh-ni, hep he distresañ tamm, na zoken lakaat warni arlivioù ha dazlivioù estren. Ret eo bet krouiñ gerioù nevez (Kavout a reot anezho e dibenn ar pennad embannet). Ez evezhiek eo bet graet, - dreistholl pa n'hellemp ket treuzkas ar ger Kembraek e Brezhoneg - dre heuliañ ar reolennoù yezhoniel en un doare strizh, ha dre heuliañ anien hor yezh-ni.

Hogen, n'eus forzh penaos, ret e oa endevout ar Barddas troet e Brezhoneg, nemet hag evit pinvidikaat ha gwevnaat hor Brezhoneg e vefe, ha dreist pep tra, evit ma c'hellfe pep Brezhoneger emskiantek hen lenn hep poan hiviziken.

Gouizeien'zo o deus bet diskredoù a-zivout gwirlegezh ar Barddas. D'ar muiañ omp-ni techet da grediñ ez eus bet dazlakadurioù Kristen en testennoù-mañ n'anavezer ket mat an orin anezho, hag a zo bet lakaet dre skrid diwezhat-tre. Daskouer, eo re zisheñvel ar pennad diwar-benn ar Coelbren diouzh an Triadoù, evit bezañ bet savet gant an hevelep den. A-nep-tu omp er rendael evelato. Anat ha spis eo dimp hepken e klot kelennadurezh al levr-se gant tuioù ha keñverioù all an hengoun Kelt a studiomp.

An Droourien.

ARQUEZIOU.

Derou al lizherennoù, ar Rhôl hag ar paper.

Galloudegezh al lizherennoù.

Ha da e vefe gant ho kouiziegezh, va Azrav ker, reiñ din da anaout piw an hini kentañ a reas ul lizherenn ?

- Einiged Gawr eo, ab Huon, ab Alser, ab Iôn, ab Iabwth, ab Noe Hen, goude marv e dad, e-sell da virout koun, eus ar pezh en devoa graet hennezh, hag eus e oberennoù meulus, kretaet hervez koun hag anaoudegezh. Ha dre ma'z eo war brenn e voe lakaet ar c'houn-se ec'h anvjod "coelbren" al lizherennoù hag ar pezh m'o skriver warni.

Piw an hini kentañ a reas ur rôl evit al lizherennoù ?

- Bendigaidfran, ab Llyr Ilediaith a zeskas an doare-se e Roma, hag hen degasas gantañ da Breden; lec'h m'hen deskas da Gembraiz, hag an doare da nozañ krec'hin mennaed ha givri evit ma c'hellfed skrivañ lizherennoù warno. Hag an doare-se a zeuas da vezañ boas, ken na voe nemet ar Varzhed oc'h ober gant an doare kozh da lakaat lizherennoù war ar c'hoad, evit mirout anezhañ, hag e-sell da virout hen anaoudegezhioù-kent ar Genel Gembraet. Bez'e voe anvet rak-se Coelbren ar Varzhed. En amzer-vremañ n'eus nemet ar Varzhed oc'h her c'hounaat dre enskrivañ o c'hanoù hag o c'hounskridoù war brenn hervez an arz kozh, ha kement-mañ, e-sell da lakaat en un

e kounaus skiantoù kentañ...

Diw ar c'hentañ a reas paper ?

- Un den eus a Gêrgustentin, Moran e anv. Eñ a valas lin a zeuas
vezañ paper, dre vezañ ledet e tanav.

Petra eo galloudegezh al lizherennoù ?

- Benvelegoù mat int o komz, korf hep ene hag hep buhez o ren ar
z, re varv o c'houzout muioc'h eget ar re vev, dorn o komz gwel-
'h eget teod, lagad o klevout gwelloc'h eget skouarn, hep son na
uz, lavar hep teod, klevet hep skouarn, yezh hep gerioù, arouez ar
vezh, kannad o tisplegañ ar gwir hep her gouzout, unan marv o teskiñ
re vev, ur c'houn hep nikun oc'h e ren, meiz ar re varv, ha pennañ
ouiziegezh ar re vev, kounnadurezh an holl arzoù ha skiantoù; ha dis-
vezidigezh pep tra diskouezus.

Derou ha gwelladurezh al lizherennoù.

Anv Doue.

Kevrin ar Varzhed.

Me ho ped, va azrav kalvezpoell, mar deo dereat her goulenn, penaos
voe kavet gouiziegezh kentañ al lizherennoù ?

- Me a ziskouezo bremañ skiantegezh ar Doezhion beurouiziek, sed :
lavaras Doue E anv, e tarzhas ar Goulou hag ar Vuhez a-gevret gant
Ger; rak a-raok se ne oa buhez ebet nemet Doue E-unan; hag an doare
a voe lavaret ar Ger a voe diouzh renadur Doue. Ha lavaret e voe an
anv. Ha gant al lavar e tarzhas ar Goulou hag ar Vuhez, an Den ha pep
tra-bev all, da lavarout eo e kendarzhjont holl a-gevret. Ha Menw Hen
Menwyd a welas tarzha ar Goulou, hag e stumm hag e neuz, ha n'oant
bet estreget / \ e tri feulvan, hag er bannoù goulou edo ar vouezh, sed
e oa unan ar c'hleved hag ar gweled, e oa unan ar stumm hag ar son ken-
unvan, hag unan stumm ar vuhez ha son ar vuhez kenunvan, hag an tri
bann kenunvan-se e oa ar galloud, ar galloud-mañ o vezañ Galloud Doue
an Tad. Ha pep hini eus an tri bann o vezañ kenunvan e vezas Menw Hen
penaos e oa kenunvan gant Doue kement mouezh ha klevet, ha tra-bev, ha
vezoud, ha neuz, ha gweled, ha penaos n'oa an disterañ tra nemet Doue
E-unan. Hag o welout ar stumm hag o klevet ar vouezh, ha naren ahendall,
e ouezas pe stumm ha pe neuz a dlee bezañ gant ar vouezh. Hag o vezañ
bet douar dindanañ kempred gant ar goulou, e tresas ar vouezh hag ar
goulou war an douar. Ha klevet gantañ son ar vouezh, ma oa enni doaread-
ur ha dason teir notenn, e kavas an teir lizherenn, hag e ouezas pe
arouez a zerefe ouzh pep hini anezho. Sed, e lakas neuz hag arouez war
anv Doue, hervez neuz ar bannoù goulou, hag eñ diverzout e oa anezho
doareadur neuz hag arouez ar Vuhez; ha ganto e oa ar Vuhez, hag er vu-
hez e oa Doue, ha kenunan e oa Doue gant ar Vuhez, ha ne oa nep buhez
nemet Doue, ha ne oa nep Doue nemet ar vuhez.

Diouzh ar meiz en devoe o lann ar vouezh-mañ eo ec'h intentas ez ke-
vatal reizh hag hanvoud ha poell kement mouezh, hag intent a eure al
lizherenn o tereout ouzh distagadur pep son ha pep mouezh. Hag evel-se
e voe kavet ar C'hembraeg, ha kement yezh all. Ha diwar an teir c'hent-
lizherenn e voe graet pep lizher arall, pezh a zo pennañ kevren Barzhed
Enez Preden, hag eus ar c'hevren-mañ e teu pep gouiziegezh a c'haller
kaout war al lizherennoù.

Evel-se eo e voe kounaet ar vouezh a glevjed gant an arouez ha lakad
poell war pep hini eus an teir notenn : Talvoudgezh O a voe lakad war
ar bann kentañ, talvoudgezh I war an eil bann, ha talvoudgezh V war
an trede, pezh a ra OIV. Da lavarout eo gant ar ger-mañ eo e tiskulias
Doue E vezoud, E vuhez, E ouiziegezh, E c'halloudegezh, E dreanzerlezh
hag E hollvedelezh, hag en diskuliadur e oa E garantez, sed, kempred
gantañ e kendarzhas evel er wrac'hienn an holl vedelezh er bezoud hag

er vuhez, kenson ha kengan gant anv Doue a zistagjed, an ur c'han
kenunvan a laouender hag a levez, pezh a oa an holl vedoù betek
pellderioù pellañ Annwfn. Hag an doare-mañ eo e reas Doue ar vedoù,
da lavarout eo e tiskulias e anv hag e voudelezh (7/11)
OIV

Perak ne deo ket reizh d'an den lakaat anv Doue war gomz gant
ar vouezh ha gant son ar yezh hag an teod ?

- Dre an arbenn na c'heller ket ober se hep kammvel Doue, rak
n'eus den hag a glevas biskoaz envel E anv dre gomz, ha n'eus hini
ebet hag a oufe penaos e zistagañ. Hogen lakaet eo bet dindan neuz
lizherennoù, evit ma ouezfed petra eo a intenter gantañ, hag evit
piw e intenter, hag e lakaed a-ziagent dindan arouezioù, da lava-
rout eo tri danvez mouezh ouzh Doue e verzer ouzh ur Barzh E envel,
nemet en e greiz hag en e staj.

*al lizheroù, hag evit diwall diouzh kement diazaouez ha dizouj
Me ho ped, va Azrav karedigpoell, diskouezit din an arouezioù a
sav er evit anv Doue, hag an doare m'o greer.

- Setu penaos o greer : ar c'hentañ arouez a zo ur merk pe ul li-
nenn vihan a-veskell e-gis an heol diouzh an abardaez, evelhen : / ;
an eil a zo ur merk arall ha stumm ur peul serzh ha sonn gantañ,
evelhen | ; hag an trede merk a zo ur merk a-veskell e-gis an hini
kentañ, hogen tuet a-enep dezhañ, da lavarout a-enep d'an heol,
evelhen \ ; hag an tri merk a lakaer a-gevret evelhen / \ , hogen e-
lec'h ar re mañ e lakaer evito an teir lizherenn O.I.W., hag an
doare-mañ eo e lakaas ar Barzh an nv-mañ en e bozenn, sed :

Ior, Ion, Dwf, Deon, glan ra vezo ar genou
O distago ez reizh.

Un anv all a roer, ur ger klok .

O,I hag W : O.I.W. eo ar ger.

Ieuan Rudd her c'han.

An anv-mañ a roas Doue Dezhañ E-unan, o tiskouez E vezoud er
bezoud, hag o tiskouez n'eus Estregetañ o vezañ, nemet dre E zonezon
hag E autre e vefe. Rak emomp-ni holl, tud ha buhezeien arall o
vevañ dre zonezon hag autre Doue hepken. Ha reemfizians a varner ez
eo, lakaat an anv-mañ da vezañ klevet gant den er bed. Koulskoude
ec'h anv pep tra Anezhañ en e greiz ennañ e-unan, da lavarout eo mor
ha tir, douar hag aer, hag an holl ré, gwelus pe ziwelus a zo er bed
pe war an douar, pe en cobl e vefent, an holl vedoù, neñvel ha doua-
rel, an holl vodoù ha boudelzhioù meizel, pep bevadenn, ha pep tra
divuhez, n'eus rak-se hini ebet na zouj ket ouzh Doue ha n'anv ket
Anezhañ evel-se, ennañ e-un hepken.

An teir lizherenn rinek a arouezieka teir dogreenn Doue, sed :
Karantez, Gouiziegezh ha Gwirionez; da lavarout/eus an tri zra-se
eo e teu pep reizhder, hag hep pep hini eus an tri zra-se n'heller
ket krout reizhder, ha pe sav unan bennak eus an tri zra-se e pleg
an diw arouez arall dirazi. Ha pep diw re anezho a roy dreisted ha
dreistrenk d'an drede, hag unan bennak eus an teir arouez e vefe,
hep diforc'h. Ha diouzh ar reizhañ hag an hanvoud-mañ eo e voa di-
forc'het tri derez evit Barzhed Enez Preden, ha da bep hini, eus an
tri derez e voe roet dreistgwir, dreisted ha dreistrenk, e-keñver
arouezennoù ar retvezh, war an diw re arall, pere bennak e vefent.
Hag eus teir doareenn Doue e tarzha pep galloud, pep youl ha pep le-
zenn.

Eus gouiziegezh ha meizidigezh ar pezh a sell ouzh ar yezh hag
ar gomz eo, hag eus kempoell an teir c'hentlizherenn, e stummjed
c'hwezek lizherenn diwar an tri bann kentañ, da lavarout eo an teir
lizherenn-gent, ha neuz bannoù goulou ganto. Intentet e voe evelhen
stumm ha neuz pep distagadur ar yezh hag ar vouezh, ha stumm ha
neuz pep kentson; ha lakaet e voe neuz an arouezioù-kounnat da vezañ
gwelus war ar preñn hag ar maen, ha kement-all e voe graet evit

keun ar gweled, hag evel-se, war-bouez poell an arouezioù e teuas son
pep mouezh da vezañ gwelus evit al lagad, kement ha klevout a c'helle
ar skouarn, kement ha komz a c'helle an teod, ha kement hag e oa gallus
da Awen Doue. Goude ma voe bet tennet ar c'hwezek lizherenn neuze eus
an tri bann kentañ hag ar re-mañ a zo / \, rak n'heller ket kavout ul
lizherenn bennak e Coelbren: hag e kevrin Barzhed Enez Preden, ha na
zeufe ket he danvezioù pe he c'hemmadennoù eus unan hag an tri c'hent-
vann pe egile ha dre ma kizelled an arouezioù-mañ war brenn, o anvjod
"llythryrau", ha goude ma voe bet kizellet pep lizherenn war ar prenn
e rojed bep a anv dezho, hag un dalvoudegezh hervez ar son hag ar vouzh
a oa bet kretaet hag a oa reizh. Da lavarout eo he devoe pep lizherenn
un distagadur dezhi hec'h-unan, kadarnaet gant an arz. Hage-gis-se eo
e voe kavet arouez hag elfenn ar gomz kretaet, an hini a anver ABC,
ha re arall hen anv ABCEDILROS. Evelhen e voe lakaet arz ar gweled hag
al lav da glotañ ouzh ar vouezh hag ar sonj; hag eus a gement-se eo e
voe tennet koun ar gweled ha danvez ar skiantoù. Bez'en em ouestlas ...
neuze doezhion hag awenizion da wellaat skiantoù, yezh ha doareoù-
komz, da varn ez ampartoc'h hag ez aketusoc'h an distagadur hollies-
ted ar sonioù. Ha pleustriñ a rejont warno ken e kavjont diw lizherenn
all, ha ken ez eas al lizherenneg betek triwec'h lizherenn. Goude-se
e weljod e oa ezhomm eus a ziw lizherenn all, pezh a reas ugent lizhe-
rrenn ha diw lizherenn warn-ugent neuze, ha goude, e peurziwezh al
Labour, e voe peder warn-ugent a lizherennoù-kent. N'eus ket muioc'h
a lizherennoù eeun war lizherenneg ar Coelbren, da lavarout eo lizhe-
rennoù pennañ. Bez'ez eus re all evelato, hag a zo lizherennoù kenao-
zet oc'h aroueziañ kemmadurioù ar vouezh ha pouez al lizherenn. Ar re
se ez a o niver betek c'hwezek, hervez tud hag a zo azraved ampart
meurbet, ha gouez da re all ez afe betek triwec'h. Ha bez'ez eus darn
anezho na c'heller lakaat na galloudegezh na kred warno, pe da vihañ
n'eo ket diziouerus, hervez poelli, m'o defe galloudegezh ha kred. Evel
kent n'eo ket reizh berziñ ouzh unan bennak gwelladurezh ar skiantoù,
o vezañ dishual pep awen ha pep arz, gant na zrastfed, na deñvalafed
ha na wallaozfed ket ar skiantoù meulus.

Gant al lizherennoù eo e fizier er c'houn poellek ar skiantoù hag
an dezrevelloù; da lavarout eo, tri diazevvaen ar skiantoù a zo: ar
C'houn, ar Meiz, hag an Emboell. Hag hep koun eo bihan spleit ar C'houn
ar Meiz hag an Emboell. Sed, goude kavidigezh skiant al lizheroù, e
voe fiziet pep reizh hag emboell, ha pep prederiadenn awenek e koun al
lizheroù; ha dre hirbleustriñ warno e weljod ez oa tu da wellaat, da
vuiañ ha da liesaat reolennoù warha reizhadur ar yezh, an doare-komz,
hag arz al lizheradurezh, ken e c'hellfed kretaet kement lizherenn o
tereout e pep keñver ouzh ar yezh hag an doare-komz.

Ha bez'e weljod ivez e oa tu da ziskouez a-wel pep son ha distag-
adur pep mouezh, dezho da vezañ kenson ha kempoell gant arz ar yezh
hag al lizheroù, hag evit ma vefe kenunvan ar gengomz a zen da zen,
e-keñver son hag emboell an dro-lavar, hag emstriv ar yezh, ha ken-
emgej arz ha skiantoù ar yezh hag al lizheradurezh. Ha gant-se eo
aesaet ha kretaet ar reizh, ha diwar veiz e teu reizh, hag an holl a
zeuas neuze da vezañ kenvarn e-keñver talvoudegezh ur ger hag un dro
lavar, hag e-keñver emboell, pouez hag arouezegezh al lizheroù. Ha
stabilder diluskell a voe lakaet war ar skiantoù lizheradurel kerkouls
ha war an holl skiantoù fiziet, e koun hag e gwared al lizheroù. Hag
aes e voe neuze deskiñ ha reizhañ ar pezh a oa bet reizhaet evel-se
gant ur reolenn hag un dalvoudegezh start; hag aes e voe d'an holl
bezañ kenvarn ha kempoell gant ar pezh a oa evel-se. Da lavarout eo
diwar hirgenemboellata an Doezhion, an awenizion hag an arzourion e
tizhjod gwellaat ha kadarnaet poell ha reizhadurezh e pep skiant,
e-keñver pep hini anezho. Goude gwellaat ha stankat diouzh ret hag
ezhomm talvoudegezh ha niver al lizheroù, e voe gwelet neuze peder
c'hentlizherenn warn-ugent, ha diouzh ali re arall "an tri nav", sed,

seizh warn ugent, ha n'eus nag ezhomm na tu da ober muioc'h a gent-
lizheroù, rak, emezo, n'heller ket merkañ son pep ger ha pep komz e
Kembraeg gant nebeutoc'h eget seizh lizherenn warn-ugent.
Int avat a stummas adlizheroù ha diw gentlizherenn.

(da genderc'hel).
Roll ar gerioù dinesañ.

AROUEZIEKAAT, v- : symboliser	:KOUNAUS, ag- : mémorisable
AROUZEGEZH, g- : signification	:KONVARN, ag- de même avis
AWENIZION, gl. disciples	:DOAREADUR, g- : qualité
BOUDELEZH, gg- : existence (métaphysique)	:DOEZH (ion) ak- : sage
BUHEZEIEN : êtres animés	:DREISTRENK, g- : prééminence
KALVEZPOELL a.g- : habile, érudit	:DREISTED, gg- : primauté
KAMMENVEL, v- : dénaturer	:EMSTRIV, g- : tendance
KAREDIGPOELL a.g- : aimé, vénéré (en raison de son intelligence)	:HIRGENEMBOELLATA, v- : discuter : longuement
KEMPOELL, g- : raison, intellig.	:LIESTED AR SONIOU : multiplicité : des sons
KENEL; gg- : nation	:REIVEZH, g- : nécessité
KENGAN ag- : harmonieux (par le chant)	:MEIZEL, ag- : intellectuel
KENEMGEJ g- : correspondance	:SPLEIT, g- : avantage, profit : les anvioù Doue e Kembraeg :
KENTSON g- : son primitif	:IOR : éternel (treamzerel)
KENTVANN, g- rai primitif	:ION : Origine (pennkentañ)
KEMUNAN, ag- : formant un avec	:DMF : existant par lui même (emvezoud)
KENTLIZHERENN, gg- lettre primitive:	DEON : distributeur (ingaler)

Kemenn a reomp d'hol lennerien embannidigezh gant ar "Presses
Universitaires de France" levr an Aotrou Jean MARX : "La Légende
Arthurienne et le Graal". Ur bennoberenn a bouez bras eo hag a die
Kavouth lec'h e levradoeg pep keltiegour. En un doare dedennus-tre
e tiskouez hag e tiskler dimp an At. Marx kudennoù ha troioù an Daol
Grenn, Boemerézh hag Huderezh Breizh ha Kest ar Graal Santel. Un la-
bour na oa bet graet biskozh en un doare ken klok betek bremañ, gant
evezhiadennoù ha prederiadennoù spiswel e meur a geñver.

Ul levr fetis eo, ennañ muioc'h eget 400 pajenn, ha moulet kaer-
tre e lizherennoù aes da lenn. En dibenn anezhañ e kaver adstaget
un diverradur eus pouezusañ mojennoù Arzhur. Kement levr-arour Breiz-
hat a zlefe her prenañ, ma n'eo ket re uhel ar priz evit e yalc'h
(1.200 lur), rak hebeut a skouerennoù a zo e gwerzh, ha diviet e
vezo byan, a gredomp.

Al Fond AR ROUS.

Degas a reomp da soñj hol lennerien :

- 1.) N'eo kiriek evit ar pennadoù embannet, nemet an oberourien
o-unan, hep ma vefe kiriek OGAM.
- 2.) Ne vez ket adroet an dornskridoù diembann, ken e Brezhoneg, ken
e galleg.
- 3.) Pet eo lakaat un timbr evit ar respont mar goulennit diskleria-
durioù.

Diskleriet hervez lezenn. 4. Trimiziad, Du 1951. niv 12.

Mouladur : 200 skouerenn. Pep gwir miret strizh.

Imprimerie spéciale d'OGAM
2, rue Léonard de Vinci RENNES (1 & V)

Le gérant :
O. DE COUASNON.

Dastumadenn e'hwec'hsizhuniek labourioù "Kenvreudeur an Hengoun Kelt".

Pennsturier : IAKTIMAGVS-VISSVRIX (Gw. Berthou-Kerverzhioù.)

Komanant-bloaz : 600 lur, K.R.P. : P. LEROUX 29368 Roazhon.

Sekretourva : 2 straed-Leonard de Vinci, Roazhon.

DE BELLO GALLICO ...

Kentskrid :

Setu amañ da heul un droidigezh a vuioe'h a diwar al latin ... "Ac'h, a soñjo darn, euzhusat tra...". Hag ar gwir a vezo diouzh o zu, marteze a-walc'h. Rak, d'am meno-me, eo diskennet endev Enepkrist ar Gelted war an douar. Ha bed Roma eo an Enepkrist-se, ha c'hoant am eus da lavarout zoken : Enepkrist Europa Greiznoz el he fezh. Hogen un Enepkrist eo ma'z eo da gentañ holl Kaezar e anv.

Anzavit neuze, tud vat, na gar ket skriver al linennoù-mañ an den ma komzo diwar e benn, ha goanag start a zo gantañ eo kouezhet an enebour kozh e donañ islonkoù Annwfn hag an Ifern Kristen, evit bezân bet ken kriz e-keñver gouenn Menos ha Benä...

Rak n'eo ket ret-ret d'an troour kanañ bewech meuleudi ar pezh emañ o treiñ, ha ret eo gwelout an den evel ma oa. Breutaenn un den eo an "De bello Gallico", ha breutaenn un den oc'h en em zifenn ouzh tamalloù c'hwerv e genvroiz, engortoz bezañ an diktator kasaus ha kriz, a ranko mervel, kastizet dre e dorfed : "Tu quoque, mi fili..." Un oberenn a nep tu n'eo ket oberenn Kaezar eta, arabat kaout re a fizians enni, hag ouzhpenn, anat eo n'en deus ket Kaezar meizet kalz a draoù eus eneoniezh hag eus speredelezh ar Gelted. Ha pa skriv da skouer "Galli se omnes a Dite Patre prognatos praedicant, idque ab druidibus proditum dicunt", ne wel Kaezar nemet tu-diavaez ar gudenn Gelt. Piv h' petra eo Dis Atir, ha perak e lavare an drouized C'haliar an dra-se ? Unan eo da Gaezar : e veizreizherezh latin hag e spered n' o deus ket ezhomm da glask : troc'hañ a reont e-gis ur c'hleze yen.

Hag hep mar e rafen-me rae war skridtesteni ar pennlu enebour, mar defe bet er c'hamp a-dal ur Galian pe ur Breizhveuriad speredek a-walc'h evit fiziout e anvorennoù brezel en ur "goelbren" pe ur "goelfain" bennak. Siwazh dimp, n'eus ket bet a Gaezar e-kreiz ar Gelted, evit m' rout ouzh an disentidigezh hag an dizurzh da ober o reuz, ha da eil evit kinnig d'ar goudevezh un "De bello Gallico" e yezh Keltiek, ar skriddanevell leal ha resis a zioueromp hag a zi sklerfe gwelloc'h ha sklaeroc'h ar c'hevren eus daskoridigezh Alezia.

Ret eo dimp eta terrif hor sec'hed hag hor marnañ gant ar pezh hor eus. Abalamour da se eo em eus troet an "De bello Gallico" e Brezhoneg. Ha daoust d'an digarantez hon eus-ni ar gwir da vagañ enep Kaezar, e rankomp bezañ bamet evelato gant kened eun e yezh, berrded hag herrded e zoare-skrivañ, gant resisted ha gwirheñvelder e holl ziskleridurioù. Ur mestr eo Kaezar, mestr war e zanvez, mestr war e yezh, ker-koulz ha mestr war e soudarded. Ha pezh a zo pouezusoc'h kalz evit ar Breizhad ez on : n'eus ket kement a skrivagnerien henamzeriat o deus meneget ar Gelted en o oberoù. An "de bello Gallico" ez eus ennañ ur builhentez ar zidurioù prizioù, na daoler ket bepred un evezh bras a-walc'h outo.

Hag "in cauda venenum" (ouzh lost ar foet emañ ar flipenn), rak-se un trugarez gwirion da Gaezar, prizioù eo e labour evidomp, Kelted an XXvet kantved. Ha n'en devoa ket soñjet e kement-se, sur a-walc'h, en ur her skrivadenniñ d'e sekretourien ...

"Ar pezh a zeu a-berzh an diaoul
A zistro 'vat da houarnañ Paol..."

Ne gollomp ket poell hor c'haoz avat, setu amañ troidigezh vrezhonek an "De bello Gallico" : Brezel Gallia.

An troour.

BREZEL GALIA.

Levr kentañ.

I. Gallia en he fezh ez eus teir rann enni: trevadennet eo unan anezho gant Belgiz, an eil gant Akwitaniz, hag an drede gant ar re m'eo anver Kelted an o yezh-i ha Galianed en hon hini. Ha disheñvel int holl kenetrezo dre o yezh, o savidigezhioù hag o lezennoù. Ar ster-C'harumna a rann ar C'halianed diouzh an Akwitaned, hag ar sterioù Saena ha Marne a rann anezho diouzh Belgiz. Anezho holl eo Belgiz ar re galonekañ, da gentañ holl dre ma'z int ar re bellañ diouzh sevenadur digrizet ar Rannvro, ha dre ma'z a kenwerzherien an dibacted a wech betek dezho o tezeugen an traoù o tereout ouzh speredoù laoskaet. Hag ar C'hermaned eo ar re dostañ dezho, kevannezet en tu-all d'ar Roen, ha ma

istvrezeliekaont dizehan enepto. Dre an abeg-mañ ivez eo kalonek Helvetiiz d'ar C'halianed-all, dre ma stourment ouzh ar C'hermaned an emgannoù pemdeziek, ha pe e verzfent harzoù o bro auto, pe ez afent da vrezeliañ en o bro dezho o-unan. Ar rann ma lavarar diwar he fenn ma'z eo dal'c'h het gant ar C'halianed a zeraou war ribl ar ster-Rhôn, hag a zo bevennet gant ar ster-C'harumna, gant ar Meurvor, ha gant harzoù Belgiz. Diouzh tu Sekwaniz hag Helvetiiz ez a zoken betek ar ster-Roen, ha reteret eo etrezek ar C'hreiznos. Bro-Velgia a zeraou adalek penn pellañ harzoù Gallia, ha bevennet eo en he rann greizteizekañ gant ar ster-Roen, ha reteret eo etrezek ar C'hreiznos hag ar Savheol. Ha lec'hiet eo Akwitania etre ar ster-C'harumna hag ar Pireneoù, hag ar rann eus ar Meurvor a zo en-dro d'ar Spagn. Reteret eo etrezek ar C'huzheol hag ar C'hreiznos.

II. E-kreiz an Helveted e voe Orgetorix an hini uhelañ hag an hiñi pinvidikañ e-pad pell-amzer. Hag eñ, e-pad konsuliezh M. Messala ha M. Piso a savas un irienn gant an uhelidi, hag a gendrec'has e genvroiz mont kuit eus o bro gant o holl beadra. "Ees-tre e vefe, emezañ, pegwir e sant ar re gentañ dre o c'hadarned, lakaat Gallia a-bezh dindan o beli". Ha seul aesoc'h o c'hendrec'has eus kement-mañ, ma oa bevennet-strizh Bro-Helvetia dre-holl gant stummadur al lec'hioù; diouzh an tu uhelañ ha ledanañ gant ar ster-Roen hag a zisrann tachenn an Helveted diouzh hini ar C'hermaned, diouzh un tu-all gant uhelañ menezioù ar Jura, hag a zisrann Sekwaniz diouzh Helvetiiz; ha diouzh un trede tu gant al lenn Leman hag ar ster-Rhôn hag a zisrann hor Rannvro diouzh Helvetiiz. An traoù-se a oa abeg e oa ganto nebeut a lec'h da gantren, ha n'hellent e-gis ebet brezeliekaat aes en trowardroioù. Hag ar c'heñver-mañ ez oa tra azelec'hus bras evit tud vrezelgar. Ha kavout a rae dezho e oa re vihan o zachenn e-keñver o niver bras, e-keñver o brud er brezel, hag e-keñver o c'halonegezh. Ha gant o bro e oa daou-c'hant mil ha daou ugent kammed a birder, ha nav-ugent mil kammed a ledander.

III. Broudet na oant gant holl varant-se, hag esmaet gant sotrou-
niezh Orgetorix, ec'h eoizjont ar peza a oa ret dezho dastum a-benn
o disparti : prenañ a rejont an niver brasañ m'halljont a loened-
samm hag a girri, hag hadañ gwinizh ar muiañ m'halljont, evit ma
vefe ganto paot a vevidigezhioù a-hed o hent; ha gant ar c'heodedoù
tostañ e tiogeljont peuc'h ha keneillegz vat. Ha bez'e varnjont e
oa daou vloaz a-walc'h ganto evit kas an traoù-se da benn, ha d'an
trede bloavezh e kadarnjont an disparti gant ul lezenn. Orgetorix
a viras evitañ e-unan ar gannadouriezh d'ar c'heodedoù, Hag en e
veajade kendrec'has Kastitus, ur Sekwanad, ab Katamantalcedis, - ma
oa bet e dad o tegemerout ar galloud war Sekwaniz e-pad meur a vloaz,
hag a oa bet anvet mignon da genel ar Romaned gant ar senez - evit
ma kemerfe en e gêr ar galloud a oa bet gant e dad a-ziagent. Hag ez
heñvel e c'houezas an Aeduad Dumnorix, - breur Divikiakos, hag en
devoa bet ar renk kentañ en e gêr, hag en a oa bet degemeret gant an
darn vrasañ eus e genel - evit ma rafe un hevelep arnod. Ha reiñ a
eure dezhañ e verc'h e dimezi, diskouez a reas dezho e vefe tra aes
tre kas o zaol da vat, dre an arbenn dreistholl ma oa-en war-nes kaout
ar galloud en e geoded : "Ha diarvar e oa e c'hellfe Helvetiiz bezañ
ar re gentañ dre holl C'halia. Ha diogelañ a reas dezho e rofe sko-
zell gant e holl Perzh ha gant e lu evit ma vefe roet ar galloud dezho
Hag o vezañ atizet gant an diviz-se e rejont kenetrezo le a wirion-
ded hag al lealded. Ha, mar befe ar galloud en o daouarn, e c'hoana-
gent lakaat Galia en he fezh dindan o beli, war bouez an teir gallou-
dusañ ha kadarnañ kenel a zo enni.

IV. Kement-mañ a voe lakaet anav d'an Helveted dre widre. Hervez o
gizioù e redjont Orgetorix breutaat evitañ e-unan en ereoù. Ha reizh
e vefe bet dezho e varn da vezañ devet en tan. Hag en deiz merket
evit ar vreutaenn e lakaas Orgetorix en em ziskouez dirak al lezvarn
e holl goskor, e-tro un dek mil den, hag e holl warezidi ha dleidi, ma
oa bras an niver anezho, ha m'en devoa o dastumet a bep tu. Ha drezo
e tilmmas, hep ma vefe bet diskleriet ur varnedigezh. Hag e-keit ma
oa kounnaret keodediz gant kement-mañ, ha ma klaskent difenn o gwir
dre an armoù, e vode ar varnourien un bern tud eus ar maezioù, hogen
Orgetorix a varvas. Ha ne ra ket diouer a zongredoù, hervez ar pezh
a soñj Helvetiiz o-unan, m'en defe en em lazhet.

V. Goude e varv ne voe ket bihanoc'h evit-se c'hoant Helvetiiz da gas
da vat ar pezh o devoa raktreset : mont er-maez eus harzoù o bro. Ha
pa gavas dezho ez oant prest a-walc'h d'hen ober, e tangwalljont o
holl greñvlec'hioù, un daouzek bennak anezho, hag o c'hériadennoù, ur
pevar c'hant bennak anezho kerkoulz ha peurrest an tier distag. Entan-
nañ a rejont an holl winizh ivez, nemet ar pezh a dleent kemerout
ganto, en un hevelep doare, na vefe mui goanag ganto distreiñ d'ar
gêr, dezho da vezañ danzeet gwell da genver an holl riskloù a oa ouzh
o gortoz; urzh a roont mont kuit eus ar gêr gant bleud evit un tri-
mizvezh-pad. Ha kendrec'hiñ a reont Raerakiz, Tulingiz ha Latovikiz, o
amezeien, evit ma rafent ez heñvel goude bezañ devet o c'hreñvlec'hioù
hag o c'hériadennoù, hag evit ma'z afent kuit a-gevret ganto. Hag int
ha degemerout ganto ha kemerout evel kenlodeien, ar Voied, hag a oa
bet annezet en tu-all d'ar Roen a-raok mont a-dreuz bro Norika ha
sezezañ Noreia.

VI. Bez'ez oa daou hent en holl, ma c'hellent kuitaat o bro drezo :
unan a-dreuz bro Sekwaniz, strizh ha diaes, etre menoziou ar Jura hag
ar ster-Rhôn, ha gantañ e oa a-vec'h pealec'h da lakaat kirri da dre-
men a-hiniennoù; a-zioutañ e oa ur menez uhel-tre evit ac'hano, ken e
c'helle un nebeut tud e verziñ aes-tre, hag unan-all, a-dreuz har-
rannvro, aesoc'h ha buanoc'h kalz, dre ma red ar ster-Rhôn etre harzoù

IV Helvetiiz hag Allobrogiz, hag emaint o paouez bezañ sujet, hag e meur a lec'h ez eus roudouziou hedrez. K'êr diweshañ Allobrogiz eo Genova hag an hini dostañ da vevennoù Helvetiiz. Ha Genova a zo liammet gant ur pont ouzh Helvetiiz. Soñj a oa dezho e c'hellfent gounit war Allobrogiz d'o lezel da dremen dre o bro, pe ma c'houlakaent ez oant, ar re-se, troet fall o spered enep kenel Roma, pe ma kredent e c'hellfent o rediel dre heg. Hag o vezañ prest pep tra evit an disparti, e verkjont un deiz, ma tleent en em gavout holl war ribl ar Rhôn. An deiziad-se a oa pemvet deiz goude Kala-Ebrel e-pad konsuliezh Lucius Pisonis hag Aulus Gabinio.

(da genderc'hel).

KAN AN NIBELUNGEN.

(troet diwar ar C'hrennalamaneg.)

3. Ar plac'h a oa hegarat ha dellezek da vezañ karet (5) gant an holl ha c'hoantot e oa gant ar reourienj ha ne oa nep den drouk en hec'h enep. Kaer-dreist e oa (6) he diwweuz, ha gant perzhioù mat ar plac'h e vije bet gallus kinklañ maouezed-all.
4. War he zro e rae tri brenin uhelouenn ha galloudek (7) Gunther ha Gernot, tud karantezus anezho ha Giseler, an hini yaouank, ur gour eus ar gwellañ (8). Ar bennhérez a oa o c'hoar-i, hag ar briñsed a rae stad anezhi (9).
5. Hael (10) e oa an aotrounez, eus lignezadur (11) uhel, kreñv e oant ha taer-meurbet, tud eus an dibab. Burgondia a anved o bro, ha kurioù sebezus a gasjont da vat e bro Etzel (12) da c'houde.
6. E Worms war ar Roen e oant annezet a-gevret gant o zud-ambroug (13) ha bez'e voe kalz a varc'heien lorc'h, kenvro ganto, oc'h o servijañ betek an diwezh, hag int ha mervel en un doare truezus abalamour da gasoni (14) diw vaouez uhelrenk.
7. Ur vreninez c'halloudek a oa he mamm; Itron Uote hec'h anv; ha Danerat e oa anv he zad, hag eñ ha lezel dezhi goude e varv herezhioù un den galloudek ha kreñv (15) hag en devoa gounezet kalz a enorioù e-pad e yaouankiz.
8. Kreñv-tre e oa an tri brenin, evel m'hel liviris, hag e gwazonezh dindano en em gave ar gadarnidi wellañ, eus ar re a lavarar anezho ez int kadarn ha taer-tre, ha dihebleg an emgannoù krisañ (16).
9. Bez'ez oa : Hagen, eus a dTronege, hag e vreur Dancwart, an hini kreñv (17). Ortwin, eus a Vmetz, an daou varkgraf (18) Gêre hag Ekkewert, Volker eus a Azeije, hag int en o holl nerzh.
10. Rûmolt, ar pennkeginer, ur gour eus ar c'hentañ, Sindolt hag Hûnolt ma oa o c'hefridi an ober war-dro lez ha lidadegoù (19) an tri brenin. Ha meur a bennden a zo c'hoazh n'hellan ket envel dre e anv.
11. Dancwart a oa penngov. En enep e oa Ortwin eus a Vetz, e niz, servijour (20) ar brenin. Sindolt a oa e zietaer (21), hag eñ ur reour eus ar gwellañ. Hûnolta a oa ofiser a gambr, na gouest e oant an o c'hargoù uhel.
12. Hag a-zivout ambrougadur al lez, hag ar galloud (22) bras anezhañ,
(5) trinten : karout, anv verb-kadarn, ster ar stumm-gouzañv gantañ.
(6) âne mazen : meurbet, dreist, divuzul.
(7) Rich : galloudek (reich = pinvidik en Alamaneg a-vremañ.
(8) Ûz erwelter : kalonek, eus ar c'hentañ (auserwählt).
(9) Die fürsten heten s'in ir pflügen : ir ne veze ket c'hoazh dezhañ troadur ar raganv-perc'hennañ.
(10) Milte : hael, (mild = c'hwek, kuñv, klouar bremañ).
(11) arde : tro-rein art (lignezadur).
(12) Etzel : Attila.
(13) kraft : tud-ambroug ur priñs pe ur brenin (hiziv : das Gefolge)
(14) Nit : kasoni (hiziv : der Neid = gwarizi).
(15) -alien : kreñvder, kalonegezh.
(16) scarpfen : garv, kriz, lemm.

- D** a-zivout dreistsplannder ar varc'heien (23) hag ar pezh a raent ez laouen e-pad o buhez, n'hellfe nikun a gwirionez reiñ un danevell klok.
13. Hag e-pad ma veve ar splannder-se (24) e huñvreas Krienhilt e laoske ur falc'hun, ken brav ha kaer ha gouez. Ha penaos ma oa-ef roget g'ant skilfoù daou erer (25) a rankas-hi gwelout, ken n'hellfe ket c'hoarvezout ganti gouzañv ur boan vrasoc'h er bed-mañ (26) siwazh.
14. Bez'e tisplegas hec'h huñvreenn d'he mamm Uoten o c'houlenn hag-ef n'hellfe ket disklerian gwelloc'h (27) an dalvoudegezh anezhi. Hag Uoten ha lavarout : Un den uhelouenn eo ar falc'hun a laoskez. Ra bliho (28) gant Doue e wareziñ; anez-se e rankfes e goll dizale (29).
15. "Perak e komzit din eus un den, va mamm karet meurbet ? Hep karantez da zen e fell din bezañ bepred; ken brav ha ma'z on bremañ e vennanchom hep bezañ ankeniet (30) gant karantez d'un den".
16. "Na gomz ket (31) kement, eme he mamm, avat. Ma tleez dont da vezañ laouen et bed e vezo dre garantez d'un den, ha mar roy Doue an tu dit, e teui da vezañ gwreg kenedek ur marc'heg mat".
17. "Paouezit da gomz, Itron, emezi. Kalz a vaouezed a zo ma'z eo anet en diwezh ez int bet gopret gant levenez ha poan. En o etre e tlean chom : e-giz ne c'hoarvezo ket a zroug ganin (32).
18. Prederiet-tre e voe Kriemhild goude gant soñjoù a garantez. Bevañ a reas deizioù e-leizh, mat hag eurus (33) hep ma oufe nikun piw a felle dezhi karout, hogen dont a reas da vezañ pelloc'h gwreg un den kalonek-tre.
19. Ha henezh eo a oa ar falc'hun he devoa gwelet dre an huñvre diskleriet dezhi gant he mamm. Ha na c'hwerve voe he diskleriezh enep ha c'heneilezed ma voe skoet ganto. En abeg da varv unan e varvas eur a hini (34).

diwezh ar c'hentañ danevell.

II. Danevell Diwar-benn Siegfried.

(E-keit-se e vrasae Siegfried en Izelvroioù. Ab ar ri Siegemund ha Siegelind e oa. Hag a-benn e yaouankiz e sevenas traoù burzhudus. Goude dezhañ bezañ bet diorroet aketus, ha bezañ deut en oad marc'heg, e voe anvet da varc'heg gant e dad a-gevret gant pevar c'hant keneil kenoad gantañ. Siegfried yaouank a zegemeras e c'hlad hogen ne fellas ket dezhañ dougen ar gurunenn keit ha ma vevas e dud.)

- da genderc'hel.

Evezhiadenn : Graet eo bet an droidigezh evit bezañ lakaet e-kichen an destenn grennalamanek, ken e c'hellfe an nep her c'harfe kenveriañ anezho. Siwazh dimp ha da zarn eus hol lennerien hag a oar Germaneg, n'hellomp embann nemet ar Brezhoneg, hogen hon eus lezet an holl notennoù lakaet gant an oberour. Arabat eo d'hol lennerien bezañ souezhet eta, mar deus kalz a notennoù na sellont nemet ouzh ar yezhadur hag ar geriadur. Dre vras eo bet notennet kement ger ha kement tro-lavar o pal laet diouzh an Uhelalamaneg arnevez.

- (17) snel : krefiv (aet bremañ e schnell = buan).
- (18) Marc'heg ve = marc'hegour breninel eus un harzvro (Grenzland).
- (19) des hoves unt der éren : fiziet e oa enno kefridioù - diabarzhel al lez, hag an degemerout ar gouvidi hag ar weladennourien a bouez.
- (20) truhsaeze : an hini a zegas ar prejoù ouzh taol.
- (21) scenke (Mundschenk) : dietaer, hanafer.
- (22) kraft : amañ en deus ar ger an dalvoudegezh a-vremañ : nerzh, gal-loud, krefivder.
- (23) werdekeit : kenveriañ ar Izelvroeg : waardigheid, Germaneg a-vremañ Würde : meurdez, splannder.
- (24) In disen hohen éren : ger ouzh ger : en enorioù uhel-mañ.
- (25) den ir zwen aren erkrummen : erkrummen a zo amzer amdremenet erkrimmen (diGisañ, regin gant skilfoù : Alamaneg a-vremañ : zerhacken
- (26) in dirre werlde = in dieser Welt : er bed-mañ (kenveriañ an Izelvroeg : wereld, hag ar Saczneg : world.)
- (27) bescheiden : diskleriañ.

- (28) in welle : lakaet evit in enwelle (ra venno, ra blijo). VI
 (29) sciére = schiere (abred)
 (30) nôt gewinnen : bezañ ankeniet (ger ouzh ger = gounit enkrez).
 (31) versprich = eus versprechen : komz, ha neket grataat evel bremañ.
 (32) missegâ n : mont e fall, treiñ e fall.
 (33) liep : plijus, eurus.
 (34) starp vil maneger muoter lint : ger ouzh ger : e varvas meur a vugel d'e vamm.

 (heul ar bajenn 10)
 lizheradurez [e kement] Goursez ha Kadoer Barzhed Enez Preden, hag el lec'h na deus ket gwez [et laer diskouez] Mein lizherennet.
 troet diwar ar C'hembraeg. (da genderc'hel).
ADKENREIZHADUR, g- : système (dépendant ENBOUDEL : essentiel d'un premier) : GOURSEZ KENDALC'HEL g. : gorsedd traditionnel
AROUEZHLIZHERENN, gg. : lettre symbolique. : GWISKAROUEZIADUR g. : vêtement distinctif de la dignité
BEDELEZH gg. : universalité : GWYDDONIAID : les savants (ceux qui savent par le bois).
COELBREN = kounbrenn : HANVOUD g. : essence
COELFAIN = kounvaen : HEBOELL : prudent
KAN MOUEZH g. : chant vocal : HOLLGEVRIN : admis dans le mystère
KAMZISTAGAN : mal prononcer : LAVOBEREREZH g. : travail manuel
KAILHASTRENN gg. : silex : LEZENNET : établi par une loi
KENREIZHIDIGEZH gg. : disposition : LIZHERENN VOUEZHIET gg. : lettre vocale
KENTVARZH g. : barde primitif : MEIN LIZHERENNET : des pierres couvertes de lettres
KENVEZAN : coexister : PENNAROUEZ gg. : signe primordial
DANVEZEGEZH gg. : matérialité : FEURBOELLEK : parfaitement en possession de la raison
DEZREVELLEREZH g. : histoire. : RENKVLEIN g. : primauté.

 LAVARIOU KADOG SANT ...

Alioù da Daliesin ar Penvarz :

Sed amañ an alioù a roas Kadog da Daliesin an Penvarz e ziskibl, gant e vennoz :

- Kent komz, sell
- da genta'r pez a leverez,
- d'an eil perak hel leverez,
- d'an trede da biou hel leverez
- da bevare a-zivout piw hel leverez,
- da bempet ar pez a zanvezo da heul a leverez,
- da c'houec'hvet, pe vad a ziwano eus a leverez,
- da seizvet piw a selaou ouz a leverez;

laka da gomzoù

war bann da viz kent o ranna, hag o zrei e'r seizvare-ze kent o diskleria, ha neuze ne savo droug biken a-ziwar da gomzoù.

troet gant G. BERTHOU-KERVERZHIOU.

 Diskleriet hervez lezenn, 1-tañ Trimiziad, Genver 1952. Niv. 13.

Mouladur : 200 skouerenn. Pep gwir miret strizh.

Imprimerie spéciale d'OGAM
 2, rue Léonard de Vinci RENNES (I & V)

Le gérant :
 O. DE COUASNON.

Me ho ped, va Anrav pellouiziek, perak e lavarer na oar nemet ar Varzhed hollgevrin an doare ma tleer displegañ anv Doue ez klavus hervezañ, da lavarout eo war-bouez tri c'hentbann al lizheroù ?

- Dre n'eus nemet ur Barzh kevrinek hag a oar dioc'h henreizhadur al lizheroù, diouzh o zalvoudegezh, o fouez, diouzh o nerzh, en un doare reizh, o klotañ ouz ar warantis a zo warno diwar kenreizhadur an triwec'h lizherenn. Sed goude ma voe bet kretaet kenreizhadur evit an triwec'h lizherenn, e lakajod nevez a lizheroù evit Anv Doue, da lavarout eo O.I.U. rak a-raok, da lavarout eo en oad reizhadur ar c'hwezek lizherenn ne doa a lizherennoù evit an Doue nemet tri bann ar c'hentlizheroù pezh a zo / \ , sed bez' hen anved kenreizhadur Doue hag ar goulou. Ha ne oar nemet ar Varzhed hollgevrin an emzer vremañ en un doare reizh diouzh an eil pe egile eus an daou hengerreizh a ris-me meneg anezho.

Perak ne fizier ket ar c'hevren-mañ ar gomz hag er vouezh haglev, dezhañ da vezañ gouezet gant an holl ?

- Dre ma vez falsvarnet gant an nep an deus kred digant unan-all evit muioc'h eget na oar. Hag an den drouk eo her gra, evit touellañ kredoni an hini na oar ket, hag en e ijin faltaziou direizh a-zivout ul lizherenn, he zalvoudegezh, he fouez, he distagadur hag he soniadur, estr eget ez wir hag ez eun. Ha gant tud eus ar seurt-se eo, ez eo bet, hage vez breinet ar skiantoù Doueal. Ha ne dleer rak-se diskouez ar c'hevren da hini ebet estreget an hini a zo bet kretaet dezhañ e awen doueal gant barn ha gweled den. Ha n'eus hini ebet kennebeut hag a oufe gwir zistagadur anv Doue hep lavarout gaou, hag ar brasañ gaou eo kammefvel Doue hag E anv.

Perak n'heller ket hep gaou lakaat anv Doue da vezañ distaget ha e klavet gant divskouarn tud ?

- Dre na c'hell ket hen distagañ hep hen falseñvel, na den, na tra bev o perc'hennañ ene ha reiz, nemet Doue e-un. Hag hen diskouez gant ar vouezh hag hen distagañ abendall a zo ur gaou, ur gwalldaol hag un torfed enep Doue, dre na deus a emboud nemet Doue hag en Doue; ha kement hini hag a gomz disheñvel a lavar gaou, pezh a zo ober gaou ouz Doue, ha skraperezh torfedus digantañ. Hogen an nep a biaoù awen eus Doue a verz ar c'hevren hag e anavez, ha lec'h ma'z eus er bed un den ma teu e awen eus a Zoue, ha ma'z eo kretaet e boell hag e vuhezgezh, n'en deo ket direizh diskouez dezhañ ar c'hevren, pezh na vefe ket reizh e-keñver unan all, anez e vefe kammistaget, falseñvet, ha treuzi jinet anv Doue, hag e vefe rak-se goapaet, dizenoret ha dizoujet. Bez' ez eus un abeg arall ivez, hag a zo, lakaat an den embreger e veziz hag e emboell gant prederiadennoù reizh ha diogel. Sed, an nep a ray se a veizo hanvoud ha poell henreizhadur ar c'hwezek lizherenn hag (hanvoud ha poell) adkenreizhadur an triwec'h lizherenn. Ha gwelout ha reizhañ e ray-eñ Anv Doue hag an azouez a sleer kaout en E genver; sed, an nep a wel ar wirionez a seven ar reizhied.

Sed, pa wellajod kenreizhadur al lizheroù e keñver niver ha distagadur, e rejod gant V lec'h na c'helled ket distagañ ez reizh gant $\diamond$, hag ll oc'h ober l, pe N oc'h ober $\blacktriangledown$. Ha dre imboure'hif reizh hag hanvoud e spisweljod renkvlein (blaen)ll, da lavarout eo N, seul m'eo al lizherenn-mañ ar wrizienn, hag ar c'hentger, pezh na c'hell ket (c'hoarvezout) gant $\blacktriangledown$ hervez ar stabilder roet d'ar C'hembraeg gant araved fur ha spiswel. Ha pa rejod e Kembraeg gant triwec'h lizherenn, e voe reoliet ha kretaet ez kadarn an teir lizherenn vouezhiet, pezh a zo OIV, m'o skriv darn en un doare diunvan $\diamond$. Hag hep terrañ ar c'hevren n'hell ket bezañ ur c'henreizhadur all gant gwelliat an teir lizherenn, o fouez, hag e zalvoudegezh.

Hag adal an tri zra-mañ eo e voe deraouet lakaat ar skiantoù a-dria-

Teir fennarouez ar skiantoù, sed : an tri bann goulou ma tennjed anezho ar gweled, al liw, hag an neuz; an teir mouezh a c'houlou ma tennjed anezho ar c'hleved, ar gomz hag ar c'han mouezhel, han an teir arouezlizherenn, ma tennjed anezho koun ar gweled, neuz welus ar vouezh ha meizerezh ar soñj n'heller lakaat warnañ na liw na neuz na mouezh. Hag eus an tri zra-se eo e tennjed stabilder ha gwarantiz ar skiantoù hag an arz.

Kavadennourien al lizheroù kentañ.

Gwellourien al lizherenneg.

Kavidigezh ar Rhoñ hag ar Plogawd.

Dlead ar Barzh da zerc'hel kadoer ha Goursez.

Piw ar c'hentañ a reas ul lizherenn ?

Einigan Gawr, sed e anver Einiget gawr ivez; Da lavarout eo e kemeras an tri bann goulou a voe lakaet da vezañ arouezioù gant Menw, ab an Tri Garm, hag en hag o lakaet da vezañ oberourien ha binvioù ar gomz da lavarout eo an tri benveg BGD (?) hag ar pezh a zo enno, o vezañ teir c'hefridi gant an Tri Garm. Hag eus rannoù hag azrannoù e reas peder arouez-lec'hiañ ha mouezhiañ, evit ma c'halife ar benvegadoù kaout pealec'h da implij o galloudegezhioù, ha da ziskouezata o oberoù. Hag alese e tennjed trizek lizherenn ma kizelljed o neuz war brenn ha war waen. Goude-se e welas Einigan e oa ezhome eus a venvegoù mouezh ha komz, hag e kenozas doareoù-all evit an tri bann ken e voe graet arouezioù L.R. ha S, pezh a reas c'hwezek arouez. Ha goude-se o c'henreizhas tud doezh, hag o fiziout er c'houn hag er ouiziegezh hervez an arz en doa krouet. Hag an dud-se a voe anvet Gwyddoniaid, ha tud hag Awen Doue enno. Ha ne oa na dreistgwir, nag aotreadur diogelaet dezho gant lezenn ha gwarez ar Vro hag ar Genel, nemet dre cêhrad-vat ha plijadur ar roer. Hag ar Wyddoniaid a voe anvet doezhion gentañ Kenel Gembreiz. Ha goude donedigezh Kembreiz en Enez Preden ha kenreizhidigezh perc'hennadur an tir hag an douar gant pep Kembread a-ouenn, goude m' en devoe pep hini kevannez hag hanvoud; ha goude ma voe bet kenreizhet ar Rielezh, e fizjed ar Rielezh er c'halonekañ, furañ ha kadarnañ den eus a Gembreiz a-ouenn. Hag ar bennkeneled hag en em vodañ en ur Goursez ha reiñ neuze ar Rielezh da Brydain, ab Aedd y Mawr, dre ma kavjed ez oa-en an hini kalonekañ ha kadarnañ, hag an hini sklaerañ e boell. Ha Prydain ab Aedd y Mawr a c'halvas Penngeneled, Doezhion ha gouizeion Kenel Gembreiz d'ur Goursez kendalc'hel. Ha kenreizhet e voe neuze ar Varzhed hervez tri derez, sed : Privarzhed da zerc'hel koun eus a r vouezh vroadel hag eus ar c'han mouezhel; Ovizieù, da zerc'hel koun an arouezhioù, ha bez'e voe Arouezvarzhed rak-se; ha Drouized ma oa dezho o dlead kelenn deskadurezh ha skiantoù da genel Gembreiz, da lavarout eo ar skiantoù Doueel, ha skiantoù ar Furnez diouzh ar pezh a anavezad [diwar o fenn] dre goun mouezh ar Goursez ha dre ar c'han mouezhel, hervez Dreistgwir ar Privarzh, hag hervez koun an Arouezhioù hag al lizheroù gant an Arouezvarzh. Ha goude kenreizhañ kefridioù ret an tri derez ha goude kenreizhañ evito Aotreegezh ha Dreistgwir hervez gwarez ha roadur (cyfarwys), e voe merket gwiskoù an tri derez, sed : glas evit ar Brivarzhed, gwar evit an Ovizvarzhed, ha gwenn evit an Drouizvarzhed. He pep hini anezho a zougas diwar neuze e arouezhiadur hag e enoradur dre warantiz, evit ma anavezfe pep Kembread a dreistgwir, e warez, hag e roadur. Ha diogeliezh a voe roet dezho evit na zougfe hini ebet estregeto ar gwiskarouezhiadurioù-se.

Pe da vare e voe roet da anavezout ha da implijañ kreskidigezh [niver] an arouezioù betek peder warn-ugent ?

Rhufawn Teod Acour a ijinas diw arouez, sed : w hag ff, hag a embregas triwec'h lizherenn rak-se. Hag evelhen e voe betek anzer Talhaiarn a Gaerllion war Wysg, an hini hag a ijinas c'hwec'h lizherenn disheñvel diouzh ar pezh a oa a-ziagent, hag [al lizherennoù-se] a oa F C T P Ll, pezh a reas neuze peder lizherenn war-ugent. Goude-se e voe ijinnet eillizheroù arall evit an arouezioù a c'houlanno [seurt tra], e-sell

da gadarnaat distagadur ar ger hag an arouez, betek ma voe reoliet ar
ra ma'z eus bremañ eus anezho, da lavarout eo : eizh arouez ha tregont
war brenn ha war Paen. Hag implijet e vezont gant arouezvarzhed Enez
Freden dindan zrestigwir eus a skiantoù Kenel Gembreiz.

Pegouls e voe kavet skiantoù ar skrivañ war Rhôl ha Plagawd ?

→ Gant Bran ab Llyr Fendigaid, a lavarar, ha re-all a lavar, gant
Gwyddion ab Don, Gouezel eus Arfon, hag en hen degasas da Iwerzhon.
Hogen se n'en des ket gwir e-keñver Kenel Gembreiz, rak diogel eo
Bran Benniget hen degasas da Enez Freden da gentañ [o tont] eus a Roma
lec'h m'en devoa desket an arz hag an doare da ober plagawd gant kre-
c'hin ein, leueoù ha menned. Ha gwyddion eo hen degasas da Iwerzhon,
da gentañ, goude m'en devoa degemeret ar feiz a Krist digant gouezeled
Mona ha Arfon; hag eus kement-se eo e teuas skiantoù al Lizheradurezh
hag ar skrivañ war Rhôl ha Plagawd.

Perak e tle ur Barzh, hervez e le, dero'hel ur Gadoer hag ur Goursez ?

→ Dre na c'hell bezañ na broad na kenel hep skiantoù mat dindan warez
Doue hag e beuc'h, ha n'hell ket bezañ skiantoù ragozet (parorian) hep
azraved, ha n'hell ket bezañ azraved hep dreistgwir ha boaz reolenet ha
n'hell ket bezañ un dtreistgwir hep boaz rak'hraet. N'hell bezañ graet
netra rak-se hep reolenn heboell na boaz lezennet, na dlead ret lakaet
war ar re a fizier dreistgwirioù hag aotragezhioù enno. Sed, bez'ez eo
tri emboellad ar Gadoer hag ar Goursez : kelenn skiantoù Doue hag ar mat
hervez m'o c'haver ar furnez; dero'hel koun a zrestigwirioù hag heveo-
zioù ha kurioù meulus Broad ha Kenel Gembreiz; ha mirout reolennoù hag
amzerioù anavezet eus gelennadurezh an Azhraved.

Deroù al lizheroù.

Einigain, Einigair, pe Einiger Gawr eo an hini hag a reas al lizher
gentañ a vije bet biskoazh arouez kentañ ar c'hleved, da lavarout eo
anv Doue. Da lavarout eo e tistagas Doue e anv, hag a-gevret gant ar
ger e kenlammas an holl vedoù, hag ar pezh a zo en o c'herz, hag an holl
vedeliezh, ar bezoud hag ar vuhez gant garm ha kan a levez, ha se eo a
voe ar c'han kentañ a voe klevet biskoazh. Da lavarout eo e kerzhas mouez
ar c'han ken pell ha m'emañ Doue hag e voundelezh o vezañ war an hent ma
kerzhas kement boundelezh all, en ur dazhañ hag en ur genvezañ gentañ ez
treamzerall. Hag eus an netra divare e tarzhas, sed a gant kufvelezh hag
hesonegezh e tiskulias Doue e anv ken e kridiennas ar vuhez a-dreuz an
holl voundelezh hag a-dreuz pep danvezegzh embudal. Hag ar weanvidien
en neñv her c'hlevo da virviken, hag el lec'h m'her c'hlever ne c'hell
bezañ nemet galloud ar bezoud hag ar vuhez. Hag eus ar c'hleved hag ar
c'hlevout eo e tennjod skiantoù hag anaoudegezh ha reiz, hag Awen a Zoue,
Sed, arouez anv Doue abaoe an deroù a voe /V, ha da c'houde /V ha bremañ
O/W; hag eus hanvoud an arouez-mañ e teu pep stumm hag arouez a vouezh,
a son, a anv, hag a hanvoud.

Kevadennar kentañ ar c'han mouezhel.

Kentañ envoradurezh ar Vourzhlezh.

Ar Genreizbourien gentañ anezhi.

O reizherezhioù.

An doare da enskrivañ ar c'hanlizherenned.

Deroù o stumm hag o son.

An tri Menw.

Ma ho ped, piw eo a reas ar c'han mouezhiet kentañ e Kembreiz ?

→ Hu Gadarn eo, hag a zegasas da gentañ Kembreiz da Enez Freden, hag
ar c'hanerezh a lakaas-en da vezañ envoradurezh ar pean a oa c'hoarvezet
da genel Gembreiz a oad da jad. Ha lakaat a reas annañ kanneul da Zoue
evit ar pezh o devoa degemeret Kembreiz digant e zorn, dre warez ha
dizalc'hidigezh, [ha lakaat a reas annañ skiantoù ha reoliadurioù Kenel
Gembreiz. Ha goude se e voe Tydain Tad Awen, hag en gwellaat ar skiantoù

arzel en doare aesañ c'hellfed deskiñ, seizañ ha kounaat, hag en doare
plijusañ c'hellfed hen displegañ hag her selloc.

Me ho ped, piw eo a viras koun ha skiantoù ar Varzhelezh kentañ,
hag a roas kelennadurezh war ar furnez ?

- Ar Wyddoniaid, da lavarout eo doezhion Kenel Gembreiz a zalc'has
koun ar c'hanerezh mouezhel, skiantoù ha furnez ar Varzhelezh, hag o
c'helennas. Ha ne oa na dreistgwir nag aotreegezh war skiantoù ar
Wyddoniaid nemet dre sevended, ha ne oa ket kennebeut a genreizhadur
hag a Gadoer.

Piw a roas da gentañ ur c'henreizhadur hag ur Gadoer d'ar Varzhed,
hag ar Varzhelezh d'ar varzhonegourien a ganerezh mouezhel ?

- An tri c'hent'Varzh, sed : Flennydd, Alawn, ha Gwron, a oa anezho
en amzer Prydain ab Aedd Mawr, hag en amzer Dyfnarth ab Prydain, e vab
efi. Da lavarout eo : int a ijinias Kadoer ha Goursez, a reolennas Azra-
ved hag Awenizion hag a reolennas deskadurezh ha kelennadurezh ar ski-
antoù, [ha sevel] koun hag eñver kadarn ha reizh war suiziegezh ar Var-
zhelezh, ar c'hanerezh mouezhel hag ar pezh a zo en o c'herz, hervez an
henvoazioù a tereout ar gwellañ ouzh ar reizhded, hag hervez rederioù
eus Furnez ar Varzhed hag ar varzhonegourien, en doare ma vefe ar pezh a
c'houlenn spleit ha meuleudi Kenel Gembreiz.

Me ho ped, va Azrav peurboellek, kelennit din reoliadur ha kenreizha-
dur ar Gadoer hag ar Goursez roet d'ar Varzhed ha d'ar varzhonegourien
gant an tri c'hent'Varzh.

- Da lavarout eo e reas Prydain ab Aedd Mawr, gant e boell peurfur
hag e brederidigezh, ar pezh a welas evel o vezañ ar gwellañ evit pep
degouezh ha pep darvoud e-sell da spleit ha da veuleudi Kenel Gembreiz.
Bez'e c'halvas neuze ar Wyddoniaid dezhañ hag a c'houlennas ur varnadenn
dre Goelbren evit [anavezout] an tri furañ ha gwellañ en a vije en o
c'hreiz e-keñver ar skiantoù: hag ar re wellañ e-keñver ar skiantoù, ar
furnez, ar c'hevren hag ar c'hanerezh mouezhel e voe kavet e oant : Pleged
Alawn ha Gwron. Bez'e lakajod neuze dreistgwir ar Vroad hag ar Genel,
war ar re a weljod ez oant ar re wellañ e-keñver skiantoù hag arz ar
Varzhelezh hag ar c'han mouezhel, ha war ar gelenna durezh a roent hag o
devoa reoliet gant ur c'henreizhadur hag un arz. Ha setu aze ar reoliadur
hag ar c'henreizhadur a voe ijinnet ganto.

Me ho ped, war betra e raed lizheroù da gentañ, ha gant peseurt doa-
reoù o graed ?

- War wez o grejod da gentañ, [da lavarout eo] war goad skilfennet e
pedeir roudenn ma tiskolped askoù bihan diwarno, ha gant kement a askoù
ha ma oa ezhorn eo e stummed al lizheroù. Goude-se [her grejod] war ur
vaenenn-do, hag al lizheroù a enskrived warni gant ur bluenn dir pe ur
gailhastrenn hag el lec'h m'her grejod war wez, hen anved Coelbren, ha
garanadurioù al lizheroù a anvjod Coelbren, hag ar vein lizherennet a
anvjod Coelfain. Bez'ez oa un doare da ober lizherennoù ahendall eget gan
garanadurioù, sed, gant liw du pe ul liw-arall aesoc'h da c'hozañ; ha kement
se eo a zeuas da vezañ kustam Kenel Gembreiz en oadvezhioù dreist koun,
ha goude aloubidigezh an Enez gant ar Romaned, e tegasjont ganto ul lou-
zaouenn a anvjod plagawd, pezh a oa ul lann o tont eus a Vro-Azia ha glad
Kanann, hag int a skrive warnigoudehen ec'h aozjod gant arz krec'hin leu-
eoù, krec'hin givri ha krec'hin deved, hag e rejod plagawd ganto, pezh
a zo ar gwellañ lavobererezh evit levrioù. Neazh Barzhed Enez Preden a
zalc'has ar c'houn hag en dezrevellerezh an doare ma raed an henlevrioù
gantañ, e-sell da virout ar c'hembraeg diouzh an diveizadur a gouezfe
warnañ ahendall. Hag un abeg-arall a zo; sed : e c'heller [kavout] gwez ha
mein e lec'hioù hag en amerioù na c'heller ket kavout plagawd. Ha n'eus
rak-se na goursez na kadoer reizh el lec'h na ziskouezer ket an henvoazioù
hag ar skiantoù kozh hervez ar meizerezh hag an arz. Bez'e tle rak-se
bezañ gwez e pep Goursez hag e pep kadoer, hag ur rhôl Plagawd ouzhpenn-
se. Da lavarout eo e tle bezañ un diskouezadur gwez eus an holl skiantoù
(da gentañ ha war ar Bajarn G.)

-3- VII. Pa voe kemennet da Gaezar e klaskent mont dre hor Rannvro, e kuitas Roma mall warnañ, hag o kerzhout buanañ m'halle, e tiraehas Galia dreuzalpat, hag eñ ha degouezhout e Genova. Reiñ urzh a reas en-avel an niver brasañ a soudarded a c'hellfed en holl rannvro (ur strollad² oa en holl e Galia dreuzalpat), ha gourc'hemenn a eure troc'hañ ar pont a oa e-tichen Genova. Pa voe roet keloù eus e zonedigezh da Helvetiiz, e kasjont kannaded dezhañ, ar re uhelwadañ eus o c'henel, hag er c'hannadur-se e voe roet al lec'h kentañ da Nanneius ha da Verucloetius ma oa o c'hefridi displegañ "e oa o soñj tremen dre ar rannvro hep droug ober tamm, dre n'o devoa nep hent arall da vont drezañ, hag e c'houlennent outañ hen aotren dezho a-c'hrad-vat". O terc'hel koun avat penaos e oa bet lazhet ar c'honsul Lucius Cassius, ha penaos e oa bet diarbennet e lu ha lakaet da dremen dindan ar yev, ne grede ket Gaezar bezañ evit hen aotren dezho; ha ne soñje ket kennebeut e vefe tud troet fall o spe-red, techet da chom hep ober droug ha gaou ma rofed tu dezho da vont dre ar Rannvro. Koulskoude, evit gounit amzer e-keit m'en em gongreizenne e soudarded evel m'en devoa her gourc'hemennet, e respontas d'ar gannaded e oa ret dezhañ kaout amzer evit prederiañ, hag e tlefont distreiñ d'ar pempvet deiz goude Kala-Ebrel mar felle dezho un dra bennak.

VIII. E-keit-se e lakaas ar strollad a oa gantañ, hag ar soudarded a oa deut eus ar Rannvro da sevel - eus al lenn Lemane hag en em zilaugn er ster-Rhôn, da venezeier ar Jura, hag a zisrann Sekwaniz diouzh Helvetiiz, - ur voger nevez a zek mil kammed a hirmed, hag a c'hwezek mil troatad a uhelder, hag e lakaas ober ur c'hleuz. Goude ma voe peurechuet al labour-se, e savas postou-ged ha krefivlec'hioù dezhañ da herzel anezho aesoc'h er blegenn ha ma klaskfont tremen en desped dezhañ. Ha pa voe deut an-deiz en devoa merket d'ar gannaded, ha ma teuas ar gannaded-se en-dro, e nac'has, o tiskleriañ n'helle ket hervez gizioù ha kustummoù kenel Roma, reiñ dezho an aotre da dremen dre ar Rannvro, hag o tiskouez e virfe outo da vont, mar klaskfont hen ober dre heg. O vezañ ar goanag-mañ lamet diganto, ec'h arnodas Helvetiiz treuziñ ar Rhôn war vigi kenstrollet pe war razelloù niverus, hag e klaskas un darn all eus anezho tremen dre roudouzioù ar Rhôn hag a oa e en live izelañ: e-pad an deiz her grejont a-wechoù, hag e-pa' an noz aliesoc'h. Hogen harzet e voent gant ar c'hrefivlec'hioù, ha gant stourm ar soudarded, hag o vezañ bet diarbennet war-bouez saezhoù, e paouezjont gant o zaol-arnod.

VIII. N'oe mui lezet ganto nemet un hent ha n'hellent ket mont drezañ a-enep da youl Sekwaniz, en abeg da strizhder an ode. Hag o vezañ n'hellent ket o c'hendrec'hiñ diouto o-unan, e kasjont kannaded d'an Aeduard Dumnorix, evit ma rofe Sekwaniz o asant diwar e c'houlenn. En abeg d'e vrud ha d'e largentez, e c'helle Dumnorix ober kalz a draoù e-kreiz Sekwaniz, ha mignon da Helvetiiz e oa, dre m'en devoa dimezet ouzh merc'h Orgetorix, hag a oa eus ar genel-se. Ha poulzet gant ar c'hoant da ren, ec'h aesae an traoù nevez, hag e venne en-devout ar muiañ ar gwellañ a vroadoù o terc'hel dezhañ evit e vad-eñ: ober a ra war-dro an dra rak-se, hag eñ ha kaout digant Sekwaniz o asantadenn, ma c'houzañfent ouzh Helvetiiz da vonet a-dreuz o bro, ha dont a ra a-benn zoken ma keneskemmfent gouestlidi: Sekwaniz o c'hrataat chom hep mirout ouzh Helvetiiz da vont, hag Helvetiiz o c'hrataat tremen hep ober na droug na gaou.

X. Keloù a roer da Gaezar ez eus soñj gant Helvetiiz mont a-dreuz tir Sekwaniz hag Aeduz, war-du bro ar Santoned, na deo ket pell diouzh hini an Dolosated, ha ma'z eo o c'henel un darn eus ar rannvro. Spisveizañ a ra e vefe c'hoarvezus ur gwall bras er Rannvro en dazont, mar deufe tud vrezelgar, hag int enebourien ouzh Kenel Roma, da vezañ hec'h amezeien en ur vro digor-frank hag edus-kenañ. Gant-se e fiz e Titus Labienus pennrenerezh ar c'hrefivadurioù en deus savet, hag e tistro e-unan da Italia a-gerzhadoù bras. Eno ec'h engalv daou strollad, hag e kemer tri strollad-all hag edont o c'hoafva en-dro da Akwilia, diouzh o c'harterioù goañv. Ha dre an Alpoù, pezh a zo an hent berrañ, e kerzh mall warnañ gant ar pemp strollad-mañ war-du Galia Dreuzalpat. Bez'e klask eno Kentroniz, Graiskeliz ha Katurigiz hag int o kaout en o dalc'h al lec'hioù uhelañ, mirout neuze ouzh al lu da arakaat. Goude bezañ diarbennet anezho en emgannoù niverus ez a e seizh devezh eus a Okela, kêr diweshañ ar Rannvro Ragalpat, da harzoù Vekontiz, er Rannvro Dreuzalpat;

hag eus ac'hano e teren al lu da harzoù Allabrogiz, hag eus Allobrogiz da Segusiaviz. Emañ ar re-mañ er-maez eus ar Rannvro, hag int eo a zo ar re gentañ en tu-all d'ar stêr-Rhôn.

XI. Helvetiiz o devoa lakaet endev o bagadoù da vont lre odeoù ha tachenoù ar Sekwaned, ha degouezhet e oant e bro an Aedued, lec'h ma wastent ar parkoù. O vezañ n'hellent ket en em zifenn outo e kasas an Aedued kannaded da Gaezar, o c'houlenn skoazell digantañ : "Evit gwir, emezo, omp bet bepred dellezek a-walc'h eus ar Genel Romat, evit na lezfed ket, hogos dindan selloù al lu - hor parkoù da vezañ gwastet, hor bugale da vezañ kaset e sklavelezh, hag hor c'hêrioù da vezañ argadet". D'an ampoent e roe Ambarriz, hag int mignoned da Aeduiiz ha kenwad ganto, keloù da Gaezar penaos e oa gwastet o farkoù, ha n'oa ket aes dezho difenn o c'hêrioù diouzh heg an enebour. Hag ez heñvel e klask Allobrogiz, hag o devoa perc'hennadennoù ha kêriadennoù en tu-all d'ar stêr-Rhôn, repu tost da Gaezar, hag e tiskleriont dezhañ na chom mui ganto nemet douar o farkoù hag esmaet gant ar c'homzoù-mañ e tiviz Kaezar eo arabat gortoz betek ma vefent degouezhet e bro ar Santoned, goude bezañ drastet peadra an holl gevredidi.

XII. Ar Saon a zo ur stêr o redek war-du ar Rhôn dre vroioù an Aedued hag ar Sekwaned gant ur c'horregezh digrêdus, kement ha n'heller ket barn, diouzh he gwelout, de be du e red. Treizhañ a rae Helvetiiz anezhi war razelloù ha bigi kenstrollet. Pa ouezas Kaezar digant e anavezadennerien o devoa treizhet an tri c'hart eus lu an Helved ar stêr endev, ha ma chome ar pevare c'hart anezho en tu-mañ d'ar Saon, ez eas kuit eus ar c'hamp d'an drede eur gant tri strollad, hag e kouezhas war ar rann-se n'he devoa ket c'hoazh treizhet ar stêr. O argadiñ ez dic'hortoz a reas, gant o holl stobadoù, ha lazhañ an darn vrasañ anezho : ar re all en em savetaas o tec'hel, ha dre vont da guzhat er c'hoaderier nesañ. An tolead-se a anved "Tigurinus" : rak bez'ez eo broad Helvetia en he fezh, azrannet e pevar zolead. Hag an tolead-se an hini eo, o von er-maez eus e vro, hervez koun hon hendadoù, hag en devoa lazhet ar c'honsul Lucius Cassius ha lakaet e lu da dremen dindan ar yev. Ha bremañ, pe dre zegouezh pe dre rat an doueed divarvel, e voe ar rann-se eus a vroad an Helved, hag he devoa reuziet ken bras kenel Roma an hini gentañ o tiwask an heuliadennoù. Ha dre ober-se e tialas Kaezar an droug a oa bet graet ouzh e gerentiezh en tu-all d'an droug a oa bet graet d'ar stad, rak bez'e oa bet tad-kuñv e dad-kaer Lucius Piso, ar c'hannadour Lucius Piso, lazhet en hevelep emgad ha Cassius.

XIII. Goude bezañ en em gannet evelhen, e laka sevel ur pont war ar Saon, hag e laka e lu da dreizhañ ar stêr. Strafulhet gant e zonedigezh trumm, hag o spisveizañ en devoa kaset da benn e-korf un devezh, dre dreizhañ ar stêr ar pezh ma oa bet bec'h ganto hen ober e-korf ugent devezh, e kasont kannaded dezhañ, ma'z eo Diviko ar rener anezho. Bez'ez oa bet pennlu an Helved e-pad ar brezel enep Cassius, hag eñ o komz ouzh Kaezar rak-se : "Ma karfe Kenel Roma ober peuc'h gant Helvetiiz, ez oa en o soñj mont da gevannezñ d'al lec'h ma plijfe da Gaezar e verkañ dezho. Mar kendalc'hfe da vrezeliañ avat, e tlefe demesforiñ reuzioù a-wechall ar Genel Romat, ha kalonegezh kozh an Helved. Ha n'eo ket dre m'en devoa argadet ur gevrenn, ha n'helle ket ar re o devoa treuzet ar stêr reiñ skor dezhi, ma tlee brudañ bras e galonegezh pe ober fae warno. Desket e oant bet gant o zadoù hag o hendadoù kaout muioc'h fiziañs en o c'hadarnded eget er gwidre hag en touellerezh. Dleet e oa dezho rak-se teurel evezhia zoufe ket al lec'h-mañ ma oant o kevannezñ ennañ da viken, da vezañ brudet ha da venel er c'houn en abeg da reuzioù Kenel Roma, ha da zistrujidigezh he lu.

XIIII. Kaezar a respontas dezho : "Ma argrede seul nebeutoc'h c'hoazh, ma ta c'he koun eus an traoù a oa bet meneget gant ar gannadourien Helvedat; ha seul ziaesoc'h o degemere ma oant c'hoarvezet da Genel Roma en doare direis-hañ; mar en defe meizet bezañ graet gaou ouzh unan bennak, ne vefe ket bet diaes dezhañ diwall; hogen n'en devoa ket diwallet, rak ne gave ket dezhañ en devoa graet un dra fall bennak hag a vefe dezhañ abeg da aoniañ, ha ne gave ket dezhañ kennebeut e tlee kaout aon hep abeg. Ha mar en defe fellet dezhañ ankounac'haat ar gaou a oa bet graet gwechall, penaos e c'hellfe digounañ an droug hag a oa bet graet nevez'zo, p'o devoa graet an taol da dremen dre heg dre ar Rannvro, en ur noazout ouzh Ambarriz hag Allobrogiz (da benderc'hel).

20. Brasaat a rae gwechall en Izelvroioù mab ur brenin uhelrenk. Siegemund a oa anv an tad ha Siegelind hini ar vamm. En ur c'hastell e oa, anavezet pell en trowardroioù war ribl ar Roen, ha Santen a raed eus ar c'hastell.
21. Siegfried a raed eus ar c'hrennard hag a oa kreñv ha mat. Kalz a dud c'hal-loudek a amprouennas-eñ gant kalonegezh vras. Hag en oad e nerzh e kantreas dre vroioù e-leizh. Bravañ gour e oa da gavout e bro ar Vurgoned.
22. En e amzerioù gwellañ, en deizioù e yaouankiz e c'helled lavarout kalz a draoù marzhus diwar-benn Siegfried, penaos e kreske e onestiz, ha pegen kaer e oa e vuhez. Ha da c'houde e voe karet gant diw vaouez eus ar c'haerañ.
23. Diorroet e voe gant evezh, evit ma vefe karantezus, hogen ennañ-e-unan en devoa perzhioù mat. Dre-se e voe goude kinkladur bro e dad, pa gaved e oa ken peurvat e pep keñver.
24. Ha desavet e voe en un hevelep doare ma teuas d'al lez, ha ma vourre an dud oc'h e welout. Meur a vaouez ha meur a blac'h a c'hoantaas d'e gaout eno, o vennout bepred e douellañ. Hegarat-tre e voent en e geñver; ken e teuas da vezañ risklus-tre evit an aotrou.
25. Ha dibaot a wech, dre evezh, e lezjod ar bugel da veajiñ. Ha gourc'hemenn a reas Siegemund ha Siegelind e wiskañ ez kaer. War e dro e reas furien ivez hag a ouie diouzh an doareoù reizh. Ha dre gement-mañ e c'hellfe Siegfried gounit an dud kerkoulz hag ar vro.
26. Ha pa voe kreñv ha gouest da zougen armoù, ha ma voe ret dezhañ, en devoa a-walc'h a berzhioù mat. Sevel a reas soñj ennañ neuze goulenn ur plac'h yaouank kaer evit dimeziñ. Ha karet he defe meur a blac'h bezañ enoret gant dont da vezañ gwreg Siegfried taer.
27. Urzh a roas neuze e dad Siegemund kemenn d'e geneiled e felle dezhañ aozañ ur gouel gant kalz a vignoned ker. Ha keloù eus a se a voe skignet e broioù brenined all. Ha d'an estrenien kerkoulz ha d'ar vroidi e roas kezeg ha gwis-koù.
28. Ha keit ha ma voe kavet unan bennak hag a oa evit dont da vezañ marc'heg, unan her gelle en abeg d'e lignezadur, hag ur c'hrennbaotr uhelouenn, e voe pedet da zont d'ar vro ha d'ar gouel evit bezañ anvet da varc'heg da c'houde a-gevret gant ar brenin yaouank.
29. Diwar-benn ar gouel e c'hellfed displegañ kalz a draoù burzхудus. Siegemund ha Siegelind a zeuas a-benn da se war-bouez enoradurioù bras. Rannañ a reas o daouarn kalz a vadoù. Ha gwelet e voe rak-se kalz a estrenvroiz o tont d'ar vro.
30. Pevar c'hant den yaouank a oa evit bezañ gwisket a-gevret gant Siegfried. Ha kalz a blac'hed yaouank kaer a oa dalc'het gant labour, dre ma oant karantezus en e geñver; ha maouezed a enskante kalz a vein prizius en aour.
31. Hag hel lakae a gelc'hennoù war wiskoù ar reourien yaouank, hervez ma oa bet roet urzh gant an ozhac'h, hag evel ma oa ret. Ha kouviet en devoa kalz a dud da genver an deiz ha bloaz ma c'houezas Siegfried an anv a varc'heg.
32. Bez'e teuas kalz a grennarded uhelwad d'ar c'hastell, ha kalz a varo'heien. Hag aozet e voe gant ar Furien penaos e servijfent ar re yaouank, evel ma oa bet graet dezho. Ha gourc'hemenn a rejont ma vije kalz a zudi, ha ma vije kalz a blijadurioù ouzhpenn.
33. En eñor da Zoue e voe kanet un oferenn. Sevel a reas neuze eus a greiz an engroez un niver bras a dud hag a oa evit dont da vezañ marc'heien, hervez an doare marc'hegel kozh, ha gant kalz a enorioù bras, pezh na oa ket evit c'hoarvezout ken aes-se bewech.
34. Ha deredek a rejont ha kavout kezeg dibret e-leizh. Hag e lez Siegemund e oa ken kreñv ar redadeg-kezeg ma tregerne an tour-meur hag ar salioù gant ar safar bras a oa graet gant ar baotred o kenstrivañ.
35. Gant ar re fur kerkoulz ha gant ar re yaouank e voe darc'haouet kalz a daolioù ken e torre hag e lamme d'an nec'h ar fustoù goaf. Ha tammoù a weljod o lammout dre holl er sal vras diouzh daouarn meur a waz hagred a oa ganto holl.
36. An ozhac'h a lakaas ober un ehan, ha neuze e voe kaset kuit pep jav d'ar marchosi, ha gwelout a rejod e oa bet torret begenn meur a skoed. Hag un niver bras a vein prizius a oa kouezet war ar yeot diwar al lereñoù-skoed ha skedif a raent. Ha kement-mañ a oa c'hoarvezet en abeg d'ar genstourmadeg a oa bet.

- 6- 37. Bez'ez eas neuze kouvidi an ozhac'h da azezañ evel ma voe lavaret dezho dirak ar gwellañ meuzioù evit o dieubiñ eus o skuizder, ha gwin eus ar gwellañ a voe servijet dezho e-leizh. Ha d'an estrañjourien ha d'ar vroidi e voe kin-niget enorioù a-walc'h.
38. Hag an holl zevezh-pad e voe roet c'hoarioù dezho, ha kalz a c'hoarerien a oa deut, hag int ha ken-strivañ evit ar gopr hag a oa pinvidik. Ha bro Siegemund en he fezh a oa bet kinklet gant karantez.
39. Ar mestr a lakaas Siegfried yaouank da zegemerout tir ha kastell en e c'hladdalc'h, evel ma oa ar boaz d'hen ober. Hag eñ hag astenn e zorn da galz eus e geneiled. Ha plijus e voe rak-se ar vejad hag a rejont er vro.
40. Ar gouel a badas ouzhomp betek ar seizhvet deiz. Siegelind an hini binvidik, a lakaas aour ruz, hervez ar c'hiz kozh, da vezañ ingalet en abeg d'he mab. Ha tizhout a reas gounit dezhañ kengarantez kalz a dud.
41. Hini ebet eus ar c'hoarerien baour ne voe laeret eno e varc'h hag e wisk digantañ, evel pa ne vije bet biskoazh un hevelep emzalc'h (?). Krediñ a ran na reas biskoazh lezaourien gant kement a vrokusted.
42. Gant lidoù bras eo e voe graet diwezh ar gouel. Ha diwar-benn an aotrou galloudek e voe klevet kalz a vad, ken e felle d'an dud e teufe da vezañ brenin. Hogen n'en devoa ket Siegfried a c'hoant da vezañ, dre ma oa un den dereat-tre.
43. Hag o vezañ e vevent o-daou, Siegemund ha Siegelind; ne fellas ket d'o bugel koant gwiskañ ar gurunenn. Fellout a reas dezhañ neoazh bezañ un di-wallour diouzh kement drougoberenn a veze graet dre ar vro, rak ur paotr taer ha kalonek e oa-eñ.

III. Danevell.

Diwezh an eil danevell.

Penaos e teuas Siegfried e Worms.

- (Siegfried a glev komz eus kened Kriemhild, hag a ra e veno he goulenn da eurediñ. E gerent a glask e zistreiñ diouzh e veno, hogen pegwir e talc'h start outañ, ha pegwir emañ en e soñj kaout ar plac'h yaouank dre heg mar deo ret, e roer dezhañ un amheuliadeg pinvidik a unnek den. Diouzh beure ar seizhvet deiz e tegouezhont e Worms, lec'h n'o anavez nikun, betek ma'z eo bet galvet Hagen, hag eñ hag adanavezout an estrenvroad, ha diskleriañ ez eo Siegfried e anv, en ur venegiñ e gurioù. Degemeret en un doare enorus-tre e tispieg penaos eo pal e veaj diberc'hennañ Gunther eus e vro. Koulskoude en em lez da vezañ kuñvaet hag e van ur bloavezh-pad el lez, hep gwelout Kriemhild avat.)
44. Ranngalon a voe gant an Aotrou, evel n'en devoa bet biskoazh : Klevout a reas komz eus ur plac'h yaouank brav hag a oa e Burgondia, hag hi ken kaer ha ma c'hellfed c'hoantañ. Da c'houde ez oa evit kaout kalz a levenez ha kalz a boan ivez abalamour dezhi.
45. He dreistkened dispar a oa anvezet pell en holl drowardroioù, hag he buhezegezh vat ivez, pezh a c'houlenn meur a reour digant ur plac'h yaouank. Ha dedennet e voe kalz eus a gouvidi Siegfried da vro Gunther.
46. Ha daoust ma oabraz niver ar c'hoantidi d'he c'hrantez n'he devoa ket anzavet c'hoazh Kriemhild dezhi hec'h-unan en he soñj ez oa unan bennak ma karfe-hi e teufe da vezañ he c'haredig. Dianav mat e oa an hini m'en em lakafe-hi diweshatoc'h dindan e veli.
47. Ha graet en devoa mab Siegelind e veno kinnig e garantez d'ur plac'h yaouank uhelwad. Ha keverataet outañ n'oa ar c'houlennidi-all nemet tud dister. Dont a reas Kriemhild uhelwad, da vezañ pried Siegfried taer.
48. Aliañ a rae dezhañ e furien, ha kalz eus e geneiled - peogwir en devoa lakaet en e soñj gounit ur garantez uhel - goulenn e dimeziñ ur plac'h hag a zerefe outañ. Bez'e komzas Siegfried taer evelhen neuze "Kriemhild eo a fell din kaout.
49. Plac'hed yaouank kaer bro-Vurgondia, hag an dreistkened anezho a anavez an mat. Ha biskoazh n'eo bet galloudek a-walc'h ur brenin o fellout dezhañ eurediñ, ken e terefe outañ karout ar rouanez c'halloudek-se".
50. An hevelep keloù a glevas Siegemund, rak marc'hekaat a reas e servijerien betek dezhañ da zegemenn mennad e vogel. Ha poaniet e voe en e galon o c'houzout e felle dezhañ goulenn ur plac'h ken brav.
51. Ha Siegelind ivez, gwreg ar brenin uhelwad hen deskas hag a voe prederiet tre diwar-benn buhez he bugel, pa anavez an piw e oa Gunther hag e dud. Rak ar goulenn-eured a voe evit ar brazelour derou kalz a boanioù bras. (da gender.

A-ZIVOUT UR GER HENGELTIEK.

-7-

E niverenn diwezhañ Ogam eo bet embannet ur geriadurig, ur geriaoueg kentoc'h hengeltiek, a c'hell bezañ dedennus-tre evit ar re a gar ar yezhoniezh. Hag evit gwir eo ar geriaoueg-se leun a denzorioù kuzh ha damguzh bep gwech ma seller outañ gant daoulagad evezhiek ha spiswel. Soñj a zeu dimp mat dibab ur wech ar mare ur ger e kreiz ar re dedennusañ, hag o studiañ pizh hervez holl reolennoù an arz hag ar skiant.

C'hoant hon eus eta da dennañ hoc'h evezh war ar ger ANDERA : onner, plac'h yaouank, ma'z eo bet graet kalz a dabut war e zivout, gwechall, ha n'eus ket pel amzer c'hoazh.

Sklaer hag anat eo emdroidigezh ar ger adalek ar mare hengeltiek :

Hengeltieg :	ANDEROS, ANDERA	
Heniwerzhoneg (		
Krenniwerzhoneg (	ANDEIR, AINDER, ANDER	
Iwerzhoneg :	ANNIR	
Hengembraeg (	ANNEIR	ANNWYR
Krenngembraeg (		ANNAER
Kembraeg :	ANNER	ANNEIR
Henvrezhoneg (		
Krennvrezhoneg (	ANNOER	
Brezhoneg :	ONNER	
(tregereg :		
gwenedeg :		ANNOUAR
		ANNOER)
Hengerneveg (		
Krenngerneveg (	ANNER	
Kerneveg (		
Galianeg :	ANDEROS, ANDERA	
Henc'halleg :	(L')ANDIER	
Provañseg :	ANDER (roz-moc'h)	
Baskeg :	AND(E)RE (itron, plac'h yaouank)	

En Akwitania eo bet kavet kalz a enskrivadurioù ha warno anvioù evel ar re mañ da heul : ANDERUS (Narbonne), ANDERE, ANDEREXO, un enskrivadur aozet evel-mañ a gaver zoken e Galisia : "IOVI OPTIMO MAXIMO ANDERONI". Pezh a ra e seller ouzh ar ger baskek evel o vézañ bet amprestet digant an hengeltieg (1). Hogen n'eo ket an holl a-du gant an damgred-se, ha goude enklaskoù hir tud evel Pokorny(2) eo bet anataet e vefe c'hoarvezet ar c'hontrol kentoc'h, hag amprestet e vefe bet ar ger gant ar Gelted o-unan digant ur yezh ragindo-europ ak.

N'eo ket souezhus koulskoude kavout ar ger e baskeg, rak anat pe hogoziq eo bremañ ez eo ar baskeg ur c'hemmeskadur a elfennoù kaokaziek hag Hamitek, ha ret eo demefvoriñ neuze e oa an hamiteg yezh an darnvuiañ eus ar pobloù a oa evit stummañ substratum Breizh-Veur, Bro-C'hall ha Bro-Saoz dreistholl. N'heller ket en em chalañ dreist kennebeut gant an dishefvelder a dalvoudegezh a zo lakaet war ar ger pa dremen eus ur yezh d'eben. Sklaer-tre e teu da vezañ zoken pa seller ouzh ar ger en ur gounaat tro-spered an dud eus an henamzer. Ar ger galianek ne dalveze ket da lavarout onner hepken, hogen maout, tarv, ivez, pezh a c'heller tostaat d'an anvioù kavet war an enskrivadurioù hag a zo holl gourel (Anderus, anderexo). Diouzh un tu-all e ro Pokorny da harpañ e soñj ur wrizienn verberek ndr (bezañ e rut, rudañ), tra ma oa a ar ger-mell hamitek boutin. Ez wirheñvel e c'hellomp soñjal neuze e vefe bet implijet da gentañ ur ger damheñvel bennak en hamiteg evit diskouez al loened-par, tirvi, meot, tourzed hag all. War an hevelep ampoent e vefe tremenet eus ar berberieg d'an hamiteg hag eus an hamiteg d'ar baskeg ha d'ar c'heltieg en ur gemerout a nebendoù an dalvoudegezh a "barez" ivez. Hag ac'hann da vezañ talvezet plac'h yaouank, gwreg, itron, n' eus ket pell, en henamzer dreistholl. Un dra eo ma vefe diaes ober adisplegoù hir warnañ, ne reomp nemet hen displegañ neuze dre ma'z eo ret her gouzout, ha netra ken.

Bez'ez eus c'hoazh un dra hag a laka digredus-krenn an "amprest" digant an hengeltieg gant ar baskeg : eil silabenn ar galianeg hag ar roamaneg a zo berr,

keit ha ma'z eo hir er yezhoù predenek ha ma'z eo ret-ret rak-se dezho bezañ diazezet war un stumm hengeltiek. Diskleriañ a rafed marteze a-walc'h ar c'henn dre lavarout ez oa ur ger nanngeltiek ANDEROS-ANDERA hag a zo bet degemeret en holl yezhoù gant un O berr diouzh un tu ha gant un O hir diouzh un tu all. Ar yezhoniezh avat a zo ur skiant hedro ha froudennus, arabat eo bezañ re sur eus un dra bennak, ken diogel ha ken diarvar e vefe a-wechoù ... (3).

Evit peurechuiñ ar pennad e venegimp an aotrou LOTH a geveratae ar c'hrenn-gembraeg DERIG ouzh an heniwerzhoneg DER; DERIG a dalv da lavarout saout (evel an Iwerzhoneg DAIRIG), ha DER a dalv da lavarout plac'h. Hag en henzoueedoniezh iwerzhonat, mar fell dimp klask pelloc'h c'hoazh e kavomp DAIRE, an tarv brudet, hag eñ mestr war DON, saout koulange. N'eo ket kendegeuzh hepken.

(1) G. DOTTIN : La Langue Gauloise, p. 227.

(2) POKORNY : The Journal of Celtic Studies; O'RAHILLY : Irish history and Myt.

(3) J. LOTH, Revue Celtique, t. : XVII, (1896). Ar ger kembraek a zlefe deverañ eus ur ger hengeltiek Andera hag ar ger brezhonek eus un hengeltiek andeira, hervezañ. Diaes eo lavarout tra ouzhpenn a-du pe a-enep.

 YEZHADUR HA YEZHADURIOU ...

Lakaat ar ger yezhoniezh a-us d'ar pennadig-mañ a embannomp ne zerefe ket ouzh ar wirionez hag an eeunded marteze. Nann, hogen plijus-tre eo bet dimp neoah lakaat keñver-ha-keñver stummoù hag elfenoù yezhadur ha displegadur kar-nes e yezhoù keltiek disheñvel. Damgrediañ a reomp rak-se e c'hello bezañ plijus evit al lennerien ivez.

1. Kemmañ ar vogalenn wriziennek e displegadur ar c'hrennvrezhoneg, ha keñveriadur ouzh stummoù peuzheñvel ar yezhoù predenek all : kerneveg ha kemb.

<u>krennvrezhoneg.</u>	<u>kerneveg.</u>	<u>kembraeg</u>	:	<u>krennvrezh.</u>	<u>kerneveg</u>	<u>kembraeg.</u>
<u>lavar</u>	lavaraf	<u>amzer</u>	:	<u>kar</u>	caraf	caraf
<u>leverez</u>	leveryth	<u>vremañ</u>	:	<u>ker</u>	keryth	cori
<u>lavar.</u>	lever		:	<u>kar</u>	car	câr
<u>leveromp</u>	leveryn		:	<u>keromp</u>	keryn	carwn
<u>livirit</u>	leverough		:	<u>kirit</u>	kerough	cerwch
<u>leveront</u>	leverons		:	<u>keront</u>	carons	carant
<u>liviris</u>	leverys		:	<u>kiris</u>	kerys	cerais
	leversys	<u>amzer</u>	:	<u>kerzot</u>	kersys	ceraiſt
<u>lavaras</u>	leverys	<u>dremenet</u>	:	<u>karas</u>	caras	carodd
	leversyn		:	<u>kerzomp</u>	kersyn	carasom
	leversough		:	<u>kerzoc'h</u>	kersough	carasoch
	lavarsons		:	<u>kerzont</u>	carsons	carasant
<u>livirin</u>	leveryf		:	<u>kirin</u>	kyrryf	carwyf
<u>liviri</u>	levery	<u>amzer</u>	:	<u>kiri</u>	kyrry	cerych
<u>lavaro</u>	lavarro	<u>da zont</u>	:		carro	caro
	leveryn		:		kyrryn	carom
	leverrough		:		kyrrough	caroch
	lavarrons		:	<u>karhont</u>	carrons	caront
<u>lavar</u>	lavar		:	<u>kar</u>	car	car
<u>leveret</u>	leverens	<u>doare</u>	:	<u>kar</u>	carens	cared
	leveryn	<u>gourc'hemenn</u>	:	<u>keromp</u>	keryn	carwn
	levereugh		:	<u>kirit</u>	kereugh	cerwch
	leverens		:	<u>karent</u>	carens	caſent

<u>gallan</u>	gallaf	<u>gallaf</u>	:	<u>goun</u>	gôn	gwn
	gyllyth	<u>gelli</u>	:	<u>gouzot</u>	godhes	gwyddost
<u>gall</u>	gyl	<u>geill</u>	:	<u>gor, goar</u>	gôr	gwyſ
	gyllyn	<u>gallwn</u>	:	<u>gouzomp</u>	godhon	gwyddom
	gyllough	<u>gellwch</u>	:	<u>gouzoc'h</u>	godhough	gwyddoch
	gyllons	<u>gallant</u>	:	<u>gouzont</u>	godhons	gwuddent

gillin	gyllif	amzer	: gouezin	gothfyf
gilli	gylly	da zont	: gouezi	gothfy
gallo	gallo		: gouezo	gothfo
gelhomp	gyllyn		: gouezimp	gothfen
gelhet	gallough		: gouiot	gothfeugh
galhint	gallons		: gouezint	gothfons

Ez heñvel e lavarer : en amzer vrem. : lakan, lekez, laka, lekomp, likit.
 en amzer da z. : likin, liki,...

Displegadur un nebeut araogennoù er yezhoù nevezkeltiek.

<u>Brezhoneg</u>	<u>kembraeg</u>	<u>kerneveg</u>	<u>Iwerzhoneg</u>	<u>skoseg</u>	<u>manaveg</u>
(war)					
warnon	arnaf	warnaf	orm	orm	orrym
warnout	arnat	warnas	ort	ort	ert
warnañ	arno	warnodho	air	air	er
warni	arni	warnedhy	uirthi	oirre	urree
warnomp	arnom	warnañ	orainn	oirnn	orrin
warnoc'h	arnoch	warnough	oraibh	oirbh	erriu
warne	arnynt	warnedha	ortha	orra	orroo
(en)					
ennon	ynof	ynnof	ionnam	annam	aynym
ennout	ynot	ynnos	ionnat	annad	aynyd
ennañ	ynddo	ynno	ann	ann	ayn
enni	ynddi	yyny	innti	innte	aynjee
ennomp	ynom	ynnon	ionnainn	annainn	aynin
ennoc'h	ynoch	ynnough	ionnaibh	annaibh	ayndiu
enne	ynddunt	ynna	ionnta	anta	ayndoo
(gant)					
ganin	gennyf	genef	liom	leam	lhiam
ganit	gennyt	genes	leat	leat	lhiat
gantañ	ganddo	ganso	leis	leis	lesh
ganti	ganddi	gensy	leithe	leatha	lhee
ganimp	gennym	genen	linn	leinn	lhien
ganeoc'h	gennyeh	genough	libh	leibh	lhiu
gante	ganddynt	gansa	leô	leo	lhieu
(da)					
din		dhym	dom	dhomh	dou
dit		dhys	duit	dhuit	dhyt
dezhañ		dhodho	dô	dhâ	da
dezhi		dhedhy	dî	dhî	j'ee
dimp		dhyn	dûinn	dhuinn	dooin
deoc'h		dheugh	dibh	dhuibh	diu
dezhe		dhedha	dôibh	dhaibh	daue
(rak)					
razon	rhagof	ragof	rôhnam		roym
razout	rhagot	rages	rôhmat		royd
razañ	rhagddo	ragtho	rôimhe		roich
razi	rhagddi	rygthy	roimpe		roee
razomp	rhagom	ragon	rôhainn		roin
razoc'h	rhagoeh	ragough	rôhaibh		reue
raze	rhagddynt	ragtha	rômpa		roue

Pennlavarioù : Dre seveni da c'houestl e virez an enor
 Dre virout da goun e virez ar furnez
 Dre zerc'hel da zorn kloz e virez da vadou
 Dre zerc'hel ar peoc'h e virez da vrud vat
 Dre dalvezout mat da amzer e virez da zonzonou
 Dre virout da emskiant e virez pepeeunded
 Kador Ar Fur (troet gant G.B. Kerverahic)

- Me ho ped, penaos e vezadennjod da gentañ al lizherennoù e-keñver neuz ha son ?

- Da lavarout eo kement-mañ : pa n'oa nemetañ e buhez hag e bezoud, e tisboud ez hollek en ur garm a levenez. Hag ar vouez-se a voe ar c'hwekañ kan ar goulou e tarzhas an neuz, hag ar vouezh e tarzhas ar goulou, ha gant distaget a-stroll ganto hag ez kempred ganto. Ha da welout e oa teir neuz, ar vouezh a oa re an teir lizherenn gentañ; ha gant kevredañ o zri distagadur eo e stummjod kement distagadur all al lizheroù. Da lavarout eo e klevas Menw Hen mab an Tri Garm, ar vouezh; ha re arall a lavar ez eo Einigan Gawr a reas al lizherenn gentañ, ha neuz anv Doue e oa se, pegwir en em gavas-eñ e-unan en e vev a-gevret hag ez kempred gant ar vouezh.

Me ho ped, va Azrav hezesk, pegeit a dud a voe e Kenel Gembreiz o tougen anv Menw, pegwir e kavan meneg ha dezrevelladur diwar-benn re all ma oa Menw o anv ivez ?

- Tri den a zo bet, diouzh a gounaer hag a anavezer, hag an anv-se dezho, sed : Menw ab an Tri Garm, da eil ez oa Menw Hir eus an Hanternoz, ha da drede Menw ab Menwedd eus a Arfon, an hini kentañ e-touesk Kenel Gembreiz hag a reas hud ha boemerezh.

Kentelfennoù leizh a draoù.

Ar "Gogyrfennau" (arouezioù).

Tri c'henthavoud pep tra : Galloud, Danvez, hag Hanvoud (doare).

Teir c'hentanien ar skiantoù : Buhez, Meiz ha Serc'h (Meiz, Serc'h hag Emboell).

Teir anien ar furnez : amboaz, doare ha buz.

Teir anien ar gounadurezh : ar meiz o tont eus ar serc'h, un arouez divoutin, ha doujañs ouzh ar gwellañ.

Tri hanvoud al lizheroù , sed : war-bouez kenvezoud an eil gant egile eus an tri hanvoud-se eo e reer al lizheroù. Bez'ez int an tri bann goulou, hag eus ar re-mañ eo e reer c'hwezek arouez, da lavarout eo c'hwezek lizherenn. Ha gant un arz all e reer seizh arouez ha seizh ugentad; ha tra estreget arouez a dalvoudegezh n'eo ket ar seizh ger ha seizh-ugent eus a lizherenneg ar c'hembraeg. Hag eus anezho e teu an holl c'herioù all. Re all a lavar seizh-ugent ger ha seizh kant.

Kavidigezh al lizheroù gant Einigan ha Menw.

Kevrin ar Barzhaz.

Einigan Gawr a welas an tri feulvan goulou, o kaout enno an holl skiantoù diskouezus a voe biskoazh hag a vezo biken; hag eñ a gemeras teir gwalennig eus a wezenn hag a lakaas warno en un doare kounaus holl skeudennoù hag arouezioù kement skiant, hag eñ ha diskouez anezho. Hogen ar re o gwelas o c'hammevezas hag o falspoellataas, hag int deskiñ skiantoù touellfaltazius, ha sellout ouzh ar gwialennoù evel ouzh Doue, ha pa n'oa nemet E anv warno. Ha pa welas Einigan kement-se e voe bras e anoazh ha gant barr e c'hlac'har e torras an teir gwialennig wez, ha ne voe ket kavet re arall e oa reizh o skiantoù; ha glac'haret e voe kement gant se ma pedas Doue en un analad, evit ma vefe skiantoù reizh e-kreiz an dud er c'hig, hag evit ma vefe ur meiz reizh hag un embreder eeun diwar o fenn. Hag e penn un deiz hag ur bloaz da c'houde marv Einigan e welas Menw mab an Tri Garm teir gwialenn o tiwanañ eus a c'henou Einigan, hag o tougen warno skiantoù peurglok an dek lizherenn, hag an doare da reizhañ enno holl skiantoù ar yezh hag ar gomz, hag an doare ivez da reizhañ er yezh hag er gomz an holl skiantoù diforc'h. Kemerout a eure neuze ar gwialennoù ha kelenn ar skiantoù diwarnezo. Ha kelenn a reas an holl skiantoù, nemet anv Doue a lakaas-eñ dindan gevrin evit na vefe ket falspoellataet. Hag eus a gement-se eo e teu ar C'hevrin eus a Varzhaz Barzhed Enez Preden. Hag E warez a lakaas Doue war ar c'hevrin-mañ hag e roas da Venw ur meiz dreistpoell war ar skiantoù lakaet dindan e warez, hag ar meiz-se a voe anvet Awen Doue, ha gwenn e ved da virviken d'an nep he c'hav. Amen, evel-se ra vezo. (Eus a c'henou Adam, e-giz eus gwez gwenn, teir c'hroaz. E tennjod gwialennoù o tiwanañ kaer, evel gwez eus genou Adam).

An engravadurioù.

Diazezadurioù an Awen.

Eus an teir arouez eo e tennas Einigan Gawr peurveizidigezh al lizheroù, hag eñ hag o engravañ war roudennoù. Ijinañ a reas an doare-ober, hag ober dek (daouzek eme re all) kentlizher, mar deo gwir levrioù an doezhion, hag an dek pennwrizienn o anver. Hag e-keñver ar pezh ez int, hag e-keñver o neuz ur rint e kevrin Barzhed Kenel Gembreiz, da lavarout eo ar Wyddoniaid hag a anv-jod Privarzhed. Ha tra estreget teir eus ar pennwriziennoù-kent n'int ket an tri engravadur, sed : o envel engravadurioù a reer dre ma voent tennet e stumm tri bann eus an deñvalijenn, pezh a zo abeg dimp da lavarout "torri gwawr" (tarzh an deiz), "torri maes" (arat ur park), ha "torri allan" (tarzhañ). Hag an drede darzhadenn a voe mouezh ur c'han a laouenidigezh, da lavarout eo ar c'hentañ mouezh a voe ur Vouezh laouen.

Tri diazezadur Awen Doue : meizañ ar Wirionez, karout ar Wirionez, ha mirout ar Wirionez, en un doare na c'hellfed ober netra en hec'h enep. Ha warbouez an tri zra-se eo e c'heller respont ez reizh d'ar goulenn : perak e vennez bezañ barzh ? Ha diouzh reizhder ar respont d'ar goulenn eo e vez roet pe nac'het an derez-kador. Emañ an dalc'h etre an Aweniz hag e genouiziegezh hag etre e genouiziegezh ha Doue, n'en deo ket etrezañ hag an Azrav.

Derou ha gwelladurezh al lizheroù.

Einigan Gawr.

Ar Wyddoniaid.

Frammadur al lizheroù.

a, e, i, o, - b, c, t, l, s, p, Einigan Gawr eo an hini kentañ hag a veizas al lizheroù; hag eñ a reas ar c'hentengravadurioù, hag a oa unnek, sed : ar pedeir vogalenn hag ar seizh kensonenn hag an holl neuzioù a welas, hag an holl vojennoù a glevas, hag an holl lidoù a veizas a fizias-eñ e koun ar gwez. Ha re arall, o varn ar pezh en devoa graet Einigan, a zezastumas e oa-eñ Kezreol, hag int hag harluañ anezhañ. Bez'ez eas neuze da genel e dad en Enez Preden, da ziskouez an arz en devoa ijinnet. Ha barnet e voe ez oa-eñ hini doezhañ an doezhion, hag anvet e voe Einigan Wyddon, hag an holl re o teskiñ arz al lizheroù a anv-jod Gwyddoniaid; hag ar Wyddoniaid-se eo a voe Doezhion gentañ Enez Preden, a-raok ma voe doujet ouzh Barzhed Enez Preden hervez Dreist-gwir hag Henvoaz kenreizhet. Ha goude reolennañ ar Varzhed hag ar Varzhelezh, e voe fiziet enno koun an unnek engravadur; ha gant-se e wellajod an arz ken e voe c'hwezek engravadur a anv-jod ar c'hwezek lizherenn. Ha goude-se e voe triwec'h lizherenn hag ez ajod betek kavout pedeir lizherenn warn-ugent, ma stagjod outo pevarzek eillizherenn, evel m'o gweler en amzer-vremañ. Ha miret eo bet kement-mañ gant koun Mouezh, Lizher hag Henvoaz Barzhed Enez Preden. Ha reoliadur an unnek lizher eo a voe anvet reoliadur Einigan, reoliadur ar c'hwezek lizherenn, hini Edreic, ha reoliadur an triwec'h lizherenn hini Alawn, ha hini ar Varzhed; reoliadur ar pevar warn-ugent lizher a voe anvet hini Arthafael, hag an hini ma reer bremañ ganti a vez anvet ar reoliadur nevez, ha reoliadur Idner an arzour. Hag en amzer ma oa Gruffudd ab Llywelyn ab Sitsyllt o ren war Gembre a-bezh eo e vevas an Idner-se. Hag evelhen eo e tiskouezer pennkentañ al lizheroù hag ar skiantoù e levrioù hag e koun Barzhed Enez Preden.

Derou al lizheroù hag al levrioù.

O degasidigezh da Enez Preden.

Ar goelbren.

Piw eo an hini kentañ a veizas al lizheroù ?

- Adam eo an hini kentañ en devoe meiz digant Doue er Baradoz, hag e vab Abel gwirion hen deskas digant e dad; ha Kain, ar muntrer, breur Abel a venne kaout klod eus madoù ar bed; hag Abel e-keit-se ne venne anavezout nemet ar skiantoù hag a glote gant plijusted Doue, ha nemet meizidigezh ha deskadurezh ar pezh a rae hag a venne Doue; hag ereziñ a reas rak-se Kain e vreur Abel hag e lazhas dre draisoni ha dre widre; ha kollet e voe neuze ar skiantoù a oa bet meizet gant Abel; goude-se en devoe Adam ur mab all ma voe Seth e anv, ha ma teskas dezhañ skiant al lizheroù hag an holl skiantoù doueel all. Ha Seth en devoe ur mab ma voe Enos e anv, hag a voe desket gant e dad evit bezañ un den a lizheradurezh hag a skiantoù meulus e-keñver al levrioù hag al lennegezh. Hag Enos an hini eo hag a reas ar c'hounlevr kentañ, e-sell da zerc'hel koun eus a gement-tr a genedus, meulus ha mat, da lavarout eo ar pezh a oa bet graet

12- gant Doue ar C'hrouer, hag e oberoù en Neñv ha war an douar; ha gourc'hennadure e vefe se Lezenn hag Urzhiadur evit an den. Hag ar skiant-mañ a voe miad d'ar vag da vezañ deut war zouar sec'h, e teskas Noe skiant al levrioù hag a holl skiantoù all d'e vab Japhet; hag hor c'henel-ni, Kembreiz; hag a ziskenn eus a Japhet ab Noe Hen a zegemeras ar skiantoù-mañ hag int hag o degas ganto da Enez Preden. Ha mirout, ha liesaat ha muiañ a rejont skiantoù al lizheradurezh hag al lennegezh, hag o fiziout er c'houn betek ma teuas Krist er c'hig Peseurt tra e oa al levrioù kentañ a voe anavezet gant Kenel gentañ Gembreiz, ha gant pe zavez e vezent aozet ?

- Gant gwez, da lavarout eo gant koad, hag an doare-se a voe anvet coelbren, hag eus anezhañ eo e teu coelbren ar Varzhed, en un doare a vez kounaet da viken gant Kenel Gembreiz. Ha n'oa doare all ebet da embreger gant skiant al lizheroù kent d'ar C'hrist da zont er c'hig.

Me ho ped va Azrav, ha dere eo e tiskouezfec'h din dre gomz, hag e teskfec'h dinan doare da ober Coelbren ar Varzhed, a-gevret gant an arz a zleer ober gantañ en e geñver ?

- Me hen diskouezo, dre c'hras Doue, sed : Bez'e reer coelbren ar Varzhed gant koad hebleg dervennoù skilfennet e pedeir rann, da lavarout eo gant koadennoù glas ken moan hag arzorn ur c'hrennard. Karrezekaet e vezont, sed m'o greer pevarzuek, gant un ilinad a hirder, hag o vezañ heñvelvent o ledander hag o fetisder ha kevatal da vent un heizenn, da lavarout eo d'an drederenn eus ur meudad.

(Da genderc'hel)

kammveizañ :	comprendre à tort	:Kezreol :	Cythraul (le Démon)
kenouiziegezh gg. :	conscience	:dreistpoell :	très raisonnable
kentanien gg. :	élément primordial	:embreder g. :	réflexion
kentelfenn gg. :	élément primordial	falspoellata :	mal interpréter
kentengravadur g. :	gravure (composant) primi. (lettres)	henvoaz g. :	coutume ancienne
kenthanvoud g. :	principal élément	hezesk :	érudit
kenvoud,kenvezoud :	coexistence	pennwrizienn-gent gg.:	racine lère
kevredadur g. :	réunion	tuellfaltazius :	imaginaire

PENAOE E VOE ENGEHENTET CUCHULAINN

Tri skrid a anavezer eus an danevell-se (Compert Conculaind) : unan e Lebor na n-Uidre (adskrivet war-dro ar bloaz 1100), ha daou graet er XVvet kantved ha miret deomp en un dornskrid eus ar British Museum, niverennet Egerton 1782. Hogen disheñvel eo an istor en tri dornskrid-se :

A) En unan eus dornskridoù Egerton (Egl) e konter penaos e teuas un deiz ur bagad evned da zistrujañ pep tra e Bro-Ulad, ha penaos ez eas Uladiz d'o hemolc'hiñ, en o fenn Conchobar hag e c'hoar Dechtire o vleniañ e garr. Erru an noz, e klaskont bod en un ti bihan n'eus enni nemet ur gwaz hag e wreg hag hi war-nes gwilioudiñ. Genel a ra ur mab, ha reiñ anezhañ da Dechtire d'hen diorren. Mervel a ra ar bugel; an noz war-lerc'h en em ziskouez an doue Lud da Dechtire hag he laka brazez. Conchobar, evit saveteiñ enor he c'hoar, a zimez anezhi da Sualtan. Dechtire, leun a vezh, a goll he frouezh a-raok dimeziñ, ha goude-se e c'hano ur mab anvet Setanta.

B) Danevell Lebor na h-Uidre (LU) a zo heñvel (war-bouez un nebeut traoù-igoù), hogen war-lerc'h ganedigezh Setanta ez eus dael etre Uladiz da c'houtout piw a vo adtad ar bugel.

K) En eil dornskrid Egerton (Eg2) e kaver un istor disheñvel : Dechtire a ya kuit un deiz gant hanter-kant plac'h yaouank, hag e vaner tri bloaz hep kaout keloù anezho. A-benn tri bloaz e weler ur bagad evned kevrinus o plavañ war gomezenn Emain hag o tistrujañ pep tra. Mont a ra Conchobar hag e dud d'o hemoc'hiñ. Degouezhout a reont da serr-noz en un ti bihan, hag a vrasa evito. En ti-se e kavont Dechtire hag he c'heneilezed, addeut d'o stumm merc'hed Dechtire a c'han ur mab, Setanta, ha neuze ez eus an hevelep dael hag e LU.

Gallout a reer lakaat ez eus daou zoare eus an danevell, hini Efl hag hini Eg2. Danevell LU a zo an hevelep hini hag Egl, nemet eo bet staget outi un di-benn estren kemeret diwar Eg2. Koshoc'h eo LU eget Eg, hogen tennet int bet holl eus uil levr koshoc'h, Libur Dromma Snechta ("Levr e gein erc'h"), ha n'eo ket deut betek ennomp.

ENGEHENTADUR CUCHULAINN
amañ da heul, secundum alios

Banvez an ti paourik.

(Eg2)

1) Dechtire, c'hoar Conchobar, a yeas kuit un deiz gant hanter-kant plac' yaouank, hep goulenn aotre digant Uladiz na digant Conchobar. Roud na tres anezho ne voe kavet, ha ne ouied tra war o divout betek penn tri bloavezh. Dont a rejont neuze da gompezenn Emain en stumm evned, ha peuriñ er gompezenn en doare na lezjont ket ur c'heotenn war an douar. Bras e voe glac'har Uladiz gant-se. Sterniañ a rejont nav c'harr da hemolc'hiñ an evned, rak boe e oant ouzh an evneta. Anezho Conchobar ha Fergus, Amorgin ha Blai Briuguig, Sencha ha Bricriu.

2) Nijal a reas an evned dirazo war-du an Dehoù, dreist Sliab Fuait, dre Ath Lethan, dre Ath Garach, dre Mag Gossa, etre Fir Roiss ha Fir Ardai. Neuz e kouezhas an noz warno; steuziañ a reas an evned, hag Uladiz ha disterniañ c'hirri. Fergus a yeas da glask bod, ha degouezhout a reas en un ti bihan, hag ennañ daou bried. Hen dematañ a rejont... (un nebeut gerioù disklaer). "Deus en ti-mañ gant da gileed, ha deut-mat e vint". Mont a reas Fergus dave to, ha dont en-dro hag e holl dud gantañ, hag o c'hirri, ha dont a rejont tre en ti.

3) Bricriu a yeas er-maez, hag a glevas un dra : ur glemmadenn wan. Kle-vout a rae an trouz, ha ne ouie ket petra e oa. Mont a reas etrezek an trouz ha degouezhout betek an ti hag hen gwelas dirazañ, frank ha kaer-skedus. Mont a reas d'un nor a verzas en ti. Gwelout a reas ozhac'h an ti, ur brezelour yaouank, kaer, ahel e zoare, hag a gomzas outañ. "Deus tre en ti, â Bricriu" emezañ; "perak e sellez dre aze ?" - "Deut-mat out ganin, hep ket a var", em ar wreg. "Perak am demat da wreg ?", eme Bricriu? "En abeg d'ar wreg-se eo e kevarc'han-me ivez. Hag-eñ ne vank hini deoc'h en Emain ?", eme ar gour. "Eo sur", eme Bricriu; "hanter-kant plac'h yaouank a vank deomp abaoe ouzhpenn tri bloaz" - "Hag o anavezout a rafes mar o gwelfes ?" eme ar gour. "Ne rafen ket", eme Bricriu, rak tri bloaz muioc'h pe tri bloaz nebeutoc'h a ray din hep mar o dianavezout pe faziañ diwar o fenn". - "Klask o anavezout", eme ar gour; "emañ an hanter-kant plac'h en ti-mañ. Ar vaouez-mañ dindan va dorn a zo o mestrez. Dechtire eo hec'h anv, hag int-i eo a zo aet da Emain Macha en stumm evned, da lakaat Uladiz da zont amañ."

4) Ar vaouez a roas da Bricriu ur vantell limestra bevnet-aour ha mont a reas-eñ davet e dud. Sofjal a rae tra ma kerzhe davet e dud : "Kalz a rofe Conchobar da adkavout an hanter-kant plac'h kollet. Kuzhat a rin outañ en eu o adkavet gant e c'hoar. Hogen lavarout a rin hepken e welis un ti gant ur bagad merc'hed kaer e-barzh, ha netra ken". Conchobar a c'houlennas keloù ouzh Bricriu. "Pe geloù'zo ganit, â Bricriu ?". - "Erruout a ris d'un ti rae skedus", eme Bricriu, "hag ennañ ur rouanez ahel, kenedus, roueel he doare, rodelloù kaer dezhi; hag ur bagad merc'hed fichet-kaer; hag ozhac'h an ti, kalonek ha brokus". - "Va gwaz eo hennezh", eme Conchobar; "dindanon emañ an den-se", emezañ, "emañ o chom war va douaroù. Deuet e wreg da gousket ganin en noz-mañ", eme Conchobar. Den ebet avat ne voe kavet d'ober ar gefridi, ne met Fergus. Mont a reas ha lavarout ar goulenn. Deut-mat e voe, ha dont a re ar vaouez d'e gavout. Disklêriañ a reas da Fergus e oa en poan-vugale. Lavarout a reas Fergus da Conchobar e c'houlenne ar vaouez un dale. Neuze ez eas pep hini d'e wele gant e wreg, hag an holl en em roas da gousket. Petra a weljont pa zihunjont nemet ur mabig c'hwek ha dezhañ neuz Conchobar (?).

5) "Kemer ar mabig ganez, â Finnchoem", eme Conchobar. Finnchoem a welas ar paotrig e-kichen Conchobar. "Karout ar mabig-mañ a ra va c'halon", eme Finnchoem; "un eil Conall Cernach e vo evidon". - "Bihan ar c'hemm etrezo", eme Bricriu, "mab da'z c'hoar Dechtire ez eo, rak amañ 'mañ an hanter-kant plac'h yaouank kuitaet Emain ganto tri bloaz'zo". Ha Conchobar ha kanañ evel-mañ :

"Brudet, kaer daoust ha paour,
Mat e voe Dechtire evidomp :
Bod a roas da'm seizh karr,
Kas ar riw diwar tro va mirc'hed,

...or boueta gant an holl gadourien,
Ha reiñ deomp un teñzor, Setanta".

6) "Kemer ar mabig ganez, a Finnchoem", eme Conchobar d'e c'hoar. "N'eo ket hi a ray war e dro", eme Sencha; "me an hini eo. Rak krefiv on, ampant on, ka lonnek on en emgann, gouiziek on, fur on, dievezhiek n'on ket. Komz a ran ouz ne vern piw dirak ar roue. Evezhiañ 'ran e gomzoù. Barn a ran engannoù ar roue dirak Conchobar kadvuzek. Reiñ a ran va barn da Uladiz, ha n'eo ket me a laka va barnedigezh da dalvezout. Nikun n'en deus ar gwir da gevezañ ganin evit an advabañ, nemet Conchobar e vije.

7) "Mar don-me an hini hen desav", eme Blai Briuguig, "ne c'houzañvo ket dre zievezh. Va c'hannaded a seven holl c'hoantoù Conchobar. Bodañ 'ran gwazed ur bempedenn eus Iwerzhon. O magañ a rafen ur sizhunvezh-pad pe dek devezh. Pledañ a ran gant o zraoù hag o rendaeloù. Skoazell o enor, dial o dismegoù ez on". - "Setu aze fouge", eme Fergus; "din-me eo diorren ar bugel. Krefiv on, gouest on; me a zo kannad ar roue. N'eus den evidon war enorioù na pinvidigezh. Gourdon d'an emgannoù ha d'ar brezel on. Micherour mat on. Dellezek on da gaout advibien. Me a zo diwaller an holl reuzeudien, spont an holl re greñv, skoazell an holl re wan". - Selaou ouzhimp a ri a-benn ar fin", eme Amorgin. "Gouest on da vogañ va advugale e-giz roueed. Meulet on evit va holl enorioù, ha va c'hadarnded ha va c'halonegezh ha va furnez, ha va eürusted, ha va oad, ha va helavarded, ha sked ha kalonegezh va gouenn. Ouzhpenn da vezañ brezelour on barzh ivez, dellezek on eus grad-vat ar roue. Trec'hiñ a ran an holl gampioned. Ne roan gwazoni da neb nemet Conchobar".

8) "Ra chomo ar mabig gant Finnchoem", eme Sencha, "betek ma vimp erru en Emain, ha Morann a zivizo diwar e benn pa vimp erru". Mont a rejont neuze war-du Emain, ar mabig gant Finnchoem. Ha pa voent erru e voe houmañ barn Morann : "Roet Conchobar brud dezhañ", eme Morann, "rak kar-tost eo da Finnchoem. Da Sencha da zeskiñ dezhañ ar gomz hag an helavarded. Da Blai Briuguig da vogañ anezhañ. Da Fergus d'e zougen war e varlenn. Amorgin a vo e adtad; desavet e vo asambles gant Conall Cernach, diw vronn a zo gant Finnchoem e vamm. Meulet e vezo gant an holl, paotred-kirri ha brezelourien, roueed ha gouizeleien; karet e vo gant lies a dud. Ar mab-mañ a dalvezo hoc'h holl zis-megañsoù; stourm a ray en hoc'h holl emgannoù".

9) Hag a voe graet. Amorgin ha Finnchoem a gasas ar bugel ganto, hag e zesavas en dinas Breth, en kompezenn Murthemne. Finit.

Notennoù :

Troet diwar ar c'hrenniwerzhoneg.

"Paourik" : becfholtaig, ger evit ger "bihan-pinvidik".

3) Mesket eo bet amañ meur a zilinennad eus ar skrid kentañ, hep mar ebet, rak petra eo an ti-se a wel Fergus ? moarvat an ti bihan en doa kavet, brasaet a-greiz-holl dre vurzhud; hogen aet e oa endev e-barzh an ti-se, hep e gileed.

4) "Lavarout a rin hepken..." : Bricriu a zo teod fall Emain, bepred o klask lakaat an dud da dabutal. Aozet en doa ur banvez bras a-ratozh-kaer evit ma savfe rendael hag emgann etre pennañ brezelourien Ulad; kontet eo ar banvez-se en danevell vrudet, Fled Bricrend, a roimp he zroidigezh diwezhatoc'h. - "Ra zeuy e wreg..." : Conchobar en doa ar gwir da gaout kentañ nozvezh pep plac'h dimezet en e rouantelezh, ha da gousket gant gwragez e wizien pa'z ae d'o gweladenniñ. Hogen arabat eo lakaat da gement-se abegoù a hudurniezh euzhus : dre m'eo ar roue kred frouezhusted ar vro - hini an dud koulz hag hini an douar hag al loened -, ur gwir vennozh eo ar boaz-se, hag un dlead muioc'h eget ur gwir evit ar roue.

5) Finnchoem ("Gwennguñv") a zo c'hoar Conchobar ha Dechtire, gwreg Amorgin, ha mamm Conall Cernach ("Trec'hour"), breur-mager ha kengadour Cúchulainn; eñ eo a lazho Lugaid da dalvezout dezhañ muntr Cúchulainn. - Setanta *Setantios, anv kentañ Cúchulainn, n'eo ket ur stumm iwerzhonek (*Seteta e tlefe bezañ) hogen predenek iwerzhonekaet (kenveriañ ar Setantioi, poblad eus Kornog Breizh-Veur hervez Ptolemaios. Diskouezet eo bet e oa diwanet mojenn Cúchulainn e Breizh-Veur, hag anavezet ivez en Arvorig. (da gend. war ar p. 2 Disklêriet hervez lezenn, l-tañ Trimiñiad, Meurzh 1952, Niv. 14

Mouladur : 200 skouerenn. Pep gwir miret strizh.

Imprimerie spéciale d'OGAM
2, rue Léonard de Vinci, RENNES (I & V)

Le gérant :
O. DE COUASNON.

MEZHHEVEN 22 M.T.

Dastumadenn c'hwec'hsizuniek labourioù "Kenvreudeur an Hengoun Kelt".
Pennsturier : TAKTIMAGVS-VISSVRIX (Gw. Berthou-Kerverzhioù)

Komanant-bloaz : d'ar stagadenn vrezhoneg hepken : 300 lur; galleg ha brezhoneg
 a-gevret : 700 lur; 8 nivernn bep bloaz. K.R.P. : P. LEROUX 25368 Roazhon.
Sekretourva : 2 straed Leonard de Vinci : Roazhon.

FREDERIADENNOUGOU.

"C'est semble-t-il un vice congénital
 des Celtes de ne pouvoir s'entendre et s'unir
 entre eux dans un intérêt national"

J. VENDRIES, Religion des Celtes, p. 247.

Donañ islonk ar bed a c'hoarvez e sotoni bediz : n'eo ket un amwirionez, un
 anataenn anav d'an bell ne lavarant ket : ha pep hini a soñj ennañ e-un eo do-
 ar bobloù; kendrec'het eo pep hini e talv keroc'h he yezh hag he sevenadur eget
 hini ar re all.

Hag er c'heñver-se omp-ni, Breizhiz, evel ar bobloù all, gant un tech fall
 ouzhpenn : an eeunegezh, rak n'eus ket tu da lenn ul levr bennak, skrivet e bre-
 zhoneg, pe ur gela'ngelaouenn vrezhonek hep kavout enno meuleudi dizivezh da
 Vreizh, d'he yezh, d'he zud brudet bras he d'he galloudegezhioù didermen nous-
 tret ha diskaret didruez gant "estranjour"-mañ, "estrangour"-se. E berr gomzou
 sellomp ouzh tu brav ar vedalenn, n'eo kablus hini ebet e Breizh evit diskar ar
 vro hag ar yezh : un direizhder kriz eo hepken chom hep kinnig d'ar Vrezhoneg
 an eñorioù hag ar frankizoù, an doujañs dileet dezho a holl viskoazh gant holl
 bobloù ar bed. E-giz-se eo e tro ar C'hermaned ar ger "indezeuropek" gant "indo-
 germanisch" hag e soñj Kresteziziz n'eus nemet meizadoù sklerijennus Roma ha Bro
 C'hres evit degas peuc'h hag urzh d'an denezlezh skuizh. Hogen pa gemmer a vro e
 kemmer a wirionez alies; Kelted romantel an XIXvet hag an XXkantved a grade be-
 zañ trec'h d'ar bed gant o huñvreoù. N'o deus trec'het netra.

Marteze, a soñjor, martezeoù latarek a zo evit pep tra avat, ha na d'omp ket
 re bell : gwelloc'h ha furoc'h eo lakaat bevennoù resis d'hor prederiadennoù.
 Bep bloaz, da viz Gouhere, e taolomp ur c'hilsell ouzh al labour graet e-pad ar
 bloavezh aet e-biou; ha kelennus eo bewech evidomp poellata ha meizata peseurt
 berzh-mat pe peseurt droukverzh a zo deut ganimp.

Ha pevar bloaz eo bremañ OGAM, da lavarout eo : abaoe pevar bloaz ec'h emban
 nomp ar stagadenn vrezhonek-mañ, daoust d'an holl skoilhoù a gavomp war hon
 hent. Ha seulvui e tremen an amzer, seulvui e koll strolladig "Kenvreudeur an
 Hengoun Kelt" an diwshañ faltazioù ha treuzfaltazioù a vage c'hoazh diwar-benn
 ar Vrezhoneg. Rak ha gwir eo e talv ar Vrezhoneg keroc'h eget ar re all?

Tamallet eo bet dimp e oa re ziaes danvez Ogam; ha pegwir e oa re ziaes, hon
 eus paouezet da skrivañ pennadoù usvedoniezh ken diaes en ur ober hor seizh gwe-
 llañ evel boaz evit reiñ d'ar vrezhonegerien pennadoù dedennus ha rouez; tamal-
 let eo bet dimp kinnig al lodenn vihanañ d'ar brezhoneg : ha pegwir e oa re vi-
 han lod ar brezhoneg hon eus kresket ment ar stagadenn betek dek, daouzek, pe
 pevarzhek pajenn. Ha gwelloc'h eo bremañ ? E-giz-ebet, koumananter ebet ouzh-
 penn, ha n'eus ket ur brezhoneger dre zek e-kreiz an holl goumananterion nevez
 gounezet e 1951/52. Ha petra c'hoazh ? Tamallet eo bet dimp ivez chom hep mou-
 lañ ar brezhoneg. Moulañ ar brezhoneg ? Ne c'houlennfemp ket gwell, hogen ret e
 vefe gellout. Betek bremañ eo bet paeet Ogam vrezhonek gant Ogam c'hallek. Ne
 g'v ket deoc'h, kenvroc'ker, e vefe diaes hag amzere war un dro mont da c'houl-
 enn ouzh Gallegerien, n'int ket Brezhoned peurliesañ, paeañ mouladur ur staga-
 denn na lennont ket, ha na deo ket azet evito. Brezhonegerien ger, diwar neu-
 ze, ret e vo deoc'h tremen gant liesskridoù divalav : ne zegemerer nemet ar
 pezh a zellezer, ha n'oc'h ket dellezek da zegemerout muioc'h. "D'an nep ha
 n'en deus ket e vezo lamet zoken ar pezh a soñj en deus".

C'hoarvezout a ra pep tra e-giz pa ne vefe ket dedennet ha prederiet mui
 Breizhiz gant studioù diwar-benn o bro. U skouer ? (karout a reomp reiñ skoue-
 rion) : Bez'e oa gwechall kadorioù a geltieg e Roazhon, e Pariz, hag e Poitiers
 Kador Poitiers a zo aet da anson a-gevret gant Ernault, hag eus an diw gador

oa e paris ne chom mui nemet unan. E Roazhon, e-keit-se e vevalh ar golennoe
rien dre ziouer a arc'hant n'eo ket, dre ziouer a skolidi avat i Plw a zo
gouest da genderc'hel al labour boulc'het gant Vallée, Loth, Mordiern ? N'ann,
Daoust hag ez eus unan pa d'an Ao. Vendryes e Breizh ? hini ebet. Pet skollad
a zo e skol veur Roazhon ? Ken dister eo o niver ma'z eo gwelloc'h chom hep
hen embann.

Ha piw e kreiz an emsavidi a oar dek ger gouezelek pe kembraek hepken ? Plw
a oar petra eo al Lebor-na h'Uidre pe ar Barddas, pe ar Myfyrian Archeology ?
N'eus ket unan dre gant. Petra a rit eta, kenvroiz ker, ha petra hoc'h eus
graet abaoe tregont vloaz ? Hag uhelidi Breizh ez oc'h ? Perak bennak e vefec'h
uhelidi Breizh ? Dis qu'as tu fait, toi que voilà, Pleurant sans cess, Dis qu'
as-tu fait, toi que voilà, De ta jeunesse? (Verlaine)

Ne garit ket an danvezioù pleustret ganimp : re sec'h ha re gozh ez int, re
luziet evit ho speredoù eeun ha "tec'hnek" (sic), ha lenn a reomp alies lizhiri
o tisplegañ dimp eo re "uhel" pe re "hengounel" pe re "ouizieh" ar pezh a skris
vomp pe n'eo ket "brezhonek" a-walc'h.

Bremañ eo ar werinoniezh diouzh ar c'hiz, ar "folklore vivant" : seniñ bi
niou ha korolliñ : Ha petra eo ho "folklore" kenvroiz vat ? Gounidus hag ar-
c'hantus eo, degas a ra levez d'ar werin hag esmae d'an ergerzhourien, hogen
ne welit ket ez eo ho kwerinoniezh ur bez, hag ur vazalmegenn eo Breizh a sebe-
liit ennañ. N'eo ket ma leugnec'h ho yalc'h a damallomp deoc'h, nann, hogen
ar folklore-se a laz hoc'h ene. A-benn hanterkant vloaz ac'hann e kanot an he-
velep kanaouennoù pobl hag e korollot an hevelep korolloù pobl : n'eus nemet
an ergerzhourien o devezo kemmet.

Fellout a ra deoc'h kaout traoù bev, traoù nevez-flamm, traoù hag a blij d'
an daoulagad ha d'an diwskouarn. Pet den avat en deus desket ar brezhoneg, ha
pet den en deus dizesket ? Ur c'hant bennak o deus desket ha kant mil o deus
dizesket. Goap a reet warnomp dre ma reomp fae war ar bed arnevez, ha fellout
a ra d'ar yaouankizoù kreñv kerzhout ha bevañ gant ar bed... N'ankounac'hait
ket ez oc'h Kelted, plijet deoc'h pe get, hag ar bed-se war ho tro, n'eo ket
hoc'h hini : ne reot ennañ nemet dizeriañ ha mont da goll ; kerzhout, treiñ a ra
buanoc'h eget na gerzhit ha na gerzhot biken... C'hwi hoc'h eus fellet deoc'h
"distreiñ" d'ar bobl, sevel ur yezh evit ar bobl, sevel ur vuhezegzh nevez,
ur vuhezegouriezh nevez, diskenn betek ar bobl... hag ankounac'haet-rik hoc'h
eus pouezusañ pennabeg an eneoniezh poblek : ne gar ket ar bobl ar re a zis-
kenn, ar bobl a selaou hag a heul ar re a bign ; ne gar ket ar bobl ar re a ya
da c'houlenn an aluzenn diganti. Gwregel eo ar bobl : ezhomm he deus a vistri
ha n'he deus c'hoant nag amzer da vezañ mestrez : Mat e creizadenn Baudelaire
evit pobl Vreizh ivez : "peuple amoureux du fouet abrutissant"...

Kleñved Breizh, kreñv-bev Breizh abaoe ar Grennamzer, an diouer a werin n'
eo ket eo, an diouer a uhelidi ne lavaran ket. Bezit uhelidi eta, gwir uheli-
di, hag ez ay ar bobl war ho lerc'h. Pleustrit hag en em wellait, studiit ha
strivit : n'eo netra re uhel evit un uheliad. Ahendall ne deot a-benn da ne-
tra : ho kouelioù ne vezint nemet gouelioù, gant trouz ha sonerezh, hag ho
kelaouennoù ne vint nemet liw du war baper gwenn, hep ene na buhez enno.

A-benn hanterkant vloaz ac'hann e vezo komzet brezhoneg gant ur miliour
bennak a dud mar kendalc'hit e-giz-se, hag e chomo an holl gelaouennoù
brezhonek da louediñ e stalioù poultrennek al levraouegoù. Ne vezo ket gwel-
loc'h stad ar re all eget stad Ogam neuze. Ha piw a vo kablus ? An holl, an
holl a-stroll : greunvaen a-walc'h a zo e Breizh, na savit ket ho ti war an
traezh, pe kouezhañ a ray en e boull gant ar c'hentañ aezhenn-nos.

Setu : berrwelder, strizhsperedegzh, sotoni, eeunegezh, pep tra a zo, da
werzhañ ha da breñañ. Ha bremañ kendalc'homp da doullañ kaoz : bez'ez eus ur
bern tud e Breizh na gredont ket droukkomz eus Ogam, daoust ma soñjont kalz
a zroug diwar hor penn, hogen ne zroukkomzont ket digor-frank, ne zroukkom-
zont nemet e pleg ar skouarn, hervez gwellañ henvoaz an Emsav Breizhek ; hag
al lod vrasañ eus ar c'helc'hgelaouennoù brezhonek a zegemer Ogam hep her me-
negiñ. O zrugarekaat a reomp evit o arbennegezh, hag hiviziken e ouezint pe-
tra a soñjomp, hep mar na dindanvez.

Ha petra a vo graet en dazont ? Ni a gendalc'ho eveljust. Ha perak na gen-
dalc'hfemp ket, pegwir hon eus arc'hant ha koumananterien ? Zoken ha ne vefe
mui ganimp nemet ur c'houmananter hepken, ur c'houmananter nemetañ, e kendal-
c'hfemp da embann Ogam c'hoazh. Rak, ret eo d'an holl her gouzout : N'emban-

nomp ket Ogam evit plijout d'an dud, dre ma plij dimp ne lavar an ket,
Embann a reomp Ogam dre ma vegomp muioc'h a garantez d'an Hengelted a zo bet
trec'h d'ar bed gant o c'hlezeier houarn, eget da Vrzhkelted an XXvet kantved,
a zo o koll yezh hag hengoun gant o hnvreou gwan, o ferlantegoù diot hag o ren
daelou mibilius evit ket ha netra.

OGAM.

Plijadur ha displijadur a zegas ar vuhez tro-ha-tro da vab-den. D'ar wech
mañ eo plijadur vras avat a zo bet degaset dimp gant "Contacts" ur gelc'hgela-
ouenn ch'allek n'hon eus bet da lenn enni ur bajennad hir diwar-benn lennegezh
Vreizh : diskleriet eo plaer ha berr war un dro, petra eo ar yezhoù keltiek dre
vras, ar brezhoneg adal ar pennkentañ betek bremañ, hag un diverradur resis
a zo ouzhpenn eus an holl bennoberennoù brezhonek (gant anvioù er skrivagnere-
rien). Hag evit brasaat hor plijadur e vouler 30.000 skouerenn a "Contacts"
bewech.

Contacts littéraires et sociaux, 62 rue Nationale, Paris XIIIe, niv. 21, p.
14.

Degeñeret/abaoe un nebeut sizhuniou lizhiri digant lod eus hor mignoned o
c'houlenn perak n'eo ket bet moulet c'hoazh ha kaset d'ar rakprenerien barzhaz
Gw. B. KERVERZHIU. Siwazh dimp daoust da youl vat re'zo eo re zister niver ar
rakprenerien evit c'hoazh, ha n'hell ket bezañ moulet al levr e-giz-se. N'eo
kollet netra, hogen n'omp na kablus na kiriek evit an dale.

En niverennoù 20 hag 21 OGAM e galleg e kavot traoù kelennus ha plijus da
lenn :

1. Ur pennad hir diwar-benn ar roueed gwechall e Keltia.
2. Ur pennad diwar-benn Tuatha Dé Danann Iwerzhon.
3. Ur pennad diwar-benn Pariz "Lutèce des Parisiens".
4. Kendalc'h ar Geriadur Hengeltiek, savet gant holl genlabourerien Ogam
a-gevret.
5. Un dezrevell diwar-benn furchadegoù ar Magdalensberg, en Aostria, lec'h
ma'z eo bet kavet diazezadurioù ur gêr ha kalz a roudoù lazet gant ar Gelted
enni.

ATHRONDDYSG Y BARDD GLAS O'R GADAIR.

Yn y talcen y mae y deall,
Yn y gwegil y mae y cov,
Yn y iad y mae y dosparth,
Yn y deall, a'r cov, a'r dosparth,
yn un, y mae y pwyll,
Yn yr ysgyvaint y mae yr anadyl,
Yn y ddwyvron y mae y chwant,
Yn yr avu y mae y gwres,
Yn y gwythi y mae y gwaed,
Yn y bustyl y mae y digovaint,
Yn y dduwg y mae y llawenydd,
Yn y galon y mae y cariad,
Yn y rhai hyn i gyd y mae y serch,
Yn y serch y mae yr enaid,
Yn yr enaid y mae y meddwl,
Yn y meddwl y mae y fydd,
Yn y fydd y mae Mab Duw,
Ym mab Duw y mae y bywyd didranc,
Yn mywyd didranc y mae y gwynvyd.
Anorphen, a gwyn ei vyd a wnelo yn iawn a'r ynïau a ddodes Duw ynddo, er cy-
rhaeddyd gwynvyd anorphen hyd vyth bythodd. Amen.
(Barddas p. 392-393.) Y. Bardd Glas o'r Gadair ai dywed.

RHANNAU Y FLWYDDYN.

Rhai o'r hen feirdd a rannant y flwyddyn fal hynn, Cynhauf - Gauaf -
Gwanwyn - a Chyntefin.

XIIII. Ha seulvui m'en em vrudent ken rok eus o zreo'h, ha seulvui ma savq
 lorc'h enno o welout e c'hellent drougober ken pell-amzer ez digastiz, s'adul
 o talc'he d'e veno. Evit gwir eo boas an Doueed divervel da lezel an dud a
 mont kastizañ en abeg d'o zorfedou, pelloc'h-amzer en o berzh mat-hag en o di-
 gastiz, e-sell d'o reuziañ gwashoc'h gant madoù-divadou /ar vuhez/. Moulskoude,
 o welout penaos ez oa an traoù, mar rofed dezhañ gouestlidi eus anezho, ma ver-
 zfe ez int prest da zerc'hel o gouestloù, ha gant ma rofent un digoll d'an Ae-
 didi, e vefe eñ prest da sinan peuc'h ganto. Diviko a respontas : Ez oa bet
 desket da Helvetiz gant o henaourien ar boaz da zegemerout gouestlidi, ha n'eo
 ket da reiñ. Ha test e oa Kenel Roma eus kement-se. - Ha goude bezañ eilgeriet
 e-giz-se ez eas kuit.

XV. En antronoz e tilez int o c'hamp hag ez cont kuit. Ha kement-all a ra Kaezar
 a-gevret gant e holl varc'heien, pevar mil anezho, o tont eus an holl Rannvro,
 eus broad an Aedued hag eus ar gevredidi anezho en devoa kenstrollet. O c'has
 a ra araozañ, dezho da welout da be du ez a an enebourien. Hag int a hemolc'h
 re daer ar gwardoù a-dreñv, hag en em gann enep marc'hegiezh an Helveted en ul
 lec'h dizere. Kouezhañ a ra un nebeut eus hor re. Hag o vezañ bet broudet o
 lorc'hentez gant an emgann-mañ, m'o devoa stourmet ennañ gant pemp kant mar-
 c'heger, e teraouas an Helveted heskinañ hor re gant o gwardoù a-dreñv e krogad-
 doù niverus. Kaezar a vire ouzh e re d'en em gannañ, hag a-walc'h e oa dezhañ
 evit an ampoent mirout ouzh an enebourien da breizata, da wastañ ha da zistruj.
 Ha kerzhet e voe e-giz-se e-pad ur penzekvezh war-dro, ha nepred ne voe muioc'h
 eget pemp pe c'hwec'h mil kammed a bellder stre gwardoù a-dreñv an enebour hag
 hor rakwardoù-ni.

XVI. E keit-se e c'houlenne bemdeiz Kaezar ouzh an Aedued reiñ dezhañ an ed o
 devoa grataet a-berzh-stad. Rak, en abeg d'ar riw (lec'hiet eo Galia er C'hreiz-
 noz evel ma'z eo bet lavaret a-us) ne oa ket darev c'hoazh an eosteier er
 parkoù, hag ouzhpenn ne oa ket a-walc'h a foenn evit bagadoù bras, ha n'helle
 ket implijout er gwinizh kennebeut en devoa degaset war vigi dre ar Stêr-Saon,
 dre ma oa bet Helvetiz o trefañ kein diouzh ar stêr, hag eñ ne felle ket dezhañ
 dilezel anezho. Bez'e leze Aeduz an deizioù o vont e biou, hag int ha lava-
 rout edod o tastum an ed, edod o tezougen anezhañ, ez edo war-nes degouezhout.
 Pa vezas avat ez aed re bell, ha ma tostae an deiz ma vefe dleet ingalañ gwi-
 nizh d'ar soudarded, ec'h engalvas ar re bennañ anezho, ma oa bras o niver en
 e gamp. En o c'hreiz e oa Divikiakos ha Liskus hag hemañ e oa bet fiziet an
 uhelañ kargennañ, da lavarout eo an hini hag a zo anvet "Vergobretum" gant
 Aeduz, pezh a zo ur c'harg bloavezhiañ o reiñ d'an nep hag en deus anezhañ ar
 gwir a vuhez hag a varv war e genvroiz. Tamalloù c'hwerv a ra dezho, dre n'hell
 na prenñ tra, na mediñ tra er parkoù, d'ur c'houlz ken diaes, ha pa'z eo ken
 tost an enebourien, ha dre n'eo ket skoazellet ganto.

XVII. Bez'e komzas Liskus neuze hepken, goude ma voe bet broudet gant preze-
 genn Kaezar, hag e tisplegas ar pezh en devoa tavet a-ziagent, sed : "E oa tud"
 zo, ha bras-tre o levezon war ar werin, hag int, prevezidi, o vezañ galloudu-
 soc'h eget al lezinaourien o-unan. Hag ar re-se a atize ar bobl gant komzoù
 dispac'hus ha torfedus, evit na zegasent ket ar gwinizh a zleent, o lavarout
 ma tlefent karout gwelloc'h galloud ar C'halianed eget galloud ar Romaned, ma
 n'oaant-i ket evit lakaat Galia en he fezh dindan o beli, n'o devoa ket a arvar
 da gaout ma lamfe ar Romaned o frankiz digant an Aedued a-gevret gant hini ar
 C'halianed all, mar befent trec'h da Helvetiz. Hag hor raktresou, merkoulz ha
 kement-tra hag a oa graet er c'hamp a oa addispleget d'an enebour. Ar re-se
 avat ne c'helle ket bezañ miret oute gantañ. Ha zoken, broudet gant ar retder
 eo an devoa komzet da Kaezar, o c'houzout mat pegen risklus e oa hen ober, ha
 dres en abeg da se eo ma oa chomet war-dav pellañ m'helle.

XVIII. Kaezar a veize ez oa meneget Dumnorix, breur Divikiakos, gant prezegenn
 Liskus. Hogen, o vezañ na felle ket dezhañ komz dirak re all e tivodas buan ar
 Liskus. Hogen, o vezañ na felle ket dezhañ komz dirak re all e tivodas buan ar
 c'huzul, hag e talc'has Liskus. Bez'e c'houlennata anezhañ e-unan-penn diwar
 benn ar pezh en devoa lavaret er vodadenn. Komz a ra dieuboc'h ha taeroc'h.
 Ober a ra Kaezar an hevelep goulennou ouzh re-all, hag anat e teu dezhañ ez eo
 Ober a ra Kaezar an hevelep goulennou ouzh re-all, hag anat e teu dezhañ ez eo
 gwir. Dumnorix e oa moarvat, un den leun a hardizegezh, bras ar vrud anezhañ
 e-mesk ar werin en abeg d'e vrokusted, hag eñ o c'hoantaat traoù nevez. Abaoe

meur a vloaz en devoa prenet evit ur priz izel ar gwir da zegemerout holl dail-
hou ha taosou an Aedued, dre na grede nikun keraat munoc'h egetañ pa gerae.
Gant kement-mañ, ha gant e beadra dezhañ e-unan en devoa kavet tu da ober lar-
bepred en-dro dezhañ. Ha bras e oa e c'halloud er broadoù amezek ouzhpenn da
vezañ bras en e vro. A-benn ar galloud en devoa lakaet e vamm da zimeziñ e
broad ar Viturged, ouzh un den uhelwad-tre ha galloudus-tre. E-unan en devoa
kavet da zimeziñ e broad an Helveted, ha lakaet en devoa e c'hoar hag e gerent
o c'hare en abeg d'e gerentegh; ha zoken, mar fell din e envel dre e anv, e
kasae Kaezar hag ar Romaned, ma oa bet bihanaet e c'halloud da heul an donedi-
hag en e enorioù kozh. Ma c'hwitafe ar Romaned gant o zaol, en devoa ar brasañ
avat n'en devoa mui a spi da virout ar galloud en devoa, ouzhpenn da goll hini
ar rielezh. Dre enklask e teskas Kaezar zoken e oa bet abeg gant Dumnorix
hag e varc'heien droukverzh an emgann-marc'hegiezh an nebeut deizioù en a-raok,
(rak Dumnorix eo hag a c'hourc'hemenne ar varc'hegiezh-skoazell kaset gant Ae-
duiz da Gaezar), rak int o devoa kemeret an tec'h ha spontet ar varc'hegerien
all.

XIX. En ur c'houzout kement-se en devoa traoù diogel da ouzhpennaat d'an dis-
fizioù en doa : rak en eo an hini en devoa lakaet Helvetiz da dremen dre vro ar
Sekwaned ha taolet en doa evit ma vefe eskemmet gouestlidi kenetrezo. Ha graet
en devoa holl gement-mañ hep d'e genvroiz d'her gouzout en tu all da vezañ her
graet hep urzh digant Kaezar pe digant e genvroiz, eñ a gement oa tamallet gant
pennvarnour an Aedued. Kavout a rae da Gaezar en devoa a-walc'h a abegoù d'e
wanañ pe evit gourc'hemenn d'e genvroiz e wanañ. Eus an holl draoù-se e oa unan
hepken a vire outañ da ober : Anav e oa dezhañ emrousted e vreur Divikiakos da
Genel Roma, e emzalc'husted dezhañ, e lealded dispar, e ecunded hag e guñvelezh
Hag aon en devoa gwallfeukañ Divikiakos dre gas e vreur da vezañ kastizet. A-
raok kregiñ gant un dra bennak neuze e c'hourc'hemennas ma vefe galvet Divi-
kiakos dezhañ, hag o vezañ pellaet e jubennourien voas e kendivizas gantañ dre
hanterouriezh Caius Valerius Procillus, unan eus pennrenerien ar Rannvro C'ha-
llen, hag eñ ur c'heneil m'en devoa fizefs ennañ evit pep tra. Degas a ra da
goun /Divikiakos/ petra a zo bet lavaret diwar-benn Dumnorix e poellgor ar
C'halianed dirazañ e-unan, ha diskuliañ a ra petra a zo bet lavaret dezhañ gant
pep hini a-un diwar e benn. Hag e bediñ hag e erbediñ a ra da chom hep feukañ
mar divizfe un dra bennak diwar benn an dazont anezhañ pe mar goulennfe un di-
viz digant e genvroiz.

XX. Gant kalz a zaeroù e pokas Divikiakos da Gaezar, hag en em lakaas d'e as-
pediñ, evit na zivizfe netra a washoc'h enep e vreur : Gouzout a ouie, emezañ
e oa peurwir holl gement-se, hogen n'oa den ebet glac'haretoc'h egetañ gant-se,
dreistholl dre m'en devoa-eñ ar muiañ a levezon en e gêr, hag en nemorant Bro-
C'halia, e-keit n'halle /e vreur/ nemet kaout an nebeutañ en abeg d'e yaouan-
kiz, hag eñ en devoa lakaet anezhañ da uhelaat. Hag e welout a rae oc'h ober
gant ar binvidigezh hag ar galloud evit e gas d'e goll en tu all da lakaat e
levezon da zigreskiñ. Esmaset e oa avat gant soñj d'ar werin ha gant karantez
d'e vreur. Ha mar c'hoarvezfe dezhañ un dra washoc'h bennak a-berzh Kaezar, o
vezañ e oa renket ken uhel en e geneliezh e-unan ne vefe nikun evit krediñ ez
oa bet graet enep e youl, ha darvezout a rafe gant se ez ret ma trofe pep hini
dioutañ en nemorant eus a Vro-C'halia. Hag o vezañ e lavara kement-mañ da Gae-
zar gant leizh a gomzou, e krogas Kaezar en e zorn dehou, hag e c'houlennas ou-
tañ lakaat un echu d'e bedennoù : ken bras e oa e levezon warnañ, a ziskouezas-
eñ, ma pardone an droug a oa bet graet d'ar stad hag ar poanioù en devoa bet.
Gervel a ra Dumnorix dezhañ, ha dirak e vreur e tiskouez dezhañ petra en deus
da damall, hag e tispleg pe zisfizioù en deus warnañ, ha penaos e klemm e gen-
vroiz; kemenn a ra dezhañ e tlefe chom hep bezañ disfizius en dazont, ha lava-
rout a ra ez e bardon en abeg d'e vreur Divikiakos. Bez'e laka gwarded dirak
Dumnorix, dezhañ da c'hallout gouzout petra a ra, hag ouzh piw e komz.

XXI. En hevelep deiz, o vezañ e oa bet lakaet anav dezhañ gant e anavezaden-
nourien o devoa an enebourien paouezet da vont e-harz ur menes, eizh mil kam-
med pell diouzh e gamp-eñ, e kasa tud, dezho da sellout ouzh stummadur ar me-
des ha da welout penaos nignat gant ar c'krappoù anezhañ. Kelou a voe roet

26- roet dezhan e vefe aes. Reiñ urzh a ra /neuze/ da d-Titus Labienus, mont gant
daou strollad, d'an drede beilhadenn, ha gant an hevelep blienieren anav dezho
an hent, evit pignet gant kern ar menez-se. Diskleriañ a ra dezhañ pehini eo e
zisentez. Eñ e-unan a gerzh etrezek enno, dre an hevelep hent ma oa aet an ene-
bourien drezañ, hag a gas e varc'hegiezh en a-raok. E penn an anavezadennerien
e oa Publius Considius, a gement tremened d'un den mailh kenañ war ar vrezele-
kadurezh, hag a oa bet e lu Lucius Sulla, ha goude, en hini Marcus Grassus.
XXII. Da darzh an deiz, pa oa dalc'het lein ar menez gant Labienus, ha pa n'oa
ma oa evit hen gouzout daweshatoc'h digant prizonidi, ne oa bet merzet nag e
zonedigezh, nag hini Labienus - e teredas Considius d'ar pevarlann dezhañ, hag
eñ ha lavaret e oa e kerz an enebourien ar menez a felle dezhañ ma vefe dal-
zioù galian. Kaezar a vlegn e vagadoù war ur grec'hienn dost, hag o renk a-ga-
chom hep kregiñ d'en em gannañ kent bezañ gwelet ar bagadoù anezhañ tost da
Labienus hor re, goude bezañ kemeret ar menez, hag e tiwalle a en em gannañ.
Pell goude e-pad an deiz eo hepken ma ouezas Kaezar digant e anavezadennerien
e oa dalc'het ar menez gant e re, hag o devoa Helvetiz dilezet o c'hamp, skoel-
fet ma oa gant an aon, en devoa Considius roet kel eus ar pezh en devoa kre-
det gwelout.

XXIII. En antronoz, pegwir ne chome mui en holl nemet daou zevvezh engortoz ar
poent ma terefe e vefe roet gwanizh d'al lu, ha pegwir n'edod nemet triwec'h
mil kammed pell diouzh Bibraktis, hag a zo eus a bell brasañ pa pinvidikañ kêr
an Aedued, e kavas da Gaezar /e oa ret/ ober war-dro ar pourvezioù gwanizh :
kildreiñ a reas diouzh Helvetiz hag en em hentañ war-du Bibraktis. Gant treuz-
tec'hidi Lucius Aemilius avat, un dekdener eus ar varc'hegiezh C'halian e voe
roet kel d'an enebourien diwar-benn kement-mañ. Ha pe e kavas dezho ec'h ar-
gale ar Romaned diouto dre ma oant pennfollet gant ar spouron, a gement all n'
o devoa ket kroget gant an emgann pa oa al lec'hioù uhelañ en o dalc'h, pe e
sevas fiziañs enno e c'hellfent daspakañ o fourvezadurioù, e kemmas Helvetiz
o menoz, ha goude distreiñ war o hent, en em lakajont da hemolc'hiñ hor re, ha
d'o heskinañ gant krogadoù nevez.

XXIV. Goude dezhañ bezañ hen diverzet, e vlenias Kaezar e vagadoù d'ar gre-
c'hienn nesañ, hag e kasas e varc'hegiezh, dezhi da zerc'hel ouzh argadeg an
enebourien. E-keit-se e lakaas e-unan war ar run er c'hreiz, teir c'hadervenn
graet gant pevar strollad a henaourien, ha lakaat a reas a-us dezhañ war grec'h
ar menez daou strollad en devoa engalvet nepell, e Galia ragalpat hag e holl
vagadoù skoazell, ken e vefe ar menez a-bezh dalc'het gant tud. En etredaou e
roas urzh de gas an holl bakadoù d'ul lec'h resis, hag e c'hourc'hemennas e ve-
fient difennet gant ar re a stumme ar renk-difenn uhelañ. Gant o holl garri war
o lerc'h e lakaas Helvetiz o zraoù en hevelep lec'h, hag o vezañ stardet o ren-
koù da gerc'hel ouzh hor marc'hegiezh, ha reizhet o c'hadervennoù, ec'h arga-
djont hol linenn gentañ.

XXV. O vezañ kaset kuit e varc'h da gentañ, ha da eil re an holl pell diouzh
ar gweled, evit lemel diganto ar c'hoant da dec'hout diouzh ur riskl hag a oa
heñvel evit an holl, ha goude bezañ kalonekaet e soudarded, e teraouas Kaezar
an emgann. Dre leuskel o saezhennoù eus ul lec'h uheloc'h, e torras aes ar
soudarded ar c'hadervennoù enebour. Hag o vezañ diflosket anezho, o vezañ bet
dic'houhinet o c'hlezeier ec'h argadjont an Helveted. E-sell d'en em gannañ o
devoa ar C'halianed binvioù e leizh ganto, skoedoù darn anezho a voe tizhet
gant ur bann saezhenn, ha treuzet ha dalc'het e oant, hag o vezañ ma plege an
houarnennoù, n'hellent ket en em zieubiñ; ha dre ma oa ac'hubet o dorn kleiz
ne oa ket aes a-walc'h dezho en em gannañ. En diwezh, goude fiñval kalz o diw-
vrec'h, e karent gwell leuskel o skoedoù diouzh o daouarn hag en em gannañ di-
warez o c'horf. Koulskoude, diviet ma oant gant o gloazioù e kiljont, hag etre-
zek ur menez en devoa mil kammed a uhelder war-dro ez en em daanjont d'en em
adstrollañ eno. Goude ma voe bet kemeret ar menez ganto, ha pa oa hor re o vont
war o lerc'h, e tagas ar Voied hag an Dulanged anezho (ur pemzek mil den e oant
war-dro e penn diwezhañ an argiladeg enebour, hag int nevezdeut en emgann) war
ar c'hostezioù, hag o enkêlc'hias. P'her gwelas an Helveted hag a oa en em den-
net war armenez, e teujont war o c'hiz hag d'en lakajont d'en em gannañ adarre.

- Bez' e komzas neuze Siegfried taer evelhen : "Va zad karet-neurbet, fellout a
 e din karout ur vaouez uhelwad, hag ober a ran va goulenn lec'h m'he deus va
 c'halon he c'harantez vras; ja kement ha ma c'hellan komz, ne zilezin va mennad
 nep giz."
- "Ma ne fell ket dit kilaf, eme ar brenin neuze, on-me laouen e gwirionez
 amour d'az youl, hag e rin va gwellañ evit da skoazellañ. Brenin Gunther avat
 deus kalz a geneiled lorc'hus.
- Ha zoken ma ne vefe den estreget Hagen ar c'hadarnad, hag eñ kalonek-dreist
 balc'h, em eus-me aon bras c'hoazh na c'hoarvezfe reuz ganimp, mar fell dimp
 unit ar plac'h kaer-dreist-se."
- Perak e vefe kement-se evit mirout ouzhomp ? a lavaras Siegfried neuze. Mar
 zegemeran ket digantañ /ar pezh a c'houlennan/ en un doare hegarat, her gounezin
 uze dre heg war-bouez nerzh va dorn, ha fiziañs vat am eus m'e ziberc'hennin eus
 dud hag eus e vro."
- Lavarout a reas neuze ar brenin Siegemund : "Azrec'hus eo da gomzoù evidon,
 mar deufe kel anezho war ribl ar Roen, n'ez pefe mui ar gwir da vont d'ar vro
 Gunther he Gernôt a anavezan ebaoc pell.
- N'eo gouest nikun da c'hounit ar plac'h-se dre heg. Setu petra a lavaras ar
 brenin Siegemund. "Lavaret eo bet din alies. Hogen mar fell dit beajiñ dre ar vro,
 mar hon eus keneiled e vezint kerc'haet afio /d'az ambroug/."
- N'eo ket va soñj-me, a lavaras Siegfried avat, e teufe kement a recourien d'
 heul war-du ar Roen en un hevelep ergerzhadeg (ha se a rafe poan din) din da
 zegemerout ar plac'h vras-se dre heg;
1. Bez'he gounezo va dorn ervat. Va unan ez in da vro Gunther gant unnek keneil.
 hag er c'heñver-mañ eo e tleit am skoazellañ, va zad Siegemund. Roet e voe neuze
 gwiskoù louet ha liesliw d'e geneiled.
2. Hag e vamm, Siegelind, a zeskas ar c'helou-mañ ivez. Kregiñ a reas da drastaat
 an abeg d'he mab. Hag aon he devoa koll anezhañ en abeg da dud Gunther. Hag ar
 breninez uhel ha deraouiñ leñvañ-bras.
3. An aotrou Siegfried p'he gwelas e-giz-se, a yeas d'e vamm gant gomzoù flour.
 Itron, arabat eo deoc'h leñvañ abalamour d'ar pezh a vennan-me ober. Teurel evezh
 bras a rin ouzh an holl gadourien.
4. Ha mar am skoazellit em beaj e bro-Vurgondia, o reiñ din ha d'am recourien gwisk
 où ken kaer ma'z eo un efor evit penntud dougen anezho, e fell din emichañs, ho
 brugarekaat gwirion."
5. -Mar ne fell ket dit distreiñ diouzh da venoz, eme an Itron Siegelind e
 roin-me neuze skor dit, va bugel nemetañ, evit da veaj. Ar c'haereñ gwiskoù, ma
 cere outo bezañ douget gant marc'heien, a roin-me dit ha d'az keneiled. Hag a-wal-
 c'h ho pezo ganeoc'h."
6. -Bez'en em stouas Siegfried an den yaouank, neuze dirak ar ri, hag e lavaras :
 "Ne vennan kaout ganin evit ar veaj hini ebet ouzhpenn da zaouzek kadenndad. Evit
 ar re-mañ eo ma tleer sozañ gwiskoù. Ha me a yelo a-zebri-bev da welout penaos
 emañ kont gant Kriemhild."
7. Iez'e voe plac'hed yaouank brav o labourat deziz ha noz neuze, ha ne voe
 hini ebet anezho ken e voe peuraezet gwiskoù Siegfried, pegwir na felle dezhañ
 e-giz ebet dilezel e veaj.
8. E dad a c'hourc'hemennas e wiskañ kaer gant e wiskoù a varc'heg, pegwir e felle
 dezhañ kuitaat bro Siegemund; hag an niver bras a houarnwiskoù roet dezho a oa
 prest, hag o zokoù-houarn kreff, hag o skoedoù kaer ha ledan ivez.
9. Ha tostaat a reas poent o beaj da Vurgondia, ha gwazed ha gwragez a zeraouas
 en em chelañ abalamour dezho, hag-eñ e tistrofent d'ar gêr en-dro. Hag ar gadarn-
 idi hag en em wiskañ gant o harnezadurioù hag o gwiskadurioù.
10. -O c'hezeg a oa brav, hag o harnes a oa en eour ruz, ha n'en devoa nikun abeg
 da vezañ lorc'husoc'h rak ahendall n'o defe ket Siegfried hag e re an aotre da
 vont da Vurgondia.
11. Ar brenin hag e wreg a zisplegas dezhañ o zristidigezh. Hag eñ o frealzas ez
 karantezus, hag a bokas dezho o-daou, ha lavarout : "Arabat eo deoc'h leñvañ en
 abeg d'ar pezh a vennan ober, hag en em chelañ evit va buhez."
12. Ar gadarnidi o devoe poan, ha bez'e ouelas meur a blac'h yaouank ivez. Kredañ
 a ran e soñjas pep hini anezho enni hec'h-unan e oa kalz eus ar vignoned-se tonket
 da vervel. Hag ar gwir o devoa da glema, hag abeg mat da vezañ ankeniet.

- holl houarnwiskoù e oa en aour ruz, ha kaer e oa o harnezadurioù. Goustadik e ker-
72. Nevez-flamm e oa o skoedoù, ha skañv ha ledan ha brav-tre e oa o zokoù-houarn
gwelet reourien o tougen armoù ken marzhus.
73. Beg o c'hleze a ziskenne izeloc'h eget o c'hentron, ha dougen goafioù lemañ.
Ha pa droc'he e rae gloazioù spontus-dreist.
74. Bez o devoa sibloù aour en o dorn, ha sugellou seiz. E-giz-se eo ma teujent
a dud Gunther d'o diambroug.
75. Ar reourien galonek, marc'hegerien ha flec'h a yeas da ziambroug an aotrounez
(evel ma oa reizh), hag a zegemeras ar gouvidi-se en o bro. Ha kemerout a rejont
o javed hag o skoedoù diganto.
76. Ha fellout a reas d'ho goude kas ar c'hezeg d'ar marchosi. Siegfried taer
e fell dimp mont kuit ac'hann, ha va mennad start eo.
77. Hogen an nep hag a oar tra, ne dle ket hen tevel ouzhin. Ret eo lavarout dan
pelec'h e kavin ar brenin Gunther, an hini galloudek, eus Burgondia. Bez'hel la-
varas neuze unan ma oa se dres anav dezhañ :
78. "Mar fell deoc'h kavout ar brenin, e c'hello kement-se c'hoarvezout ganec'h
ervat : e welet em eus en ur sal ledan a-evret gant e reourien. Du-se e tleit
mont, hag eno e kavot en e gichen meur a zen kaer-burzhudus.
79. Ha setu ma voe roet kel d'ar brenin penaos e tegouezhe marc'hegerien kaer ha
laouen, harnezadurioù gwenn ha gwiskoù burzhudus ganto. Ha dre Vro-Vurgondia n'o
anaveze nikun.
80. Ar brenin en em ansouezhas hag /en em c'houlennas/ eus a ven e teue ar reou-
rien gaer o tougen gwiskoù lufus, ha ma oa skoedoù mat, nevez ha ledan ganto.
Hag o vezañ n'helle nikun hen diskleriañ dezhañ e oa poaniet Gunther.
81. Respont a eure Ortwin eus a v-Metz d'ar brenin neuze : (Ha galloudek ha taer
eo-eñ moarvat) Pegwir n'anavezomp ket amañ, e tleit mont da c'houlenn ouzh va
eotr Hagen; dleet eo deoc'h o diskouez dezhañ.
82. Anavezout a ra ar broioù galloudek hag estren, anavezout a ra o brenined : eñ
hen diskulio dimp. Ar brenin e bedas da zont, eñ hag e dud; ha gwelet e voe meur-
dezus-tre, o tont d'al lez gant e reourien.
83. Ha goulenn a reas Hagen petra a felle d'ar brenin : "Bez'ez eus kadarnidi
dianav em zi, ha n'o anavez nikun amañ. Mar o gwelit, Hagen, eo ret deoc'h disple-
gañ din ar wirionez ez resis."
84. "Bez'her grin", eme Hagen : hag eñ ha mont d'ur prenestr, ha treiñ e sellou
war-du ar gouvidi. Plijout a reas kalz dezhañ o harnezadur hag o gwiskadur. Hag
hañvalout a rejont dezhañ bezañ arallvro e Burgondia.
85. Lavarout a reas eus a belec'h e c'hallfe bezañ deut ar reourien d'ar Roen :
bez'e tlefent bezañ priñsed o-unan pe kannaded priñsed. Brav eo o c'hezeg ha mat
eo o gwiskoù, hag eus a gement lec'h bennak ma teufent, balc'h int.
86. Komz a reas Hagen evelhen neuze : "C'hoant am eus da lavarout, daoust na welis
Siegfried biskoazh, ha krediñ a rafin ervat, e-giz m'eman an traoù, ez eo eñ ar
reour-hont, ma'z eus kement a veurdez gantan.
87. Degas a ray nevezantioù d'ar vro-mañ. An Nibelungen daer, setu ma skoas dorn
ar reour ganto, Schilbung ha Nibelung, mibien ar brenin galloudek, hervez ar pezh
a zo bet levaret din, ha kas a reas kurioù sebezus da vat gant e nerzh bras.
88. Tra ma'z he e-unan-penn da skoazellañ an holl e kavas meur a bennden kadarn
e-tal ur menez e-gichen teñzor Nibelung. Dianav e oant dezhañ, hag ober anaoude-
gezh a reas ganto.
89. Edod o kas teñzor an Nibelung er-maez eus ur menez kleud, ha bremañ e klevot
marzhoù : ha setu ma welas Siegfried penaos e felle da dud Nibelung e rannañ Der-
eouñ a reas ar reour bezañ souezhet.
90. Tostaat a reas dezho, ken e welas ar benntud, hag ar reourien e welas iveñ,
hag unan anezho a lavaras : Setu amañ Siegfried kreñv o tont, den meur an izel-
vroioù. Ha klevout a reas koleler souezhus digant an Nibelungen.
91. Schilbung ha Nibelung a zegemeras ar o'hadarnad yaouank gent madolesh. Hag
a-du e voe an holl briñsed yaouank evit goulenn outañ lodennañ an teñzor, rak un
den a zoare e oa-eñ, hag int her c'hoantas bras. Deraouñ a reas ar brenin me-
den

11^h anezhañ.

92. Hag eñ ha gwelout kalz a vein, evel ma roer kel dimp, kant karrad, kement ha n'hallent ket bezañ douget; ha muioc'h c'hoazh a oa eus a aour ruz bro an Nibelungen. Holl gement-mañ eo a zlee bezañ lodennet gant dorn Siegfried taer.
93. Reiñ a rejont dezhañ da c'hopr kleze an Nibelung, hogen gouret gwall-fall e voent gant ar pezh-labour a zlee ober evito Siegfried, ar reour mat : n'halle ket peurechuiñ ha kounnaret-bras e oant en abeg da se.
94. Gervel a rejont eta o c'heneiled, daouzen den kadarn, ha daouzek ramz kreñv anezho. Hogen da betra e talvas ar boan ? Gant kounnar e skoas dorn Siegfried ganto, ha lakaat a reas da gilañ seizh kant kadarnad eus a vro an Nibelung.
95. Gant ar c'hleze mat ma oa Balmunc e anv e lakaas dre heg kadarnidi e-leizh da aoniañ razañ, hag int ha lakaat ar vro en he fezh hag ar c'hastelloù dindan veli an den taer.
96. Hag an daou vrenin galloudek e skoas-eñ taol ar marv ganto. Ha mont a reas diouzh tu Albrich hag a oa en anken vras. Goanagiñ a reas dialañ raktal e vrenin betek ar poent ma welas e oa Siegfried an hini kreñvañ.
97. Kemennet e voe dezhañ na felle ket d'ar c'horrige kreñv en em gannañ, ha redek a rejont o-daou evel leoned betek ar menez, lec'h ma kemeras ar vantell guzh di-gant Albrich, ha dont a reas Siegfried, an hini spontus, da vezañ mestr an teñzor.
98. An holl re hag a voe kalonek a-walc'h evit en em gannañ a voe skoet marv. Ha gourc'hemenn a reas hepdale da dud an Nibelung degas ha dezougen an teñzor eus lec'h-mañ-lec'h da lec'h-mañ-lec'h. Hag Albrich, an hini kreñv tre a zeuas da vezañ mirour an teñzor.
99. Rankout a reas ober le /a wazoniezh/ hag e servijañ evel ur mevel, ha bezañ prest da gement-tra hag a vefe gourc'hemennet dezhañ. Evelhen eo e komzas Hagen eus a d-Tronege : "Ar pezh eo en deus graet, ha n'eus bet biskoazh kreñvder brasoc'h en ur reour bennak."
100. Muioc'h a ouzon c'hoazh, hag a zo anav din diwar e benn. Skoet eo bet un aerouant ivez gant dorn ar c'hadarnad, ha kouronket en deus er gwad. Evel korn eo deut da vezañ e groc'hen. N'hell arm ebet e vourc'hañ rak-se, hag ez anat eo deut da vezañ tev.
101. Dleet eo dimp degemerout an aotrou eus hor gwellañ evit chom hep degas warnomp e gasoni a reour. Ken taer eo e wad ma'z eo ret e lakaat a-du ganimp. Gant e nerzh en deus graet kalz a vurzhuoù bras.
102. Bez'e komzasar brenin galloudek neuze : "Ar gwir a zo ganez. Gwel bremañ an den kalonek dreist hag e re, marc'heien vat int, prest d'an engad. Da ziambroug ar c'hadarnad e tleomp ni diskenn."
103. "Hen ober a c'hellit gant eñor a lavaras Hagen neuze. Eus a ouenn uhel eo eñ, mab ur brenin galloudus ha diouzh an emzalc'h en deus, n'eo ket evit keloù dister, e gwirionez, ez eo deut war varc'h betek du-mañ.
104. Komz a reas neuze brenin ar vro-Ra vezo deut-mat en hor c'hreiz. Uhelwad eo ha taer, hen diverzet em eus moarvat. Kement-mañ a dle talvezout dezhañ da vat e Bro-Vurgondia. Ha mont a reas an Aotrou Gunther da gavout Siegfried.
105. An ozhac'h hag e reourien a zegemeris o c'houviad, ken na felle netra en o degemer. Hag eñ, den seven, en em lakaas da stouiñ evit e saludiñ brav.
106. "Souezhet on gant ar c'heloù a lavaras ar brenin raktal, pegoulz oc'h deut er vro-mañ, Siegfried uhelrenk ? Ha petra a vennit kaout e Worms war ar Roen ? Ha lavarout a reas ar c'houviad d'ar brenin neuze : "Emaon o vont d'hel lavarout deoc'h hep tevel."
107. Keloù a zo bet roet din, e bro va zad, m'hoc'h eus amañ an daerañ reourien (hen merzet em eus ervat) hag a zo bet biskoazh e lez ur brenin. Hag en abeg da gement-mañ eo ma teuan.
108. Ha klevet em eus komz ivez eus ar galonegezh, ha klevet em eus na weljed biskoazh ur brenin taeroc'h egedoc'h. Ar pezh eo a lavar an dud en tu-all d'an holl vroioù-mañ, ha ne fell ket din mont kuit kent ma vezo anav din.
109. Me a zo ur reour ivez, hag ur gurunenn a zlefen dougen. Dont a rin a-benn d'he c'haout ervat, ma c'hoarvez ganeoc'h lavarout diwar va fenn n'eus tud ha bro em c'herz nemet dre wir. Abalamour da se e lakaan va eñor ha va fenn e gouestl.
110. Ha mar doc'h ken kalonek ha ma'z eo bet lavaret din, eo poent en em chalañ evit gouzout ha kalonek pe laosk ez oc'h. Me a fell din skrapañ diganeoc'h kement tra a zo en ho kerz, bro ha kastelloù, holl gement-se a rank bezañ dindan va veli." (d. genderc'hol).

Ar c'hentarouezioù. Gwelladurezh ar Coelbren.

A-rack amzer Beli Mawr ab Manogan ne oa nemet dek lizherenn, hag a anved an dek n, ha goude pedeir lizherenn-all pezh a reas c'hwezek lizherenn da vezañ roet e Krist e kavjod diw lizherenn-arall, da lavarout eo U ha D hag an amzer ar brenin penn ar Varzhed, ha Barzh Tiel Urien Rheged. Hag hervez kenreizhadur an triwec'h ar c'henreizhadur-se e reed gant O.I.U., da lavarout eo anv dilavaredus Doue. Hag a-rack evit kentrouezioù ne deus betekhen nemet ugent lizherenn pe ugent arouez. Ha mañ, pedeir anezho avat a zo eillizherennoù, ha goude-se, dre gempoell hag embodl ar Varzhed, hag an Azravion Gadoriet e voe dezouget e dreistgwir hag en implij, gant gwellaat ar Coelbren, eizh lizherenn ha tregont war wez. Koulskoude n'eus nemet pedeir arouez warn-ugent ha du ha gwenn o liw.

Kentengravadurioù. Gwelladur ar Coelbren. A Adaozidigezh.

Engravadurioù eo anved al lizheroù en amzerioù-kent kenel Gembreiz; e-doug amzer Beli ab Manogan o anvjod lizherennoù, hag a-ziagent kement-se me oa evit lizheroù nemet an dek engravadur kent, hag ur c'hevren e oant en oadvezhioù an oadvezhioù e-leiz Barzhed Enez Preden, evit kounadurezh ar vro hag ar Genel. Ha Beli Mawr a reas c'hwezek anezho hag eñ diskuliañ ar c'henreizhadur-se, ha divizout ne zlefe biñen bezañ lakaet a gevren war ar skiantoù lizheradur, hervezh ar c'henreizh en devoe eñ graet evito; hogen an dek engravadur a lezas-eñ dandan gevren.

Ha goude donedigezh ar feiz e Krist e voe triwec'h lizher ha da c'houde ugent lizher, hag evel-se eo e voe dalc'het dezho betek amzer Cereint Varzh Glas, hag eñ ha lakaat pedeir lizherenn warn-ugent.

Ha gant-se e voe kendalc'het e-pad pell-amzer, betek mar^e ar brenin Herri Pemp, hag a viras ouzh Kembreiz da gaout skolioù, levrioù ha danvezioù-levrioù. Hag en abeg da se e voe rediet Kembreiz ober gant Coelbren ar Varzhed hag engravañ ha duañ lizherennoù war wez ha gwialennoù ha kemerout a reas kement perc'henn ti ha tiegezh o vennout [anavezout] skiantoù al lizheradurezh hag al lennadurezh barzhed en e di. Ha bez'e kenreizhjod neuze skoazelloù [o c'hoarvezout] e tir, e bouar-arat, hag e tolpoù evit ar Varzhed, ha dont e reas ar Varzhed da vezañ niverus e Kembre, ha muiañ a reas anaoudegezh al lizheroù e brasoc'h eget na oa a-rack ar vertidigezh, hag e kanas rak-se Llawdden, ar Barzh :

Diwall diouzh an droug, gwel hag imboure'h ren
ha red pep koll :
Dammeg er bed-mañ eo :
N'eo ket droug ar pezh a zegas mat.

Sed, el lec'h na oa a skol nemet an hini Saoznec, ha na oa a Azrav nemet ur Saoz, e tesk Kembreiz o yezh hagio skiantoù muioù eget biskoazh, hag int a wellas hag a liesas niver al lizheroù hag an engravadurioù betek diraezhiñ an niver a zo o hini bremañ.

Adsavidigezh an hen Gembraeg.

En amzer Owain ab Maxen Wledig eo e c'hounezas kenel Gembreiz o Dreistgwar hag o C'hurunenn, hag e kemerjont o mamyezh kent e-lec'h al Latin a oa bet o c'hou-nit Enez Preden en he fezh, hag e Kembraeg eo e virjont koun ha dezrevelladur ha kenreizhadur ar vro hag ar genel dre askounaat an hen Gembraeg, e c'herioù hag e droioù-lavar ginidik. Hogen dre ma voe ankounaat ha diveizet lizheradur kozh an dek kentlizher, e teujont da vezañ kollet, hag evel-se e teuas diemglev a-zivout gerioù e-leizh. Da lavarout eo e lakajod diw lizherenn lec'h na oa ezhomm nemet eus unan evel e Caan, Braan, ha glaann lec'h cân, Brân, ha glân, ha digerth e-lec'h dierth, ha plegid e-lec'h phlaid, hag evel-se evit meur a hini-all. Ha T e lakajod ivez dd, hag I evit e, kounaat an hini her gwellaas, da lavarout eo Tal-lakajod ar Barzh eus Caerllion ar Wysg, dandan warez an daol grenn. Hag en e haiarn ar Barzh eus Caerllion ar Wysg, dandan warez an daol grenn. Hag en e c'houde e kenreizhas Taliesin, penn ar Varzhed, ar c'hembraeg diouzh meizidigezh reizh eus poell ha talvoudegezh an dek kentlizher, hag eus o doareadurioù ha kemadurioù ha displegadurioù, hag eus a se eo e voe askavet hag adsavet an hen Gym-raeg.

Ar c'hentlizherennoù. O Gwelladurezh. Askavidigezh ar Coelbren. 11.
Kement-mañ eo ar pezh a gemeris-me, Llywelyn Sion, eus a levr Dafydd Benwyn,
a anver Coelbren ar Varzhed.

Setu amañ kenreizhadur an arouezioù lizher, pe arouezioù ar yezh hag an doare komz, evel ma'z int bet reizhet gant Gwilym Tew, Barzh hag Azrav Kadoriet, ha Owain Glyndwr ha Kembreiz trec'h war ar Saozon.
Dek lizher-arouez a voe en deroù gant Kembreiz, kent ma teujont da Enez Predizigor gant Barzhed Enez Preden; ha ne c'hell nep den rak-se peurveizañ gwri-Barzhed Enez Preden. Hag en amzer Dyfnwal Moelmud ab Dyfnfarth ab Prydain ab Aeth Mawr e voe kresket betek c'hwezek niver eus engravadurioù arouez ar yezh hag an doare-komz; diskuliet e voent ez digor, ha bep a stumm nevez a voe roet dezho, disheñvel diouzh hini an dek poent-arouez kevrenek ha dizigor. Hag en amzer ma oa Beli Mawr ab Manog pennvrenin Enez Prydain, e voe diskuliet ez digor ar c'hwezek lizherenn da Genel Gembreiz, ha gwarez a voe roet evit na c'hellfe bezañ na bre- o embregerezh reizh. Hag oadvezhioù goude-se eo e voe meizet [penaos ober] gant ar plagawd, pezh a zo krec'hin aozet ha goude her c'havout, ec'h ijinjod ar Rhôl, ha goude-se, al levrioù a weler implijet bremañ, ha muiet e voe niver an arou- zioù betek dezho da vezañ kavet en o eizh ha tregont en Amzer Taliesin, penn ar Varzhed, o lakaas en e reolioù, hag eus a se e voe gwellaet ar c'hanerezh moue- zhel. Ha goude-se [e kreskjod] betek ugent niver an arouezioù, da lavarout eo e voe ar c'hentlizheroù [e emaint bremañ]. Ha da c'houde en Amzer Cereint Varzh Glas e teraoujod ober gant arouezioù-eilaf a oa bet ijinnet gantañ, ha re-arall d'e heul o gwellaas, ha kounaat anezo a reas ar Varzhed; ha goude ma voe aet Owain Glyndwr da goll e voe brezel ar plagawd hag ar paper e Kembre, hag ar Varzhed hag an Azravion, hag an holl re a c'houlenned outo derc'hel koun, a rankas adlakaat war coelbren ar Varzhed adwel hag adimplij, ken e teuas da vezañ un arz an aozañ anezho evit an engravidigezh. Ha brasaat a reas neuze o dreist-niver abalamour da gantennerien ha boutigerien o gwerzhe d'an nep a felle dezhañ, hag evelhen e voe kendalc'het betek amzer ar re emaint hiziv en o bev. (Sed aze ar pezh a lavar Dafydd Benwyn).

Kevrin ar Varzhed.

O.I.W. eo an teir lizherenn, hag e-barzh levrioù kozh-tre O.I.U., dre ma veze graet gant U. e lec'h W en amzerioù kent. Ger kevrenek ar Privarzed eo, ha reizh n'eo ket ken distagañ hag hen diskuliañ ez heklef da zen er bed, nemet d'ar barzh dindan ouestl a gevrin. Bez e c'heller envel ha diskouez al lizherennoù d'an nep a venner er bed, [zoken] dezho, dindan warez ar c'hevrin. Hogen nar hen diskulilh unan bennak ez klevus gant e vouezh, e torr e warez, ha n'heller ket ober ur Barzh anezhañ, ha n'eo ket reizh diskouez dezhañ pelloc'h-amzer ar c'hevrin, nag er bed-mañ a varv, nag er bed-arall na varvo biken. Sion Bradford.

An arouez C'hlan.

/\ Sed an tri feulvan goulou a anver, hag an tri feulvan a wirionez, rak n'heller anavezout ar wirionez nemet dre ar goulou a gaver treset warni; hag an tri feulvan skiantoù, dre na c'hell bezañ a skiantoù nemet eus er goulou hag eus ar wirionez.

Ar c'hentlizherennoù. Gwelladurezh ar Coelbren.

A-raok degemeridigezh ar feiz e krist n'implijed nemet daouzek lizherenn sed, a, a, i, o, b, d, g, l, m, n, r, s, ha goude donedigezh ar feiz e voe lakaet c'hwezek lizherenn da vezañ implijet, hag e kolljod neuze arz an daouzek lizher, ha n'eus hini ebet en amzer vremañ hag a ouezfe diouto nemet dre c'houlakadennoù. Ha goude da Taliesin da vezañ deut e rejod gant triwec'h lizherenn, hag hervez arz kenreizhadur an triwec'h lizherenn eo e reizhjod O.I.U. evit an Doue, hag a-raok ar c'henreizhadur-se e raed gant O.I.O hervez [kenreizhadur] ar c'hwezek lizherenn. Ha goude amzer Taliesin e voe lakaet ugent lizherenn da vezañ implijet, ha se betek en amzer Cereint Varzh glas, hag efi a genreizhas pedeir lizherenn warn-ugent. Ha goude hen, a boell da boell, dre welleat ar Coelbren, e kreskas ar Varzhed niver al lizherennoù war wez betek eizh ha tregont, koulz o- de ne rejod e du hag e gwenn nemet gant pedeir lizherenn warn-ugent. (da genderc'hel).

1. GERVASIVS TILBERIENSIS
Jelvez a d-Tilbury

OTIA IMPERIALIA
Diduellaou Impalaer

Prima decisio XV :

Kent-skrid :

AN DAOULAGAD EN EM ZIGOR GOUDE AR PEC'HEB.

Bez'ez eus a-wechoù tud a vez ankounec'haet gant an holl - ha kement-mañ a perak bennak, rak ken dellezek e oant da vezañ kounaet ha re all anavezatoc'h anezho eo Jelvez a d-Tilbury, oberour an "Otia Imperialia" hag ar "Mirabilia".

Gervasius Tilberiensis a zo bet ganet e kontelezh Essex e 1153. Ur c'hloareg Roue Bro-Saoz Herri II, arc'heskob Reims, mab Herri II Plantagenet, Gwilherm II erialis evit an Impalaer Othon IV en Arles. Mervel a ra e 1221.

Meno Jelvez a d-Tilbury a zo bet sevel un diverradur eus holl anaoudegezhioù e amzer diouzh un tu, an "Otia Imperialia", hag un dastumadeg eus holl vurzhuoù, gant ar Grennamzer, diouzh un tu all, ar "Mirabilia".

Arabat eo mousc'hoarzhin avat, pe ober goap : e-keñver ar skiant hag ar studi asantus ha poellek n'eo ket mui talvoudus-dreist ar skridoù-se. Koulskoude teñ-zorioù a zo enno a-builh pa seller outo gant daoulagad un hengounioù hag ur gwerinonour : da skouer, ar pennad a embannomp hiziv n'eo nemet mojenn ar gorrez Mélusine, adaozet gant tud ar C'hreistaiz, ha dastumet ez leal en un doare lennegel gant Jelvez a d-Tilbury.

Den a iliz ma oa, en deus skrivet e latin : d'e vare e oa yezh an holl, hogen n'eus ket tu da glemm, rak ul latin aes ha lennus-tre eo, reizh ha plijus. N'hon eus ket bet poan oc'h hen treiñ. Tonket e oa e oberenn da vezañ lennet gant an uhelidi, ha kinniget e oa da Othon IV; abelamour da se eo en devoa Jelvez a d-Tilbury o gwisket gant un neuz lennegel ha diduellus, en ur reiñ da lodenn gentañ e labour an anv reizh : "Otia imperialia".

+++

Diwar-benn an naered e vez danevellet gant tud ar werin, e vefe maouezed lod eus anezho, ma'z eo anat ez int bet kemmet e naered. E gwirionez pa lavarar en em gemm maouezed e naered, ez eus tu da vezañ souezhet, hogen arabat eo nac'h krenn. Rak gwelet hon eus alies e bro-saoz e-pad kresk al loar nevez, tud o vont da vleizi, hag ur seurt tud eo a vez anvet "gerulfos" (tud vleidet) gant ar C'hallaoued, ha werewolf gant ar Saozon : Rak were a dalv da lavarout den e saozneg, ha wolf a dalv da lavarout bleiz. C'hoarvezout a ra ouzhpenn gant maouezed Bro C'hres ha kêr Jerusalem, hervez a lavarar, ma kemmont en azened ar re o deus graet fae war o orged, war-boues hudkomzoù boemus, hag ar re eo bet lakaet an neuzioù-se warno a ziwask poanioù ha sammoù en azened ken int dizalc'het eus o foan gant truez ar re o deus her graet. N'ouzon ket koulskoude hag eñ ne vefe ket koulskoude hag eñ ne vefe ket se un douelladeg weled, pe ha ne vefe ket an diaouled o redek dre ar bed, hag oc'h hadañ kellidoù an traoù ma kompomp amañ diwar o fenn, e-giz ma lavar Augustinus diwar-benn ar gwialennoù kemmet en erc-vent gant Furien. Hogen anav eo din endev digant un hanzanevell ez eus e Rannvro Aix, un nebeut miltirioù nepell diouzh Aix kastell ar "Bousset" hag a sell ouzh traonienn an Tretz e harz dezhañ. Aotrou ar c'hastell-se, ma oa Reimont e anv, pa oa un deiz o vale e-unan penn war varc'h war-hed ar ster. Are hag a zoura an draonienn-se, a gejas a-greiz-holl gant un itron ma oa dieil he c'hinkladur, war ur jav gant sugelloù alaouret, hag hi uhelbriz he gwiskoù hag he bravigoù. Hag o vezañ en devoa he saludet ar pennlu, he devoa-hi saludet anezhañ dre e anv; hag hennezh o klevout e oa anvet gant unan dianav, a voe souezhet bras. E-giz, ma'z eo kustum evelato, en em laka da gomz outi, evit ma teufe dezhañ. Eilgeriañ a reas dezhañ n'helle c'hoarvezout kement-se nemet e priedelezh. Hogen ma rofe e asant da zimeziñ ganti, e c'hellfe gounit an emvriata hetet gantañ. Petra c'hoazh ? Asantiñ a ra ar pennlu da zoareoù an dimezi, hag hi ha respont dezhañ ma c'hounezfe dre he bezañ ar brasañ evursterioù dañvezel, ket ha n'he gwelfe ket en he noazh. Hogen mar deufe da sellout outi e noazh, e vefe lamet pep eurvad digantañ, hag en defe poan da vevañ en dienez. Arvariñ a ra,

hag en em c'houlenn ha n'en defe ket aon dirak ar marv. En diwezh neoañ ec'h 43
gant d'an dimezi hag e tegemer an doareoù. Taer ha birvidik ma'z eo e kav dez-
hañ eo aes pep tra, gant ma c'hell mont tre er gwele m'en deus c'hoant da vont
ennañ.

Hag ant hag en em glevout ha dimeziñ. Hag ez ae evurusted ar pennlu war gres-
dud, ha madoù danvezel ken bras, ma'z eas dizale dreist d'e bannen, ha n'oa
mui a-us dezhañ nemet un nebeut tud brudet ha galloudek bras. Hegerat e keñver
an dud, ganet e oa bet dezhañ mibien ha merc'hed bras-tre o c'hened. Ha goude
un amzer hir, un deiz ma oa an Itron o kouronkiñ vel boaz, ha ma tistroe an
aotrou Reimont, eus ar chase d'al loened blevek ha pluek, e profas dezhi klu-
e soñj ar pennlu, n'ouzon ket pe c'hoant da welout e bried e noazh en he
c'houronk, oc'h en em reiñ da zigarez, mar doa risklus mont en desped d'ar
verzidigezh da sellout ouzh noazhder e wreg, e vefe ar riskl-se aet da get gant
an amzer hir hag hirbadelezh o friedelezh. Ar gwazh a ziskleir e c'hoant d'e
bried, a eilger dezhañ n'eus bet a eurvad ganto nemet dre ma voe asantet d'an
divizoù, hag hi a c'hourdrouz e c'hoarvezfe reuz mar befe graet fae war an di-
vizadurioù-se. Redek a ra koulskoude ar pennlu d'an islonk, ha n'eo miret ou-
tañ na gant gourdrouz ar pinnij, na gant an aspedenoù, dezhañ da ziskregiñ di-
ouzh e stultenn ha da eveshaat war e vad :

Esmae hag aon a dizh e ene,

Aon en deus rak an darvoud, ha broueziñ a ra n'en defe aon -
Hag eñ, o lemel al lienenn a guzhe ar sal-da-gouronkañ a zeu tre da welout
e bried en he noazh; hag oc'h en en gemm raktal e naer, hag o splujañ raktal
he fenn dandan dour ar c'houronk, ez eas an itron diwar wel, ha biskoazh ne voe
mui na klevet na gwelet, nemet diouzh noz a-wechoù, pa zeue da welout he buga-
ligoù ha m'he c'hleve ar magerezed. Hogen bez' o diarbennas bewech diouzh he gwe-
led. Hag evit ar pennlu, kollet gantañ an darn vrasañ eus e eurvad hag eus e
levezon, e roas da c'houde plac'h an itron-se e dimeziñ da unan eus hor c'herent
hag a oa unan eus uhelidi Provañs. Hounnezh a ziskouezas bezañ an hini garante-
zusañ e-kreiz he c'heneilezed hag hec'h amezegzed, ha betek ennomp eo deut he
mibien. "

N'eo ar vuhez nemet ur c'hoari unton, ma'z out sur da c'honit daou dra
ennañ : ar glac'har hag ar marv. Euruset bugel, an hini a varvas deiz e c'ha-
nedigezh. Evurusoc'h c'hoazh, nep na voe ket ganet !

Na glask mignon ebet er goar-se a dreuzez. Na glask ket kennebeut ur gou-
dor hevoudek. Start da ene, degemer ar glac'har ha na soñj ket klask ul louzoù
na gavi ket. Mousc'hoazh, ez kwalleur. Na c'houlenn ket ouzh neb mousc'hoar-
zhin : koll amzer a rafes !

Omar KHAYYAM gw. 32-33, tennet eus

Robaiyat.

(da vezañ embannet diweshatoc'h.)

Diskleriet hervez lezenn: trede Trimiziad (3ième trimestre), Mezheven 1952, Niv.1
Mouladur : 200 skouerenn. Pep gwir miret strizh.

Imprimerie spéciale d'OGAM Le gerant :
2, rue Léonard de Vinci, RENNES (I & V) O. DE COUASNON.

Pep gwir miret strizh : ret eo goulenn an aotre digant mererezh ar gel'heg-
laouenn evit embann un dra bennak. Diskleriet eo ar stagadenn-mañ hervez lezenn,
ha mar bezo embannet tra pe dra eus hor pennadoù hep un aotre eus hor pezh e
savimp klemm raktal.

Dastumadenn c'hwec'hsizhuniek labourioù "Kenvreudeur an Hengoun Kelt".
Pennsturier : IAKTIMAGVS-VISEVRIX (Gw. Berthou-Kerverzhioù)
Komanant-bloaz : d'ar stagadenn vrezhoneg hepken : 300 l.; galleg ha brezhoneg
a-gevret : 700 l.; 8 niverenn bep bloaz. K.R.P. : P. LEROUX 29368 Roazon.
Sekretourva : 2 straed Leonard de Vinci : Roazon.

TUATHA, TUD HA MEURIAD.

E rann c'hallek Ogam e krogomp en niverenn-mañ gant ur pennad hir diwar-benn ar roueed en henedv kelt, hag a-hed ar studiadenn e roomp un alberz eus orin bet diskleriet ar ger "tuath" e-touez meur a hini all. Plijadur hon eus o peurl-ziskleriañ amañ da heul kement-tra hag a sell ouzh ar ger-se, a-benn-fest evit al lennerien vrezhoneger.

Gopzout a rit endev e kaver ar wrizienn-mañ en darnvuiañ eus ar skourroù indezeuropek. Setu amañ un daolenn hag a lakay anat kerentiezh an holl c'herioù anavezet :

- 1) Keltieg : galianeg : touto- , teuto-.   2) Italeg :
- Iwerzhoneg : tuath "civitas" (kenel)   ombrieg : toto "civitas"
- kembraeg : tūd "terra" (douar)   (keoded)
- kerneveg : tus (gens"   oskeg : touta "populus"
- brezhoneg : tud (gens"   (pobl)

o teverañ holl eus un hengeltieg. teutā, *toutā = kenel, meuriad.

- 3) Germaneg :   4) Balteg :
- goteg : thiuda (henbruseg : tauto "regio"
- hennorvegeg : thjōd ("populus" (pobl)   (br)
- hensaozneg : theod(letviég : tauta "populus"
- (pobl)
- lituaneg : tauta "germania"

Ar stumm a gement zo chomet an nesañ d'an dalvoudegezh kent eo ar ger gouezelek, hag a droomp amañ gant ar ger latin civitas "kenel, keoded" ; Ar meuriad eo, pennañ kevrenn-diazez ar gevredigezh hengelt a-us d'ar goskor, ar clainbrudet. N'eus ket kalz a draoù da lavaret kennebeut diwar-benn ar gerioù keltiek all n'int ket aet gwall bell diouzh ar pennskouer, nemet marteze ar c'hembraeg tud, spisc'heriet terra gant ar venec'h kozh. Ne vez ket mui implijet ar ger-se e kembraeg nevez, ha bez'ez eus "tir" ha "daear" evit ober en e lec'h. Ha c'hoazh, n'eo ket ken diaes se ar c'heñveriadur, terra a c'hell mat-tre hag eeun-tre bezañ an dachenn douar dalc'het gant "tud" un hevelep tiegezh. Ne vezo ket bet ar wech kentañ e kemfe ur ger e dalvoudegezh o tremen eus ur vamyezh d'un isyezh. Reishoc'h eo ar c'herneveg hag hor brezhoneg-ni dreist-holl, pa ra gant ar ger tud evit envel izili ur vesaelezh dalc'het kenetrezo n'eo ket gant liammoù kevredigezhel hepken, hogen gant liammoù kerentiezh ivez. N'eus ket ezhomm da vont pell : priedoù nevez a reer "tud nevez" anezho, hag evit reiñ un eilve, skouer "va zud" a zo un dro-lavar o talvezout kement ha "va c'herentieg", "va c'herent", nemet ha strishoc'h eo tud eget kerent, mamm ha tad, breur ha c'hoar, tad kozh ha mamm-gozh a zo tud, kendirvi hag eontred, moerebed ha kenitervezed n'int ket tud en enep, kerent-nes int hepken. En hen-Iwerzhon e c'helle tud ha kerent bezañ kenizili un hevelep clann, un hevelep koskoriad, an hevelep tuath. E Breizh eo strishoc'h ha bihanoc'h talvoudegezh ar ger, ha spisc'heriet eo bet gens rak-se.

Italiz o deus roet d'ar ger ur ster ledanoc'h eget an iwerzhoneg, resisoc'h eo ivez. N'eo ket mui merk an tiegezh pe ar goskoriad a weler warnañ, hini ar politikerezh ne lavaran ket : an oskeg en deus touta = populus, a dalv kement ha "kenel" hag ur fazi bras e vefe hen treñ dre "werin" pe dre "pobl". Ar vistri vras, ar Romaned eo evelato, touta pe tauta n'oa ket kredv a-walc'h evito, ha ret eo bet dezho sevel ur ger nevez-flamm o klotañ gwelloc'h ouzh o sperededezh spiswel. hag ouzh o dreistvroadelouriezh diheger : civitas : ar

2. geoded. E pennkentañ o istor, e mare kentañ rouezien Roma n'oant ket niverus a-walc'h evit bezañ ur vroad ur "populus", ha tremenet o deus gant ar pezh o dlee bezañ kevrenn-diazezh, ma -korn o c'hevredigezh e-pad an Henamzer en he gwir n'o devoa ket ezhomm eus anezhañ.

Souezhusañ tra a zo avat eo gwelout ar bennwriazienn touta implijet ivez gant ar C'hermaneg. Evit gwir eo bet kollet gant ar yezhoù nevezc'hermanek, ha diaes anezhi. Ret eo distreiñ a yezhoù marv : goteg, hennorvegeg, hensaoneg : thiuda, thjōd, theod, ha ganto eo bet roet an dalvoudegezh ledanañ, rak n'eus nemet ur / resis a glot outo, hep stumm kenreizh e keltieg "Volk", ar genel, oc'h ender- c'hel enni holl gevrennoù ar rannved german, a-enep d'ar "populus" roman o c'hoarvezout e "cives" ar "civitas" pennañ hepken hag a-enep d'an tuatha iwerzhonat, dalc'het kenetrezo gant liammoù ha kevreoù peuzlaosk (2).

Evit ar balteg, stag eo ouzh ar germaneg ez anat : daoust dezhañ bezañ ken glan ha ken henstummet e meur a geñver e tiskouez al lituaneg bezañ bet levezonet meurbet gant ar germaneg pegwir e tro tauta gant "Germania"; hag e skour balteg an indezeurop g n'eus nemet an hen-bruseg hag al letviég o deus ur furn gant ur ster dezho o-unan.

Na gantreomp ket re bell diouzh kelc'h ledan hor bed-ni neoazh ha distroomp d'ar c'heltieg evit klozañ. Diwar teuta eo bet aozet anv unan eus pouezusañ Doue an Hengelted : Touto-tatis Toutatis (dre verrzistagadur), Teutatez = tad an tuath, tad ar meuriad, tad an dud an hini o gwareze e pep lec'h hag e pep tro, e kement tra a raent, an doue na zleed ket envel dre e anv endra oad oc'h e azeuliñ (3).

E Galianeg ez eus ur bern anvioù tud oc'h endevout toutā, pe teutā evit kentger pe sibenn-ger teuto-matos, Teuto-bodiaci, Toutissikno-s... hag all. Lezel a raimp a-gostez Toutio-rix, ma'z eo ar varek o c'herentiezh gant teutā (4). N'anavezomp, ha keuzius-bras eo, netra a vuoc'h eus ar galianeg.

N'eus ken.

(1) A. HOLDER Alteltischer Sprachschatz s.v. Teutatiz. Stokes : Urkteltischer Sprachschatz, p. 131.

(2) J. VENDRYES : Religion des Celtes, p. 248 ha 265; J. LOTH, Le dieu gaulois Rudiobog, p. 22-223; LAMBRECHTS : Contributions à l'étude des divinités celtiques, p. 153 n. 2. Da grediñ ez eus o devoa an holl veuriadoù kelt pep a zoue, na wareze nemet ar meuriad hep en em chalañ evit ar meuriadoù all tro-war-dro. Hervez Loth e c'heller hevelebeaat anezhañ ouzh an Dagda "Oll-athir" an "holldad" tad ar ouenn, tad ar Gelted; sur a-walc'h eo, nemet hag un doue galian rik eo bet Teutatiz, ha diaes eo lakaat keñver-ha-keñver iwerzhon ha galiania, nemet dre vras hepui. Jiniennelourien douet e oa ar Gelted, ar C'halianed dreistholl, ha tad ar Gelted a zo deut buan da vezañ tad an tuath hepken. Diaesoc'h eo c'hoazh keñveriañ an doue kelt ouzh re Roma, ha c'hwitaet eo bet o zaol gant an holl, kerkoulz gant ar ouizeien a-vremañ ha gant an henamzeridi oc'h ober gant an interpretatio romana wellañ. Lukan a zo bet touellet gant boaz ar Gelted da vodañ o doueed a-driadoù :

/Et quibus immitis placatur sanguine diro /
Teutates horrensque feris altaribus Esus,
Et Taranis Sathyicae non mitior ara Dianae

(Hag /an doueed/ troet fall a guilvaer gant ul lidaberzh kriz war aoterioù gwadek Teutatez hag Esus spouronus; hag aoter Taranis n'eo ket kuñvoc'h eget hini Diana ar Skuthed.) LUKAN : Pharsale, 1, 444.

Hag e "kennotenoù Bern" embannet gant H. USENER e 1869 (M. Annaci Lucani commenta Bernensia edidit Hermannus Usener) e kavomp :

10. Mercurius lingua Gallorum Teutates dicitur qui humano apud illos sanguine colebatur. Teutates Mercurius sic apud Gallos placatur : in plenum semicupium homo in caput demittitur ut ibi suffocetur. Hesus Mars sic placatur : homo in arbore suspenditur usque donec per cruorem membra digesserit.

15. Taranis Ditis pater hoc modo apud eos placatur : in alveo ligneo aliquid homines cremantur. Item aliter exinde in alias invenimus Teutates Mars quod homines cremantur. Item aliter exinde in alias invenimus Teutates Mars "sanguine diro" placatur, sive quod proelia numinis ejus instinctu administrantur.

tur, sive quod Galli antea soliti ut aliis deis huic quoque homines immolare bellorum et caelestium deorum maximum Taranis Iovem aduetum olim humanis placari capitibus, nunc vero gaudere peccorum.

(10(Merkurius a zo anvet Teutatez e yezh ar C'halianed, hag ar re se e enore Splujañ a reont un den dre e benn en un hantergibell leun ken e voug enni. Hesus-Mars a vez kuñvaet e-giz-se : un den a grouger ouzh ur wezenn betek ma'z eo distegnet e izili gant ar c'holl-gwad.)

(15(Taranis Dis Atir a vez kuñvaet ganto en doare-mañ : en ur gloued koad e te- Teutatez-Mars a vez kuñvraet "gant abernigù gwad", pe dre ma vrezeliekaont en e anv ha war e atiz, pe dre ma oa boas ar C'halianed a-ziagent da lidaberzhañ tud d'an doue-se ivez kerkoulz ha d'ar re all.

(20(En em fiziout a reont en Hesus-Merkurius, hag evitañ da vezañ kehelet gant ar genwerzhourien, e veze kuñvaet gwechall e boaz gant pennoù tud, eñ ha rener rionez int laouen gant loened.)

Da lavarout eo Teutates-Esus-Taranis gant unan n'en deus ^{ket}meizet n'o devoa netra da welout kenetrezo, ha dre interpretatio restrivant Teutatis-Merkurius gant un eil, ha Teutates Mars gant egile. Gant piw emañ ar gwir ? Gant nikun ha gant an holl a-gevret. Mat eo an interpretatio romana evit sevel un dandresadenn, ne dalv netra evit resisaat ar munudoù : ha siwazh dezho, n'oa ket gouest ar Romaned da sellout ouzh un dra bennak hep klask gwelout ar munudoù. A-wechoù e oa an hini ma oa ret "vovere Marti suo torquem" (gouestlañ e walenn da v-Mars) (Florus, II, 4), hag a-wechoù all e oa ret doujañ ouzh an "deo cui vias et semitas commentus est" (d'an doue hag en deus ijinet an hentoù hag ar gwenojennoù) (CIL. VII, 271). Luzietoc'h eo c'hoazh ar gudenn gant un Apollo-Toutiorix kavet e Wiesbaden, Doue kenwerzher, doue-brezelour, doue-yac'haour, pe ziskoulm eo an hini dereatañ ?

(4) STOKES, op. ct. p. 131; VENDRYES op. ct. p. 248; DOTTIN Manuel, p. 93.

DANEVELLOU TAKETUS. P. Cornelii Taciti Historiarum. Levr hentañ.

Deraouiñ a rin va labour d'an amzer ma oa konzul Servius Galba adarre a-gevret gant Titus Vinius. Rak goude ma voe bet savet ar gêr, e-pad ur marevezh a eizh kent hag ugent vloaz e reas kolz a skrivagnorien danevellou, hag e teuas jont istor kentañ Rome da goun gant kement a helavarded hag a frankiz. Hag ar peuc'h o vezañ bet graet goude emgann Actium, hag an holl c'halioud, a-benn-se, o vezañ bet kengreizennet e daouarn un den hepken, e teuas un ehan gant an ijinou bras-se. Droukkemmet e oa ar wirionez e meur a zoare war un dro, da gentañ dre ziouiziegezh e-keñver ar stadrenerezh, ken broadel, ken etrevroadel, ha da eil, dre zreist loaverezh, pe en enep, dre gasoni ouzh ar renerien. Nag an damallerien, nag an damallidi avat n'en em chale evit ar goudevezh. Aes eo distreiñ diouzh ur skrivagner uhelegezh ennañ; hag an duerezh kerkoulz hag an droukkomz a gav re ziwskouarn hegarat. Rak an torfed fallakr, hag a c'hoarvez e kanmeulif ar sklavelezh a dreuzwisk ar frankiz gant un dremm disgwir. Na Galba, nag Otho, na Vitellius ne dint anav din, na dre vadelezh na dre zrougiezh. Ne nac'hin ket eo bet krouet va c'harg gant Vespasianus, eo bet brasaet gant Titus, ha pouezusaet gant Domitianus; gant unan avat hag en deus graet le chom feal d'ar wirionded e tle bezañ lavaret pep tra hep karantez da unan bennak hag hep kasoni. Ha mar chomo buhez ganin e virin breniniezh Nerva peurvut hag impalaeriezh Trajan evit amzer va c'hozhni, pa vo ganin un danvez fonnusoc'h hag ampletusoc'h, ha pa welin petra a zeroo bezañ dalc'het kuzh ha petra a zeroo bezañ displeget.

Goude an niverenn-mañ ne gendalc'himp ket mui da gas ar stagadenn vrezhonek d'ar c'helc'hgelaouennoù brezhonek n'he menegont ket e-touez ar c'helaouennoù a zegemeront : n'o devezo mui nemet ar galleg. Mar dispartij deoc'h stagadenn vrezhonek OG AM livirit perak da vihanañ; ar c'hemenn-mañ a dalv evit : Al Liamm, Ar Soner, Ar Falz, Bleun-Brug, Ar Glazig, Sked, An Aimsir Cheilteech.

XXV. Goude treiñ o arouezioù e talc'has penn ar Tomened war daou dalve : ar drede a zalc'has ouzh ar re a oa o tont. XXVI. En em gannañ a rejod neuze war daou du e-pad pell amzer, ha gant taerder. ar menez, evel n'o devoa deraouet hen ober, hag ez eas ar re all d'o fakedoù nañ a oa bet graet adalek ar seizhvet eur betek an abardaez-noz-, gwelout un dreistholl dre m'o devoa lekaet ar c'hirri da vezañ evel ur voger ha stlepel a a oa etre ar c'hirri hag ar rodou hag a laoske alese a-zindano saezh ha goafioù hag ar c'hamp, ha kemeret e voe eno merc'h Orjetorix, hag unan eus e vibien. int ha tec'hout dizehan en nozvezh-se en he fezh : hag hep ehanañ d'un arpoent vare deiz. Hag en abeg d'ar soudarded c'hloazet, ha dre ma voent seizhdalek e-pad tri devezh gant an ensebeliañ ar re lazhet, n'hellas ket hor re mont war o lerc'h. Kaezar a gasas lizhiri ha kannadourien da Langoniz, evit n'ingalfent m'en doa graet ouzh Helvetiz. Ha pa voe set an tri deiz e-biou en em lakaas d'o hemolc'hif gant e holl vagadoù.

XXVII. Broudet ma oant gant an dienez e karas Helvetiz kannaded dezhañ evit en em zaskoriñ. Hag o vezañ he jet gantañ en o hent, en em daolas ar re-mañ dirak e zaoudroad hag e c'houlennjont peuc'h digantañ gant komzoù aspedus ha daeroù. Gourc'hemenn a reas dezho ortoz e zonedigezh el lec'h ma oant ha sentañ a rejont. Kaezar e zegouezhas eno diweshetoc'h, hag a c'houlennas start an holl c'houestlidi, an holl armoù, hag an holl sklave' o devoa tec'het betek dezho. Hag e-keit ma oad o tastum hag o treuskas holl-gement-se, e derou an noz war-lerc'h, o vezañ aet er-maez eus kamp en Helveted en em dennas c'hwec'h mil den war-dro eus an tolead e anver Verbigenos, war-du ar Roen ha broezioù ar C'hermaned. Marteze e oant bet dalc'het gant an aon bezañ boureviet, pe e oant broudet gant ar goanag d'en em saveteiñ dre ma kave dezho e c'hellfe bezañ kuzhet pe disgouezet o zec'hadenn eus a douezh un engroc' ken bras a zaskoridi.

XXVIII. Pa ouezas kel kaezar, e c'hourc'hemennas d'ar re ma oant bet o tremen dre o broezioù, o strollañ hag o blenian en-dro ma felle dezho bezañ didamall dirazañ. Ha pa voent bet bleniet en-dro o lakaas e-mesk niver an enebourien, hag o vezañ ar re all daskoret o gouestlidi, o armoù hag o reneidi, e tegemeras o daskoridigezh. Reiñ urzh a reas da Helvetiz Tulingiz ha Latobrigiz, distreiñ d'ar broioù o devoa kuitset, ha dre ma oa bet kollet o holl edeier ganto, ha dre n'o devoa mui netra en o bro evit terriñ o naon e c'hourc'hemennas da Allobrogiz reiñ pourvezioù gwiniz dezho. Ha broudet e oa-eñ ober se dre na felle ket dezhañ e vefe lezet didud al lec'hioù ma oa bet Helvetiz oc'h o dilezel. Aon en devoa na zeufe ar C'hermaned - hag int o chom en tu all d'ar Roen - er maez eus o zachennoù bro, da vroioù an Helveted, en abeg da frodezhusted an douar, ha na seufent gant-se da vezañ amzeien an Allobroged hag ar Renn vro c'halian. Da Aeduiz oc'h her goulenn outañ e roas an sotre da gevanneziñ ar Voied e-barzh o bro, dre ma oa anavezet kardedad mat-dreist ar re-se. Hag Allobrogiz ha reiñ parker dezho, hag o degemerout a rejont goude en hevelep gwarioù hag an hevelep frankiz o devoa o-unan.

XXIX. Kavet e voe e kamp an Helveted taolennoù skrivet e lizheroù gresianek, ha kaset e voent da Gaezar. War an taolennoù-se e oa niveret dre o anv an holl re anezho a oa aet er-maez eus o bro, ar re a oa gouest da zougen armoù, ha zoken ez distag, ar vugale, ar gozhidi hag ar maouezed. Bez'e oa un niver a zoug-c'hant tri ha tri-ugent mil Helveted, c'hwec'h ha tregont mil Tulinged, daou-ugent mil Latobriged, Tri mil Rorakad warn-ugent, daou vil Boied ha tregont. Eus anezho e oa e-tro daouzek ha pevar-ugent den gouest da zougen armoù. En holl e oa neuze tri-chant eizh ha tri-ugent mil den. Hag eus anezho e tistroas d'ar gêr, goude ma voe bet graet un naveridigezh hervez urzh Kaezar, hag an niver eo a voe kavet enni, kant ha dek mil den.

XXX. Goude ma voe bet kaset da vat ar brezel enep an Helveted e teuas kannadour-

rien eus hogos Galia en he fezh da drugarekaat Kaezar. Meizañ a raent, emezo,
he devoa Kenel Roma talvezet kunujennoù kozh dre vrezeliekaat enep Helvetiz;
koulskoude, tir Galia ne oa ket bihanoc'h e strujusted eget hini Roma; de gen-
tañ holl m'eo devoa Helvetiz kuitaet o bro e barr he frouezhusted evit lakaat
holl C'halia e brezel, he lakaat dindan o beli, ha dilenn e kreiz kement a vro-
eziou an hini a dremenfent da zereatan ha da frouezhusañ d'ar c'heodedoù arall
da vezañ sujidi dindaño. Goulenn a rejont e asant evit ma verkfent un deiz a-
benn kuzul meur holl C'halian. Traoù'zo o devoa ezhomm da zivizout kenetrezo
diwar o fenn, ha d'eo goulenn holl a-gevret digantañ. Hag o vezañ bet aotreet
kement-se dezho en em vodjont d'an deiz merket, ha le a rejont chom hep disku-
XXXI. Pa voe bet divodet ar c'huzul e tistroas an hevelep stadrenerien hag a
vadelezh da gendivizout ganto e-kuzh diwar-benn un dra a selle ouzh o salvidi-
holl en ur leñvañ dirak daoudroad Kaezar. Ne oant ket poaniet ha nec'het ne-
poaniet ha nec'het gant o c'hoant na vefe ket dikuliet ar pezh a lavarfent, eget na oant
befe diskuliet, en em welfent tonket d'ar bourevi Curio'ri. En o anv o
loz s an ledud Divikiakos. Diw gwerenn aod en holl e Galia: Renadur en
eil e o dalc'h an ledud, egale e dalc'h sekwaniz ha goude bezañ en em gannet
e-p-dikement d'vleañ. E benn kaout an drea ted, e oa bet gwelêt i erniz h
he Sekwaniz o lakat gourdaded c'harman da zoredet. Da gentañ e treuzas da
war-dro ur ponzenn all snezho ar stêr Roen. Goude-se e plijad d'an du gwer ha
dilevan-se, d'hañ, sevandigezh ha p'adigezh ar C'halianed, he gweruzoc'h
e voent o tremen e Galia. Bremañ ne o mver e-troc he c'h agentur. Goude
h g o gwirazi o devoa bet krogadoù-brezel ganto diw wech endev, he diarbennet
e oant bet hag e oant bet leziet-bras; o holl dud gentañ, o holl benedourien
hag o holliv re-hegiezh d'Roma kollet. Diw gant an e gannou hag ar d'hañ
e, int hag e bet en g'hañdu a-ment e Galia. Tre o c'h'hañgezh ha dre
o c'henharbiezh ha g'hañhezh. Int Kenel Roma, f'hañ g'hañ g'hañ g'hañ
lidi d' Sekwaniz, an uhelwadañ hec'hañourien eus o bro, ober d'hañ g'hañ g'hañ
renerezh n. c'houleñtent hec'hañ g'hañ g'hañ g'hañ, he g'hañ g'hañ g'hañ
Roma d'eo skorañ, ha na glaskfent biken an tu d'en em zieubiñ eus beli hag eus
mestroniezh o zrec'herien. An hini nemetañ e oa eñ eus a bennrenerezh an Aedu-
ed en devoa gallet chom hep ober le hag hep reiñ e vugale e gouestl. En abeg
da se en devoa tec'het eus e vro, ha deut e oa e Roma dirak ar Sened, o c'hou-
lenn skoazell. Ha n'oa nemetañ n'oa ket dalc'het gant ul le pe gant gouestlidi.
Gwashoc'h e oa avat planedenn ar Sekwaned trec'h eget hini an Aedued trec'het,
dre m'en devoa Ariovistus, roue ar C'hermaned, en em gevannezet en o bro, ha
kemeret un drederenn eus a dachenn ar Sekwaned, hag a oa an hini wellañ a C'hali-
lia. Ha bremañ e c'hourc'hemenne da Sekwaniz diskampañ eus un drederenn all ma
oa deut pevar mil e Haruded warn-ugent d'eo gavout un nebeut mizioù a-raok, ha
ret e oa pourchas dezho pealec'h da gevanneziñ. C'hoarvezus e oa neuze a-benn,
un nebeut bloavezhioù ac'hann e vefe argaset ar C'halia ned er-maez eus o bro,
hag e treuzfe an holl C'hermaned ar stêr-Roen. Rak n'helled ket keñveriañ dou-
ar Germania gant hini Galia, ha kennebeut doeroù-bevañ an diw vro. Ariovistus,
evit ac'hano, abaoe ma oa bet trec'h e Magetobriga war vagadoù ar C'halianed,
a c'hourc'hemenne gant krizder ha gant lorc'h, a c'houlenne evit bezañ gous-
tlidi bugale an uhelañ tiegezhioù, hag o daskore, d'ober skouer, d'an holl ver-
zheriadurioù, pa veze graet un dra bennak a-enep d'eo c'hoant pe d'eo youl. Un
den gouez e oa, buanek, diren, n'helled ket gouzañv e aotrouniezh pelloc'h-am-
zer. Ha mar ne gavent ket skoazell, digant ar Romaned n'eo devoa mui ar C'halian-
ned nemet d'ober ar pezh o devoa graet Helvetiz: kuitaat o bro ha klask chom
lec'hioù ha kevannezlec'hioù all pell diouzh Germaniz, ha mont gant o zonkadur,
bezet a vezo. Mar doa an diskleriadurioù-se evit bezañ adlavaret da Ariovistus,
n'oa ket a var da gaout ma lakafe an holl ouestlidi a oa en e c'halloud, da
c'houzañv ar boureviadurioù gwashañ. Gant e levezon-eñ ha gant levezon e lu,
gant e drec'h nevez ha gant anv Kenel Roma e c'helle Kaezar mirout ha dreizhañ
un engroez brasoc'h a C'hermaned ar Roen, ha gwareziñ holl C'halia rak kuu-
(Da genderc'hel),
jennou Ariovistus.

- 111. Sebezet e voe ar brenin hag e dud ivez o klevout ar c'hemenn-mañ, hag o ti reourien ivez, hag int ha kounneriñ.
- 112. Penaos em befe dellezet an dra-se, eme Gunther, ar reour, e vefe bet graet dre heg unan bennak ? N'hañvalfemp ket bezañ marc'hegerien mui.
- 113. "Skrapañ n'eo ket ar pezh a fell din ober eme avat an den taer. War-bouez da war holl gement-mañ, hogen va herezh-me a c'hellez-te gounit ivez hag er blegenn se ez afe dandan da vell.
- 114. Kevatal e tle bezañ da herszh gant va hini. Hag an hini eus hon daou hag a drec'ho a vezo servijet e pep tra gant an eil, gant an dud ha gant ar vro. Pezh a zislavaras kerkent Hagen ha Gernot.
- 115. "N'eo ket hor menoz, eme c'h-Gernôt neuze, mont da aloubiñ ur vro bennak ha lakaat tud da vervel dre zorn ar gadourien. Ur vro c'halloudek hon eus, ha n'hell ket ar re hor servij bezañ gwelloc'h en ul lec'h bennak eget ma'z int amañ.
- 116. Hag edo e geneiled en e gichen, ha kounnar bras ganto. En o c'hreiz en em gaeve Ortwin eus a v-Metz ivez; hag eñ ha komz : "An emglev-mañ a laka nec'h ennon Siegfried kreñv en deus ho taet didrevell.
- 117. Ha c'hwi hag ho predeur, mar ne roit ket urzh en em zifenn, ha zoken he pa zeufe holl lu ur brenin gantañ, e kredin-me en em gannañ ken e ranko kollgeloniñ an den mañ en eeun.
- 118. Kounneriñ bras a eure neuze reour an Izelvroioù; hag eñ ha lavarout : Ne stourmo ket da zorn ouzhin. Me a zo ur brenin galloudek, ha te a zo gwaz ur brenin : da zaouzek den evel-dout ne vefe ket mat en em gannañ enepdon.
- 119. Hag Ortwin eus a v-Metz a c'houlennas neuze klezeier a-bouez-penn. Bez'e c'hellfe bezañ bet mab c'hoar Hagen a d-Tronege. Hag o welout Hagen o tevel a oa posnet ar brenin. Ha Gernot, ar marc'heg taer ha kaer eo en em etrelakaas.
- 120. Lavarout e reas da Ortwin : "List ha kounnar el lec'h m'emañ; ken drouk-se n'eo ket an aotrou Siegfried en hor c'heñver. Bez e c'hellomp c'hoazh kompezañ an traoù en un doare dereat, ha se eo va dezo. Hor bezomp snezho da geneiled, gwelloc'h e vezo dimp gant se.
- 121. Ha lavarout a reas Hagen kreñv "Poan a zo dimp moarvat, ha d'az holl reourien e vefe deut amañ war c'hilarn ar Roen evit en em gannañ. N'en defe ket dlaet oberiañ evelhen. N'o devoa ket va zud graet droug en e enep.
- 122. Da gement-se ec'h eilgerias Siegfried, an den kreñv : "Mar dleit ober, aotrou Hagen, ar pezh am eus lavaret, e lakain neuze da vezañ gwolet amañ e Burgondia ez eo nerzhik va daouarn.
- 123. "Ha tra eo ma virin outañ va unan-penn eme c'h-Gernôt avat, hag eñ ha difenn da gomz ouzh e reourien evit na dafe ket e fall an traoù en abeg d'o regalon negezh. Ha Siegfried ha kounaat ivez ar plac'h yaouank kaer-tre.
- 124. "Penaos e terefe m'en em gannfemp enepdoc'h ? a lavaras Gernôt avat, ken e c'hoarvefe da reourien rankout mervel. Ha respont a reas dezhañ Siegfried, mab ar ri Siegemund :
- 125. "Perak e c'hortoz Hagen hag Ortwin, ha na deont ket mall warno d'an emgann e gevret gant o mignoned ? pegwir ez eus amañ kement eus a dud Vurgondia. Hogen tevel a renkfont rak mennad Gernôt e oa.
- 126. C'hwi a vezo deut mat en hor c'hreiz, eme mab Uoten, a-gevret gant ar goure c'hemennet e voe neuze kinnig gwinn d'ar gouvidi a-berzh Gunther. neiled hag a zo deut geneoc'h. Ho servijeañ a raimp a-zevri, me ha va zud. Ha gourc'hemennet e voe neuze kinnig gwinn d'ar gouvidi a-berzh Gunther.
- 127. Ha lavarout a reas ozhac'h ar vro : "Mar fell deoc'h ober hervez reolennoù an enor gant tra pe dre eus ar pezh hon eus, e reot diouzh ho krag. Menlodennet e vezo geneoc'h ez wirion hag ez reizh. Ha Siegfried ha dont da vezañ kuzvoc'h kalz neuze.
- 128. Ha goulennet e voe outo neuze mirout o holl harnezadurioù (?) ha klasket e voe herberc'htioù, ar re wellañ a gavjod. Pourvezet e voe ouzhpenn lojeiz vat da servijerien Siegfried. Ha da c'houde e voe sellet outañ ez hegarat gant Burgondia.
- 129. Kinnig a rejod eñvioù bras dezhañ e-pad meur a zevezh, mil eurvezh ha muioc'h kalz c'hoazh eget na c'hellan me lavarout deoc'h. Tra eo hag a oa bet gounet zet gant e nerzh. Ha kredin a reot moarvat n'oa ket kalz a dud hag e oa droul outañ.
- 130. "Penaos e voe m'hoari a ree ar yrenned kerkoulz hag o zud, ha pa vezo

c'hoariet ez oa-eñ an hini gwellañ a-benn an derou er c'heñver-se ivez ha n'hel-
10. N'kun e heuliañ, kement ha bras e oa e nerzh evit skeiñ mein pe stlepel goafio
131. Ha bewech pa'z ae ar varc'heien goant d'en em zudiañ ez seven a-gevret gant
an itronezed, e oad plijet o welout ar reour eus an Izelvroioù, hag e venoz en
devoa lakaet en ur garantez vras.

132. Bepred pa groged da c'hoari e oa prest hag ar soñj en doa lakaet en e benn
d'ur plac'h karantezus, ha d'ur plac'h a renk uhel e oa n'en devoa ket gwelet
c'hoazh hag hi, outi hec'h-unan a lavare kalz a vad anezhañ.

133. Ha pep gwech ma venne c'hoari an dud yaouank eus al lez, marc'heien ha la-
goude pa c'helle-hi gwelout ar c'hoarioù-se.

134. Mar en defe gouezet e wele an hini ma stlake e galon eviti, n'en defe bet
biskoazh a-walc'h a c'hoari, ha mar o defe he gwelet e zaoulagad, e kredan-me
ervat na vefe bet netra a well evitañ war ar bed.

135. Ha bep gwech ma oa el lez e-kreiz ar reourien, o c'hoari evel ma ra an dud
yaouank hiziv, ez oa ken karantezus mab Siegelind, ma c'hoarvezas gant meur a
blac'h e garout a greiz galon da c'houde.

136. Ha meur a wech e prederie : Penaos e c'hoarvez ma c'hellfen sellout gant va
daoulagad ouzh ar plac'hed yaouank uhelrenk, ha p'am eus karet unan ken pell-
gant va holl galon, ha dianav eo din c'hoazh. Erist eo evidon hen anzav.

137. Bep gwech ma tistro ar vrenined c'halloudek d'o bro eo ret d'ar varc'heien
mont raktal da heul. Ha ret e oa da Siegfried mont kuit ivez. Poanias e voe evit
ar briñsez. Hag eñ a ziwaskas kalz a boanioù ivez en abeg d'ar garantez a vage
eviti.

138. E-giz-se eo e chomas gant an aotrounez; ha gwir eo an dra-se e bro Hunther,
ur bloavezh-pad. Hag e-keit-se ne welas gwech ebet e vuiañ-karet hag a zlec be-
zañ diweshatoc'h abeg dezhañ da galz a garantez ha da galz a boan.

Diwezhan trede danevell.

IV Danevell.

Pensos en em gannas enep ar Saizon.

(Brenin ar Saizon, Liudeger, ha brenin an Daned, Lindegast, a ziskler brezel
da c'h-Gunther. Gunther her c'hemenn da Siegfried. Hennezh, gant mil eus a sou-
darded Gunther, ha gant e zaouzek reour a ya war-du bro-Saks, e-keit ma van
Gunther er gêr. En emgann en ouzh den eo trec'h war Liudegast hag e kemer anezhañ
prizoniad. E-pad an emgann a zeu da heul eo prizoniet Liudeger ivez. Man-
naded a gaser en a-raok war-du Worms. Kriemhild a laka unan anezho da zont dezhi,
e c'houlennata, hag a ro profoù pinvidik dezhañ. Distreiñ a ra an drec'hourien,
hag an daou vrenin prizoniet a lezer o vont en eskemm d'un daspren. Siegfried,
hag a fell dezhañ kimiadiñ, a beder da chom c'hoazh.)

139. Setu ma voe bremañ keleier iskis e bro Gunther. A bell e voe kaset kannad-
ded evit kemenn donedigezh reourien dianav leun a gas en e geñver. Hag evit ar
re a intente mat o diskleriadurioù e oa se tra reuzius e gwirionez.

140. O envel a ran-me evidoc'h : bez'ez oa Liudegêr, eus a vro Saks, priñs hag
aotrou galloudek, hag eus an Danmark e oa ar brenin Liudegast ivez, o kas ganto
en o argadadenn leizh a gouvidi veur.

141. Degouezhet e oa o c'hannaded e bro Gunther, ha kaset e oant evit diskle-
riañ dezhañ ez oant e enebourien. Goulennet e voe keloù digant an dud dianav, ha
lavaret e voe dezho mont buan da lez ar brenin.

142. Ar brenin o saludas bras, hag a lavaras : Bezit deut mat : n'em eus-me ket
klevet c'hoazh piw en deus ho kaset dleet eo deoc'h hel lavarout din, eme ar
brenin mat. Hag aon bras o devoa rak taerder feuls Gunther.

143. Ret eo deoc'h, a vrenin, reiñ dimp an aotre da zisplegañ deoc'h peseurt
keloù a zeu ganimp, n'hen tavimp ket davedoc'h. Reiñ a reomp anvioù an aotrounez
o deus hor c'haset : Liudegast ha Liudeger, ha fellout a ra dezho argadiñ ho pro

144. Abeg oc'h bet d'o c'hounnar, her c'hlevet hon eus, ha troet gwallfall en
hoc'h enep eo an daou aotrou. Mennout a reont dont gant soudarded da Worms war
ar Roen. Kalz a reourien o skoazell, her gouzout a ran-me ervat.

145. A-benn daouzek sizhun e vezo graet an argadadenn ha mar hoc'h eus keneiled
vat eo ret deoc'h hen diskouez dizale, dezho d'ho skoriñ evit difenn ho kastell
hag ho pro. En o mek e vezo torret amañ kalz a dokhouarnoù hag a skoadoù.

146. Pe, mar fell deoc'h en em glevout ganto, grit kinnigoù dezho en o bro. Mar
grit evel-se, ne dostay ket strolladoù niverus hoc'h enebourien greñv evit ho

147. Me ho ped de o'hortoz ur pennadig, eme ar brenin mat, din d'an em boelliañ gwelloc'h, ma ouzjin-me petra divizout. Ne chomin ket war-dav razoc'h, hag e lirin em eus gwazed leal, ha ret eo din reiñ ur c'helou ken pouezus d'am c'heneiled.
148. Gunther, an hini galloudek, e oa ankeniet, hag e temefvoren ar c'homzoù e kuzh en e soñj. Gourc'hemenn a reas gervel Hagen hag e holl dud all, hag hep dale e pedas Gernôt ivez da zont d'al lez.
149. Dont a reas neuze ar wellañ dud e c'helljod kavout hag e lavaras : Tud a zo o klask abeg dimp amañ en hor bro, gent/lu kreñv, Poan a ray deoc'h kement-mañ. Da-se e respontas Gernôt, ur marc'heg taer ha kaer :
150. "En em zifenn a raimp moarvat neuze gent hor c'hlezeier evel-se eo e komzas Gernôt : "Ne varvo nemet ar re a zo tonket da vervel, ha ni o lezo marv. Gant-se n'em eus ket ar gwir da ankounac'haat va eñor. Hon enebouria a vezo deut mat ganimp."
151. Komz a reas neuze Hagen a d-Tronege : "N'hañval ket din e vefe mat. Liudeger gast ha Liudeger, ar re-se a zo kalonek. Arabat eo dimp en em vodañ a-benn un amfrier ken berr, hag ar reour taer ha lavarout : "Perak n'hel lavarfec'h ket da Siegfried ?"
152. Lavaret e voe kas ar gannadourien d'un herberc'hti e kêr, hag o vezañ e oa an dud speredet-fall en o enep e roas Gunther, an hini galloudek, urzh ober war o zro gent aked. Ha klask a reas e-touezh e gileed pere a garie dont d'e skoazell.
153. Koulskoude e oa trubuilhet-bras ha prederiet ar brenin. Gwelout e dristidigezh a welas neuze ur marc'heger kaer-dreist ha n'helle ket gouzout petra a c'hoarveze gantañ. Ha Gunther a bedas ar brenin da ziskleriañ dezhañ ar c'hel.
154. Ur souezh bras, eme Siegfried, eo evidon gwelout penaos eo troet kuit diouzhoc'h an toareoù laouen hoc'h eus bet betekhen ganimp abaoe keit all. Kement-mañ a respontas dezhañ Gunther, ar reour ken seven.
155. "N'hellan-me ket moarvat fiziout en holl dud ar preder a ranken dero'hel kuzh em c'halon, ha ranket omp displegañ klemmoù hor c'halonoù da gileed leal. Siegfried neuze a zislivas hag a ruzias.
156. Lavarout a reas d'ar brenin : "N'em eus noc'het ouzhoc'h netra. Me a strivo d'ho skoriñ en hoc'h holl reuzioù, ha pegwir e klaskit mignoned e vezin-me unan, hag her bezin gent lealded betek an diwezhañ."
157. "Doue r'ho kopro, Aotrou Siegfried : ar c'homzoù-mañ a re vad din, ha zoken er blegenn ha n'am skorfe ket ar pezh a reot gent ho nerzh, ez on lakaet laouen gant ar c'helou ma'z oc'h ken seven em c'heñver. Mar bevañ ur pennad amzer pelloc'h c'hoazh her c'hendalvezin deoc'h."
158. Bremañ ho lakain da levout perak on ken trist. Kemennet eo bet din gent kannaded va enebourien e fell dezho dont betek amañ ober un argadadeg. N'oa deut reourien biskoazh d'ober se er vro-mañ."
159. Na vezit ket chalet kalz kement-mañ, eme Siegfried, ha digressat ho rangalon, ma ho ped. Va list da vezañ ho tiwallour, ha da vezañ talvoudus deoc'h. Ha pedit ho marc'heien da zont d'ho skor ivez.
160. Ha zoken hag hoc'h enebourien greñv o defe tregont mil reour diouzh o zu, e teufen c'hoazh a-benn d'ho zrec'hiñ, ha mil reour ganin hepken. Ho pezit fiziñs ennon. Ar brenin Gunther a lavaras neuze : "Anaoudek e vezin dit bepred evit-se."
161. "Gourc'hemennit ma vezo ganin mil eus ho marc'heien, pegwir n'on ket evit lakaet da zont ganin nemet daouzek kadarnad : Gant-se e tifennin ho pro, ha dorn Siegfried ho servijo dalc'hmataz ez leal.
162. Hagen hag Ortwin a zleo hor skoazellañ, ha Danowart ha Sindolt, da holl gardarnidi ger. Hag an den taer hag e zoug ar banniel a zleo bezañ eze ivez : gwelloc'h eo din, chom hep her fiziout e den.
163. Ha lakait ar gannadourien da zistreiñ d'ho bro : Bezet kemennet dezho hor gwelint dizale, ken/fankint lezel hor c'hêrioù e peuc'h". Hag ar brenin ha reiñ urzh d'ho c'has kuit holl e oant.
164. Kannadourien Liudegêr a zistroas da lez o brenin neuze, ha laouen dreist e oant o c'houzout ez aent en-dro d'ho bro. Gunther, ar brenin mat, a gannigas profoù pinvidik dezho, hag a roas un ambrougadeg dezho, pezh o askalonekaas kalz.
165. "Livirit bremañ, eme Gunther neuze, d'am enebourien, e rafent mat chom er gêr ha tremen hep o beaj. Mar deufent avat betek din em bro, e vefe dre ma ven bet dilezet gent va c'hilead. Deskiñ a raint o anavezout."

(da gendroc'hel).

Y, Z, - A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z
 N B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z
 H, N, W, U, WY
 Llywelyn Sion.

Abcedibros, setu penaos e anvér en dek lizher kent, dre ma c'heller lakaat anezho e-korf ur ger pedeirsilabennek sed m'o reizher hervez ar ger-mañ : A. B. C. D. I. L. R. O. S.

Goude-se ec'h ijinjod M. hag N, ha bez'e voe rak-se daouzek lizherenn, hag o envel a rejod : Mabechibros, gant daouzek lizherenn, ha soñjet e voe neuze e pe-hag an holl re damheñvel dre ar son o vezañ reizhlec'hiet an eil tost d'egile, e-giz pa vefent holl eus an hevelep kevrennad, e-keñver an distagadur. Da lavarout eo da gentañ al lizheroù eeun, ha setu anezho :

- A. E. I. O.
- Hag ar re divweuzel, da lavarout eo M. E. P. F.
- Hag ar re dentel, da lavarout eo D. N. T.
- Hag ar re staoñek, da lavarout eo G. C.
- Hag ar re digevrenn, da lavarout eo L. R. S., hag evelhen o c'henreizher

A.E.T.O.B. M. P. F. D. T. E. G. C. L. R. S.

pezh a voe anvet diouzh an anvidigezh kentañ abcedilros daoust d'al lizheroù gwirion da vezañ e-keñver seurt ha niver, niverusoc'h eget n'o c'haver er ger diupleget. Goude-se e voe kavet diw lizherenn all da lavarout eo V pe W hag H, pezh a reas triwec'h lizherenn, ha goude daou-ell, pezh a reas ugent, da lavarout eo K hag N. Ha goude peder lizherenn all, da lavarout eo Y hag a voe kenreizhet er Coelbren, hag aozet e voent a-gevrennoù e-keñver son ha mouezh, hag e keñver o c'hendarengredoù. Ha goude se e voe ijinnet raklizheroù, sed : D N T hag all., betek eizh ha tregont. Hogen o anv kozh a varer c'hoazh, sed : Abcedilros, hag ul levr kozh a ra ganto Abcedilroswn.

Kevrin ar Varzhed. Aozidigezh al lizherennoù.

Neverk eo e c'hoarveze ar c'hevrioù Drouzel eus implij al lizherennoù O W pe O V, pe gwechalh / \, pe an daouzek lizherenn : N I L < > K M P F W pe evelhen / \ / a, e, i, o, ha lec'h ma raed Wec'h engravet groñs e-dreuz ar Goelbren, pe evelhen / \ / , da lavarout eo evelhen pemp son. Ha gent-se voe en eil oad-vezh seizh son kadarn, sed V < > P K T H pe K. Hag e-lec'h M daou V evel W a-stroll, hag e-lec'h P bep eilpennet evelhen P, hag e lec'h a mh dau P evelhen M, hag e-lec'h F P hag ul lizherenn c'hwec'hzet evelhen N, ha damc'houde evelhen P, hag e-lec'h W a-vaskeñvel evelhen / hag / \ \ \ a, e, i, o, ha neuze / \ \ \ a, e, i, o, w, ha re all a fell dezho e voe tri son hepken er pennkentañ, sed / \ \ \ o, i, w,; ha da c'houde / \ \ \ V, hag e levrioù all ez eus / \ \ \ oc'h ober V E.

Ar vogalennoù.

Bez'ez eus eizh vogalenn pe son.

a, e, i, o, u, w, y, y (wy) anvet evel se en abeg da gemadur ar W.

^ V I O U W Y Y (U)
 ^ V I O U W Y Y
 ^ V I O U W Y Y

, ha goude-se evelhen, e voe implijet
 , ar muiañ gant ar varzhed hag an izravet, be-

tek amzer Adam ab Dafydd eus Lillai, anvet e levrioù 'zo Adam Davi, hag a zegasañ pemp vogalenn : hir en abcedilros sed : M V O W X o lavarout ha o ket ezhomm a V hag he lamas kuit, hag a genreizhas daouzek vogalenn. Koulskoude n'eo ket an Adam-se a ijinas ar pemp / lizherenn / -mañ, hogen kounaet e oant bet e-pad muioc'h eget tri c'hant vloaz; ha ne oa ket gwarantiz ur Gador hag ur Gour-sez warno; hag an dreistgwar kretaet-se eo roet dezho en amzer an Adam-se; hag e a lakaas un darn vras eus an deskadurezh kozh da vezañ adkounaet, ha kretaet e voe e levrioù gant aotrouniezh an hengoun hag en arz.

Evelhen, hervez re-arall.

A E I O U W Y Y ha kement-mañ a gaver ar Goelbren nevez.

Ar c'hentlizherennoù.

C'hwec'h lizherenn a voe adalek ar pennkentañ, da lavarout eo : ^ V I O - L (re all a lavar P), W (pe W) F (pe F) < > T > M N (P) Y (75). (de gendec'hel.)

An alc'houeder hag al laouenan a zo bet doujet en Iwerzhon hag en enez Vann
 berkoulz hag e Kembre. Mafvalout a ra ar boaz bezañ bet o kenderc'hel pelloc'h e
 bet anavezet ganin er c'horn-bro-se un den kozh gwan e spered hag en deus dal-
 bezañ displeget an danevell en ul levr all, e verzan eo dleet d'ar pennad-mañ
 hag e zouged a zor da zor en ur zastum skourrouigoù da geñver dezioù Nedeleg
 hag ar Gourdeizioù. Lakaet e veze an evn e-barzh un ti bihan a driwec'h meudad
 a hirder war-dro, hag a eizh meudad a uhelder, gant daou brenestrig ouzhpenn
 hag un nor e rezo. Danvez an ti bihan oa ruskl prenn derv, ha gwisket e veze
 gant rubanoù a bep liw. Ti al laouenan, evel ma'z eo bet degemeret eus a Benfro
 enan un evn pouezus e buhez an hen zrouized. Lod eus an drouized e oa o c'hofri-
 ennañ diwar-benn e varnedigezh e c'houlenne digent al laouenan diskuliañ ar wi-
 rionez dezhañ, ha testeni an evn eo a boueze evit mat. Hag ur wech ar mare e
 c'hwervae ar werin enep al laouenan, o c'houlakaat e oa un trubard, hag e he-
 molc'he didruez evit e gas da get. Ha goude e bakañ e lakaed en ti bihan hag e
 zouged a di da di en ur ganañ :

Dryw bach ydy'r gwŵr,
 amdano mai stŵr;
 mae cwest arno fe
 nos heno ' mhob lle.

Fe ddaliwyd y gwalch
 oedd neuthiwr yn falch
 mewn stafell wen deg,
 a'i un brawd ar ddeg.

Fe dorrwyd i'r tŵr,
 a daliwyd y gwŵr,
 fe'i rhoddyd dan len,
 ar elor fraith wen.

Rhubanau o bob lliw
 sydd o gwmpas y dryw
 rhubanau 'n dri thro
 sydd arno'n lle to.

Mae'r drywod yn sgant,
 hedasant i bant;
 ond deuant yn ôl
 drwy lwybrau'r hen ddôl.

O meistres fach fwyn,
 gwran dewch er ein cwyn;
 plant ieuanc yn ni
 gollyngwch ni i'r tŷ,
 agorwch yn gloi,
 'nte dyna ni 'n ffoi (2)

An den a zo ul laouenan
 abalamour dezhañ ez eus trous
 enklask a zo diwar e benn
 nos heno en pep lec'h.

Paket eo bet ar falc'hun
 a oa neizheur (ken) balc'h
 'barzh ur gambr wenn gaer,
 hag e unneg breur.

Dismantret eo bet an tour
 ma talc'hed ar gour;
 laket eo bet dindan ballenn
 war gravazh vrizh wenn.

Rubanoù a bep liw
 a zo endro d'al laouenan
 Rubanoù a dri zra
 zo warnañ e lec'h to(enn).

'Mañ al laouenened (?) dibaot
 nijal a reont kuit
 hogen dont (a raint) en-dro
 dre hentig ar prad kozh.

O mestres bihan koant
 selaouit ouzhimp o keinañ
 Bugale omp ni
 lezit ni da vont en ti
 digorit war-boues alc'houez
 panevet ni zo vont kuit.

Troet diwar ar C'hembraeg gant G.B. NERVENZHIU

(1) Coelion Cymru gant Y. Parch. Evan Isaac (Awdur Yr Hen Gironol) Y Clwb
 Llyfrau Cymreig, 1936.

(2) Cefais y gân hon gan Mr. J. Evans, Y.H., F.R.A.S., Solfach, Penfro.

 Diskleriet hervez lezenn : trede Trimiziad (3iême trimestre) Mezheven 1952, Niv. 16

Mouladur : 200 skouerenn.

Imprimerie spéciale d'OGAM
 2, rue Léonard de Vinci RENNES (I S V)

Pep gwir miret strizh.

Le gérant :

O. DE COULANON.

Dastumadenn c'hwec'hsizhuniek labourioù "Kevreder an Hengoun Kelt".
 Pennsturier : IAKTIMAGVS-VISSVRIX (Gw. Berthou-Kerverzhioù)
 Komanant-bloaz : d'ar stagadenn vrezhonek hepken : 300 l.; galleg ha brezhoneg
 a-gevret : 700 l.; 8 niverenn bep bloaz. K.R.P. : P. LEROUX 29368 Roazhon.
 Sekretourva : 2 straed Leonard de Vinci, ROAZHON.

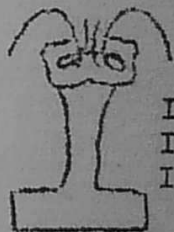
Ar studiadenig-mañ da heul a oa tonket da vezañ embannet e rann c'hallek OGAM dindan un neuz arall. Graet hor boa hor meno studiañ ez verr ar yezhoniezh ha keñveriañ dreistholl ar Gelted hag ar C'hermaned e-keñver an draouriezh hag an doueedoniezh. Embannidigezh levr H. HUBERT "Les Germains" a laka hor studiadenig didalvoud a-walc'h e galleg daoust m'oa disheñvelik an doare.

Evit ac'hano n'hor boa nemet soñjet reiñ un diverradur eus ar pezh a zo dleet bezañ anavezet gant an nep a fell dezhañ gouzout piw ha petra eo ar C'hermaned. Klokoc'h ha donoc'h eo levr Hubert, ur bennoberenn eo ha n'eo ket ur raktresadenn hepken.

Damveneget eo bet dimp neuze e vefe mat koulskoude embann hol labour. Bez'ez eus re a rakvarnoù hag a venozioù rakc'hraet diwar-benn ar C'hermaned, e Breizh kerkoulz hag er broioù all, ha n'eus forzh penaos ez eus tud a lenno ar stagadenn vrezhonek embannet gant Ogam, ha na lennint ket levr Hubert. Adaozet eo bet al labour, eunaet ha lakaet e brezhoneg, evit bezañ lennet gant tud n'int ket barrek war ar yezhoniezh. Brudañ a reomp, ne vreutaomp ket.

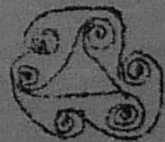
Ar wech kentañ eo sur a-walc'h ma studier yezhoniezh c'hermanek e brezhonek. Kinnig a reomp eta hol labour d'ar Vrezhonek kar o yezh o vezañ kendrec'het mat e vezint plijet tre da lenn en o yezh ar pezh a rankfent lenn ha deskiñ e galleg ahendall. Kendalc'het e vezo en dazont gant studioù e-giz-se diwar-benn yezhoù all ivez.

NOTENNOU DIWAR-BENN AN HENC'HERMANED.

(morzol Thor)

- I. Rakskrid.
- II. Anv ar C'hermaned.
- III. Yezh ar C'hermaned.
  - a) Goteg.
  - b) Hengreiznozeg :

(pezh-arem Danmark)

- 1. henislandeg hag hennorvegeg;
- 2. svedeg ha daneg;
- 3. ar runlizherenneg.
- k) Germaneg ar c'hornog :
  - 1. angelsaozneg hag izelalamaneg;
  - 2. uhelalamaneg.

IV. Germaneg hag indezeuropeg.

I. RAKSKRID. Amresisoc'h kalz c'hoazh eo hon damanaoudegezhioù diwar-benn an hened german eget diwar-benn hini ar Gelted. A-ziavaez skridoù ar skrivagnerien n'eus koulz lavarout netra ha ret eo gortoz deroù ar grennamzer evit kaout testenioù digant ar C'hermaned o-unan a-zivout o yezh, o istor hag o fivvadegoù. Gwell a se dimp ez eus Germania Takitus, n'eo fall al levr e giz ebet ha talvoudus dreist eo zoken en desped d'an holl fazioù graet diratoz gant an oberour. Takitus a oa un den lemmperedek hag ur skrivagner ampart. Siwazh, n'hon eus nemet un trede eus e oberenn. Kaezar ne veneg ar C'hermaned nemet evit o c'heñveriañ ouzh ar C'halianed, ha dre ma felle dezhañ divrudañ Ariovistus. Hag evit Dio Cassius, Sueton ha Plinius n'eus dindan o anv nemet pennadoùigoù dister peurliesañ, ma lakaer a gostez evel just "munudennoù" a bouez evel emgann an

Teutoburger Wald : "Quintili Vare, legiones redde !" (Quintilius Varus, ro din ar strolladoù en-dro !). Hogen un dra a zo anat : bet eo bepred an henamzeridi hag o gizioù, hag a rae fae war ar bobloù german, brezelgar, garv, dianav o yezh kammgemmesket gant ar Gelted, ha Dio Cassius a ra c'hoazh ar fazi en II° kant-quos bellum aperuit" (Broadoù ha roueed eo n'anavezomp nemet abaoe nebeut amzer, an henamzeridi avat a guzh evit doare ul lod eus ar gwirvoud, da lavarout eo kendarempredoù strizh ar Gelted gant ar C'hermaned, prouennus dre ar yezhoniezh keltiek ne zeu ar yezhoniezh nemet evel skoazellerez an hendraouriezh, an henistorouriezh hag an dudoniezh.

Neskerent pe vreudeur an Italed, ar Slaved, ar C'hresianed, kevredidi pe sujidi ar Gelted ec'h hafval ar C'hermaned bezañ kerzhet war roudoù ar Gelted ha bezañ bet o warlec'h didi dre holl en Europa ar C'hreiz. Deut int pelloc'h eget ar Roen zoken, pezh a laka disgwir bremañ ar pezh hag a oa damwir c'hoazh da vare Kaezar "Germani trans Rhenum incolunt" (Kevannezet eo ar C'hermaned en tu all d'ar Roen). Hag evit echuif int aet da heskinañ ar Gelted betek en o repu pellañ : Enez Vreizh hag Iwerzhon tra ma tiberc'hennent ar Romaned o-unan eus o impalaeriezh evit sevel d'o zro an Heiliges Römisches Reich Deutscher Nation, an "Impalaeriezh Roman, Santel ha German", hag evit stummañ sterniadur ha fram-madur al lod brasañ eus stadoù ar c'hornog. Daoust m'oa latinekaet Galia, penna-da-benn, mel kig hag eskern, n'eo ket bet evit diwall diouto : e bro-C'hall a vremañ eo latin ar sevenadurezh, kelt eo an danvez-pobl (daoust pegen digeltiekaet e vefe e goustiañs), german eo bet ar stad avat betek 1789 : Frank-reich, ar vro ma'z eo deut ar Franked da vezañ ar vistri enni.

II. ANV AR C'HERMANED : Eus a belec'h e teu ar C'hermaned ? Her gouzout a reer nebeutoc'h c'hoazh eget anv ar Gelted. "Germani", un anv-stroll eo, evel hini ar Gelted, hogen ne hafval ket kennebeut o defe ar C'hermaned en em anvet gant an anv-se. Un anvidigezh eo er c'hontrol hag a zo bet lakaet warno gant ar bobloù tostañ : Romaned, Galianed, hag all ... evel m'hel lavar Takitus : "Ceterum Germaniae vocabulum recens et nuper additum quoniam qui primi Rhenum transgressi Gallos expulerint ac nunc Tungri, tunc Germani vocati sint. Ita nationis nomen, non gentis evaluissi paulatim, ut omnes primum a victore ob metum, mox etiam a se ipsis invento nomine Germani vocarentur". (Diouzh un tu all e vefe nevez hag implijet abaoe nebeut amzer an anv a C'hermaned. Rak bet e vefe da gentañ anv ar genel a dreuzas ar Roen hag a argasas ar C'halianed eus o c'hevan nezlec'hioù, an Dongred, hag a anved Germaned en amzer-hont. Hag a nebeudoù e vefe bet lakaet an anv-se war ar genel en he fezh, dre aon, en abeg da drec'h an Dongred, ken hen degemeraz an holl veuriadoù ha m'en em anvjont gant an anv a C'hermaned. Germania 2).

Luziet eo ar gudenn. Mar kredomp Takitus eta e c'hellomp degemerout Germani evel un anv nann-herman. E gavout a reer evit ar wech kentañ er Fasti triumphales populi Romani, o venegiañ trec'hidi Clastidium e 222 kent H.S. (1). Kaezar a ra bepred gant ar ger Germani evit envel ar bobloù trevadennet war ribl dehou ar Roen, hogen Kaezar a zo un nemedenn e-giz Takitus rak hogos bepred o deus karet gwell ar skrivagnerien gozh ober gant anv ar boblad hec'h-unan eget gant an anv-stroll : Goted, Vandaled, Gaesated, Burgoded, hag all...

Kinniget ez eus lakaet un orin keltiek war an anv Germani dre ma'z eo peuz-heñvel ouzh dibenn-ger ani meur a anv a bobl gelt : Cenomani, Comani, Paemani, Ambiani. (2). N'eo ket kendrec'hus dreist. "Unde hactenus a vicina gente Brittonum corrupto Germani nuncupantur" (En abeg da se int anvet bremañ "Garmani" gant ar broadoù tostañ dre zistresañ anv ar Vrezhoned) eme vBeda (3), hag an deveradurezh degemeret gant Zeuss eo ivez en e Grammatica Celtica (4). Henning a ziskleir en anv dre ar wrizienn indezeuropek *gherme, hag anv Aachen a vefe a gwechall *Germa, "kêr ar C'hermaned". Siwazh d'an deveraduriour n'eus nemet an iwerzhoneg gor e keltiek hag a zere ouzh e ziskleriadur, pezh a ra n'eo ket

kendrec'husoc'h kalz (5). Ha siwazh ur wech o'hoazh d'an holl c'hermanegourien eo ret lezel el les'h m'emaint an deveradurezhioù germanek garmangabis, Gabiae, en aner betekhen ; Germanberga, Germinulf, Germinburg (6). Ranket omp distreiñ unum apud illos memoriae et annalium genus est, Tuistonem deum terra editum, Ei quorum nominibus proximi oceano Ingeevones, medii Hermiones, ceteri Istaevones e lid ar C'hermaned an Doue Tuisto bet ganet eus an douar. Dezhañ e roont tri e-kichen ar meurvor, Hermiones ar re o chom er c'hreiz, hag Istaevones ar re all. Germania 2). Evel ar Gelted e tiskoulm eta ar C'hermaned kudenn o orin dre ur vojenn doueedoniezh, ha furoc'h ma'z eo egedomp, ne glask ket pelloc'h Taktus. Rak kaer ez eus klask en hor mare-ni, ne gaver ket un diskoulm asantus, na dioglaenn, na goulakaenn. Bezet a vezo avat : ar C'hermaned o devoa emskiantegzh o unvaniezh "vroadel" hag ar pouezusañ eo evit ar studiadenn-mañ.

III. YEZH AR C'HERMANED :

Teurel a raimp ur sell ouzh an dudoniezh hag an deniezh en ur sellout ouzh an hendraouriezh. Hogen dre an istor pe dre ar ouenn n'eo ket e pennarouezier ar C'hermaned ha m'o spisverker ar gwellañ, dre o yezh eo ne lavaran ket, rak dre se eo m'en em enebont ouzh al Latined ar muiañ ha ret eo her gouverkañ : ar vroadelezh c'herman a zo tra ar yezh he n'eo ket tra ar genouiziegezh : dre goll e yezh e koll ar German e vroadelezh en enep d'ar civis romanus a c'hell bezañ ginidik eus n'eus forzh pe vro er bed : Ejiptia, Judea pe vro-C'hres. Hag ar c'heneloez german en em ziforc'h kenetrezo hiziv c'hoazh dre o yezh hepken.

E diabarzh stern ar yezhoù indezeuropek ec'h azranner ar yezhoù germanek evelhen :

- 1.- Germaneg ar reter :
  - a) goteg,
  - b) vandaleg,
  - c) burgondeg;
- 2.- Germaneg ar c'hreiznoz :
  - a) islandeg,
  - b) norvegeg,
  - k) daneg,
  - d) svedeg;
- 3.- Germaneg ar c'hornog :
  - a) saozneg,
  - b) frizeg,
  - k) izelvroeg,
  - d) alamaneg.

N'ouzomp groñs netra eus an henc'hermaneg betek diwezh an henamzer. Yezhourien hor mare avat a ziforc'h peurliesañ daou rummad bras oc'h en em enebañ :

Germaneg ar c'hreiznoz,
 Germaneg ar c'hornog
 / Germaneg ar reter.

a) GOTEG.

Eus germaneg ar reter ne chom mui dimp da studiañ nemet ar goteg, o vezañ eo marv ar vandaleg hag ar burgondeg a-gevret gant ar bobloù o c'homze e-tro ar VI hag an VIIIe kantved. Setu un diverradur eus an diforc'hioù pouezusañ a zisrann germaneg ar reter diouzh hini ar c'hreiznoz hag ar c'hornog :

- 1°- Ar goteg n'en deus ket troet an e henc'hermanek da a :

uhelalamaneg <u>gaben</u> ,	goteg <u>gebun</u>	"e rojont".
uhelalamaneg <u>nahmen</u> ,	goteg <u>nomun</u>	"e kemerjont".
- 2°- N'en deus ket ar goteg troet an s da r evel an holl yezhoù germanek all :

- 4° hennorvegeg eyra,
 uhelalamaneg Ohr,
 saozneg ear,
 3°- N'en deus ket ar goteg lamet an droadenn s pe r en dro-envel
 henalamaneg gesti (Gäste) goteg gestis, "kouviad"
 " turi (Türe) " turis. "dor"
 4°- N'en deus ket ar goteg daougementet ar c'hensonennoù dirak j,w,r,l,n,m
 henalamaneg biddjan goteg bidjan "pedif"
 " leggjan " lagjan "lakaat",
 " sittjan " sitjan "aæzañ" (7).

Henstumm eo ar goteg eta, hogen n'eus ket da grediñ eo henstummoc'h eget ar yezhoù germanek all evel ma oant komzet d'an hevelep mare. Ken kozh ha ken iskis eo enskrivadurioù runlizherennet Europa an hanternoz. Dre zegouezh eo hogos eo bet miret dimp yezh ar C'hoted, dre hanterouriezh an eskob Wulfila (311-383 anezhi kinklet gant lizheroù aour hag arc'hant e levraoueg skol veur Upsala. Ne chom mui nemet an avieloù, un nebeut tammou eus lizhiri Paol an abostol ha netra all. Setu ur pennadig eus testenn Upsala, tennet eus Aviel Mazhev :

Cap. V, 17 : Ni hugjaith ei qemjau gatairan witoth aiththau praufetuns; ni gam gatairan, ak usfulljan. 18 amen auk qitha izwis ; und thatei usleithith himins jah airtha, jota ains aiththau ains striks ni usleithith af witoda, unde allata wairthith. 19 ith saei nu gatairith aina anabusne thizo minnistono, jah laisjai swa mans, minnista haitada in thiudangardjai himine, ith saei taujith jah laisjai swa, sah mikils haitada in thiudangardjai himine. (Pennad V, 17 ; na soñjit ket e ven deut da zistruj al Lezenn pe an diouganerien; n'on ket deut evit distruj, hogen evit peursevenañ. 18 E gwirionez hel lavarand deoc'h : betek ma tremeno an nefv hag an douar ne dremeno ket ur Iota hepken eus al Lezenn, pe ur poentig eus ul lizherenn ken e vezo peursevenet pep tra. 19 Kement hini a dorro an hini bihanañ eus ar gourc'hemennoumañ hag e gelenno evel-se d'an dud e vezo graet anezhañ an hini bihanañ e rouantelezh an nefv; kement hini avat o seven hag o c'helenn e vezo graet unan meur anezhañ e rouantelezh an nefv.)

Gant ar Vibl-se, hag un nebeut teulioù miret en Italia eo ec'h anavezet ar goteg eta. Ret eo lavarout ar ger reizh, un degouezh eo. Hep Wulfila ne vefe deut betek ennomp nemet anvioù tud n'hor befe ket tennet kalz a vad anezho, rak pell zo eo marv ar goteg ha steuziet eo ar yezh gant ar rouantelezhioù savet en Italia, e bro-Spagn hag en Afrika. Er XVI° kantved ez eus kavet e Krimea ur boblañs o komz ur rannyezh c'hotek, hogen bremañ n'eus mui netra. Troidigezh Wulfila a zo levezonet gant ar gresianeg, anat eo, ha n'eus netra reishoc'h ha kempennoc'h eget yezhadur ar goteg lakaet dre skrid. Ar yezh komzet a zlee bezañ disheñvel un tammig en he stummadouriezh. Koulskoude eo arabat klemmichat : karout a rafamp kaout kement all e galianeg.

b) HENGREIZNOZEG.

Germaneg ar c'hreiznoz er c'hontrol a zo chomet bev mat hag e meur a geñver eo chomet henstummetoc'h kalz eget germaneg ar reter. Gant an anv Hennorvegeg e reer peurliesañ evit envel ur strollad henezhoù komzet en hanternoz Europa : n'eo ket un anv reizh-reizh rak an anv-mañ a dalv evit gwir evit peder rannyezh a c'heller studiañ lerc'h ha lerc'h :

: a-raok 800	: etre 800 ha 1200	: etre 1200 ha 1500	:
: goude H.S.	: goude H.S.	: goude H.S.	:
:	: hennorvegeg) vestnorsk	: krennorvegeg	:
:	: henislandeg)	: krennislandeg	:
: hengreiznozeg	: henzaneg) ostnorsk	: krennzanez	:
:	: hensvedeg)	: krennsvedeg	:

(Ober a raimp hiviziken gant an anvioù ostnorsk "norvegeg ar reter" ha vesnorsk "norvegeg ar c'hornog", ma'z eo eeunoc'h ha berroc'h o embreger). Komzet e veze ar yezhoù-se e Lec'hlen, er Groenland hag en inizi Feroë. N'heller ket resisaat abaoe peur e oa Germaned er c'hreiznoz, testenikaet eo ar yezh adalek an trede kantved goude H.S. hepken. A-raok 800 eo heñvel yezh an holl enskrivadurioù kerkoulz en Danmark, e Norvegia hag e Sveden : en abeg da se eo m'hec'h anvomp hengreiznozeg. Ober a ra ur seurt kevreadurezh etre ar goteg ha germaneg ar c'hornog. Lod eus he frevezderioù he stag ouzh ar goteg, lod all ouzh an angelsaozneg hag an henalamaneg.

Pennarouezioù an hengreiznozeg keñveriet ouzh an henc'hermaneg adsavet dre geñveriañ a zo :

a) lakidigezh ggw e lec'h ww,
 henislandeg tryggue, goteg triggva "leal",

b) lakidigezh ggj e lec'h jj (ddj) :
 henislandeg tuoggia, goteg twaddje, alamaneg zwei (tro-c'henel liester an anv gwan niveriañ "daou"),

k) miret eo bet an dibenn-ger t en eil person unander ar preterit :
 henislandeg ha goteg gant "roet ec'h eus",
 Hag e-keñver ar goteg e pennarouezier an hengreiznozeg evelhen :

a) miret eo bet ar vogalenoù a hag i e tro-envel hag e tro-damall unander ar gerioù gwriziennet en a hag en i :
 hengreiznozeg dagar, goteg dags, alamaneg Tag "deiz",
 " staina, " stain, " Stein, "maen",
 " gastir, " gasts, " Gast, "ostiz";

b) miret eo bet an dibenn-ger as e tro-c'henel unander ar gerioù gwriziennet en a (goteg is) :
 hengreiznozeg godagas, goteg dagis, alamaneg (des) Tages "deiz";

k) miret eo bet an dibenn-ger e e tro-reiñ unander ar gerioù gwriziennet en a (goteg -a) :
 hengreiznozeg -kurne, goteg kaurna, alamaneg Korn "greun"

d) miret eo bet an dibenn-ger -an e tro c'henel hag e tro-reiñ unander ar gerioù gwriziennet en en- (goteg -ins) :
 hengreiznozeg -halaiban, goteg ga-hlaibin, alamaneg genossen "placuañ"

e) miret eo bet an dibenn-ger -iu e tro-reiñ unander ar gerioù gwriziennet en u (goteg -au) :
 hengreiznozeg magiu, goteg magau, "mab";

f) miret eo bet an dibenn-ger ir e tro-envel liester ar gerioù gwriziennet en r (goteg -jus) :
 hengreiznozeg dohtrir, goteg dohtrjus, alamaneg Tochter "merc'h";

g) miret eo bet troadenn o kentañ person unander ar preterit gwan (goteg -a) :
 hengreiznozeg tawido, goteg tawida "brachte zu Stande" = "a gasas da vat, a savas";

N'eo testenikaet an hengreiznozeg nemet gant runoù hag an enskrivadurioù n'int ket gwallniverus : dasstrew int dre holl Lec'hlen hag Island ha setu ur roll peuzklok anezho :

- 250/300 goude H.S., enskrivadurioù Vi ha Torsbjaerg,
- 300/400 goude H.S., enskrivadurioù Gallehus, Einan, Himlingie ha Nydam,
- 400/500 goude H.S., enskrivadurioù Kragehul, Lindholm, Tune ha Stegstad,
- 500/600 goude H.S., enskrivadurioù Etelhem, Valsfjord, Sjaelland, Asum, Braetsberg, Toerviken, Myklebostad, Skärkind, Vånga, Kjolavig, Tomstad, Tanum, Berna, Skåång, Möjebro, Jårsberg, Opedal, Reistad hag Arstad,
- 600/700 goude H.S. enskrivadurioù Svarteberg, Veblungsnæz, Tjurkø, Fonnås, By, Istaby, Gonmor, Stentofta, hag Oedemotland,
- 700/800 goude H.S. enskrivadurioù Agedal, Noleby, Börketorp, Vatn, Flistad,

Sölvesborg ha RÅfsal (68 runenskrivadur a zo en holl).
Ha setu un nebeut skouerieù :

a) enskrivadur Kjoelevig (Norvegia), VI° kantved :
HADULAIKAR EK HAGUST(L)DAR HLAALWIDO (evit hlaiwido sur a-walc'h) MAGU MENINGO.
/Amañ emañ beziat/ Hothleikr. Me, Hogstaldr, am eus endouaret va maþ.

b) enskrivadur Kjoelevig (Norvegia), VII° kantved :
Niuha borumr niuha gestmr hathuwolafr gaf hariwolafr magiu snuheka hadera
/delwenn/ nevez eo en enor d'ar vibien, un /delwenn/ nevez eo roet d'ar gos-
eus lakaet amañ hep gaou a-berzh ar sorserezh. Bezet mallozh an Ankoù war nep
a dorro /ar maen-mañ/ (8).

1°) Henislandeg hag hennorvegeg :

Goude 800 H.S. eo eta ma teraou an hengreiznozeg d'en em azrannañ, hag adalek ar bloazioù-se n'eus mui tu da gomz eus un unyezh. Teir yezh a zo da gentañ : hennorvegeg, hensvedeg, henzaneg, ha goude trevadennadur Island e-tro 900 goude H.S. e teuas war wel ur pevare yezh ouzhpenn; an henislandeg. En daouzekvet kant ved e oa peurechuet an azrannidigezh hag adalek neuze e talv an anvidigezhioù : daneg, norvegeg, svedeg hag islandeg. Hogen n'eo c'hoarvezet an azrannidigezh nemet a-nebeudoù ha n'eo hewel mat nemet en diwezh ; n'eus ket tu da venegiñ ur yezh hep ober meneg eus ar re all. Dre vras en em eneb ar yezhoù skandinavek e daou stroll :

hini ar c'hornog "vestskandinavisk" pe "vestnorsk" /
hini ar reter "ostskandinavisk" pe "ostnorsk".
pe Islandeg-norvegeg/daneg-svedeg.

O diforc'hioù a reer evelhen :

1°- Emdroadur (Umlaut) a vez peurliesañ e vestnorsk ha n'eus ket en ostnorsk :

vestnorsk	<u>voere,</u>	ostnorsk	<u>vare,</u>	alamaneg (er)	<u>wëra</u>	"befe",
"	<u>i goer,</u>	"	<u>i gar,</u>	"	<u>gestern</u>	"dec'h",
"	<u>lond,</u>	"	<u>land,</u>	"	<u>Länder</u>	"broioù".

2°- Ua u vogalennet a zo e vestnorsk e lec'h o en ostnorsk :

vestnorsk	<u>ku</u>	ostnorsk	<u>ko,</u>	alamaneg	<u>Kuh,</u>	"buoc'h",
"	<u>su,</u>	"	<u>so,</u>	"	<u>Sau,</u>	"gwiz",
"	<u>gnua,</u>	"	<u>gnea,</u>	"	<u>...</u>	"ruzañ;

3°- i, e, y a zo aet da i kensoenn e vestnorsk dirak a, o, u :

vestnorsk	<u>sia,</u>	ostnorsk	<u>sea,</u>	alamaneg	<u>sehen,</u>	"gwelout",
"	<u>fiande,</u>	"	<u>fiande</u>	"	<u>Feind,</u>	"enebour",
"	<u>biar,</u>	"	<u>byar,</u>	"	<u>(das)Dorfes,</u>	"kêriadenn",

4°- Heñvelaet eo bet mp, nk, nt ouzh pp, kk, tt aesoc'h e vestnorsk eget en ostnorsk.

vestnorsk	<u>kröppenn,</u>	ostnorsk	<u>kruppin,</u>	alamaneg	<u>krüppelig</u>	"moñs",
"	<u>ekkia,</u>	"	<u>oenkia,</u>	"	<u>Witwe,</u>	"intañvez",
"	<u>batt,</u>	"	<u>bant,</u>	"	<u>(er) band,</u>	"e liammas";

5°- An dibennoù-ger a zo -er, -ir en dro-envel hag -e, -i en dro damall e vestnorsk, e lec'h -iar, -ioer ha -aa, -ioe (er gerioù gwriziennet en -i hag -ja) en ostnorsk :

vestnorsk drenger, -e, ostnorsk droenglar, -ia "paotr, nevel";

6°- An dibennoù-ger evit tro-reif al liester en anvioù kadarn gant ar ger-mell goudestaget a zo -onum, -unum e vestnorsk hag unin, omen en ostnorsk :
vestnorsk fofonum, ostnorsk fofumin, "den Füßen" (daoudroad);

7°- Dâsheñvel eo raganvioù gour pouezus en daou stroll yezhoù :

vestnorsk	<u>ek,</u>	ostnorsk	<u>iak, ioek,</u>	"ich" (me);
"	<u>ver (mer),</u>	"	<u>vi(r),</u>	"wir" (ni);
"	<u>er (thar),</u>	"	<u>i(r),</u>	"ihr" (c'hwi);

8°- Bez'ez eus ur preterit e -ra e vestnorsk ha n'eus ket en ostnorsk :

vestnorsk sero, ostnorsk sathe "sæte" (e hade);

-7-

9°- Ar stumm-gouzañv-kreiz a stummer e sk e vestnorsk hag e s(s) en ostnorsk :
vestnorsk kallask, ostnorsk kallas(s) "bezañ anvet"; (9).

Ha setu penaos e tiforc'her an henislandeg hag an hennorvegeg kenetrezo, evel
m^o gweler en henskridoù lennegel :

1°- Un u-Umlaut a zo en henislandeg a-wechoù ha n'eus ket en hennorvegeg :
henislandeg sokom, hennorvegeg sakum "traoù",

2°- An henislandeg a laka dre holl e, o e lec'h i, u en dibennoù ger hag er
vogalennoù deveret. An hennorvegeg n'her gra ket bewech henislandeg spurthe,
-tho, = hennorvegeg spurdi, "a c'houlennas",
spurdu;

henislandeg hag hennorvegeg lodde, -o, "a garc'harias";

3°- Miret eo bet h dirak n hag l gant an henislandeg, ha dilezet eo bet gant
an hennorvegeg :

henislandeg <u>hlaupa</u> ,	hennorvegeg <u>loupa</u> ,	"redek",
" <u>hniga</u> ,	" <u>niga</u> ,	"plegaf",
" <u>hringr</u> ,	" <u>ringr</u> ,	"gwalenn";

4°- Monedigezh bn e mn a zo gloev en henislandeg hag a c'hoarvez bepred en
hennorvegeg :

henislandeg suefn, hennorvegeg suemm "kousk";

5°- Rouez eo en henislandeg ha niverus tre en hennorvegeg ar raganvioù mit ha
vit, mer ha ver(ni), huaar, ha huoerr, "pehini";

6°- An hennorvegeg en deus lakaet an dibenn-ger -r ouzhpenn -d, -t, en eil
person al liester :

henislandeg <u>gripeth</u> ,	hennorvegeg <u>gripir</u> ,	<u>-id</u> ,	<u>-it</u> ,	"e kemerit",
" <u>gripoth</u> , <u>-ot</u> ,	" <u>gripur</u> ,	<u>-ud</u> ,	<u>-ut</u> ,	"e kemerec'h";

Istor diabarzh an henislandeg a zo luziet-mat. Dre vras e c'heller spisver-
zout tri marevezh :

1°) Adalek derou an drevannedigezh adal e-tro 900 betek 1200. Yezh ar mare-se
a zo hogos peurheñvel ouzh an hennorvegeg.

2°) Adalek 1200 betek 1350, mare an henislandeg klasel eo, ma voe skrivet
kalz a henvojennoù ennañ. E-pad ar mare-se e teu anat an holl zisheñveladu-
rioù hon eus menezet a-us.

3°) Adalek 1350 betek 1530, mare ar c'hrennislandeg eo : ar yezh en em dro
buanoc'h-buanañ hag a denn da vezañ evel m'emañ bremañ : a a dro da o goude
v ha w, rn ha nn a dro da ddn, rl hag ll a dro da ddl. Dibenn ar stumm gou-
zañv kreiz e zt a ya da st.

Koulz lavarout, diouzh un tu all, n'eus ket a rannyezhoù en islandeg, zoken
bremañ. N'eo ket ur yezh komzet gant un niver bras a-walc'h a dud.

An hennorvegeg en deus bet un istor diabarzh damheñvel, hogen, siwazh dezhañ,
trubuilhet bras eo bet e emdroidigezh gant an darvoudoù politikel; tri mare a
ziforc'her ivez :

1°) Adalek 900 betek 1200.

2°) Adalek 1200 betek 1350 war-dro. An hennorvegeg a hanval bezañ en em zis-
kouezet lealoc'h d'an henstummoù eget an henislandeg. N'eus ket kalz a gemm
er mare-mañ, hag evit ac'hano eo koshoc'h pe diweshatoc'h al lod brasañ eus
ar skridoù. Goude an unvanidigezh gant Sveden (1319) e teu anat levezon kreñv
ar svedeg, ha goude, levezon an daneg.

3°) Adalek 1350 betek 1530-50 e teu kreñvoc'h-kreñvañ levezon an daneg, hag
e-tro mare an Adreizhadur e paouez an norvegeg da vezañ ur yezh lennegel. En
e lec'h ez eus an daneg, ha ne vevo mui nemet dre e rannyezhoù, hag int dis-
tag mat kenetrezo evel ma oa ret en ur vro bras ha leun a vanezeier o tiae-
saat an darempredoù. Rannyezhoù ar reter a zo tost-tost d'ar svedeg.

Ret eo gortoz an XX° kantved evit ma vefe lakaet an norvegeg da advevaf dre
 adlakaet yezh ar maeziou al landsmaal en implij gant ur reizhskrivadur dezai
 hec'h-unan. Peurc'hraet eo bet an dasorc'h e 1917 gant krouidigezh ar Fiksmaal.
 Hogen levezon an daneg a chom kreñv c'hoazh. Re bell he deus padet beli an Daneg
 war ar vro.

Ouzhpenn eo ret menegiñ ivez, a-raok klozañ pennad an norvegeg, an holl dre-
 vadennadurioù savet gant Skandinaviz eus mare ar Vikinged, rak pep hini eus an
 trevadennadurioù-se a zo bet abeg da c'hanedigezh ur yezh pe ur rannyezh nevez,
 ha peurliesañ eo bet Norveged ar Vikinged :

1°) Rannyezh norvegek an inizi Feroë, anavezet dre un nebeut enskrivadurioù

runek hag un toullad testennoù all, dreistholl un dastumadenn lezennoù nor-
 vegiat lakaet dre skrid etre 1320 ha 1350. Bev tre eo c'hoazh ar feroëg, hag
 e tizh bevañ a-dal da hollc'halloud an daneg.

2°) Rannyezh an inizi Orknoë, marv e-tro 1800, anav dimp dre un nebeut runoù
 hag henskridoù eus 1100-1200 war-dro.

3°) Rannyezh an inizi Shetland, marv e-tro 1800, anav dimp dre un nebeudig
 henskridoù eus ar bloavezhioù e-tro 1300-1500.

4°) Rannyezhoù Iwerzhon, Enez-Vanav, bro-Skos hag an inizi Hebridez. Abred tre
 eo marv ar yezh en Iwerzhon e-tro 1250, ha n'hec'h anavezomp nemet dre an ne-
 beut gerioù amprestet gant ar c'hrenniwerzhoneg. En Enez-Vanav n'eus nemet
 runenskrivadurioù, ha n'eus skrid ebet. E kreiznoz bro-Skos avat, en uheldi-
 rioù hag en Hebridez he deus bevet ar yezh un tammig pelloc'h eget 1400 mar-
 teze.

N'eus ket tu da reiñ amañ ur roll eus an henvojennoù hag eus an holl skridoù
 en hennorvegeg. Talvoudus ha kelennus eo an darn vrasañ anezho. Koulskoude eo
 dister a-walc'h niver ar re skrivet e norvegeg, niverusoc'h int en islandeg.

Evit o skrivañ eo bet graet abred tre gant al lizherenneg latin diouzh un tu
 all. Hogen, o vezañ eo bet graet diwezhat tre gant ar runoù, ez eus skridoù ru-
 nek hag a zo yaouankoc'h kalz eget skrivet e lizherennoù latin.

2° Svedeg ha daneg.

Gant an anv hensvedeg e reer evit spisverkañ ar yezh komzet e Sveden etre 800
 ha 1300. A-dal d'ar stroll islandeg-norvegeg anvet vestnorsk hon eus eta ur
 stroll svedeg-daneg anvet ostnorsk. Gwelet hon eus a-raok kregiñ gant studiañ an
 henislandeg hag an hennorvegeg peseurt kemm a zo etre ar vestnorsk hag an ost-
 norsk.

Adalek 1300 hepken eo e tiverzer un azrannidigezh svedeg/daneg. He diforc'hif
 a reer dre an arouezioù-mañ :

1°- An dibenn-ger -r a zo bet miret e tro-envel unander an anvioù kadarn e
 svedeg, hag a zo aet da goll e daneg :

hensvedeg kalver, henzaneg kalf, "leus",

2°- An doare-kevreañ a zispleger c'hoazh e svedeg. N'hen displeger ket mui
 avat e daneg : diwar ar verb svedek köpa "prenañ", e tispleger ez reizh :

kentañ person an unander köpe,
 kentañ person al liester köpom (köpin),
 eil person al liester köpin,
 trede person al liester köpe;

e daneg n'eus nemet köpa.

3°- Eil person liester ar verboù en doare-displegiñ en deus un dibenn-ger e
-in e svedeg, hogen an daneg en deus kemmesket gant trede person al liester :

svedeg vitin, daneg vitae, (vita) "gouezit".

4°- An daneg ne ra nemet dre zegouezh gant k, p, t, goudevogalennek hag a
 laka peurliesañ g, b, d en o lec'h. Ar svedeg a ra hogos bepred gant k, p, t
 goudevogalennek :

svedeg aka, daneg agee "fahren" (mont e karr),
 " lopa, " lööboe "redak",
 " sta, " sedoe "debrif".

5°- An henganez en deus troet meur a wech da u ar gh a oa e dibenn ur ger :
svedeg lagh, daneg lau "gilde".

En istor diabarzh an hensvedeg hag an henzaneg a c'heller diforc'hiñ evel en hini an henislandeg hag an hennorvegeg tri marevezh distag mat an eil diouzh egile :

1°) Eus ar mare adalek stummidigezh an ostnorsk, e-tro 800 goude H.S. betek 1200 : e-pad ar marevezh-se n'eo bet savet nemet enskrivadurioù runlizhere-ar yezh iskis a-walc'h-se ar "runsvedeg" (runenschwedisch). Muioç'h eget 2000 enskrivadur a zo en holl e runsvedeg, sed ur skouerennou anezho :

a) enskrivadur Gripsholm, er Södermanland, e-tro 1050.
tula. lit. raisa. stain. thensa (a)t. sun. sin. haualt. bruthur inkuars. thair fauru tri(n)kila fiari. at. luki. auk. a. ustarla (a)t. ni. kafu. tuu. sunar. la. i. sark. lan. ti. (Tola a lakaas sevel ar maen-mañ en enor d'he mab Hawaldr, breur Ingwars. Mont a rejont ez kalonek d'ar pellvroioù da gerc'hat acour, hag a ginnigas boued d'an erer. Marv int er c'hreisteiz e bro ar Sarazened).

b) enskrivadur Grinda, er Söderland (XII° kantved) :
kriutkarthr. ainrithi. sunir. kiarthu. at. fathur. snialan. kuthuir. uar. uastr. a. a(n)klanti. kialti. skifti. burkir. a. sahs. lanti suti karli. (Griutgardhr (hag) Aenridhi, ar vibien a savas (ar maen-mañ) en enor d'un tad kalonek. Guthver a zo aet d'ar c'huzheol, da vro-Saoz, ha dastumet en deus arc'hant. Da zistrujañ kastelloù e bro-Saks eo aet Karli). (10).

k) enskrivadur Lillkyrka en Uppland (tost da vereri Viggby) 2m30 a uhelder gant ar maen.
bruni lit risa auk aristin thina yftir kuth fast fathur bruna auk arnuitir buanta sin. (Pezh a vefe e svedeg a vremañ, evit kenveriañ : Brune lät resa och rista sten denna efter Gudfast, fader Brunen, och Arnvi efter bonde sin. (Bruna alakaas sevel hag engravañ ar maen-mañ en enor Gudfast, tad Brune, hag Arnvi en enor d'he fried.)

d) enskrivadur Vik, en Uppland :
kiulakr lit raisa tain eftir sun sin inkifast auk inkuar (h)uk at brothur sin in ubir (ni)sti runa(r). E svedeg a vremañ ez eus : Giulak lät resa sten efter son sin Ingfast, och Ingvar högg åt broder sin. Men Ypper ristade runorna. (Gjulak en deus lakaet sevel ar maen-mañ en enor d'e vab Ingfast, hag Ingvar eo e savas (en enor) d'e vreur. Ypper eo an hini hag en deus engravet ar runoù.)

2°) Eus hanterenn gentañ an XIII° kantved da eil hanterenn ar XIV° kantved en em stumm e Sveden ur yezh vroadel skrivet hag e teu anat an disheñveladurioù hon eus meneget a-us etre ar svedeg hag an daneg. Er reizhskrivadur a lakaer da skouer th ha dh e lec'h an arouezhlizherenn runek kozh . Hogen ar rannyezhoù pouezusañ : Ostergötland, Södermanland hag Uppland n'eus ket a zisheñvelerioù bras etrezo : chom a ra ar geriadur glanyezhek tre ha "kreiznozok"-rik. Heñveldra eo e daneg. Goude 1364 ha donedigezh un niver bras a vrientinien arallvro da Sveden e kemmo an doareoù, rak kalz anezho a zo Alamaned ha darempredoù strizh a zo skoulmet gant marc'hadourien ha paramantourien an Hansa. Ar svedeg a amprest gerioù izelalamanek e-leizh hag a wisk un neuz lennegel nevez, an "hensvedeg klasel" eo.

3°) Adal eil hanterenn ar XIV° kantved betek mare an Adreizhadur (1527) e kendalc'har svedeg gant e emdroidigezh. Hogen en ur genderc'hel da zegemerout gerioù izelalamanek en em bella ar svedeg diouzh an daneg : degemerout rout gerioù izelalamanek en em bella ar svedeg diouzh an daneg : degemerout a reer a, ä, ö er reizhskrivadur; io a dro da ig hag an a hir a dro da o digor, hag all... Ar "c'hrennsvedeg" eo, disheñvel nebeut tre diouzh ar svedeg a vremañ. Degemerout a ra/yezh, dreistholl raktal goude mare an Adreizhadur hag emziskouezidigezh Martin Luther hag e ziskibien svedat levezon an uhel-alamaneg. Ahendall e tiarbenn ar svedeg al laponeg hag ar finneg er c'hreis-

noz, ar rusianeg zoken e lec'hioù 'zo eus ar mor Baltek, hag an daneg e-unan en deus kollet tachenn. Levezonet eo bet an holl yezhoù war-dro gant ar svedeg.

3° Ar runlizherenneg.

N'hellomp ket sevel ur pennad resis diwar-benn ar runoù hag imbours'hiañ ar gudenn eus kevrin o orin, rak re hir e vefe ha ne ouier ket re vat eus a ven e teveront, eus al lizherenneg latin pe eus al lizherenneg c'hresianek, pe eus ul lizherenneg all c'hoazh. O sellout ouzh an traoù evel m'emaint avat e welomp eo bet ar runlizherenneg implijetoc'h kalz eget al lizherenneg latin e-pad pell-amzer. Marteze eo aet da get en abeg da levezon ar gristeniezh, ne lavarfen ket nann, rak degouezhet eo diwezhat tre religion ar C'hrist e Lec'hlen, hag al lizherenneg runek a c'hellfe bezañ aes tre treuzvevadur amsis un doare-skri-vañ gwallgozh.

Ur roud eus an dalvoudegezh-mañ a gavomp hep klask pelloc'h er ger run e-unan. En hennorvegeg e talv ar ger runa da lavarout "ober un huderezh", "lakaat ur berzhhud war unan bennak". Hag en hor yezhoù keltiek hon eus run e krenniwerzhoneg, rin e krenngembraeg ha kevrin e brezhoneg. Marteze n'eo ket sur e teu ar gerioù keltiek ha skandinavek eus an hevelep kentwizienn, hogen gwirheñvel eo ha kerentiezh o deus da vihanañ.

Maen kavet en Upland (Viggy).

700 ha 1000 war-dro; lizherenn warn-ugent enni adarre. Lakaet eo bet da dalvezout goude 1000 ha betek an amzer ma voie kollet ar boaz da ober gant ar runoù, e derou ar XIV° kantved. Setu an teir lizherenneg-se :

- 1°- runlizherenneg henskandinavek "futhark", implijet betek 700;
- 2°- runlizherenneg nevezskandinavek "futhark", implijet betek 1000;
- 3°- runlizherenneg voutin, implijet goude 1000;

		1°			2°			3°		
anv		1°	2°	3°	anv			1°	2°	3°
f	fech, fe(h)	ƒ	ƒ	ƒ	e	ihh, ech	∫			
u	ur	ʌ	ʌ	ʌ	p	perc, peoroh	MW	K	KH	
th	thorn	þ	þ	þ	z	ilir	Y		Y	
a, ā	asc, as	ʰ	ʰ	ʰ	s	sig, sigil	ʃ	ʃ	ʃ	
r	rad, rat	ʀ	ʀ	ʀ	t	tir	ʀ	ʀ	ʀ	
k, c	ken	<	<	<	hw	berc	ʁ	ʁ	ʁ	
g	gifu	X	X	X	e	ech, eh	ʘ	ʘ	ʘ	
w	wen	ƿ	ƿ	ƿ	m	man	ʘ	ʘ	ʘ	
h	hagal, hegl	H	*	N	l	lagu	ʘ	ʘ	ʘ	
n	nyd, nod	ʰ	ʰ	ʰ	ng	ing	ʘ	ʘ	ʘ	
i	is	l	l	l	o, oe	othil	ʘ	ʘ	ʘ	
j	ger, yr, ar	ʝ	ʝ	ʝ	d	dag	ʘ	ʘ	ʘ	

An diw lizherenneg kentañ a anver futhark hervez anv ar pemp arouez lizherenn gentañ. Hogen e-tro 1000 goude H.S. e tizerzed endev na oa ket a-walc'h mui ar c'hwezek lizherenn evit yezhoù o kemmañ hag o liesañ o sonioù hag o soniadoù ; ar runlizherenneg n'helle ket stourm ouzh al lizherenneg latin a oa kroñet ha reuz dre n'oa ket ken pinvidik hag hi. Kinniget e voe nuzec adsoñañ al lizherenneg ken e klotfe gwelloc'h ouzh ar yezh, ha pezh a voe graet gant ar roue Olaf e-tro 1250. Krouet eo bet e-giz-se ar runoù nevesañ : ar re voentet (11). Pop seurt tra a zo bet skrivet e runoù : bezañskrivadurioù dreistholl ha kounskrivadurioù,

alamaneg (hochdeutsch). Dre vras int rannet gant ul linenn o vont kuit eus berg ha Frankfurt am Oder, hag o diforc'hañ a reer dre imboure'niñ an doare da zistagañ ar c'hensonennoù kent p, t, k, d, a zo bet miret digemm gant an icel-izelvroeg

<u>dag</u> ,	saozneg	uhelalamaneg	
<u>paal</u> ,	<u>day</u> ,	<u>Tag</u> ,	"deiz",
<u>pond</u> ,	<u>pale</u> ,	<u>Pfahl</u> ,	"peul",
<u>tijd</u> ,	<u>pound</u> ,	<u>Pfund</u> ,	"lur",
	<u>tide</u> ,	<u>Zeit</u> ,	"amzer", h.a.

1°- Angelsaozneg, hag izelalamaneg.

A-raok mont pelloc'h war hor studi eo ret dimp teurel ur sell ouzh ur yezh c'hermanek ma'z eo bet iskis a-walc'h he flanedenn : ar saozneg an hini eo :

Gant an anv angelsaozneg eo ec'h anver ar yezh komzet gant an alouberien c'herman a argadas Breizh Veur e derou ar V° kantved goude H.S.. Hogen ne c'hell talvezout an anv nemet betek diwezh an XI° kantved war-dro. Ur yezh c'hermanek e oa evit gwir, hag an hini dostañ koulz lavarout d'ar skandinaveg, gant troa-durioù ha displegadurioù peuzheñvel. Hogen ne vir ket mui eus ar marevezhioù kentañ hec'h anv "english" evit kounaat he glanded yezhoniel, rak da geñver donedigezh an Normaned e teuas mare an diskar buan hag aloubidigezh ar romaneg. Ouzhpenn-se e tlee chom ur substratum keltiek pouezus a reas e wellañ ivez evit distresañ ar c'hermanegezh kent, ken e kollas an angelsaozneg e droadurioù, liested e droadennoù, lod eus e zisplegadur hag an diw drederenn eus e c'heriadur. Ar gwir ez eus eta da ober gant an anv angelsaozneg evit envel ar yezh komzet e bro-Saoz betek an XII° kantved. Ha gant an anv hensaozneg evit epis-verkañ stad ar yezh etre 1200 ha 1400 war-dro. Envezus eo neuze n'omp dedennet nemet gant an angelsaozneg pegwir e studiomp ar yezhoù germanek : an english komzet goude 1400 eo ret holl youl vat an dud evit lakaat warnañ an anv a yezh c'hermanek. Goude ar "strizhadurioù"-mañ avat e c'hellomp studiañ ar "saozneg" a-gevret gant isyezhoù germanek all ar c'hornog : frizog, hensakseg hag uhelalamaneg. An angelsaozneg a hañval bezañ zoken an derez-etre en hanterhent etre ar germaneg komzet er c'hornog hag ar germaneg komzet er c'hreiznoz. Ar rannyezhoù tostañ dezhañ a zo ar frizog hag ar sakseg.

A-benn ar skridoù kentañ a gaver e tiskouez an angelsaozneg bezañ bet rannet d'e dro e rannyezhoù niverus a voder bremañ e tri stroll :

- a) ar rannyezhoù angliak komzet e Northumbria hag e Mercia,
- b) ar rannyezhoù saksek komzet er Wessex,
- k) rannyezh ar Juted, komzet e kontelezh Kent.

Pennarouezioù ar rannyezh komzet e Northumbria a zo mougadur en dibennoù-ger -n, ha troidigezh we da woe ha weo da wo. Abred tre eo aet an troadennoù da get ha peurliesañ eo bet stummet trede person amzer-vremañ an doare-diskleriañ dre c'houdestagañ -s ha n'eo ket -d.

Ar sakseg komzet er Wessex en deus lakaet oe e lec'h an oë henc'hermanek; disheñvelaet en deus ea diouzh eo, ha lakaet en deus an dibenn-ger -u, -o e kentañ person amzer-vremañ-an doare-diskleriañ.

Rannyezh Kent n'anavezer ket kalz. En nebeut testeniekadurioù a anavezomp anezhi e kaver hepken g e lec'h i.

N'eus nemeur netra all o tiseñvelaat an angelsaozneg diouzh an hensakseg, hogen, evel m'hon eus hel lavaret endev e hañval an angelsaozneg bezañ kollet buan tre e c'hlanyezhegezh hag e c'hlanded yezhadurel. A vare da vare eo aet ar yezh war "vreinaat"... Setu ur skouer a angelsaozneg tennet eus a levr brudet ar Beowulf, skrivet en IX° kantved, pemp gwerzenn gentañ an danevell "an emgann gant Grendel" :

Hwaet, we Gar-dena in geardagum
theodcyninga thrym gefrunon,
hu da aethelingas ellen fremedon.
Oft Scyld Scefing sceaþena thaetatum
monegum maegþum meodosetta cithaþ; (14)

(Selaout i ni, Gar-dena, en deizioù a wechall hon eus klevet komz eus roueed

pinvidik, ha pennoù n'eoù breñned galloudek hag estren alies da Scyld Sce-
fing ~~gant~~ strollad ~~veza~~ a dud e sal ar mez ...)

Setu bremañ ur ~~skouer~~ a hensaozneg, da lavarout eo ur yezh-etre : kollet he warni, hogen hengreiznozek eo al lod brasañ eus ar gerioù evit c'hoazh. Hen noù ar Grennamzer hag eus Romantoù an Daol Grenn, kenaozet eo bet e diweshañ trederenn ar XIVe kantved :

Ande al graythed in grene this gome and his wedes :

A strayt cote ful streght that stek on his sides,

A mere mantile abof, mensked withinne

With pelure purad apert, the pane ful clene

With blythe blanner ful bright, and his hode bothe, ...

(Ha goloet e glasvelen e oa an den-mañ hag e houarnwisk ; ur sae-vailhek peur-aozet-reizh a oa stag-mat ouzh e gostezioù, ur vantell sklaer he liw warni, kinklet an tu-diabarzh anezhi gant ur foulinenn dinamm ha gwelus; kaer-tre e oa an doubladur graet en erminig lufi ha skedus, hag e gougoulenn ivez) (15).

Hag evit echuiñ, da reiñ un alberz eus emdroidigezh herrek ar saozneg setu penaos e skrive Shakespeare daou c'hant vloaz diwezatoc'h :

That skull had a tongue in it, and could sing once : how the knave
lowls it to the ground, as if it were Cain's jaw-bone, that did
the first murder ! It might be the pate of a politician, which
this ass now o'erreaches : one that would circumvent God, might it not ?

(Ar penn-marv-mañ e oa un teod gwechall ennañ, ha gallout a rae kanañ. Sellit penaos e stlap al lakepod d'an douar, e-giz pa vefe karvan Kain, an hini hag a reas an drouklazh kentañ. Bez'e c'hellfe bezañ penn fall ur politiker hag a zo gwallgaset gant ar mab-azen-mañ bremañ, unan eus ar re hag a felle dezho korvigelliñ ouzh Doue, n'eo ket 'ta ?) (16).

Seulvui e tremen an amzer has-seulvui e pella ar saozneg diouzh ar germaneg, ken n'eus mui ennañ d'hor mare-ni menet un nebeut elfennoù yezhadur hag ar gerioù eeunañ hag a zo germanek rik.

An izelalamaneg a zo chomet glanoc'h; evel an angelsaozneg eo chomet tostoc'h d'ar skandinaveg, ha dre-se d'an henc'hermaneg, eget an uhelalamaneg. Koulskoude, daoust m'eo bet skrivet traoù evel ar Beowulf hag an Heliand (=Heiland "Salver") en hensakseg n'eo ket deut an izelalamaneg da vezañ ur yezh lennegel, n'eus e skridoù en "izelvroeg" nemet diwezhat tre, n'int ket gwalldalvoudus hag an uhelalamaneg eo an aesañ evit studiañ germaneg ar c'hornog. Pezh a zo ret gouzout a zo kement-mañ :

Stummet eo bet an izelvroeg gant kendeuzadur teir rannyezh : frizeg, frankeg ha sakseg goude mare ar Volkswanderungen (divroadegoù), ha war aodoù an hanternoz hepken eo chomet ar frizeg digemmesk. Hag en abeg da se eo en deus an izelvroeg a-vremañ ur stumm-etre etre an alamaneg hag ar saozneg. E trowardroioù Hasselt ha Maastricht, el Limburg, ez eus nebeut a gemm etre ar yezh komzet ha ar mitteldeutsch komzet en Aachen. En enep e tenn distagadur ar frizeg muioc'h kalz d'ar saozneg eget d'an alamaneg. Diouzh un tu all eo techet an dud peurliesañ da gemmeskañ hollandeg, flandrezeg hag izelvroeg. Ur fazi eo. N'eo ar flandrezeg hag an hollandeg nemet rannyezhoù un hevelep yezh; an izelvroeg, ha n'int ket yezhoù o-unan. Reizhskrivadurioù dishevel a oa ha netraken. Bremañ eo an hevelep yezh peurunvan a implijer e Belgia hag en Izelvroioù, ar "beschaf d nederlands" reishaet adalek 1946. Bez'ez eus leizh a c'herioù gallek a zo bet enbroadelaet goude an XVIIe kantved, hogen germanekoc'h kalz eo ar geriadur eget hini ar saozneg, ha daoust m'he deus ar yezh eeunaet kalz displegadur ar verboù hag an troadurioù n'eo ket aet betek o c'has da hogos netra evel ar saozneg. An "afrikaans" komzet en Afrika ar C'hreizteiz a zo un dra all : yezh ar Boeren eo, da lavarout eo un izelvroeg eeunaet c'hoazh, gant un distagadur hag ur reizhskrivadur dihevelep. E berr gomzoù avat n'eo ket bras dreist ar c'henn-etre ar rannyezhoù-se ha gant un tammig a youl vat e c'hell an dud en em gompren Etre an izelvroeg hag an afrikaans pe ar frizeg n'eus ket koulz lavarout mui-oc'h a gemm eget etre hor gwenedeg hag hor c'h-K.L.T. Dibennoù-verb en -en ,

netra mui (17), troadennoù na zistager ket mui a zo aet da get, hogen

2° Uhelalamaneg.

Diaes eo reiñ un diskleriadur klok o tereout ouzh an uhelalamaneg. Diforc'hiñ a reer dre vras :

- 1°) an henalamaneg (althochdeusch) etre 700 hag 1100,
- 2°) ar c'hrennalamaneg (mittelhochdeusch) etre 1100 ha 1500,
- 3°) an alamaneg (hochdeusch) adalek 1500.

Hogen un unyezh n'eo ket, unstrobad rannyezhoù eo kentoc'h, hag int disheff-vel-mat an eil diouzh eban :

1°- alamaneg ar c'hreiz (mitteldeusch), komzet e Silezia, e bro-Saks, e Thuringia (etre Oder ha Weser), hag er c'horn-bro etre Luxembourg ha Thionfrankeg. Ar skridoù brudetañ a zo troidigezhioù diwar al latin graet gant ar c'hloareg Notker, evel ar Muspili (diwezh ar bed), hag an Hildebrandslied.

2°- alamaneg ar menezioù (oberdeutsch), komzet en Helvetia, en Elzas hag e dugelezh Baden, er Würtemberg, e Bavaria hag en Aostria. Ar yezh implijetañ eo bet etre 1100 ha 1500. Holl bennoberennoù lennegel ar c'hrennalamaneg a zo skrivet en oberdeutsch.

Pennarouez an henalamaneg a zo sonusted an dibennoù-ger, an troadurioù hag an displegadurioù. Ar c'hentgerioù hag an dibennoù-gerioù a zo holl troet da -e dibouezmouezhiet e krennalamaneg hag a zo aet da get klok ha mat en alamaneg ar-nevez. Setu amañ lerc'h ha lerc'h troadur ar ger Herz (kalon) e, henalamaneg, e krennalamaneg hag en alamaneg :

HENALAMANEG

KRENNALAMANEG

tro-envel :	<u>herzâ</u>	<u>herz-ûn,</u>	<u>herz-e,</u>	<u>herz-en,</u>
tro-c'henel :	<u>herz-in,</u>	<u>herz-ônô,</u>	<u>herz-en,</u>	<u>herz-en,</u>
tro-reiñ :	<u>herz-in,</u>	<u>herz-ôm,</u>	<u>herz-en,</u>	<u>herz-en,</u>
tro-damall :	<u>herz-â,</u>	<u>her-ûn,</u>	<u>herz-e,</u>	<u>herz-en,</u>

ALAMANEG

(das) <u>Herz,</u>	(die) <u>Herzen,</u>
(des) <u>Herzens,</u>	(der) <u>Herzen,</u>
(dem) <u>Herzen,</u>	(den) <u>Herzen,</u>
(das) <u>Herz,</u>	(die) <u>Herzen;</u>

ha setu emdroidigezh un nebeut gerioù en o zri stumm lerc'h ha lerc'h :

HENALAMANEG

KRENNALAMANEG

ALAMANEG

<u>slâfan,</u>	<u>slâfen,</u>	<u>schlafen</u>	"kousket",
<u>scribâri,</u>	<u>schrîber,</u>	<u>Schreiber,</u>	"skriver",
<u>geban,</u>	<u>geben,</u>	<u>geben,</u>	"reiñ",
<u>nimit,</u>	<u>nimet,</u>	<u>nimmt,</u>	"kemerit",
<u>gelîch,</u>	<u>glîch,</u>	<u>gleich,</u>	"heñvel",
<u>fraezzan,</u>	<u>fraessen,</u>	<u>fressen,</u>	"lonkañ".

An henalamaneg a chom tost-tre c'hoazh d'ar yezhoù germanek all eta, hag ar c'hrennalamaneg eo an hini hag en deus en em droet ar buanañ. Koulskoude e chom niverus tre an henstummoù ennañ ha gwevnoù h kalz eo sterniadur ha kevreadur al lavarenneget en alamaneg. Setu amañ diw skouer aes : an hini gentañ hon eus tenet eus Parzifal :

Ist zwîvel herzen nâhgebûr,
daz muoz der sêle werden sûr;
gesmaehet unde gezieret
ist, swî sich parrieret
unverzaget mannes muot
als agelestern varwe tuot,

pezh a vefe en alamaneg arnevez : "Wenn Verzweiflung beim Herzen nahe wohnt muss der Seele zum Verderben das gereichen. Schande und Ehre (Zierde) sind vereinigt, wo unverzagter Mannessinn sich mit seinem Gegenteil gleichwie der Elster Farben verbindet". (Pa vez an dic'hanag tost d'ar galon e teu al langiz en ene. Ar vezh hag an enor en em gav a-gevret, p'en em unan youl dihebleg un den gant ar c'hon-

trol anezhi, evel ma ra livioù ar big.)
An eil skouer a zo eeunoc'h c'hoazh :

-15-

Die drie künige waren, als ih gesaget han
von vil höher ellen : in waren undertaf
starc und vil küene, in scarpfen striten unverzaget,

pezh a zo, adtroet en alamaneg nevez : "Die drei Könige waren, wie ich es gesaget habe, von sehr hohem Mut : ihnen waren auch die tapfersten Recken unterworfen, streif'en unverzagt". (Kreñv-tre e oa an tri roue, evel m'hol liviris, hag e gwazoniezh dindano en em gave ar gadarnidi wellañ, eus ar re ma'z eo bet lavaret diwar o fenn ez int kadarn ha taer-tre, ha dihebleg en emgannoù krisañ (18).
Ar c'hrennalamaneg a gemer c'hoazh an aotre da lakaat verb displeget an is-lavarenn a-raok an anv-verb pe a-raok ar gerioù renet. Endalc'hus n'eo ket an hochdeutsch a vremañ.

Penaos eo c'hoarvezet rak-se stummidigezh an unyezh lennegel en ur vro ma oa ken niverus ha ken bev-buhezek ar rannyezhoù enni ? Euan eo ar respont c'hoazh ur wech. N'eus nemet menegiñ anv un den : Martin Luther.

Kansellerezh Prag a rac, a-benn ar Grennamzer gant ur yezh o tennañ d'an ober-deutsch, enni avat meur a beuzhefvelder ouzh an mitteldeutsch dre ma oa ret d'an dielloù ha d'ar skridoù a-berzh-stad bezañ komprenus evit an holl. Diouzh un tu all e rae kansellerezh Saks er XVe kantved gant ur mitteldeutsch o tostaat a-nebeudoù da yezh Prag. Hag er yezh-se eo ma skrivas Martin Luther troidigezh alamanek ar Viabl e 1521. Setu petra a lavar Luther e-unan en e rakskrid : "Ich habe keine gewisse, sonderliche eigene Sprache im Deutschen, sondern brauche der gemeinen deutschen Sprache, dass mich beide, Ober- und Niederländer, verstehen mögen... Ich rede nach der sächsischen Kanzlei, welcher nachfolgen alle Fürsten und Könige in Deutschland". (Ne ran ket en alamaneg gant ur yezh dihevelep ha diarann, hogen gant an alamaneg boutin, ken e c'hell an holl, Uhelvroiz hag Izelvroiz, an c'hompren. Implijet em eus yezh kansellerezh bro-Saks, ma ra ganti holl vrientinien ha roueed Germania).

Daoust ma oa un den lemm e spered ne veize ket mat-tre marteze Martin Luther pouez e golloù, rak troidigezh ar Viabl eo, lennet dre ar vro en he fezh, he deus krouet diavaez ar yezh lennegel da zont, ha roet en deus Martin Luther da yezh e vro an nerzh da stourm ouzh al latin e diwezh ar Grennamzer ha da zigreskiñ e levezon, daoust pegen diwezhat e oa.

Deut eo betek dimp neuze dre an alamaneg ur germaneg distreset a-walc'h n'en deus ket mui, ha pell ac'hann henstummadurioù ar svedeg, an norvegeg, pe an izelvroeg zoken : ac'hubet eo gant kalz a c'herioù arallyezhek, ha blaz al latin/ön^{na} yezhadur hag en e c'heriadur. Koulskoude en deus an alamaneg dalc'het penn ouzh argadadeg ar galleg er XVIIe kantved, ha miret en deus gwelloc'h kalz eget ar saoneg germanegezh e c'heriadur. Ouzhpenn-se en deus ur gouester spontus da enbroadelaat ha da c'hermanekaat ar gerioù estreneyezhek.

IV. GERMANEG HAG INDEZEUROPEG. Pehini eo bremañ lec'h ar germaneg e-keñver an indezeuropeg hag ar yezhoù indezeuropek all ? Dihevelep mat eo. Dre vras en deus miret ar germaneg, an alamaneg dreistholl, doare-kenstrollañ ar yezhoù kozh hag o holl duedoù-kendastum. Ar svedeg en deus pemp troadur dishefvel, an alamaneg o holl duedoù-kendastum. Ar svedeg en deus pemp troadur dishefvel, an alamaneg o holl duedoù-kendastum. Diforc'hidigezh an teir reizh, aet da get e saoneg a zo bet miret wall-daou. Diforc'hidigezh an teir reizh, aet da get e saoneg a zo bet miret wall-wazh dre holl. Daneg hag izelvroeg a gemmesk ar sturnoù gourel ha gwregel en hevelep ger-mell, hogen distag e van an nepreizhelezh. Mentodurvezh al lavarenn a ya war greskiñ en enep d'ar pezh a ra ar galleg : emañ ar gerioù pouezusañ e dibenn ar frazenn hag an anv gwan a lakaer bepred a-raok an anv kadarn. Mar deo ken laosk ha dizalc'h frazennadur ar saoneg eo dre ma'z eo bet levezonet gant ar romaneg ha gant ar c'heltieg.

War dachenn ar yezhadur eo m'en deus ar germaneg kenmet ar muiañ an indezeuropeg. An darnvrasañ eus ar yezhoù nevezkeltiek pe nevezromanek a vir roudou anat eus liested ha niver bras ar verboù indezeuropek, hag ar yezhoù paourañ, evel ar galleg o devez :

- a) un amzer-vremañ :
- b) un amzer amdremenet : "je suis",
- k) un amzer dremenet : "j'étais",
- d) un amzer dremenet strizh : "je fus",
- e) un amzer da zont : "j'ai été",

hag e-keñver an doareoù : doare-displegañ, doare-divizout, doare-sujañ ha doare gourc'hemenn.

Hogen e germaneg eo eeunaet dreist ar stummoù hag an doareoù klok. Oc'h anavezout teir amzer ur verb hepken e c'heller hen displegañ : anv verb, amzer dremenet, pe "preterit", hag anv gwan verb :

- alamaneg : nehmen, nahm, genommen, "kemerout",
- izelvroeg : nemen, nam, genomen, id.
- saozneg : to take, took, taken, id.

An holl stummoù all a zo stummoù kenaozet : ar galleg a lavar "je serai" ar brezhoneg "me a vezo", ar germaneg a lavar avat "ich werde sein" (ger-ouzh-ger me a zeuy da vezañ), an izelvroeg a lavar "ik zal zijn" (me a zleo bezañ) hag ar saozneg "I shall be". Kenaozet eo an doare-gourc'hemenn e-unan : dcomp a lalvarer e brezhoneg, hag e germaneg e troer : lassen wir uns gehen, let us go, laten wij ons gaan (ger-ouzh-ger : "en em lezomp da vont")

N'eus nemet ar preterit reizh e -d, -t : to live, I lived, leben, ich lebte leven, ik leefde n'heller ket diskleriañ mat. Ar goteg en deus an hevelep -d :

- goteg : sokida,
- henalamaneg : suhta,
- krennalamaneg : suchte,
- alamaneg : suchte (e klaske);

Klasket eo bet hen diskleriañ dre ar gresianeg Τέ - ὀραζι-ζαζ hogen n'eo ket sur. N'eus forzh penaos eeunidigezh ar verboù germanek a bounnera dreist goñvor ar frazenn hep sklaeraat nag aesaat displegidigezh ur menoz.

Evit kaout stummoù klokoc'h eo ret distreiñ d'an henezhoù : hennorvegeg, hensakseg, goteg. Hogen ar goteg e-unan, ken henstumm ma'z eo n'en deus ket a amzer da zont. Amgloc'ho eo an doare-gourc'hemenn ha n'hellfed ouzhpennaat nemet an doare-hetiñ e-touezh ar stummoù a zo bet kollet gant ar yezhoù nevezc'hermanek. An niver-daou ivez a zo aet da get buan-tre. Paour evel ma'z eo avat eo ar goteg pinvidikoc'h kalz eget ar germaneg a-vremañ. Keñveriañ a reomp amañ daou zisplegadur, niman e goteg, nehmen en alamaneg en o stummoù eeun :

DOARE DISPLEGAN
amzer-vremañ

DOARE HETIN
amzer-vremañ

unander 1	<u>nima</u> ,	<u>ich nehme</u>	"e kemeran",	<u>nimeu</u> ,	<u>ich nehme</u>	"e kemerfen",
2	<u>nimis</u> ,	<u>du nimmst</u>		<u>nimais</u> ,	<u>du nehmet</u> ,	"e kemeran",
3	<u>nimith</u> ,	<u>er nimmt</u> ,		<u>nimai</u> ,	<u>er nehme</u> ,	

niv.daoul	<u>nimos</u>	-----		<u>nimaiwa</u> ,	-----	
2	<u>nimats</u>	-----		<u>nimaits</u> ,	-----	

liester 1	<u>nimam</u> ,	<u>wir nehmen</u> ,		<u>nimaina</u> ,	<u>wir nehmen</u> ,	
2	<u>nimith</u> ,	<u>ihr nehmt</u> ,		<u>nimaith</u> ,	<u>ihr nehmet</u> ,	
3	<u>nimand</u> ,	<u>sie nehmen</u> ,		<u>nimaina</u> ,	<u>sie nehmen</u> ,	

preterit

preterit

unander 1	<u>nam</u> ,	<u>ich nahm</u>	"kemeran",	<u>némjau</u> ,	<u>ich nähme</u>	"e kemerjen",
2	<u>namt</u> ,	<u>du nahmst</u> ,		<u>nêmeis</u> ,	<u>du nähmst</u> ,	
3	<u>nam</u> ,	<u>er nahm</u> ,		<u>némi</u> ,	<u>er nähme</u> ,	

niv.daoul	<u>nemu</u> ,	-----		<u>nemeiwa</u> ,	-----	
2	<u>nemuts</u> ,	-----		<u>nemuits</u> ,	-----	

liester 1	<u>nemum</u> ,	<u>wir nahmen</u> ,		<u>nemeima</u> ,	<u>wir nähmen</u> ,	
2	<u>nemuth</u> ,	<u>ihr nahmt</u> ,		<u>nemeith</u> ,	<u>ihr nähmt</u> ,	
3	<u>nemun</u> ,	<u>sie nahmen</u> ,		<u>nemeine</u> ,	<u>sie nähmen</u> ,	

Doare displegad

Doare-hetif

unander 1. nimada -----
 2. nimaza, -----
 3. nirada, -----

nimaidau, -----
nimazau, -----
nimaidau, -----

liester 1, 2, 3
nimanda, -----

anv-gwan-verb en auzer-vremañ
nimanas, nehmend, "o kemerout",

nimaindau, -----
 anv-gwan-verb er preterit
numans, ----- o vezañ
 kemeret"

An treuzstummidigezhioù soniadoù a zo souezhusoc'h c'hoazh : lonket en deus ar galleg al lod brasañ eus pennkentañ ar gerioù romanek evit lakaat an taol-trol, ha silabenn gentañ ur ger eo an hini a bouezmouezhier bepred, ha pa vez kenaozet ur ger e pouezmouezhier elfenn gentañ ar ger kenaozet :

saozneg : black-bird, "moualc'h",
 alamaneg : Todesangst, "anken",
 izelvroeg : Woordenschat, "geriaoueg" ....

Ha pa n'oa ket tu da bouezmouezhiañ ar silabenn gentañ eo aet da get ha netramui :

alamaneg : ge-lauben = glauben "kredañ",
ge-lück = Glück "eurvad",
be-leiben = bleiben "chom",

Hogen an izelvroeg en deus kendalc'het da skrivañ geloven, ik gelóof, geluk, gelúkkig, hag an hensakseg a lavare biliban, aet da biljven en izelvroeg.

Hervez ar reolenñ bouezmouezhiañ-se eo bet distreset ar gerioù amprestet. Al latin palatium a zo aet da pialanna ha da Pfalz, ar galleg lieutenant a zo aet da Léutnant, nation a zo aet da Nation. Ur reolenñ vev eo bepred, hag ar gerioù hepken n'int ket germanekast mat c'hoazh a c'hell bezañ pouezmouezhiet ahendall hervez reolennoù ar yezh estren : Ingenieur, Coupé, Billet, Toilette, hag all...

Distroomp d'ar pennkentañ avat evit reizhlec'hiañ ar C'hermanek war o zachenn hag evit o c'heverata gwelloc'h ouz Indezeuropia all. An darvoudenn gentañ a hañval bezañ rannet ar germaneg diouzh ar yezhoù all a zo al Lautverschiebung, ar c'hemmadur kensonennel diskleriet evit ar wech kentañ gant Grimm e derou an XIX° kantved :

1°- K : P : T

 H : F : D

ur c'hemmadur eo n'eo bet graet biskoazh gant ur yezh all :

latin	<u>cornu</u> ,	brezhoneg	<u>korn</u> ,	alamaneg	<u>Horn</u> ,
	<u>piscis</u> ,		<u>vesk</u> ,		<u>Fisch</u> ,
	<u>tri</u> ,		<u>tri</u> ,		<u>drei</u> ,

2°- BH : DH : GH

 B : T : G

gresianeg	ϕ υ ο σ	alamaneg	<u>bauen</u> ,	"sevel (un ti)"
	θυ υ ο σ		<u>Tochter</u> ,	"merc'h"
	στ ε υ ο		<u>steigen</u> ,	"pignat";

3°- B : D : G

 F : T : K

latin	<u>turba</u> "engroez"	brezhoneg	<u>trev</u> ,	alamaneg	<u>Dorf</u> "kêriadeg"
	<u>ducere</u> "bleniañ"		---		<u>ziehen</u> (tiuhañ)
	<u>genu</u> "glin",		<u>glin</u> ,		<u>Knie</u> "tegeañ"

Bez'ez eus un eilhezenn ivez, kavet ar reolennoù anezhi gant ar yezhonour

danat Karl Verner : P, T, K, ne droont da F, D, H, nemet pa vezont e derou ur ger pe pa vezont raktal war-lerc'h ar silabenn bouezmouezhiet. Ahendall e teu P, K, T da vezañ B, D, G en alamaneg ; gresianeg

α π ο
Χρυσός
Σέξας

alamaneg ab,
hart,
-zig (zwanzig),
Kur (fürst).

latin gustare,

Kengloterezh lezennoù Grimm ha Verner a zisklener drezañ eilpennadurioù alamaneg evel Frost/frieren, war/gewesen, meist/mehr, Verlust/verlieren.

Al lezennoù-se n'int ket peurglok kennebeut evel ma c'hellfed her c'hrediñ o welout ar skouerioù hon eus roet amañ. Bez'e kaver lezennoù peuzheñvel e finneg hag en hungarieg, hag e germaneg ez eus kalz a nemedennoù gerioù na sentont ket ouzh al lezennoù-se hep ma oufed rezizañ perak. Hogen n'hon eus ket lec'h amañ evit reiñ skouerioù niverusoc'h, reizh int dre vras: emgemmadurioù an uhelalamananeg hag an izelalamaneg er VII° kantved n'int nemeur nemet kendalc'hidigezhioù anezho.

Pe abeg a zo dezho ? Ne ouier ket re vat. An doare-gwelout aesañ a zo hini Meillet : gouzout a reer na oa ket didud Europa pa zegouezhas Indezeuropiz er gemmeskañ ganto o deus desket dezha o yezh, ha pa zesk ur bobl yezh un alouber estren e vez bepred tchet da zistummañ kalz pe nebeut ar yezh a zesk ha da lamammyezhoù bras, germaneg, keltiek, italeg, hag all, dindan levezon substrata a bep seurt. Ha Meillet a ziskleir fraez ha berr eo ken disheñvel ar germaneg diouzh ar mammyezhoù all dre na oa ket ar C'hermaned sur a-walc'h ur bobl indehentez a bobloù ragindezeuropat o tudañ aodoù ha kompezennoù Europa an hanternoz da henvarevezh an arem. Nebeutoc'h a elfennoù indezeuropek a vefe deut betek dezho, ha dre-se eo o defe desket an indezeuropeg en ur hen distresañ bras. An diskleriadur-mañ a zo bet addispleget gant Siegmund Feist e 1913, ha gant Hubert Marteze ne dalv ket an diskleriadur, ha n'he breutaimp ket amañ, hogen un diskleriadur gwirheñvel eo da vihañañ; en enep n'eus nemet kelennadurezh voas an Urvolk, hag houmañ ne ziskleir netra en hor c'hudennoù yezhoniezh (19).

Ouzhpenn, diogelaet eo ar c'houlakadenn gentañ gant Takitus : "Ipsos Germanos indigenas crediderim minimeque aliquarum gentium adventibus et hospitibus mixtos, quia nec terra olim, sed classibus advehebantur qui mutare sedes quaerebant". (Krediñ a rafen a-walc'h eo ar C'hermaned kentvroidi hag o deus bet an nebeutañ a zarempredoù hag a gevreoù gant pobloù arallvro, rak dre zoner n'eo ket eo, hogen dre vor ma tegouezhe ar re a felle dezho kemmañ a gevannezloc'h) (Takitus, Germania, 2). Ar pezh en deus skrivet Takitus a c'hell talvezout kerkoulz evit ar yezhoniezh hag an dudoniezh. Rak mar en em laka ar germaneg e-maez frammadur ar yezhoù indezeuropek e-keñver ar yezhadur evel n'hon eus her gwelet er pajennoù uheloc'h, ez eus kenglotadurioù iskis war dachenn ar geriadur hag an devedurezh gerioù :

a) lakaat a reomp a gostez amañ klotadurioù gerioù ar c'heltiek gant ar germaneg a gement studiimp en ur pennad da zont, hogen gallus eo dimp a-benn bremañ menegiñ ec'h hañval ar Gelted bezañ bet ul levezon bras war ar C'hermaned stre ar V^o hag an III° kantved kent H.S. Ar re-mañ o deus roet dezho kalz a c'herioù o sellout ouzh ar micherioù, an douaroniezh hag ar politikerezh, ken eo chomet ul lod bras anezho betek er germaneg komzet bremañ. O skavout a reer zoken e finneg, amprestet ma'z int bet gant ar yezh-se digant ar germaneg.

b) e-keñver ar geriadur e c'heller strollañ alies ar germaneg, ar balteg, an italeg hag ar c'heltiek a-gevret :

goteg	: <u>marei</u> ,	: henalamaneg	: <u>houwan</u> ,
lituaneg	: <u>mares</u> ,	: henslaveg	: <u>kowa</u> ,
henslaveg	: <u>morje</u> ,	: lituaneg	: <u>kugis</u> , "morzol",
latin	: <u>mare</u> ,	: latin	: <u>cuo</u> , <u>incus</u> "annev",
galianeg	: <u>mori</u> , "mor";	: iwerzhoneg	: <u>cuad</u> , "kad";

Henamzen
betek nare
H.S.

betek an IIIe
Kantvedgoude
H.S.

betek an V^e
Kantved goude
H.S.

germaneg ar
Reter.
gotek
vandaleg
burgondeg

betek 800 goude H.S.

etre 800-1200

etre 1200-1500

adal 1500

1917

herthemaneg

germaneg ar
d'heiknoz
(hengreiznozeg)

(ostnorsk)
{ hennorvegeg
{ hennislandeg
(vestnorsk)
{ hensvedeg
{ henzaneg

Krennorvegeg.
Krennislandeg.
Krennsvedeg.
(svedeg klasel)
Krennzaneg.

norvegeg
islandeg
svedeg
daneg

{ landsmaal
{ riksmaal

betek 500-700 goude H.S.

etre 800-1100

etre 1100-1400

adal 1400-1500

germaneg ar
c'hornog

"altniederdeutsch"

angelsozneg
hensakseg
henfrankeg
henfrizeg

hensaozneg
Krennizvroeg

saozneg
izelvroeg
frizeg

"althochdeutsch"

"mitteldeutsch"

"oberdeutsch"

Krennslamaneg

slamaneg

NOTENNOU.

- (1) PAIS : Fasti triumphales populi Romani, Roma 1920, pp. 401-416.
- (2) Siegmund FEIST : Indogermanen und Germanen. Ein Beitrag zur europäischen Urgeschichteforschung. Eil mouladur, pp. 71-72, ha 81.
- (3) BEDA, Hist. eccl. V, 9.
- (4) ZEUSS : Grammatica Celtica, 1871, p. 735, not. 2.
- (5) H. LEO in Zeitschrift für Altertumskunde, levr. V, p. 514, & HENNING : Der Name der Germanen, 1913, p. 210. Kv. OGAM, Le soleil dans les langues celtiques niv. 19.
- (6) Korrespondenzblatt der westdeutschen Zeitschrift, 1893, pp. 184-186. Germania Korrespondenzblatt des römisch-germanischen Institutes, Frankfurt am Main, 1919, levr. III, pp. 1-3. J. HOOPS : Reallexikon der germanischen Altertumskunde, Straßburg 1904, levr. II, p. 183. Kv. BUBERT : Les Germains, Pariz 1952, pp. 28-30.
- (7) Kv. W. BRAUNE, Gotische Grammatik, 3^e mouladur, Halle, 1887.
- (8) Kv. S. BUGGE : Norges Indskrifter med de ældre Runer, in Tidskr. f. Phil. og Paed. VII, VIII, 1871. L. WIMMER : Sønderjyllands runenindesmaerker, Kiøbenhavn, 1901, & Die Runenschrift, Berlin 1887.
- (9) H. PAUL : Grundriss der germanischen Philologie, Strassburg, eil moul. 1, 1914. HOOPS : op. cit. p. 188 hag all.
- (10) J.A. LUNDELL : Svenska folkmalens frändskaper in Antropologiska sektionens tidskrift, Stockholm 1880.
- (11) R. DYBECK : Svenska run-urkunder, 1, II, Stockholm 1855-9, & S. BOIJE Runforskningar i Södermanland in Svenska fornminnesförenings tidskrift 1, Stockholm 1882. T.E. KARSTEN : Les anciens Germains, 1931, pp. 142 ; F. JONSSON : de bevarrede brudstykker af skindbøgerne Kringla og Jöfraskinna. Kiøbenhavn 1895.
- (12) B.N. Runerne i den oldislandske literatur. Kiøbenhavn 1883.
- (13) F. JONSSON & V. DAHLERUP : Den første og anden grammatiske afhandling i Snorres Edda. Kiøbenhavn, 1886.
- (14) R. WULKER : Grundriss zur Geschichte der angelsächsischen literatur, Leipzig 1885.
- (16) SHAKESPEARE : Hamlet, Arvest V, diviz 1, gw. 83-87.
- (15) Syr Gawayn and the grene knyght, gw. 151-155 (hervez niverennadur Morris)
- (17) Ar c'hemm brasañ etre an izelvroeg hag an uhelalamaneg a zo c'hoazh ar c'hemmadurioù c'hoarvezet en uhelalamaneg goude ar VII° kantved :
B/V e kreiz pe e diwezh ur ger, schreiben/schrijven - leben/leven;
CH/K e kreiz pe e diwezh ur ger : machen/maken - ich/ik - auch/ook;
T/D e derou hag e kreiz ur ger : Tag/dag - Vater/vader;
SS/T e kreiz pe e dibenn ur ger : Wasser/water - Fluss/vloet;
Z/T e derou ur ger dreistholl : Zeit/tijd - zwingen/twingen;
FF/P e derou ur ger : Pferd/paard - Pfad/pad;
F/P e dibenn pe e kreiz ur ger : Dorf/dorp - rufen/roepen.
F/V e derou ur ger : Flur/vloer - fühlen/voelen;

Ouzhpenn eo chomet glan en izelvroeg distagadur an diw gensonenn ST, SP, SCH (distaget SK peurliesañ), a zo troet da soht, schp, ch en distagadur alamaneg.

Ar gerioù gallek amprestet a-raok ar c'hemmadur digant ar germaneg o deus miret ar gensonenn gent evel ar saozneg pe an izelvroeg :

galleg	<u>jardin,</u>	saozneg	<u>garden,</u>	alamaneg	<u>Garten,</u>
	<u>équipier,</u>		<u>skip,</u>		<u>Schiff,</u>
	<u>flotte,</u>		<u>fleet,</u>		<u>Floss,</u>
	<u>mannequin,</u>		-----		<u>Männchen,</u>
	<u>bouquin,</u>		-----		<u>Büchlein;</u>

Ahendall en deus heuliet an izelvroeg an hevelep lezennoù dibouezmouezhiañ hag an uhelalamaneg. Setu emdroidigezh un nebeut gerioù :

	izelvroeg :	<u>bieden,</u>
hensakseg :	<u>biodan,</u>	<u>vinden,</u>
	<u>findan,</u>	<u>roepen,</u>
	<u>hrópan,</u>	<u>volgen;</u>
	<u>folgen,</u>	

ha setu troadur ar ger god (goed, "mat") en hensakseg :
Unander

	gourel		gwregel		nepreizh
tro-envel,	<u>godo</u> , -a		<u>goda</u> , -e,		<u>gôda</u> , -e,
tro-c'heneh,	<u>goden</u> , -en, -an,		<u>goden</u> , -en, -an,		<u>godun</u> , -on, -en,
tro-reiñ,	<u>gôdon</u> , -en, -an,		<u>gôdon</u> , -en, -an,		<u>godun</u> , -on,
tro-damall,	<u>gôdon</u> , -an,		<u>godo</u> , -a, -e,		<u>godun</u> , -on, -an,

	gourel		gwregel		nepreizh
tro-envel)	<u>gôdon</u> , -un,		<u>godun</u> , -on,		<u>godun</u> , -on, -an,
tro-damall)	<u>godono</u> , -eno,		<u>godono</u> , -eno,		<u>godono</u> ,
tro-reiñ,	<u>godon</u> , -un,		<u>godon</u> , -un,		<u>godon</u> , -un,
tro-c'heneh					

Hoñ gement-mañ a zo aet da get en izelvroeg a vremañ he ne vez ket mui merket an troadur nemet gant un dibenn-ger -e pe -en.

(18) NIBELUNGENLIED, embannet gant Karl BARTSCH, Leipzig 1886, pozenn 8. Wolfram von ESCHENBACH : Parzifal und Titurel, embannet gant K. BARTSCH, Leipzig 1875, levr. 1, gwerz. 1-6, dastum. Deutsche Klassiker des Mittelalters.

(19) H. HUBERT : Les Germains, Paris 1952, p. 43. J. VENDRYES : Position linguistique du celtique, Pariz 1937, pp. 20 hag all. A. MEILLET : Caractères généraux des langues germaniques, Pariz 1917, pp. 3-23. Siegmund FEIST : Kultur Ausbreitung und Herkunft der Indo-germanen, 1913.

ARIOVISTUS : Ariovistus a oa roue ar Sueved, ur boblad c'herman. Galvet gant Arverniz ha Sekwaniz en em lakaas dizale da aloubiñ Galia e kreiz ar c'hentañ kantved kent H.S. Miret e voe outañ gant Kaezar avat, hag Ariovistus a varvas dizale, gwallec'hlozet ma oa bet en emgann.

BEDA : Manac'h ha skrivagner saoz (673-735), unan eus desketañ tud e vare.

BEOWULF : Anv e oa roue Geted ar Jütland er VI° kantved, ha diwar e anv eo bet anvet ar varzhoneg hir skrivet en VIII° kantved hag a zo pennkentañ al lennegezh angelsaoznek. Dianav eo anv an oberour.

BURGONDED : Ar Vurgonded a zeue eus kreiznoz Germania hag a gevannezas e Galia e-tro 400. An Nibelungenlied a vir dameñvorannoù eus o zremen war-hed glannoù ar Roen.

KAEZAR : Julius Caius Caesar a zo bet ganet e 100 kent H.S. hag a zo marv e 44 a-raok H.S. En e vuhez verr en deus bet amzer a-walc'h da aloubiñ Galia, da drec'hifi e holl enebourien ha da zont da vezañ mestr nemetañ kêr Roma, en ur skrivañ pennoberenoù lennegel priziuz tre evel ar Bellum Gallicum pe ar Bellum Civile.

DIO CASSIUS : Cassius Dio Cocceianus a oa genidik eus Nicaea e Bithynia hag a vevas e-tro derou an eil kantved goude H.S. Skrivet en deus istor. Rom adalek ar pennkentañ betek en e amzer. Lod hepken eus e skridoù a zo deut betek dimp.

GETED : Pobl nebeut anavezeteus Reter Europa, hag a oa kar-nes d'ar Skuthed sur a-walc'h.

GOTED : Ar C'hoted a zeue eus a sodoù ar mor baltek hag a aloubas ar broioù tro-war-dro ar ster-Danav er IV° kantved goude H.S. Alese en em rannjont en Ostrogoted hag a aloubas Kreisteiz Italia, hag e Wisigoted hag a aloubas bro-Spagn. Disivouderien e oant a-du gant Arius.

JAKOB GRIMM : Yezhoniour alaman, bet ganet en Hanau e 1785 ha marv e Berlin e 1863. Bet eo krouer ar yezhoniezh c'hermanek dre gavout an hini kentañ reolennoù ar c'hemmadur kensonennel.

HAMLET : Anv ur brenin eus a vro-Jutland a veve en II° kantved kent H.S. hervez ar mojennoù kozh. Van a reas bezañ deut da vezañ foll evit diwall a vezañ drouk-lazhet gant e eontr en devoa kemeret ar galloud goude lazhañ e dad. Ar vojenn-se eo hag a zo bet displeget gant Shakespeare.

HELIAND : Henvarzhoneg saksek skrivet en IX° kantved. Ar c'hoshañ testenn eo anavezet en izelalamaneg.

HILDEBRANDSLIED : Anv an destenn goshañ anavezet en uhelalamaneg eo. Skrivet eo bet e-tro diwezh an VIII° kantved, hogen n'eo deut betek dimp nemet ur pennad anezhañ, an nemorant a zo kollet.

INDEZEUROPEG : Henevezh komzet e-tro 3000 kent H.S. marteze, gant ur strollad pobloù a aloubas Europa neuze, hervez a greder. Anat eo bet bev ar yezh-se krenn diouzh yezhoù all ar bed. Ar strollad bremañ en Europa, a gement zo disheñvel (yezhoù an Avesta), armeneg, gresianeg, italojeltiek, germaneg, slaveg ha balteg
LUTHER : (1483-1546) Daoust dezhañ bezañ bet eskumiget gant ar Pab Leo X e 1520 dre m'en devoa prezeget enep an Induljafsoù e Wittemberg, e teuas Luther a-benn da gas an Adreizhadur da vat ha da zispac'hañ hanternoz Europa enep Iliz Roma.
MUSPILI : Testenn uhelalamanek kempred gant an Hildebrandslied, hag a zo un droidigezh diwar un oberenn latin. Danevellañ a ra diwez ar bed, hogen n'eo talvoudus nemet evit ar yezh.

NIBELUNGENLIED : Danevell skrivet e-tro 1200 en Alamagn ar C'hreisteiz, ha ma'z eo kendeuzet ennañ kalz a elfennoù istor, mojenn ha doucedoniezh.
PARZIFAL UND TITUREL : Danevell gwallhir kenaozet en XII° kantved gant Wolfram von Eschenbach en un doare kaer-tre. Anat eo levezon Chrestien de Troyes en oberenn hag adaozadur germanek eo koulz lavarout holl romantoù an Daol Grenn

PLINIUS : Caius Plinius Secundus hag a veve e-tro 50 goude H.S. a oa ofiser en arme roman o terc'hel Germania. En e bennoberenn "Historia Naturae" en deus d'ar prestet meur a vunudenn digantañ.
SUETON : Caius Suetonius Tranquillus a zo bet sekretour kuzh an impalaer Hadrian (117-138 goude H.S.). Skrivet en deus daouzek danevell diwar-benn buhez an impalaerien gentañ ha kalz a draoù a zo bet anavezet en abeg d'e skridoù.

SAGA - EDDA : Ar saga a zo danevelladurioù diwar-benn istor Lec'hlen. A deir seurt int : 1°) diwar-benn istor Island; 2°) diwar-benn istor brenined Norvegia; 3°) diwar-benn istorioù all. Ar saga anavezetañ ha pouezusañ a zo an hini skrivet gant Snorre Sturleson diwar-benn roueed Norvegia, an "Heimskringla". Ar re all a zo a bep talvoudegezh.

An Edda en enep a zo diw zastumadenn o c'hoarvezout e danevelladurioù henzoueedoniezh. An hini gentañ, lakaet war anv Sömund marv e 1133 ez eus enni barzhonegoù hepken, an eil, skrivet e komz-plaen gant Snorre Sturleson a ziskleir reolennoù ar werzaouriezh hennorvegeg hag a ziskleir ivez an henzoueedoniezh.

SKALDED : (Diwar an hennorvegeg skalde "barzh"). Barhzed pobl e oa er Grennamzer, ha kenaozet o deus kalz a varzhonegoù en enor da dud veur o mare. Brudet o deus zoken ar C'hrist hag ar sent e-giz pa vefent bet doueed pagan, hag int eo oberourien an Edda hag ar Saga. Ar re vrudetañ anezho a zo Arnov Jarlaskald, Snorre Sturleson hag Oesten Asgrimsson.

TAKITUS : Takitus a oa ur skrivagner latin a veve e diwez ar c'hantved kentañ goude H.S. N'anavezomp na bloaz e c'hanedigezh na bloaz e varv. Skrivet en deus kalz : "Historiae" o tanevellañ dimp istor Roma adalek marv Nero (68) betek hini Domitianus (96), "Agricola" ma kaver ennañ leizh a sklaeridigezhioù diwar-benn Breizh-Veur, ha "Germania". Gwazh a se dimp eo diglok tre ar pennadoù deut betek dimp.

UPSALA : Kêrbenn roueed bro-Sveden betek an X° kantved, lec'hiet en hanternoz al lenn Maelar. Brudet eo ar Skol-Veur krouet e 1476, hag enni e virer un niver bras a zornskridoù kozh.

VALKIRIEZED : Anv an henzouezed german ma oa o c'hefridi blenianñ anaon ar vrezelourien lazhet en emgann betek ar baradoz (Walhalla).

VANDALED : Poblad C'hermania a argadas Galia, a gevannezas e Bro-Spagn, a aloubas Afrika ha Karthago, hag a wastas Italia ha Roma e 455. Diouennet e voent gant Belizarius e 534.

Karl VERNER : Yezhoniour danat bet ganet en Aarhus e 1846, ha marv e Kiobenhavn e 1896. Barrek dreist e oa war ar geñveriadegezh.

VIKINGED : Amresis eo talvoudegezh o anv "roueed ar mor" sur a-walc'h. E-korfi an VIII° hag an IX° kantved e teujont eus a Lec'hlen (Norvegia dreistholl) hag e wastjont aodoù Europa ar C'hornog ken e rankas alies roueed bro-C'hall pe bro-Saoz goulenñ peuc'h diganto. Lod all anezho a yeas zoken da aloubiñ broec'hioù

Moskou ha Kiev hag a grouas ur rouantelezh e Sikilia. Aet int da get avat dre holl ha diaes e vefe bremañ kavout roudoù a c'hermanegezh er broioù o devoa aloubet.

- ADREIZHADUR : Réforme
- ANGELSAOZMEG : anglo-saxon,
- ANV-KADARN : substantif,
- ANV-GWAN : adjectif,
- ANV-GWAN-VERB : participe,
- ARAOGENN : préposition,
- AROUEZLIZHERENN : lettre, signe,
- BEZENSKRIVADUR : épitaphe,
- KENDEUZADUR : confusion,
- KENEMGEMMUS : interchangeable,
- KENGLOTADUR : correspondance,
- KENTGER : préfixe,
- KENTWRIZIENN : racine initiale,
- KENTYEZH : langue initiale,
- KENYEZH : langue commune,
- KEVARC'H : salut,
- KOUNSKRIVADUR : mémorial,
- DAMANAOUDEGEZH : notion,
- DEVERADUROUR : étymologiste,
- DEVERADUREZH : étymologie,
- DENONIEZH : anthropologie,
- DOARE-DISPLEGAN : indicatif,
- DOARE-SUJAN : subjonctif,
- DOARE-DIVIZOUT : conditionnel,
- DOARE-KENSTROLLAN : nature analytique,
- DOARE-HETIN : optatif,
- DOUEEDONIEZH : mythologie,
- DISPLEGADUR : conjugaison,
- DIBOUEZMOUEZHIAN : désaccentuer,
- DIHEVELEP : spécial,
- EMDROADUR : inflexion,
- EMDROIDIGEZH : évolution,
- EMGEMMADUR : mutation intérieure,
- EILPENNADUR : inversion,
- EILLEZENN : loi secondaire,
- FRAZENNADUR : structure de la phrase,
- GER-MELL : article,
- GOUDESTAGAN : ajouter,
- GER-RENER : sujet,
- GER-RENET : complément,
- GLANIEZHGEZH : pureté (d'une langue),
- GOUDEVOGALENNEK : postvocalique,
- HENGREIZNOZEG : vx.-nordique (altnordis.)
- HENNORVEGEG : vieux norrois,
- HENDRAOURIEZH : archéologie,
- HENSTUMM : archaïque, archaïsme,
- HENVOJENN : vieille légende,
- HENYEZH : ancienne langue,
- ISYEZH : langue (issue d'une autre),
- ISLAVARENN : proposition subordonnée,
- LIESTER : pluriel,
- NEPREIZH : (genre) neutre,
- HENVAREVEZH (AN AREM) : âge (du bronze)
- POUEZMOUEZHIAN : accentuer,
- PREVEZDER : particularité,
- RAGANV : pronom,
- RAKVOGALENNEK ; prévocative,
- RUNENSKRIVADUR : inscription runique,
- RUNLIZHERENNNEG : alphabet runique,
- RAKSTAGAN : préfixer,
- STUMM GOUZANV : passif,
- STUMM GOUZANVHENVEL : déponent,
- STUMMADOURIEZH : morphologie,
- SONUSTED : sonorité,
- SONIAD : phonème,
- TRO-ENVEL : nominatif,
- TRO-C'HERVEL : vocatif,
- TRO-C'HEMEL : ganitif,
- TRO-REIN : datif,
- TRO-DAMALL : accusatif,
- TRO-LEMEL : ablatif,
- TUDONIEZH : ethnographie,
- TROADUR : déclinaison,
- TROADENN : flexion,
- TREVADENNADUR : colonisation,
- TUED-KENDASTUM : tendance synthétique,
- UNYEZH : langue unique,
- UNANDER : singulier.

An niverenn-mañ a dalv evit diw stägadenn voutin : da lavarout eo he lakaomp evit an niverennoù 22 ha 23. Adalek an niverenn-mañ eo kiriek OGAM, evit ar pennadoù hag an danvez embannet enno. Oberenn int kenveudeur an Hengoun Kelt ha n'eo ket hini un den hepken. Embannet int hag e vezint dizanv, hag ur reolenñ eo hag a vezo miret en un doare strizh. En niverennoù 22 & 23 e galleg ez eus : Vocabulaire vieux-celtique; Dieu et l'homme ds les langues indo-europ.; Person- nages remarquables des auberges irlandaises. Les Tuatha D.D.; Le Roi, Lyon hag a.

Diskleriet hervez lezenn ; pevare trimiziad (4ième trimestre) Octobre 1952
Mouladur : 200 skouerenn niv. 22 & 23 (29 & 30) Pep gwir miret strizh.
Imprimerie spéciale d'OGAM : Le gérant :
2, rue Léonard de Vinci RENNES (I & V) O. DE COUASNON.
Ce numéro est rédigé et tiré par un groupe de camarades.

Κελτοὶ ha Celtae, Γαλλοὶ ha Galli

pouezet mui pe vui an heñvelsteriezh anezho. Koulskoude e vefe direizh ha diz-henamzer-gent, pa oa Bro-C'hres ha garv skrivagnerien an henmzer. Rak, en frammadurioù o stadelezh e trowardroioù ar Mor Kreizdouarek, ha daoust dezho ket aes an darempredoù "etrevroadel" ha peuzdianav e vane dezho an tachennoù en-dro dezho, war-dro ar VIvet kantved a-raok H.S. : Liguriz, Iberiz ha Skuthed Aet e oant zoken da c'houlakaat bezañs ul "Liguria Vras" e Kornog ar bed, hag ur c'hantved da c'houde e oa ur Geltia nevez-flamm en he lec'h (6). Hogen be-tañ enep ar Varbared all oc'h aozañ o Volkswanderung n'o deus ar Romaned-hag ar C'hresianed araozo-gouezet netra, ha n'o deus ket alies klasket an tu da c'houzout tra-pe-dra, eus ar fiftvadegoù-pobloù divent hag eus an divroadegoù ur wech an amzer unan bennak eus o c'heodedoù hag eus o zrevadurioù-i en argo (7).

Ha gwashoc'h c'hoazh : kemmesket o deus zoken Kelted ha Germaned dre lakaat warno holl meur a wech an anv amresis a "hanternoziz", ken ez int aet da soñjal m'en em lede broezioù ar Gelted betek harzoù Skuthia diouzh tu ar Reter, pa oant bihanoc'h kalz, pegwir e oa ar C'hermaned kreizetre (8). Aner e vefe eta mont bremañ da furchal re bell deveradurezhioù aet e digavadus dre ma'z eo kemmet dremm ar bed : Skrivagnerien an Henamzer betek emziskouezidigezh Kaezar o deus anvet n'eus forzh pe Gelted gant n'eus forzh pe anv-stroll a anavezent. A-walc'h eo dimp gouzout e tevere ez diarvar ar gerioù-se eus ar c'heltieg : ouezimp biken muioc'h kalz. Ha n'halle ket kennebeut hon araogerien henamzerien ober kalz gwell gant an damanaoudegezhioù treut o deveze ha n'hellent ket ledenaat aes. Diwar neuze, o vezañ n'eo bet lezet nep diskleriadur gant an Hengelted o-unan, hag a vefe bet ar re varrekañ d'e sevel, n'eus ket ezhomm da wiskañ evezhiadenn Kaezar gant un dreistpouez n'he deus ket. Hubert, hag a zo ur gouiziegi bras a ouzhpenn e-unan ez eo gwirheñvel hon eus amañ tristummadur un hevelep ger klevet hag adlavaret gant pobloù disheñvel, da vareoù disheñvel, pezh a zo kenreizh gant lezennoù boas ar soniadouriezh e pep lec'h dre ar bed (9).

Souezhusañ tra neozh a zo da notañ eo ma'chomas bepred Hengelted an inizi hep en em ehvel o-unan gant an anv a Gelted, ha dre-se omp lakaet da gredañ e oa Celtae pe Κελτοὶ Galli pe Γαλλοὶ anvioù evit Kelted an Douar-Bras dreist-holl. Perak ? Ne oar den. Kerkent ha m'o devoe skoulmet darempredoù gant ar Romaned hag o c'henseurted en em lakaas ar Gelted d'en em stagañ ouzh karr o "sevenadurezh", hag e c'houlennjont kaout evel ar re all o renk enorus e-touez keneloez brudet-bras ar bed; dre-se eo int bet o-unan saverien aketus o diskleriadur Iwerzhoniz o deus kavet e doa nesaelezhioù d'an Ibered dre ma oa Hiberni o anv pe d'ar Skuthed p'o anved Scotti. Biskoazh avat n'o deus lakaet o hanvoud kelt da dalvezout ha ret eo bet gortoz an XIXvet kantved, un tammig diwezhat e oa, evel ma weler : E-keit-se e kave da Aeduiz ha da Arverniz e oant mibien da drec'hidi Troia :

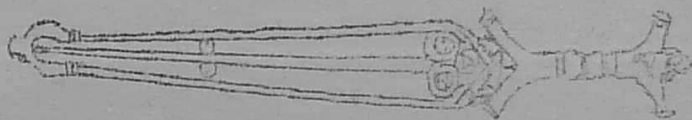
Arvernique ausi Latio se fingere fratres,
Sanguine ab Iliace populi ....

(Hag an Arverned ivez o deus klasket an tu da vezañ breudeur d'ar Romaned (da lavarout) ez int pobloù eus a ouenn Troia.)

Marteze dre ma vefe bet mezhekaus ahendall bezañ kevredidi Roma hep bezañ kenwad gant Romaned.

E Kembre hepken eo gwelloc'h hor stad, rak ar Gymry en em anvas bepred e-giz se hag a hañvalas un tammig muioc'h klevout emskiantegezh ha merzad o c'heltiezh. Lentiqik e oa an arliw, hogen Kombroges e oant, "an dud kenvro", hag er

Ger-se a vevas pell kent treñf e Cymry, ez anat, pegwir hon eus-ni c'hoazh e brezhoneg Kembreiz, ha pegwir ez eus combeirec e gouezeleg (10).

(1) Bellum Gallicum, I, 1.

(2) SCHULPEN : Die Keltiberer und ihre Kriege mit Rom, München, 1914, I, pp. 26, 107.

(3) STOKES : Three Irish glossaries, pp. 70-71. Lunden 1862. Ar ger germanek Held a zever eus un orin keltiek ivez. Heñvel eo ouzh al lostger -childis, hild hag a c'hell bezañ keñveriet ouzh ur c'heltieg adstummet Celtis. henglo-tañ a ra Held gant ar brezhoneg kalet hag an iwerzhoneg calath (hensaozneg haelep, hensakseg holith, hennorvegeg holdr pe haldr).

(4) Espar eo ivez anv ar c'hilt skosat. Diskouezet ha prouet eo bet e oa ar gwiskadur-se hini hengounel ar Gelted. Ha mar degemerer dicouzh un tu-all ez eo bet anvet ar Velged gant ar Gouezeleg hervez neuz o gwiskoù "Fir Bolg" (an dud gwisket gant seior), ez eus ar gwir da soñjal en deus ar ger Kelt ur gerentiez bennak gant ar ger kilt.

(5) En heniwerzhoneg e kavomp ahendall neuriadoù Galiain pe Galuiuin, hervez henzanevell doueedoniell an Tain bo Cualnge. Ar re-se a oa a-du gant lu Bro Gonnac'ht, hag un diforc'h strizh a oa d'ober etrezo hag Iwerzhoniz all. Hañvalout a raent bezañ estrenvroiz kement ha disheñvel e oant en o emzalc'h hag en o doareoù-sentiñ. Da grediñ e vefe neuze e oa, ur mare a zo bet, Galianed (ha Predeniz) trevadennet en Eire, dres evel ma oa Gouezeled niverus kevannezet a bell 'zo war arvor kornogel enez Preden. Galli a c'hell bezañ c'hoazh keñveriet aes a-walc'h ouzh an heniwerzhoneg hag an henbredeneg gal "brezel, galloud, gwrez, avel, nerzh ...". E krenniwerzhoneg ez eus ur ger gall hag a c'hellfe bezañ kar ivez. Hogen piw a brouenno diogelled ar gerentiez ?

(6) STRABO : VII, 3, 7. DOTTIN : Manuel, p. 298.

(7) Ret eo notañ, pegwir e venegomp an dra-mañ n'eo deut Kaezar e Galia nemet gant un "digarez" mat-kenañ, peurvut ha peurreizh hervez kenwirioù etrevroadel e vare : divroadeg vras an Helveted o c'hourdrouz Aeduz hag ar Provincia Romana en o c'hichen.

(8) PLUTARK : Mar. 11, 6. D'ARBOIS DE JUBAINVILLE : Les premiers habitants de l'Europe, Eil moull. eil levr. Paris 1894.

(9) H. HUBERT : Les Celtes, levr. 1, p. 28. Dre glask re bell ober o diforc'hioù resis er c'hontrol eo ma kouezhas an henamzeridi en amsklaerder, o sevel neuze brizhanvioù arvarek o gwirvoudelzh evel "Keltiberiz, Gallo'hresianed, Keltliguriz pe Keltskuthed", rak e-keñver an dudoniezh ne glot ket o rummadurioù gant ar wirionez. Kelskuthed Strabo da skouer (XI, 6, 2) n'oant hep mar ebet na Kelted na Skuthed, nemet tud dianav o orin hag o bra c'henidik.

(10) Arabat eo kemmeskañ orin ar ger Cymry gant hini ar gerioù Cimmerii ha Cimbri. Ar re-mañ-a zo disheñvel-krenn. Kimmeriz a oa ur bobl kar-nes d'an Dhraked, ma n'oant ket Thraked o-unan (D'ARBOIS, op. cit. I, p. 251 ha DOTTIN op. cit. pp. 169-172) hag ar Gimbred eo peurzianav dimp o gouennadur. D'ar muiañ e oant Germaned keltiekaet. Kv. Kimbern und Teutonen gant Jan Van DE VRIES Oostburg 1949.

PREDENN WESSOBRUNN (IXe kantved)

Dat gafregin ih mit firahim firiwizzo meista,
dat ero ni was noh ūfhimil,
noh paum nohheinig noh pereg ni was,
noh sunna ni scein,
noh mâno ni lihta noh der mâreo sêo,
dô dâr niwiht ni was enteo ni wenteo,
enti dô was der eino almahtico cot ...

(Das Wessobrunner Gebet).

Her c'hlevet em eus e kreiz an dud,
ar varzhenn; ne oa na tir nag oabl,
ne oa na gwezenn na menez; ne bare
ket an heol, ha ne lufre ket al loar
nag ar mor bras kennebeut. Ha daoust
na oa netra, na leurioù, nag harzoù
e oa Doue anezhafi endev, Doue neme-
tañ hag hollc'halloudek.

NJALSSAGA

R pennad a droomp amañ hag a zo unan eus an traoù bouezhusañ a gaver en henlennegezh norvegek ; tennet eo eus an Njalssaga. unan eus an daou zanevell hag o deus miret koun eus mojean roue Iwerzhon-Friñ Boromhe, a voe trec'h hag a varvas en emgann Klontarf, d'an 25 a Ebrel 1014, da Wener ar Groaz. Dilennet hon eus ar pennad hag a laka val dimp bezañ an hini bravañ, ha brav n'eo ket napken, gary ha meurdeus eo ivez : kan ar Valkiriezed o tiouganañ ar emgann. War a greder eo bet skrivet e-tro 1275 (1), hag oc'h hel lenn e veizer anat pegen distañvel e oa dougen ar Gelted da veizañ ar marv diouzh re ar C'hermaned.

En henvojennoù iwerzhonek eo bet bepred ar marv taolennet dindan neup an dremm ur plac'h yaouank kenedus hag a zedenn an dud war-du an Tir an-eg-veur bouez kanañ brav hag heson. Ar Skalded, en ensp d'ar filid (2) o deus kanet ar marv, Ankou an Hanternoz, evel ma c'helle parañ dirak o dachl'gud touz da drao tidigezh ha da veurdez kriz o broioù yen. Ur skouer vat eo an Njalssaga.

"Setu petra a c'hoarvezas da Wener ar Groaz e Katanes : Un den anvet Dörrud a yeas er-maez eus e di en deiz-se. Hag eñ ha gwelout tud war varc'h, daouzek an niver saazho, o vont war-du un ti ma'z e jont diwar wei ennañ o ar maouezed. D'an ti ez eas Dörrud hag e taolas ur sell dre ur faoutenn a o aze. Ha gwelout a reas e oa maouezed a oa e-barzh, ur stern-gwader en o c'hichen. Hag ar stern en devoa pennoù tud evit pouezioù, ha bouzelioù tud evit anneauenn hag evit neud. Klezeier eo a oa frammoù ar stern, ha saezh eo a oa ar vulzun.

Hag ar maouezed ha kanañ :

"Setu, stennet eo hon anneauenn evit ar gadourien a zo war-nes kouezhañ. Hon neudennoù a zo heñvel ouzh ur goabrenn ma kouezh glav diarni. Stennet hon anneauennoù evel goafioù-bann o stlaper; ha ni, keneilezed Odin al laka tud, a lakay un neudenn ruz da vont drezo.

Graet eo hon anneauenn gant bouzelioù tud, ha pennoù tud eo a zo her pouezioù. Goafioù ma'z eo bet skuilhet gwad warno eo a zo hor stern. Saez eo a zo hor vulzun, ha gant klezeier e wimp lien an emgannoù!

Setu Hilt o tont da wiañ a-gevret gant Hjörthrimul, Sangrid ha Svipul; a pegen kreñv e tregerno o stern-gwader, pa vezo bet die'houkmet ar c'hlezeier ! Strakal a ray ar c'hlezeier, ha koroll a ray ar c'hlav a gemat tor an tokoù houarn !

Gwiomp, gwiomp lien an emgannoù. En em gannomp a-gevret gant ar roue. Skoedoù gwadek a welo ar vrezelourien, pa zeuy Gunn ha Göndul d'e warañ.

Gwiomp, gwiomp lien an emgannoù, el lec'h ma nij banniel an dud koadarn. N'armerzhomp buhez den ebet : ar gwir o deus ar Valkiriezed da edleas o re varv.

Da ober lezennoù er vro-mañ e teuy tud hag a oa annezet war gerreg ar gwechall; tonket eo ur roue galloudek da vervel, ne hen diougan deoc'h. Ur yarl war-nes kouezhañ dirak beg ur c'hleze.

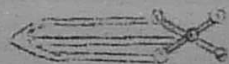
Kañv bras ha c'hwery a vo en Iwerzhon, ha pell-anter her c'houney an dud setu ma'z eo peurwist hol lien. Leun a wad eo an ac'ra, hag er vro an heñve e tregern horos an armoù.

Tra spontus da welout eo koabrennoù gwadek o tremen war an oabl. Livet e vo an aer gant gwad ar re varv, pa vezo bet peurc'hraet ar pezh a ganomp amañ.

Ar roue yaouank a gevarc'homp; evitañ e kanomp; ez laouen, kan hon trec'h. Ra gounay an nep hag hor selaou : d'e re ec'h adlavaro kan ar goafioù.

Ha deomp war varc'h bremañ. Redomp d'ar pevarlamm, pell, pell ac'hann, dic'houhinet hor c'hlezeier !"

Ha diskar a rejont ar stern-gwiader, hag hen terriñ. Pep hini anezho a viras an tamm a zalc'he en he dorn. Ha Dörrud ha mont kuit diouzh ar faoutenn ha distreiñ d'ar gêr. Ar maouezed a bignas gant o c'hezeg hag a yeas, c'hwec'h anezho etrezek ar c'hreiznoz, c'hwec'h anezho etrezek ar c'hreisteiz."

(1) E. MOGK & E. PAUL : Grundriss der germanischen Philologie, levr. II, lod kentañ, pp. 122-123. Ar saga-se a ro diskleriadurioù ha sklaeridigezhioù diwar benn ar gevredigezh kelt ha german a-raok ma voe lakaet da dalvezout pennabeg al lezennouriezh roman o lemel digant ar brevezidi ar gwir d'en em zialañ o-unan. Ar saga all a zo : Thorsteins saga Sidhu Hallsonar.

(2) Ar filid a oa beirzh Iwerzhon, barzhonegourien ha danevellerien ampart a veve e lezioù ar roueed da ganañ o c'hurioù ha da sevel o lignezadurioù. Kenurzhiet e oant ur c'henreizhadur hag ur skeulrenkadur luziet-tre evel ma voe Barzhed Enez Preden diwezhatoc'h er Grennamzer. Heverz eo o levezon war ar Skalded : dre zaremprediñ Iwerzhoniz e-pad o argadegoù eo m'o deus desket ar Skalded norvegiat bezañ barzhonegourien lez. Prouennet eo bet an dra-mañ gant Sophus Bugge en e levr Bidrag til den oeldste Skaldetigtning Historie (Oslo 1894) : unan eus kaerañ pezhioù barzhoniezh ar skalded a zo an Ynglingatal, lakaet war anv Thjodholfr, hag o tisplegañ lignezadur an Ynglingar pe diskenidi Yagvi, un doue peuzheñvel ouzh Freyr. Distag mat eo diouzh ar barzhonegoù hennorvegek all dre an doare ma'z eo bet skrivet gantañ, en ur vezañ kar-nes da zoareoù-skrivañ ha da voazioù ar filid.

EGWYDDOR DYWINIAETH

1. Cadw dy olwg ar dduw ag addola ef ac na ddod amharch iddo ger ei from.
2. Cyfiawnder a chariad gan heddwch a gwirionedd yw defnyddion bywyd anangheuol
3. Gochel odineb a thorpriodas.
4. Na wna ddifrawd ac anraith.
5. Nid cyfiawn i neb ond ai digono rhag marw.
6. Gyrr wybodaeth o Dduw ar bawb, ag addysg oddyn ar ai cymmero.
7. Dod gatrwr (?) ag amser ddosparth ar gof a chadw gwyboddu dywiniaeth.
8. Gwna'th orau hyd eitha pwyll a gallu a gad y tragor annichonadwy i Dduw ai wyllis.
9. Dod o'th olud a'th ddaoedd arllad gyfarwys i Dduw ai dylodion, fal na 'nt ddifenwer, ag na 'th edwiner cans y myn Duw ei eiddo.
10. Nid oes dim nad Duw ai gwnaeth nid oes dim nad Duw ai piaw, ac nid arall, gad i Dduw a fynno.

Ac felly terfyna dongair deddf. Pawl Sant, y rhai a gafas efe o ben Iesu y Mab Rhad.

n diskouezadeg poltreoù flandrezat a zo bet digoret nevez' zo er Musée de l'Orangerie e Pariz, ha padout a ray betek miz Genver 1953.

Da goumananterien ha lennerien hor stagadenn n'hellomp aliañ nemet mont d'ober un dro da welout : ne gollint ket o amzer.

Ar pennoberennoù diskouezet a zeu evit gwir eus holl virdioù Europa hag Amerika, ha dedennus eo gwelout drezo penaos he deus bevet hag en em droet an arzlivouriezh d'ur mare ma oa he levezon war vuhez ha doareoù bevañ an uhelrenkoù hag an noblañsoù pouezusoc'h kalz eget na deo bremañ. Hag alies a-walc'h hon eus klevet komz eus tud evel Van Eyck, Rubens, Van Dyck, ha re all c'hoazh, evit bezañ ur wech evit mat penaos o deus labourer ha petra o deus graet.

laouen o c'houzout

Al livourien, - hag ar boltredourien dreistholl - eus mare ar grennamzer hag an azganedigezh, n'hellent ket heuliañ o faltazi hag o awen evel al livourien eus hor mare-ni. Ar pezh a veze goulennet diganto da gentañ holl a oa studiañ ha bevaat dremmoù tud, en ur vro binvidik, e palezioù brientinien ha brenined lorc'hek ha brokus, pe e tiez marc'hadourien ha bourc'hizien c'halloudek, koll o karout ar vuhez hag ar blijedur ar bevañ mat hag aes goude ar poaniañ o c'hounit arc'hant.

Diwar se eo ez eo bet stummet a-neubeud ar boltredouriezh flandrezat, hag a zo hep mar dedennusañ skourr livouriezh ar vro-se : ar c'henwerzhour, ar banker, an den e karg pe ar brenin a bae brokus, hag ar gwir o devoa da c'houlenn ar pezh a blije dezho rak-se. Ha setu aze diazez an endroidigezh : livourien ar grennamzer a linennekae, re ar XVII° hag an XVIII° kantved a gaerae. Gwir zoere ar XVI° kantved a zo ur stumm-etre : Flandreziz ar XVI° kantved o deus livet o foltredoù hep linennekaat na kaeraat. Hag abalamour da se eo ken brudet marteze livadurioù flandrezat ar XVI° kantved; brudusoc'h ive zoken e keñverioù 'zo eget darn eus oberoù "ofisel" De Vos, Rubens ha Van Dyck. Bet ganet eus ur ouenn c'harv ha kalet, o karout gwirionder ha gwirvoud, e taolenne Flandreziz ar pezh a welent, hep ankounac'haat tra, roudenn un tal, sell skuizh pe vliw an daoulagad, pleg ur gwisk, merk ar gozhañ pe kened vrea ar yaouankiz. Ha zoken pa voe an Italianed e barr o levezon e viras bepred ar boltredourien izelvroat o doare-livañ hag o doare-skeudenniñ dezho o-unen. War zremm an den skeudennet e weler bepred siell ar wirionskeudennerezh, na merk ur gwirvoud kriz ha diguñv a-wechoù. Ar skeudenn a zalc'h d'he personelañ ha d'hec'h esperelezh : buhez-diabarzh an den a dreuzweler, ha dre vuhez diabarzh ar skeudennad, buhez wrezañ ar skeudennour.

Evel ma oa dleet dezhañ, Van Eyck an hini eo, en deus al lec'h e enor er Musée de l'Orangerie. Livour ha poltreour bras, eo mestr Van Eyck war strolladig an "henlivourien flandrezat", hag eñ eo an hini a zalczas an hengoun krennamzerel evit kinnig da arzlivouriezh e vro ur c'hloster dispar na day mui den ebet dreistañ da c'houde. Krediañ a raled, o welout skeudenn e wreg Marc'harid Van Eyck, eo heweloc'h an ene eget ar c'horf. Poltreoù yev a-walc'h eo, na c'hoarzhont na ne leñvont, hogen ne vank neira dezho, nag an nammderioù, nag an arlivoù. a-walc'h e oa da skeudenniñ Van Eyck bezañ taolennet gant liw o feiz hag o fedenn gristen.

Ha goude, c'hwec'h taolenn gant Memling (1433-1494), taolennou treuzweler ha splann e-giz pa vefant bet sler-jennet gant ur gouloù neñvel, hag o lavarout se e soñjont dreistholl e skeudenn Maria Moreel, "Sibilla Sambetha", Quentin Metsijs (1465-1530) en deus livet diap Erasmus, un Erasmus avat, hag a zo amsioul, azezet ouzh e daol labour, hag o skrivañ. Amañ eo diouet

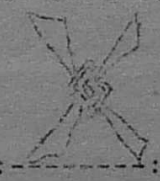
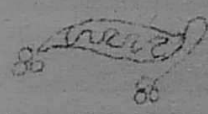
Metsijs eus levezon Italia, hag a ac'hub e daolennou all, re anat. Noazh eo ziegezh; Gerard David (1460-1523), peuzheñvel an oberennoù anezhañ ouzh re Memling (eured Kana, skeudennoù Jan de Trompes, Elizabeth Van der Meersch); ha a-gevret gant mistri dizanv eus ar c'hwezekvet kantved, oad-gour al liverezh eo gant Pourbus (1523-1584); Floris (1516-1570), Antonis Mor van Dashorst (1517-1576) (lesanvet Antonio Moro e lez Bro-Spagn).

Holl ez int avat, n'int nemet araogerien varrek mistri vras an oad-bleudv : Cornelius De Vos (1583-1651), Jordaens (1593-1678), Rubens (1577-1640) ha Van Dyck (1599-1641). Flandreziz a zo bet bremañ o redek dre Europa a-bezh. O c'havout a reer e Firenze, e Roma, e Venezia, e Lunden, e Nürnberg, e Praha, Levezoniñ a reont hogen levezonet int ivez.

Hag an doareoù a gemm : karout a ra an dud bezañ skeudennet evel ma karient bezañ, ha n'eo ket evel ma'z int. Ur roue pe ur c'hardinal eo a liv Rubens pe Van Dyck, un den n'eo ket mui hepken. Ret eo dezho distreiñ d'an danvez flandrezat evit askavout o awen glan : liw ar yec'hed kreñv war ar c'hig, ha sliu- rennoù laouen o parañ war zremm ar bouc'hiz a gar ober chervad. Tud a zo hag a garo gwelloc'h bepred skeudennoù dispar Helena Fourment pe ar "pennoù moria- ned" hag a zo ur vrastresadenn vuzhodus.

Melkoniusoc'h, trivliadekoc'h eo Van Dyck. Engwaskañ a ra kreñv tre e verk personel war e oberoù. En e livadurioù ez eus muioc'h kalz eus e ene-efñ, huñ- vreek, eget eus ene an den taolennet.

Siwazh dimp, n'hell ket an diskouezadeg mont pelloc'h eget Rubens ha Van Dyck. Ganto eo deut echu ar vleuniadeg : war o lerc'h ez eus kalz a heulierien n'eus ket a livourien vras mui.

LAVARIOU KADOG SANT (troet diwar ar c'hembraeg)
 Lavarioù ar frav.

1. Ur frav, o klask he boued, a ganas al lavarad-mañ en un draoflenn : skiant n'eo skiant nemet da nep hec'h heulh
2. Ur frav a ganas evelmen war ur wezenn derv plantet e-kichen kember daou ster : emañ ar reiz dreist d'an nerzh
3. Ur frav a ganas evelmen war ur grec'hienn e-pad un eurvezh sioul : a-... an Aotrou Doue d'an den eürus
4. Ur frav a ganas evelmen eus beg ur vleñchenn derv, m'he c'hlevo an holl evned : Arabat seññ c'hloc'h d'ar re vouzar
5. Ur frav a ganas evelmen da darzh an deiz, d'ar reoù a c'houlonne outi he keuz he doe : ne bled ket ar fur gant ar pezh na sell ket outañ
6. Ur frav a ganas evelmen war an aod, d'ar re na ouient ket ober o mad eus o stad : n'eus perc'henniezh nemet ar wiziegezh
7. Ur frav a ganas evelmen en digenzez, hag e klevet he frezegenn a-bell : an den kadarn a drec'h war bep darvoud
8. Ur frav a ganas evelmen en ur bod gwez ma rendaele tud balc'h : ken-he-he an dud dirak an Ankoù
9. Ur frav a ganas evelmen a-ziwar brankenn ur wezenn, o komz ouzh holl evned ar c'hoad : an den fur en em c'houestl d'e Grouer
10. Ur frav a ganas evelmen eus brankenn ur wezenn onn da evned pizh : paour an hini n'en deus a-walc'h biken.
11. Ur frav a ganas evelmen en ul lec'h distro d'he c'hensilez kentad : En awalc'h emañ an eurvad, hep goanagiñ mui
12. Ur frav a ganas evelmen ez fur da dud na gerzhent ket gant poell : banvez n'eo ket banvez a-ziwar goust tud all
13. Ur frav a ganas evelmen d'he tichen evit ma chomient a-gevret : pep boued a gar e genvoud
14. Ur frav a ganas evelmen gant furnez da dud a ganas digas ouzh ar c'hen drec'henez : drec'hel al lutie d'an den dall, tra didelvoud. G.B.K.

Rakskrid :

oas eo ar yezhonourien hag ar ouizeien dre vras, da gollz bremañ eus ar yezhoù komzet en Europa dre o envel gant un anv-stroll : "yezhoù indezeuropek", dre ma'z eus kengerentiezh etrezo hag ul lod bras eus ar yezhoù komzet etre Persia hag Indez. Anav hag anat eo bremañ d'an holl.

Hogen mar deo ses tre ober gant ar ger "indezeuropek", eo diaes a-walc'h heñ diskleriañ ez resis : unan eus ar gerioù amspis hag iskis eo e dalv da galz a nevez, krouet gant kenyezhadurourien gentañ an XIXe kantved, hag ur ger ledan tre e ster hag anavezet fall. Evit diskleriañ ar ger-mañ eo ret kregiñ ar pennkentañ, ha sellout ouzh meur a dra disheñvel.

E-tro 2500-3000 a-raok H.S. ez ae kuit ur strollad a bobloù, pe ur bobl dizisrann, eus ur c'horn-bro a c'houlakaer bezañ bet etre kompezenn Hungaria hag ar mor Baltek, hag e redjont a bep tu, oc'h aloubiñ an holl vroeziou ma tremenent drezo. Er reter e tiarbennjont ar Vongoled hag an Durked, ec'h aloubjont Azia ar c'hreiz, Azia Vihanañ, hag e-tro 1000 kent H.S. e oant o kevrenneziñ en Iran hag en Indez. Er c'hornog ec'h aloubjont Europa en he fezh : beuzet e voe ar gentroidi gant o dreistniver pe gant o dreisted armoù ha sevenadur, hag ez ajont da get peurliesañ. Rouez ha dibouez eo an nemadennoù : Baskiz, enket e traoniennoù kornogel ar Pireneoù, un nebeut pobloù bihan peuzdianav e menezioù distroañ ar C'haokaz, Suomiz, Estoniz, Hungariz hag an Durked.

Hogen bez'e c'hoarvezas ivez ar pezh a dlee c'hoarvezout : broioù didudet n'eo ket a aloube Indezeuropiz hag a-wechoù int kouezhet war bobloù o piadoù ur sevenadur gwallgozh, pa ne oa ket ur yezh emdroetoc'h eget o hini, evel ar reter han en Azia Vihanañ, ha levezonet int bet gant gizioù pe doareoù-bevañ disheñvel substrata niverus. Dielloù roused an Hittited da skouer, eus ar ware etre 2000 ha 1500 a-raok H.S. a zo skrivet en arouezioù gennheñvel, ha ret eo lakaat evezh bras war hanvedouriezh ha stummadouriezh ar yezh evit gouzout ez eo ur yezh indezeuropek an hittiteg.

Ouzk penn, seulvui e pellae ar bobloù indezeuropat an eil diouzh eben ha seulvui e teue o darempredoù da vezañ laoskoc'h, ken e teuas un deiz ma voa kollet evit mat kement emskiantegezh a "under" indezeuropek. Ha zoken er broioù ma oa re izel live sevenadurel an drec'hidi evit bezañ dreistpouezus o levezon e teuas ar yezhoù da vezañ re zisheñvel ha toret e voe buan al lian politikel, mar doa bet unan un deiz. Pell-amzer a-raok diwez ar marevezioù ragistorel en Europa e kavomp neuze skourroù indezeuropat diazezet en Europa, hag ankounac'haet avat ganto ez int warlerc'hidi ha diskenidi tud kenouev ha kenyezhkek. Enebourien int deut da vezañ hag e vrezeliekaont dic'hal ha diha ha kenyezhkek. Enebourien int deut da vezañ hag e vrezeliekaont dic'hal ha diha dreveli an eil re onep an eil re all. Ha brezel a zo o ren etre ar yezhoù ivez, rak bepred e pouez an darvoudoù politikel war planedenn ur yezh, ha c'hallus e oa e treuzveffe ur yezh peurunvan e kresia tud dizurvan. Daoust da c'hallus e oa e treuzveffe ur yezh peurunvan e kresia tud dizurvan. Daoust da galz a dud da vezañ bet souezhet gant nesaelezhioù ha neskerentiezh meur a galz a dud da vezañ bet souezhet gant nesaelezhioù ha neskerentiezh meur a yezh e-pad an henamzer pe ar grennamzer ne glaskas den ebet studiañ ar c'henyezh oareoù gant resister hag aked. Lacuen e oa yezhadurourien bro-C'hres ha Roma o kempennaat hag o studiañ brav yezhadur ar gresianeg pe al latin. Ret eo bet gortoz an XIXe kantved evit ma vefe kenennet, gant prouennoù skler ha resis, da skouer en deus ar gresianeg un dra bennak da welout gant an armeneg pe ar iraneg; hag evit ma teufe ar reizad "indezeuropat" da vezañ haveiz ha degeneradus gant ar ouizeien a bep seurt.

Bez'e c'heller mont pelloc'h zoken : gouzout a ra an holl ez eus dre ar bed un nebeut mammyezhoù pe strolloù yezhoù ma'z eo kar-nes pe hogos pep yezh de-zho. An indezeuropeg a zo unan eus ar mammyezhoù-se, ar semiteg a zo ur stroll all (hebraeg, syrieg, asyrieg, arabeg, etiopieg), evel ar yezhoù komzet en Afrika tro-dro da draonienn ar C'hongo, pezh a ziskouez dimp tri fenndiegezh yezhoniel : indezeuropeg, semiteg ha bantoueg. Hag en em c'houlenn a ra meur a yezhonour ma ne vefe ket ur gerentiezh bennak etre ar semiteg hag an indezeuropeg. (Ne venegomp ket amañ yezhoù ar reter pellañ hag Amerika).

Ur ger nevez eo koulz lavarout ar ger "indezeuropeg", hag e tiskleir ur menoz n'eo ket ken kozh se; ur ger eo savet gant poell mab den, gant meizrei-anat e klot ouzh ur gwirvoud e rankomp anzav e klot hag e tere ouzh ur gwirmeiz hag ar poell, ha n'eo ket tra ar spered : e lec'h diskouez un dra varv pe un dra vev evel n'eus forzph pe anv yezh drall, e tiskouez ur meizad hag ur poellad diverz, doareel hag amreol. Ur ger pe ur wrizienn indezeuropek ad-savalc'h eo reolennoù ha lezennoù ar yezhoniezh a-vremañ evit ma vefe reizh ha peurreizh an adsavadenn, hogen n'eo e nep giz ur ger pe ur wrizienn hag a zo bet lennet en un hendestenn pe en ur spisc'heriaoueg bennak : n'eo na marv na bev : ur benveg-studi eo kentoc'h. Anav eo dimp kalz a yezhoù indezeuropek, hogen n'anavezomp netra groñs eus an indezeuropeg ha n'anavezomp ket gwelloc'h an henbobl e gomze. Mouget eo bet ar yezh kozh en islonzhoù ar Ragistor, ha ne zeuy ket mui a varv da vev. Gouizeien ha kenyezhadurourien gentañ an XIX° kantved a grede e teufent a-benn d'hec'h advuhezekaad : n'o deus ket bet ezhomm a ugent/vlaaz evit a holl dreuzfaltazioù hag evit gouzout e rafent taol gwenn. Heñveldra eo evit ar pezh a sell ouzh ar pobloù o-unan : niverus a-walc'h eo bet ar broadoù o kemmañ o yezh e-pad ar marevezh istorel evit ma vefe meizus aes an dra : n'eo ket germanekoc'h a ouenn ar Gelted a vremañ hag a gomz e saozneg, rak a-raok komz e saozneg e komzent e keltieg. Dic'hallus eo neuze diogelaat ha kretaad ez eus "pobloù indezeuropat". E-keñver skiant, poell ha gwirvoud, istorel hag asantus, n'eus na "pobloù indezeuropat", n'ag "indezeuropeg"; bez'ez eus pobloù indezeuropek ha netraken. Gevier touellus ha fals-prederouriezh eo ar peurrest.

AR YEZHOU INDEZEUROPEK : Aes tre eo kas da vat rannadur eeun ar yezhoù indezeuropek. Seizh skourr anav a zo en holl :

- 1° An indeziraneg,
- 2° Ar gresianeg,
- 3° An italogeltieg,
- 4° Ar germaneg,
- 5° Ar balteg hag ar slaveg,
- 6° An albaneg,
- 7° An armeneg.

O damstudiañ a raimp amañ lerc'h ha lerc'h evit reiñ d'al lenner un alberz anezho

1°- An indeziraneg : Ar ger-mañ a zo bet lakaet da dalvezout evit daou strollad yezh komzet en Indez hag e Persia adalek en benamzer godhañ betek bremañ. An diw gentyezh evit gwir n'int ket disheñvaloc'h an eil diouzh eben eget an izelalamaneg diouzh an uhelalamaneg. Hag int eo hepken a zellez bezañ anvet "yezhoù ariek", rak ar boblañsoù kozh hag e gomze indeziraneg e-tro 1500 kent H.S. en em anve o-unan arya- ha tro-c'henel al liester aryanam eo a zo troet diwezhatoc'h d'ar c'hrennberseg iran set goude da iran en distagadur. E keñver an deveradurezh c'herioù n'eo ariek eta nep yezh estregat ar sanskritieg hag an iraneg.

A- An iraneg, ma tiforc'her diw rannyezh ennañ :

-10-

a) an henberseg a c'heller lenn war enskrivadurioù Darius (582-486 kent heñvel, hag an destenn goshañ en indezeuropeg eo ma c'heller lakaat ur z eo miret dimp ar c'hoshañ testenioù gennheñvel anezhañ gant enskrivadurioù graet en trede kantved kent H.S. gant roueed eus rummad ar "Sasani-perseg lennegel nemet en X^o kantved, goude ma veze deut feiz en Islam er vro. Peuzdigemm eo chomet ar perseg abaoe ar mare-se.

b) yezh an Avesta, levr relijiel pennañ Mazdeiz, a zo un tammig disheñvel en ur vezañ henstumm tre. Bez'ez eus daou lod digempouez en Avesta : Al levr kentañ a zo skrivet e pozennoù evel re ar Rg-Veda, an eil a zo skrivet en ur yezh nevesoc'hik n'heller ket lakaat un oad warni. Lezel a reomp amañ a gostez an holl yezhoù neveziranek komzet etre an Afganistan, ar C'hurdistan, ar Pamir hag ar mor Kaspiat.

B- An indezeg, pe sanskriteg, ma'z eo bet skrivet ur bern testennoù ennañ : da gentañ holl dastumadenn vras ar Rg-Veda, pe "Veda ar Meulganoù". Marteze n'eo ket an dastumadeg koshañ, hogen an hini henstumm eo. An testennoù all evel dastumadenn meulganoù an Atharvaveda a hañval bezañ nevesoc'h e-keñver ar yezh. Skrivet int e pozennoù evit bezañ displeget a vouezh uhel gant ar veleien da geñver al lidaberzhoù. Pennadoù doueedoniezh e komz-plaen ar brahmana n'int ket mui ken dedennus evit ar yezhonour : tennañ a reont da yezh an henzanevelladurioù bras, ar Mahabharata hag ar Ramayana, ha d'al lennegezh klasel goude ar reolennadur graet gant ar yezhadurour brudet brâs Panini. Hogen, daoust pegen iakis e hañvalfe bezañ; ne ouier netra a-zivout oad ar meulganoù relijiel-se pe hotar hervez o anv-stroll. Ar skridoù koshañ a c'heller bloaziata a zo enskrivadurioù ar roue meur Açoka, eus an trede kantved kent H.S. Dastrew int dre Indez a-bezh, hogen siwazh dimp ne dalv ket an anv henidezeg evito, krennindezeg ne lavarant ket, rak skrivet int en ur yezh nevesoc'h eget ar sanskriteg ha n'heller ket lavarout ez int un testi lennegel gwalldálvoudus. Ar pezh a anver ar sanskriteg klasel a zo yezh an henzanevelladurioù, hogen n'int ket hoalus dreist rak an darn vrasañ eus ar pezhioù hag eus ar skridoù lennegel a zo bet savet en ur mare na veze ket mui komzet sanskriteg gant ar bobl. N'eus tu ebet da ziforc'hañ rannyezhoù daoust ma teufe an dornskridoù a bep korn a vro-Indez. Ur yezh etre eo eta ar sanskriteg klasel, frouezh un treuzvarc'had pe un drevezadur graet gant poell ar yezhadurourien indezat en doare skiantelañ a ouient, diwar yezh ar Veda hag ar Brahmna, ha diwar ar yezh komzet. Ar Rg-Veda en enep a hañval bezañ bet kenaozet e Gwalarn bro-Indez, ar Pendjab hag e reter ar Pendjab.

Krennindezeg a zo an anv a lakaer war ur strolladig yezhoù all, ar pâli, yezh relijiel bouddhaadegezh ar c'hreisteiz, hag ar yezhoù prâkrit o klotañ ouzh an derezioù kevredigezhel, pe ouzh ur c'horn-bro, hogen amresis eo.

Holl yezhoù bro-Indez komzet bremañ a zever eus ar sanskriteg hogen bez'ez eus nemedennoù, ha yezhoù nannindezeuropek a gomzer war aodoù reterel Indez, e rannvroioù pellañ ar Pendjab hag e kreisteiz an Dekkan.

An nep a fell dezhañ studiañ yezhoniezh n'hell ket tremen hep indeziraneg, rak an indeziraneg eo ar yezh he deus kemmet an nebeutañ prevezderioù kentañ ar stummadouriezh indezeuropek : ar yezh nemeti eo ma treuzweler enni doare bezañ ar pennwriziennoù, hag ar yezh nemeti eo he deus miret/erlin a droadurioù indezeuropek; ar sanskriteg eo hag a zo dinnez ar genyezhadurezh nevez.

2°- An gresianeg.

An henc'gresianeg a zo ar yezh nemeta en Europa hag he deus skridoù kenoad gant re ^{an} indeziraneg. Diwar neuze eo talvoudus-tre ar gresianeg evit henstudi ar yezhoù indezeuropek. Deraouiñ a ra an hengoun lennegel gresianek a-benn ar VIIe kantved a-raok H.S. Barzhaz Homeros zoken, an Ilias hag an Odusseia a zo kosstummadurioù na gaver e nep lec'h all.

-11-

Ahendall e ranker azrannañ ar gresianeg e rannyezhoù niverus :

a) ionieg hag attikeg, disheñvel nebeut tre kenstrezo. Ar rannyezhoù-se a veze komzet en Azia Vihanañ, e Dodekapolis, en enezennegar c'helc'hadoù. Enskrivadurioù attikek a zo adalek ar VIIe kantved kent H.S.

b) dorieg. An dorieg a veze komzet e Lakonia hag en trevadenoù savet gant Korinthiz, e Korkuria hag e Sirakuz, en enez Kreta hag en inizi doriat. N' rannyezh doriek.

k) rannyezhoù ar gevred uhel : Beotia, Thesalia, Lesbos ha kêrioù Eoliat Azia Vihanañ.

d) Rannyezhoù Arkadia ha Kuprenez a zo testeniekaet evel an henrannyezhoù all gant enskrivadurioù, hogen skrivet ez int holl en ul lizherenneg silabennek disheñvel krenn diouzh al lizherenneg boutin implijet e bro-C'hres.

Evit ac'hano n'eo deus ket ar rannyezhoù-se treuzvevet pelloc'h eget an hennamzer ha marv int abred tre evit lesel o lec'h d'ar yezh lennegel peurunvan "XO.VQ" hag a zo diazez ar gresianeg komzet en amzer vremañ.

3°- An italogeltieg.

A- Ar yezhoù italek.

Daoust ma hanvalont bezañ peurzisheñvel an eil diouzh egile eo boaz ar yezhoniourien da renkañ an italeg hag ar c'heltieg a-gevret en abeg da stummoù yezhadur kenheñvel a gaver enno : tro-c'henel en -i ar gerioù echuet en -o, stumm-gouzañv ha stumm-gouzañvheñvel ar verboù en -r, hag all ... Ar yezhoù italek a zo ar yezhoù indezeuropek nemeto testeniekaet ez kempred gant ar sanskriteg hag ar gresianeg. Diforc'hañ a reer :

a) an ombrieg, anav dimp dre un nebeut skridoù liderech, hep bloaziad warno, koshoc'h avat eget oadvezh ar C'hrist.

b) an oskeg, anav dimp dre un nebeut enskrivadurioù kavet e Messina, er Bruttium, e Lukania, e Kampania (Pompei, Abella, Kapoua), hag er Sannium.

An oskeg hag an ombrieg, hervez ar pezh a weler, a oa disheñvel tre an eil diouzh egile. O daou a zo aet da get e deroù hor marevezh ha lezet o deus o lec'h d'al latin.

k) al latin, a veze komzet er pennkentañ e kêr Roma e trowardreioù nesañ ar gêr. N'eo ket anavezet a-raok eilvet hanterenn an trede kantved. N'eus ket tu da vloaziata an testennoù koskoc'h ha dibouez a-walc'h int diouzh un tu all. Da c'houde e oa tonket al latin da zont da vezañ yezh an impalaer- riez en he fezh hag hervez tued hollek ar yezhoù d'en em azrannañ pa ne vezont ket harpet gant ur galloud politikel ha broadel "unvaner" e voe ar yezhoù romanek o tiwanañ buan goude diskar Roma : italianeg, spagnoleg, portugaleg, gallek, provañseg, roumaneg. An holl yezhoù-se a zo kendalc'hi-digezh al latin, hogen ul latin int-i hag en deus en em droet a zoareoù disheñvel dre ma oa komzet gant broadoù disheñvel.

N'eus ket tu da gefveriañ aes al latin ouz ar gresianeg. N'her greer nemer nemet dre ma'z eo an diw yezh-se brasañ yezhoù sevenadur dre skind an hennamzer, ha dre ma'z int bet levezonet o diw gant an hevelep subatretum morkreizdouarek.

B- Ar yezhoù keltiek :

Ar yezhoù keltiek a zo azrannet e tri skourr ma'z eo aes e diforc'hañ :

-12-

a) ar galianeg, hag a zo un anv-stroll kentoc'h evit ervel ur strollad gant kaezar. Aet eo da get adalek kantvedoù kentañ ar gristeniezh hep le-hogen re amsklaer in evit reiñ un alberz eus ar frazennadur hag eus han-hag anvioù lec'hioù hepken hag a zo bet treuzkaset dimp gant an henskri-vagnerien; Gwallhenstumm eo ar soniadouriezh.

b) ar predeneg, komzet e Breizh Veur da vare kaezar, hag a voe diarbarnet gant an angelsaozneg da c'houde a hañval bezañ bet karnes d'ar galianeg. Hogen n'eus testenn ebet ha n'heller ket relavarout. Ar predeneg a zo bet gwrizienn teir yezh nevezkeltiek :

1° Ar c'hembraeg, ma'z eus testennoù lennegel anezhañ adal an XI° kant.

2° Ar c'herneveg, m'hon eus diwar e benn ur spisc'heriadur eus an XIII° kantved hag un nebeut testennoù goude ar XV° kantved,

3° Ar brezhoneg, degaset da Vreizh Vihan gant divroidi ar V° kantved. Spisc'heriadurioù a zo adalek an VIII° kantved ha testennoù lennegel rouez adalek ar XIV° kantved.

k) ar gouezeleg, anavezet a-benn ar VII° kantved dre spisc'heriadurioù hag ur builhentez vras a destennoù lennegel. Evit ar studiadennoù a genyezha-durezh ne reer nemeur nemet gant an heniwerzhoneg hag a zo ar yezh keltiek nemeti hag he deus miret troadennoù pinvidik hag henstumm. Eus ar goueze-leg eo bet ganet teir yezh nevezkeltiek :

1° An iwerzhoneg,

2° Ar manaveg, ma'z eo bet levezonet ar reizhskrivadur anezhañ gant ar saozneg,

3° gouezeleg bro-Skos.

4°- Ar germaneg.

N'eo bet lezet dimp testeni ebet a-ziavaez un nebeudig gerioù evel "bari-tus", hag anvioù tud, eus ar pezh a oa ar germaneg komzet a-raok marevezh ar gristeniezh. Evel ar c'heltiek e kavomp ar germaneg azrannet raktal e tri stroll distag mat kenetrezo :

a) germaneg ar reter, agement zo marv abred tre : goteg, vandaleg, burgondeg. Ar goteg a anavezomp hepken, en abeg d'un droidigezh diwar ar Vibi graet gant un eskob a-du gant Arius er IV° kantved, Wulfila. Eus ar bur-gondeg hag ar vandaleg ne chom mui nemet anvioù tud. Ar yezhoù a zo aet da get a-gevret gant ar bobloù o c'homze.

b) germaneg ar c'hreiznoz, testenlekaet e-tro an III° kantved gant rumen-skrivadurioù hag en deus en em azrannet e-unan e peder isyezh :

1° An islandeg hag en deus dornskridoù eus an XII° kantved. Ar yezh kreiznozdek eo a implijer ar muiañ er studiadennoù kenyezhadur.

2° An norvegeg, tost-tre d'an islandeg.

3° Ar svedeg, ma'z eo bet bras e levezon e-pad ar Grennamzar ha da vare an adreizhadur.

4° An daneg, hag en deus levezonet murbet an norvegeg abaoe deroù ar marevezhioù kempred.

k) germaneg ar c'hornog, hag a zo dizunvanoc'h kalz eget germaneg ar c'hreiznoz. Diforc'hañ a reer :

1° An uhelalamaneg, dizunvan-tre ivez rak pep dornskrid a ziskouez ur

yezh gant prevezderioù disheñvel. Spisc'heriadurioù a zo adalek an VIII kantved hag al lennegezh vras a zeraou en XII° kantved. Meur a rannyezh a zo : Bavarieg, Elzaseg, alemaneg, frankoniege. Diazezet eo an uhelalamaneg a viemañ war ar frankoniege dreistholl.

2° An izelalamaneg, ma'z eo bet skrivet ennañ ar c'hoshañ skrid eus germaneg ar c'hornog : an Heliand, kenaozet e-tro 830. Komzet e vez izelalamaneg (pe izelvroeg) en tu dehou da draoñienn izelañ ar Roen, hogen n'eo deut da vezañ yezh lennegel, ha c'hoazh diwezhat tre, nemet en Izelvroioù o-un. En Afrika ar C'hreizteiz e komzer ur rannyezh izelvroek ivez, an "afrikaansch".

3° Ar frizeg hag an angelsaozneg, testeniekaet adalek an IX° kantved, ha daoust dezhañ bezañ distreset a-walc'h ha romanekaet meurbet e renker c'hoazh ar saozneg e kreiz ar yezhoù germanek ha nevezc'hermanek.

5° Ar baltege hag ar slaveg.

Ar baltege hag ar slaveg a zo diw gentyezh distag, hogen o bodañ a reer berpred a-gevret dre m'o deus en em droet ez kenstur, hag al lod brasañ eus an nevezadurioù a gaver en eil a gaver en eil a gaver ivez en eben gant an neuz hag un dremm disheñvel :

A- Ar baltege, ma'z eus teir rannyezh ennañ :

a) an henbruseg, marv e deroù an XVIII° kantved. Berr eo hon anaoudegezh eus ar yezh-se : ur c'heriaoueg eus ar XV° kantved a endalc'h 800 ger hag e 1561 eo bet troet e pruseg Enc'heidiñion Luther. N'eus netra all.

b) ar c'hentlituaneg, azrannet d'e dro e daou stroll a rannyezhoù bev mat c'hoazh d'hor mare :

1° Al lituaneg, testeniekaet diwezhat-tre (1547 goude H.S.), hogen spletusoc'h kalz eo eget an henbruseg rak ken henstumm eo ha niverusoc'h kalz eo an testennoù a c'heller studiañ. Ar yezh komzet bremañ n'he deus kollet kennebeut nemet henstummadurioù rouez ken eo kelennus dreis kavout enni troioù lavar ha gerioù o klotañ ouzh sanskriteg ar Rg-Veda ha gresianeg Homeros.

2° Al letviég, komzet e kreiznoz Lituania, hag a zo bet distresetoc'h un tammig eget al lituaneg, hogen gwalldaldvoudus eo nevezh.

E-keñver ar genyezhadurezh avat eo kendalvoud al lituaneg hag al letviég gant ar goteg pe al latin hag a zo gwallgoshoc'h. Aze n'eo ket un dellid hag ur perzh mat ma c'heller ober fae warno. Ar c'henyezhadurour na ouezfe ket lituaneg en amzerioù-mañ ne vefe ket gouestoc'h da labourat eget unan bennak o tic'houtout ar sanskriteg.

B- Ar slaveg, n'eo ket an testennoù henañ anezhañ koshoc'h eget an IX° kantved, ha diaes eo studi an henslaveg, zoken a-ziavaez an dangemmoù hag an arlivoù rannyezhel. Tri stroll a zo c'hoazh :

a) henslaveg ar c'hreisteiz :

1° Ar makedoniege hag ar bulgareg : evit prezegel an Aviel o deus etestel gentañ ar Slaved troet ar Skriturioù hag ar ponnadoù doueoniezh hag o devoa ezhoñ da gaout, e-tro an X° hag an XI° kantved. Ar yezh-se eo a anver henslaveg hag a implijer ar muiañ er studioù kenyezhadur ha ken yezhoniezh. N'eo ket e vefe ar gentyezh henslavek, rak rannyezhoù all a oa kempred ganti, hogen n'eus nemeti hag a zo testeniekaet. Ouzhpenn-se eo chomet e-pad ar grennamzer en he fezh yezh relijiel ha yezh skiantel holl Slaved an iliz "Wingelennek", nemet ha prevezderioù dihevelep o deus en em enlakaet en he yezhadur hag en he geriadur e pep bro; bez'

yezh gant prevezderioù disheñvel. Spise'heriadurioù a zo adalek an VIII kantved hag al lennegezh vras a zeraou en XII° kantved. Meur a rannyezh a zo : Bavarieg, Elzaseg, alemaneg, frankonieg. Diazezet eo an uhelalamaneg a viemañ war ar frankonieg dreistholl.

2° An izelalamaneg, ma'z eo bet skrivet ennañ ar c'hoshañ skrid eus germaneg ar c'hornog : an Heliand, kenaozet e-tro 830. Komzet e vez izelalamaneg (pe izelvroeg) en tu dehou da draoñienn izelañ ar Roen, hogen n'eo deut da vezañ yezh lennegel, ha c'hoazh diwezhat tre, nemet en Izelvroioù o-un. En Afrika ar C'hreizteiz e komzer ur rannyezh izelvroek ivez, an "afrikaansch".

3° Ar frizieg hag an angelsaozneg, testeniekaet adalek an IX° kantved, ha daoust dezhañ bezañ distreset a-walc'h ha romanekaet meurbet e renker c'hoazh ar saozneg e kreiz ar yezhoù germanek ha nevezc'hormanek.

5° Ar balteg hag ar slaveg.

Ar balteg hag ar slaveg a zo diw gentyezh distag, hogen o bodañ a reer bepred a-gevret dre m'o deus en em droet ez kenstur, hag al lod brasañ eus an nevezadurioù a gaver en eil a gaver en eil a gaver ivez en eben gant an neuz hag un dremm disheñvel :

A- Ar balteg, ma'z eus teir rannyezh ennañ :

a) an henbruseg, marv e deroù an XVIII° kantved. Berr eo hon anaoudegezh eus ar yezh-se : ur c'heriaoueg eus ar XV° kantved a endalc'h 800 ger hag e 1561 eo bet troet e pruseg Enc'heidirion Luther. N'eus netra all.

b) ar c'hentlituaneg, azrannet d'e dro e daou stroll a rannyezhoù bev mat c'hoazh d'hor mare :

1° Al lituaneg, testeniekaet diwezhat-tre (1547 goude H.S.), hogen spletusoc'h kalz eo eget an henbruseg rak ken henstumm eo ha niverusoc'h kalz eo an testennoù a c'heller studiañ. Ar yezh komzet bremañ n'he deus kollet kennebeut nemet henstummadurioù rouez ken eo kelennus dreis kavout enni troioù lavar ha gerioù o klotañ ouzh sanskriteg ar Rg-Veda ha gresianeg Homeros.

2° Al letviég, komzet e kreiznoz Lituania, hag a zo bet distresetoc'h un tammig eget al lituaneg, hogen gwalldaldvoudus eo nevezh.

E-keñver ar genyezhadurezh avat eo kendalvoud al lituaneg hag al letviég gant ar goteg pe al latin hag a zo gwallgoshoc'h. Aze n'eo ket un dellid hag ur perzh mat ma c'heller ober fae warno. Ar c'henyezhadurour na ouezfe ket lituaneg en amzerioù-mañ ne vefe ket gouestoc'h da labourat eget unan bennak o tic'houzout ar sanskriteg.

B- Ar slaveg, n'eo ket an testennoù henañ anezhañ koshoc'h eget an IX° kantved, ha diaes eo studi an henslaveg, zoken a-ziavaez an damgennoù hag an arlivioù rannyezhel. Tri stroll a zo c'hoazh :

a) henslaveg ar c'hreisteiz :

1° Ar makedonieg hag ar bulgareg : evit prezegel an Aviel o deus ebestel gentañ ar Slaved troet ar Skriturioù hag ar pennadoù doueoniezh hag o devoa ezhoñ da gaout, e-tro an X° hag an XI° kantved. Ar yezh-se eo a anver henslaveg hag a implijer ar muiañ er studioù kenyezhadur ha ken yezhoniezh. N'eo ket e vefe ar gentyezh henslavek, rak rannyezhoù all a oa kempred ganti, hogen n'eus nemeti hag a zo testeniekaet. Ouzhpenn-se eo chomet e-pad ar grennamzer en he fezh yezh relijiel ha yezh skiantel holl Slaved an iliz "Wirgelenek", nemet ha prevezderioù dihevelep o deus en em enlakaet en he yezhadur hag en he geriadur e pep bro; bez'

ez eus un henslaveg dihevelep evit Rusia, unan evit Bulgaria, un trede evit Serbia. Kreñv eo chomet an hengoun henslavek bepred ha bremañ c'hoazh ez eus e rusianeg direizhderioù abeged gant levezon an henslavedonieg hag ar bulgareg a zo yezhoù slavek distreset-tre. Ar re distreset-tre.

2° Ar serbeg hag ar c'hroateg (Serbia, Montenegro, Dalmatia, Bosnia ha Kroatia).

3° Ar sloveneg, testeniekaet adalek ar XV° kantved.

b) rusianeg : diforc'hañ a reer teir seurt e rusianeg : ar brasrusianeg ar bihanrusianeg hag ar gwennrusianeg. Ar brasrusianeg eo hag a zo deut da vezañ ar yezh lennegel. Emañ c'hoazh oc'h en em astenn hag o c'hounit tachenn. Ur yezh pinvidik eo, gant kalz a droadurioù hag a zisplegadurioù, gouest-tre da sevel gerioù nevez pe da lonkañ gerioù arall-yezhek, gwevn eo ar frazennadur.

k) slaveg ar c'hornog :

1° Ar sorabeg, komzet gant ur miliadoù bennak a dud hepken.

2° An tchekeg hag ar slovakeg.

3° Ar polabeg, komzet a-hed glannoù izelañ ar ster-Elb e bro-Hanover. Marv eo 'ar yezh-se e-tro an XVIII° kantved. Bez'ez eus testennoù n'int ket kozh-tre.

4° Ar poloneg hag un nebeut rannyezhoù disheñvel-tre etrezo evel ar slovinkeg hag ar "kasub".

An holl yezhoù hag a stum slaveg ar c'hornog a zo skrivet gant al lizheroù latin ha n'int ket bet levezonet meurbet gant an henslaveg.

6°- An albaneg.

N'eo anavezet an albaneg nemet adalek an XVIII° kantved, hogen ec'h hanval bezañ distreset-tre. Al lod brasañ eus ar geriadur a zo gerioù amprestet gant ar yezhoù tostañ : latin, gresianeg, turkeg ha slaveg. Implijout a reer kalz an albaneg er genyezhadurezh.

7°- An armeneg.

Testeniekaet eo an armeneg adalek ar V° kantved goude H.S. gant troidigezhioù diwar ar Skriturioù, ha gant ul lennegezh pinvidik tre. Ar rannyezhoù komzet bremañ n'int ket gwallziseñvel. N'eus ket tu avat da stagañ an armeneg ouzh an indeziraneg evel ma oa bet klasket hen ober.

Ar seizh yezh pe rummad-mañ a yezhoù a zo ar re nemeto ma'z eo diwar orin indezeuropek. Mar deus bet rannyezhoù all n'int ket anav dimp hag ar yezhoù pe ar rannyezhoù all a anavezomp n'int ket indezeuropek. Enskrivadurioù a zo hag anvioù tud a zo bet treuzkaset dimp en illirieg hag e thrakag, anav eo dimp un toulladig anvioù ligurek ivez, hogen kement-se n'eo ket a-walc'h.

DIWAR-BENN EMDROIDIGEZH AN INDEZEUROPEG : Ar c'henreizhadurioù indezeuropek a genglott dibaot a wech kenetrezo. Bez'ez eus bet yezhoù hag a zo bet amezek ur mare a voe, ha n'int ket mui bremañ, ha bez'ez eus disheñvelderioù hag a zo c'hoarvezet da vare an indezeuropeg. Linennoù heñveladurioù a zo a bep seurt oc'h en em vodañ a vroeziou kenstag ha dienstag :

1° Bez'ez eus da skouer ul linen distagadur an a latin pouezmouezhiet en e e Galia : al latin cantare a zo troet da chanter dre holl e kreiznoz bro-C'hall, hogen an a latin pouezmouezhiet a zo troet da e en holl rannyezhoù ma'z eo deut enno ar p latin etrevogalemek da vezañ v : capra a zo deut da

2° Al linenn heñveladurioù sklaerañ a zo stummet gant an doare da zistad-
gañ ar c'hensonennoù dre ar c'horzailhenn : pep yezh indezeuropek he devez
daou rummad a soniadoù korzailhennek :

al latin en deus da skouer ur gensonenn c o klotañ gant ar sanskriteg ç
(eus an indezeuropeg *Ki) hag ur gensonenn ç o klotañ gant ar sanskri-
teg K(C) (eus an indezeuropeg *Kw).

Ar c'hlotadurioù kentañ a zo kensonennoù rakstaonek *K, *G, *GH troet
da gensonennoù korzailhennek er yezhoù kornogel : /e gresianeg, c, g, h e
en indeziraneg, slaveg, balteg, armeneg hag albaneg, hag a zo yezhoù re-
terel an indezeuropeg : s, ç, j,

	(gresianeg <u>κατα</u>)		(sanskriteg <u>çatam</u> ,
1°	(latin <u>centum</u> ,	2°	(zend <u>satem</u> ,
	(iwerzhoneg <u>cead</u> ,		(henslaveg <u>suto</u> ,
	(goteg <u>hund</u> ,		(rusianeg <u>сто</u>),
			(lituaneg <u>szimtas</u> = kant

Skouerioù diniver a c'hellfed reiñ. An dra iskisañ a zo da c'houzout
avat a zo ez eo distag pep linenn pe pep rummad a heñveladurioù, ha kement
mañ a dalv da lavarout na oa ket peurunvan an indezeuropeg pa veze komzet.

Ar strolloù hag an isyezhoù n'o deus ket en em rannet buan tre. An indez-
europeg en deus en em astennet ha n'eo ket bet diframmet, ha kendalc'het eo
bet ez heñvel da c'houde dre holl. Al latin n'eo koulz lavarout nemet treuz-
stummatur an indezeuropeg komzet gant tud Roma, e-pad ma oa treuzstummet en
un doare disheñvel gant ar C'hresianed pe ar Gelted. Hag ar yezhoù romanek :
galleg, spagnoleg, italianeg, roumaneg hag all, n'int nemet treuzstummadu-
rioù al latin komzet en un doare disheñvel e pep bro.

Koulskoude eo c'hoarvezet ar c'hemmoù a zoareoù kenheñvel, ken eo chomet
kenstur, ha ma kendegeuzh alies frammatur ar yezhoù hag a zo a-wechoù ar re
pellañ an eil diouzh eben.

Tuet eo hogos dre holl ar yezhoù ivez da eeunaat ar bennskouer ma'z int
bet krouet diwarni ha darvoudoù yezhoniel 'zo a c'hoarvez a-gevret gant arao-
kadennoù ar sevenadur : an niver-daou a zo aet da get e gresianeg an Azia
Vihanañ abretoc'h eget e bro-C'hres, ha ne reer mui bremañ gant an niver-daou
nemet e pellañ ha distroañ maezioù Lituania pe Slovenia.

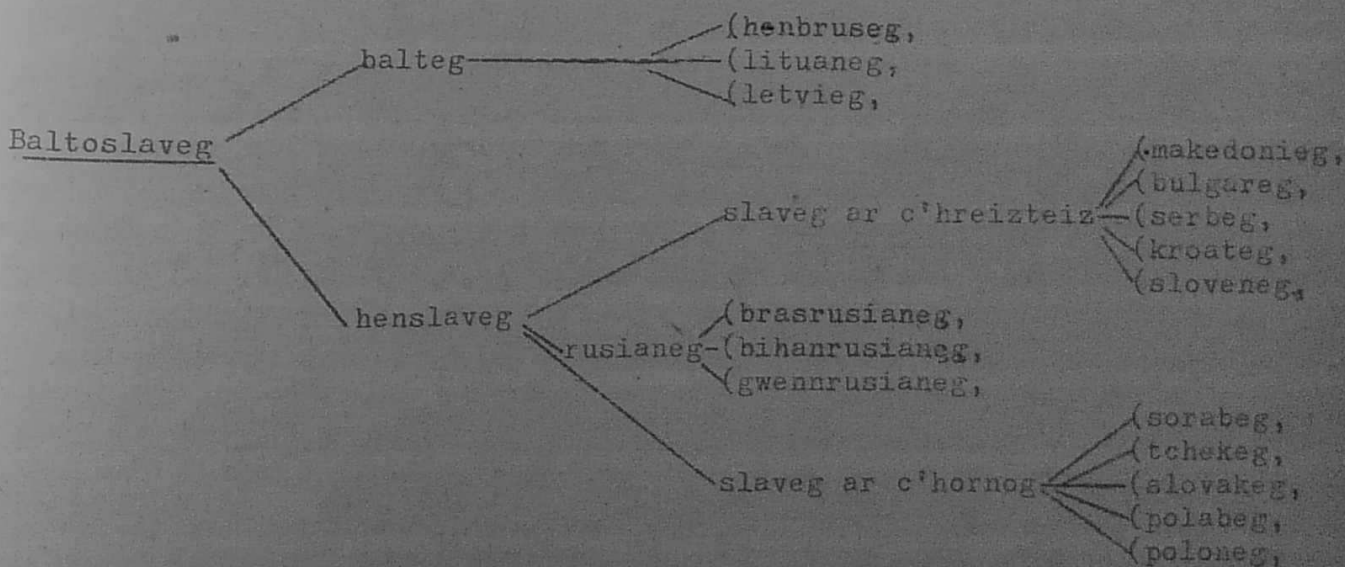
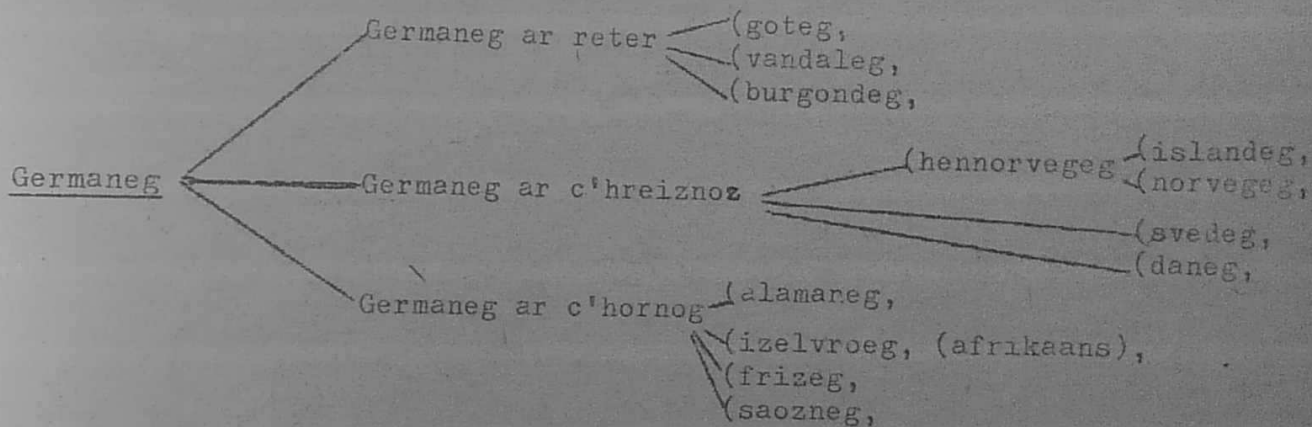
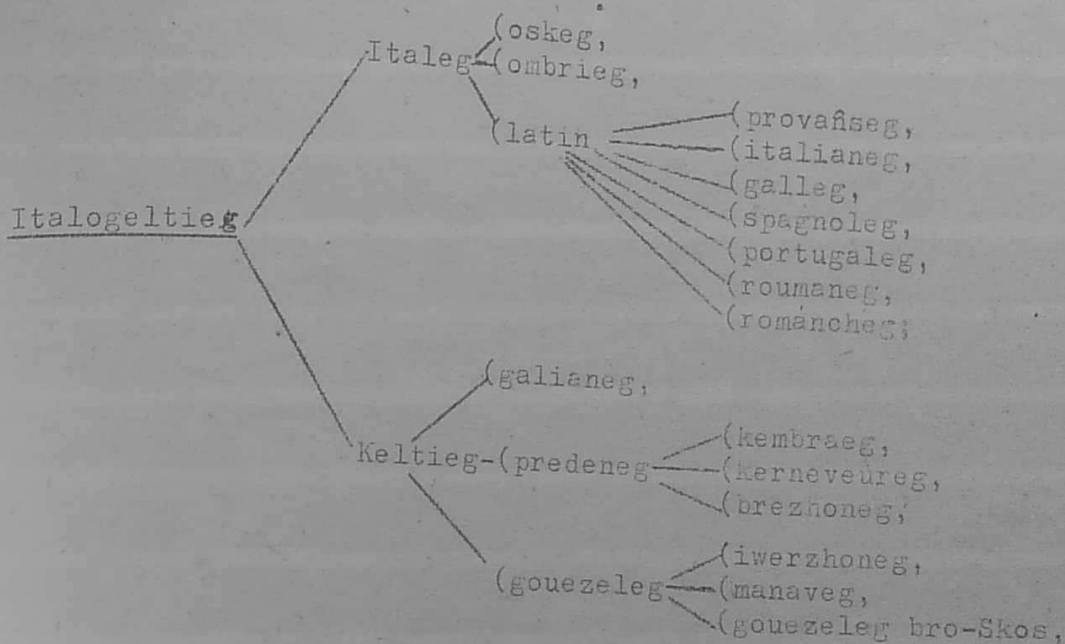
Ouzhpenn e tegouezhe hogos bepred Indezeuropiz e broezioù ma veze komzet
yezhoù n'oant ket kar gant o hini hag a oa disheñvel kenetrezo, ha gant o
donedigezh e teue un unyezh d'en em astenn war dachennoù ledan. Yezh ur bobl
alouber evel ar C'hoted da skouer he deus aloubet ha goloet sur a-walc'h kalz
a rannyezhoù kentvroat e reter Europa. Kempenn ha mentoniel eo he yezhadur,
hag an dud a ranke deskiñ ur yezh nevez n'oant ket gouest holl da beuzdeskiñ
an holl reolennoù hag an holl c'herioù diaesañ. A-walc'h e oa dezho peurlie-
sañ gouzout en em ziluziañ evit kompren ha bezañ komprenet er yezh nevet. Hag
eveldres n'o deus miret mat en o c'houn nemet ar reolennoù a vezent mat ha
n'o deus distaget nemet ar sonioù a gavent en o yezh kent. Ar reolennoù hag
ar sonioù all a zo bet dareadekaet, hag ar pezh eo a zlee bezañ graet diwe-
zhatoc'h gant ar C'halianed o teskiñ al latin, pe gant Gelted Breizh Veur o
teskiñ an angelsaozneg. Disheñvel mat e oa an holl yezhoù indezeuropek da
vare ar skridoù kentañ, ha ne ouier ket pet amzer a zo bet ret evit o endro-
digezh. Bez'e c'heller krediñ avat ez eus bet ur mare m'o deus en em droet
buan a-walc'h, e-tro an X° hag an VIII° kantved kent H.S.

Levrioù studiet :

A. MEILLET : Les dialectes indo-européens, Paris 1922. Introduction à l'étude

Indeziraneg (sanskriteg,
iraneg;

Greslaneg;

Albaneg;

Armeneg.

K. BRUGMANN und B. DELBRÜCK : Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen, Strassburg, 1907-1907.

J. SCHRIJNEN : Inleiding tot de studie der vergelijkende indogermaansche taalwetenschap. Leide 1905.

H. HIRT : Die Indogermanen, ihre Verbreitung, ihre Urheimat und ihre Kultur Strassburg 1905-1907.

A. POKORNY : Etymologisches Wörterbuch der indogermanischen Sprachen Bern, 1948.

AC'HEROS : anv ar ster a ranne an ifernioù diouzh bed ar re vev en henzoueedo-niezh c'hresian. N'helle nep den mont diw wech dreistaf.

AVESTA : Anv-stroll holl destennoù sakr ar Vazdeadegezh. Lakaet int war anv Zoroastr.

IBERED : Koshañ pobl an henistor, anavezet dre desteni ar skrivagnerien. Tudañ a raeth, war a greder, Bro-Spagn ha rann greisteizel Galia e-tro ar XV° hag an X° kantved kent H.S.

YARL (jarl) : anv un den uhelrenk en kenved kreiznoz. Klotañ a ra ouzh ar saozneg earl.

LIGURED : Unan eus ar bobloù kevannet gwechall etre ar ster-liger ha pleg mor Genua. Diarbenn a rejont an Ibered etrezek ar c'hreisteiz, ha kavout a reer c'hoazh roudoù anezho e kreisteiz Bro-C'hall.

MAZDEADEGEZH : Er pennkentañ e oa ar Vazdeadegezh relijion ar Veded, ha diw gentañ a zo enni : hini ar mad, personelaet gant Ahurâ-mazdâ (Ormazd), hag hini an droug personelaet gant Anro Mainyous (Ahriman). Skoazellet eo Ormazd en e gefridi gant un niver bras a sent (Yzed), hag a isdoueed (Amshaspand). Ar gelennadurezh a c'houlenn kaout doujañs ouzh al labour, ar macuezed hag ar vugale. Bev e c'hoazh ar Vazdeadegezh en un nebeut poblañsoù en Indez hag e Persia.

ODHINN : Doue ar brezel hag an trec'h e bro ar C'hermaned. Azeulet e veze e Skandinavia, ha klotañ a ra ouzh Wodan e Germania ar c'hornog.

ORPHEUS : Barzhonegour ha telennour eus a vro-Dhrakeia hervez hengoun ar C'hresianed. Pezh a gemeras en argadadeg Argoiz. Ken heson e oa e sonerezh m'en devoe an aotre da vont da gerc'hat e bried Eurydikos en ifernioù. Anavezet tre oa ar vojenn.

PAUSILIPUM : Anv ur menez etre Napoli ha Pouzole. E harz ar menez ez eus ur vougev lesanvet "mougev Virgilius".

SKUTHED : Pobl gozh an henemzer. Teolennet int bet gant Herodotos, hag o anavezout a reer adal ar VIIvet kantvet kent H.S. betek ar I kantved goude H.S. Kredif a reer ez int kenttadoù ar Sarmated, da lavarout eo ar Slaved.

SASANIDED : Anv ur rummad roueed a Persia etre 226 ha 632 goude H.S. Diberc'hennet e voent eus o rouantelez gant an Arabed.

- anneuenn : trame
- anien : instinct
- amreol : arbitraire
- brizhanv : non (hybride)
- bloaziad : millésime
- bloaziata : dater
- bulzun : navette (de tisseran)
- kendoare : rapport
- kenyeznadurezh : grammaire comparé
- kentvroad : autochtone
- kentlituaneg : letto-lithuanien
- kengensonadur : allitération
- kelc'hadoù : Cyclades
- kevarc'hiñ : saluer
- degemeradus : acceptable
- gwirgelennek : orthodoxe
- gouennadur : origine (au p. de vue ethnog.)
- (arouezioù) gennhefvel : sign. cunéil
- hefvelsteriezh : synonymie
- hañvadouriezh : nature
- heveiz : compréhensible
- henzanevlladur : épopée
- hanterstanket : mi occlusif
- linenn henveladurioù : lignée d'iglosses
- lezennouriezh : législation
- meizreizhegezh : logique
- mazdeadegezh : mazdaïsme
- neuva : piscine (endroit où l'on peut nager)
- penndiegezh : famille principale
- preveziad : particulier
- rakstaonek : prépalatal
- stadelezh : étatisme
- stummadouriezh : nature
- spisc'heriadur : gloaire

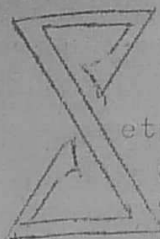

egaset e voe neuze d'ar gannadourien ar profoù pinvidik kinniget dezho : leizh a-walc'h en devoa lakaet. Kerkent ha ma voe aotreet dezho e ki-miadjont gant levenez.

- 167- Ha pa voe deut ar gannadourien en Danmark en-dro, ha goude d'ar brenin oa bet komzet outo, e voe nec'het a-walc'h gant kalonegezh /e enebourien/.
- 168- Ar gannadourien a zisplegas o devoa kalz a soudarded taer, hag en o c'hreiz o devoa gwelet "a anved Siegfried, ur reour ginidik eus an Izelvroioù". Pa ouezas Liudeger ar c'heloù-mañ e voe prederiet-tre.
- 169- Pa glevas tud Bro-Danmark ar c'heloù-mañ e hastjont da glask ar murañ a c'halljont a gileed ken e c'houezas an aotrou Liudeger ugent mil reour evit e argadadeg eus a greiz e holl wazed kreñv.
- 170- Remenn a reas ar roue Liudeger eus a vro-Saks e teufe ivez, ken o devoe Gunther a gasas kannaded ivez dre e vro /evit bodañ e gileed/.
- 171- Hag e dud, dezho da vont d'an emgann a-gevret gant reourien Hagen : ret e oa d'an holl gadarnidi dont, ha meur a bennden a zilennas ar marv dre-se.
- 172- Hastañ a rejont o veajiñ d'al lec'h ma felle dezho mont. Ar banniell a oa evit bezañ douget gant Volkêr, an den taer, pa'z afent kuit eus Worms war ar Roen, hag Hagen a d-Tronege eo a oa evit bezañ pennlu.
- 173- Ganto ez eas Sindolt hag Hunolt ivez, hag o devoa dellezet kaout kalz a acour digant Gunther war-bouez o servijoù. Bez'e oa Dancwart, breur Hagen, hag Ortwin ivez. Holl e oant evit kemerout perzh er gerzhadeg gant enor.
- 174- "Aotrou Roue, chomit er gêr, a lavaras Siegfried neuze, pegwir ec'h asant ho reourien d'am ambroug. En em laouenait a-gevret gant ar maouezed hag ho pezit levenez. Fiziout a ran ennoc'h an en em chalañ evit an enorioù hag ar ma-doù hepken.
- 175- Hag ar re a felle dezho ober un argad betek e Worms war ar Roen, e rin-me war o zro, hag int a ranko chom en o bro. Marc'hekaat a raamp ker' pell e diabarzh o bro ma troy o c'halonegezh da breder".
- 176- /O vont kuit/ diouzh glannoù ar Roen ez ajont a-dreuz bro-Hess enep bro-Saks : emgann a voe eno hag ar vro a lakajont an arigrap, kement ha ma voe poaniet bras an daou vrenin.
- 177- Degouezhout a rejont d'an harzoù : ar vevelien a yeas kuit neuze, ha Siegfried, an den kreñv en em lakaas da c'houlenn : "Pehini eus hon eilerien hor blenio bremañ ? "Biskoazh ne oa bet graet un argadadeg ken mantrus evit Bro Saks.
- 178- Hag int ha komz : "Lakait ar re glanmañ da veilhañ war hon hent : Dancwart taer : eñ a zo ur c'hadarnad nerzhiek, gantañ hor bezo nebeutoc'h a zroug da ziwasik digant tud Liudeger : kemerit anezhañ, ha lakait Ortwin da veilhañ war ar gwardoù a-dreñv".
- 179- "War-raok ez in va-unan", a lavaras Siegfried, ar c'hadarnad, me a ray va unan war-dro ar rakward enep an enebourien, ha me a gavo ervat pelec'h emañ o reourien. Hag armet buan e voe neuze bugel kaer Siegelind.
- 180- An droadeien a fizias-eñ en Hagen, hag e Gernôt, an hini kalonek-tre, dre ma felle dezhañ mont pelloc'h. Hag eñ hag araokaat e-unan-penn e bro ar Saizon. Ha torret e voe gantañ e-korñ un deiz meur a lerenn dokhouarn.

- 181- Ha war an aerva e welas al lu bras hag a rae diaes d'e heulierien. Moar-laouenaas kalz Siegfried oc'h her gwelout.
- 182- /En tu all / e oa avat ur c'hadarnad oc'h ober ged war an enebourien ivez; ha gant gred eo her grae. E welout a reas an aotrou Siegfried, hag an den taer-se a welas Siegfried ivez. Pep hini eus o daou a rae ged gant aked.
- 183- Lavarout a ran deoc'h pehini e oa ar gour hag a rae ged. Ur skoed aour skañv en devoa en e zorn : ar roue Liudegast e oa, o veilhañ war e lu; /o welout/ ur c'houviad ken uhelrenk e lakaas /e varc'h/ da zaoulammat mibin.
- 184- Hag e zilennet en devoa an aotrou Liudegast ivez evit en em gannañ. Hag Ouzh ar skoed e stagjont ar goaf a nerzh korf. Hag ar roue galloudek a voe trubuilhet, gant kalz a brederoù neuze.
- 185- Ha goude ar stokadenn c'hoaf kentañ e voe an daou roue galloudek kaset an eil dreist d'egile gant o mirc'hed evel c'hwezh ur barr-avel. Hag int ha distreiñ an eil enep egile /evel ma tere/ ouzh marc'heien uhel : an daou zen kounnaret a reas un arnod gant o c'hlezeler.
- 186- Skeiñ a rae an aotrou Siegfried kement ha ma tregerne ar c'hadlec'h a-bezh, ha ma tilamme luc'hedoù tan diwar an tokhouarnoù ha fulennoù liw ruz eus daouarnoù ar reourien. Pep hini a wele /e daolioù o luc'hañ/ war ar c'hadour all.
- 187- Gantañ^e/skoe an aotrou Liudegast meur a daol gwallgounnaret ivez, ha nerzh pep hini a oa diarbennet gant ar skoedoù. Ha war ar brenin Liudegast e taole pled ervat trizek eus e dud, kent ma teuas ar re gounezet gant Siegfried evi-tañ e-unan.
- 188- Ha tizhout a reas ar roue hag e wallc'hloazañ teir gwech a-dreuz e harnezadur, hag el lec'h ma oa bet ar skoadenn e pare ar c'hleze leun a wad. Ar brenin Liudegast a rankas bezañ ranngalonet diwar neuze.
- 189- E bediñ a reas d'e lezel da vevañ, ha kinnig a reas e vro dezhañ, o lavarout e oa Liudegast e anv. Dont a eure e reourien neuze : int o devoa gwelet mat petra e oa c'hoarvezet ganto o daou war an aerva.
- 190- Falvezout a reas dezhañ e gas kuit alese : hogen ar gadet e voe gant trizek eus e wazed. Bez'e warezas dorn ar reour neuze e ouestlad pinvidik gant taolioù nerzhus. Ar c'hadarnad kalonek-dreist a reas kalz a zroug dezho.
- 191- An trizek re-se ma oa armoù ganto a skoas-eñ marv unan hepken a dizhas bevañ hag a bellaas mall warnañ. da vont da reiñ kel du-hont eus ar pezh a oa c'hoarvezet aze. Diouzh e dokhouarn ruz e c'helled gwelout anat e oa ar wirionez.
- 192- Nec'hamant hag anoazh a voe gant an dud a vro-Danmark pa voe lavaret e oa prizoniet o aotrou. Lavaret e voe kement-se d'e vreur : en em lakaat a reas da yudal gant kounnar feuls rak poan a oa bet graet dezhañ.
- 193- Liudegast, ar reour a voe kaset goude gant Siegfried betek da soudarded Gunther, ha fiziet e voe en Hagen. Pa voe lavaret d'ar soudarded e oa Liudegast ar roue o devoe poan vihan (da lavarout eo : laouen e voent).
- 194- Urzh a voe roet da Vurgondiz stagañ o bannieloù. "War-raok" a lavaras Siegfried "Amañ e vezo graet muioc'h c'hoazh a draoù mar don tonket da vevañ betek diwezh an deiz. Ret eo ma vo glac'haret meur a wreg e bro-Saks.
- 195- A c'hwi hag a zo kadarnidi eus ar vro Roen, sellit ouzhiñ gant evezh : gouest on moarvat d'ho ren e-kreiz strolladoù Liudegêr. Ha c'hwi a welo penaos e sko ur c'hadarnad gant un tokhouarn.

(troet diwar ar c'hrennalamanegda genderc'hel)

etu amañ ur pennadig iwerzhonek espar, a dennomp eus ar c'h-Gath Mhuighe Leana, embannet gant O'Curry e 1855. (1). An doare-diuganañ-mañ a veze implijet gant Kembreiz ivez. Gwallgozh eo eta ha souezhus tre da enebour Conn, Eoghan, 'e varvo en emgann a zeu. Reifñ a reomp testenn O'Curry hag un droidigezh vrezhoneg resis. Merzit ar c'hengensonadur teirsilabennek (ar werzenn 2 a zo di-reizh).

1. <u>Sgéal leam dhaoibh</u>	<u>eisdigh fris,</u>
2. <u>Ni fáth fois,</u>	<u>budh gnath bhur n-greis.</u>
3. <u>Fuil leam dhaoibh</u>	<u>dlochma sgéoil,</u>
4. <u>deireadh áir</u>	<u>traochsadh tréoin.</u>
5. <u>Solchfidh crú</u>	<u>tar fraoch fuilt,</u>
6. <u>draig tar ailt</u>	<u>cath Chuinn Chuilt.</u>
7. <u>Biaidh sleagh dhearg</u>	<u>iona dhornn,</u>
8. <u>cuirfidh Badhbh</u>	<u>beadhg tar Bord.</u>
9. <u>Lasfaidh craobh</u>	<u>'n-a rosg ruadh</u>
10. <u>ni bhéar aon</u>	<u>aslach uadh.</u>
11. <u>Uathmhar magh</u>	<u>a m-bis léan,</u>
12. <u>mairg nách an</u>	<u>ris an sgéal.</u>

- (1. Kel am eus evidoc'h : her selaout;
 2. N'eus abeg ebet da ziskuizh : boas oc'h c'hwizh ar c'huriou
 3. Bez'am eus ur c'heloù kriz evidoc'h :
 4. Diwezh al lazhadeg, diskar ar c'hadarnad.
 5. Redek a ray ar gwad war strouezheg ar blev;
 6. Un tan a-dreuz an ti eo kad Conn, an hini hael :
 7. Bez'e vo ar goaf ruz en e zorn,
 8. Bodb (2) a ray ul lann en tu all d'ar Bord; (3)
 9. Luc'hañ a ray ur fulenn en he lagad ruz,
 10. Ne ziarbenno den ebet hec'h argad;
 11. Spontusat kompezenn ma vo anken warni,
 12. Gwa d'an nep na c'hortoze ket ar c'hel :)

(1) O'CURRY Cath Mhuighe Leana. Dulenn 1855 p. 122.

(2) Bodb : doueez ar brezel en Heniwerzhon, he c'havout a reer peurliosañ el lavarenn bodb catha (kavan - emgann). Hag hervez an deveradurezh-gerioù e kenglot gant ur g- (C)athubodua me kaver un enskrivadur gouestlet dezhi e Galia (CIL XIII, 2571 : (C)athubodua Aug(ustae) Servilia Terentia /votum/ s/olvit/ l/ibens/ m/erito/ (Servilia Terentia a zo bet laouen o sevenañ he gouestl da g-Cathubodua Augusta). Bodb he deus teir c'hoar Neman, Macha ha Morrighu, hag ar re-mañ avat a hañval bezañ eilzouezed o klotañ gweliek gant ar Valkiriezed german. Pe mar karer gwel e c'hellfe an teir doueez bezañ liesadur an hevelep doueez Bodb en he c'hefridiou disheñvel. Re luziet e vez avat reifñ diskloriadurioù dre ar munud. Ar re a garo a c'hello lenn pennad W.M.Hennessy er Rev. Celt. 1, p. 32-55, 1872 : The ancient Irish Goddesses of War. Setu petra a lavar al Lev'r a Leinster diwar o lann :

Neit mað Indui sa di mair,
Badb ocus Nemaind can goi,
Ro marbtha in Ailiuch can ail,
La neptuir d'Fomorchaibh. (Levr a Leinster 6, 22)

(Neit mab Indu^{hag} e ziw wreg, Badb ha Neman, hep gao, a voe lazhet en Ailoch, hep termal, gant Neptur eus ar Fomore.)

(3) Bord a hañval amañ bezañ anv ur stêr pe ul lec'h bennak.

a SAINT ANGEL

Souto lou bescaume
Dou viei castelas,
L'eco canto un saume
Dintre li roucas ...

E L D E S D I C H A D O

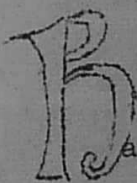
Uristidik hag intañv, gant an difrealz on klañv,
Brenin Akwitania en diskar o poaniañ :
Va sterenn o c'houzañv 'steuz diouzh ar rebed skañv;
Setu oc'h am leuniañ, setu oc'h am heoliañ

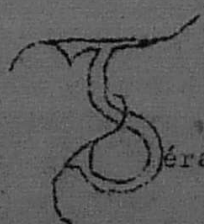
Nelkoni du ar bez ! Te 'm frealze diziwezh,
Daskor 'r Pausilipum, mor Italia, daskor
Ar bleunv a levenez 'blijer d'am c'halon ouez :
An deil damc'hlas ha lor 'mesk ar roz damzigor.

Karantez pe Phebus, Lusignan pe v-Biron ?
Gant pok ar rouanez dall eo ruziet c'hoazh va zal
'Huñvre er vougev voal, neuva ar verc'h am hoal !

Ba trec'h diw wech ez on war an Ac'heros don;
Tro ha tro e kanen, Orpheus va zelenn,
Klemmou ar santez wenn, galv ar voudig velen !

Gérard DE NERVAL.

oude m'en devoe Divikiakos komzet evel-se, e tirollas da leñvañ kalz an holl re hag a oa aze, hag en em lakajont holl da azgoulenn skoazell digant Kaezar. Di-verzout a reas avat Kaezar na rae Sekwaniz netra eus ar pezh a rae ar re all, hogen tristidik e oant, hag izel ofenn e sellent ouzh an douar Souezhet, e c'houlennas Kaezar diganto perak. Sekwaniz ne respontent netra, hag a vane dalc'hmat en hevelep tavedegezh trist. O vezañ ma adc'houlenne diganto hep gallout lakaat ar bihanañ gerlenn da ziwanañ war o genou, e respontas c'hoazh an Aedud Divikiakos : "Evel-se e oa planedenn ar Sekwaned gwashoc'h ha krisoc'h eget hini ar re all, rak ne gredent ket klemm, zoken e kuzh, ha goulenn skoazell, o krenañ dirak krizder Ariovistus pa oa ezvezant e-giz pa vefe dirazo. Da vihanañ o devoa ar re all an tu da dec'hout. Sekwaniz avat hag o devoa degemeret Ariovistus e-barzh o bro, ha ma oa an holl gñriou anezho dindan e velli, a oa enket da ziwask an holl grizderiou".

XXXIII- O c'houzout kement-mañ, e kalonekaas Kaezar ar C'halianed gant e gouzañ, ma kafe Ariovistus, war-bouez madoberou hag aotrouniezh, da lakaat un penn-se e oa poulzet gant kalz a draoù da brederiañ diwar-benn ar blegenn-se, ha da ober war he zro. An abeg kentañ a oa gwelout Aeduz - hag a oa bet anvet alies breudeur genwad gant ar Sened - bezañ bazhyevet ha sujet gant ar C'hermaned, ha gouzout ivez e oa gouestlidi anezho e bro Ariovistus hag e bro ar Sekwaned. Kement-se a hañvale dezhañ mezhus-kenañ en abeg da hollc'halloud kenel Roma hag ar Stad. Gwelout a rae e oa risklus evit kenel Roma boazañ tamm-ha tamm ar C'hermaned da dreizhañ ar Roen ha da zont e Galia a engroeziou bras. D'e veno ivez e oant gouest, gouez ha diseven [evel ma oant], goude bezañ lakaet Galia en he fezh dindan o beli, da ober evel ar Gimbred hag an Deutoned a-ziagent, da zont er Rannvro, hag alese en Italia da c'houde; hag her soñjal a rae seulvuic'h n'oa nemet ar Rhon o rannañ Sekwaniz diouzh hor Rannvro-ni. A-du e oa evit mirout ouzh an traoù-se ar buanañ ar gwellañ. Ouzh enn-se en devoa Ariovistus brasaet kement ha kement e lorc'hentez hag e rogoni, ma kave dezhañ n'oa ket gouzañvus mui.

XXXIV- En abeg da se eta e reas e veno kas kannaded da Ariovistus evit gouenn outañ ma vefe aozet ur c'hendiviz en ul lec'h etre an daou lu : fellout a rae dezhañ, a-hervez, breutaat gantañ diwar-benn traoù stad a bouez bras evito o daou. D'e gannadouriezh e respontas Ariovistus "Ez afe da gavout Kaezar er blegenn hag ezhome en defe anezhañ. Mar felle da Gaezar kaout un dra bennak digantañ, n'en devoa nemet dont dezhañ. Hag ouzhpennaat a reas ivez na grede ket mont hep un ambrougadeg armet d'ar rannvroioù galian hag a oa dindan aotrouniezh Kaezar, ha n'helle ket ul lu bezañ bodet e lec'h-mañ-lec'h-se hep kalz a bourvezadurioù, hag a ziaesterioù. Diouzh un tu all en em ansouezhe e vefe ret dezhañ kaout da vreutaat gant Kaezar, pe gant kenel Roma dre vras, el lod a C'halia hag en devoa trec'het dre heg".

XXXV- O vezañ bet ar respontou-mañ dezrevellet da Gaezar, e kasas Kaezar kannadourien dezhañ adarre gant ar gourc'hemennoù-mañ : "Pegwir a nac'he dont d'an emwel ma oa bet pedet da zont dezhañ evit breutaat gant Kaezar diwar-benn traoù a selle outo o daou, ha se, en desped d'an holl vadoberoù en devoa bet digant kenel Roma, ha daoust ma oa bet anvet roue ha breur da genel Roma gant ar Sened e-pad e gonsuliezh, e c'houlenne start Kaezar digantañ kement-mañ da heul : da gentañ na lakafe mui engroeziou tud a bep seurt da dreuziñ ar Roen ha da zont e Galia; da eil, ma taskorfe ar ouestlidi hag en devoa bet digant an Aedud; ma lezfe Sekwaniz da zaskoriñ dezho gant e aotreadenn ar re o devoa en o gulloud; na heskinfe ket mui Aeduz gant e walldaolioù, ha na vrezelie ket mui enepto, nag enep o c'hevredidi. Dre ober evelhen e virfe da viken hegarated ha keneliezh kenel Roma. Ma ne zegemerfe ket avat, pegwir e oa bet embannet gant ar Sened, e-pad konsuliezh Marcus Messala ha Marcus Piso, ur c'hemennadur o reiñ an aotre da gement-hini o ren ar Rannvro C'halian da wareziñ Aeduz hag holl gneiled all kenel Roma, kement ha gallus e oa hen ober hervez mad ar Stad,

XXXVI- Da gement-mañ e respontas Ariovistus : "Ma c'helle an drec'herien gour-kenel Roma hec'h-unan n'oa ket boas da blije dezho; hervez ar c'henwirioù brezel; avat. O vezañ na roe-eñ ket a urzhioù da genel Roma, ne zere ket e rafe ke devoa fiziet o zonkadur en armoù, dre m'o devoa en em gannet, ha dre ma oant e leveoù. Ne oa ket evit daskoriñ o gouestlidi da Aeduz; ne dafe ket d'ober ur brezel direizh, nag enepo, na enep o c'hevredidi mar dalc'hfent d'ar feur emlev a oa bet graet, ha mar paeferent an truañ bloavezhiek. Mar n'her grafent ket avat ne dalvezfe ket dezho da galz a dra o c'heneliezh hir gant kenel Roma. Hag evit ar pezh a zegemenne dezhañ Kaezar, na lezfe ket gaou da vezañ graet ouzh an Aedued, n'en devoa nikun taget anezhañ hep droukverzh. Pa garfe e c'hellfe dont en e enep. Meizañ a rafe avat peseurt nerzh a oa gant ar C'hermaned didrec'het, hag int gourdonet dreist ouzh an embreger armoù, ha n'o de-
XXXVII- D'an hevelep ampoent ma roed kel da Gaezar eus ar respontou-mañ, e tegouezhe kannaded eus an Aedued hag eus an Drevered. Aeduz a save klemm dre ma oa drastet o bro gant an Haruded, hag a oa bet degaset nevez'zo e Galia. N'oant ket bet evit daspren peuc'h digant Ariovistus, zoken dre reiñ gouestlidi; Treveriz a glemme ivez dre ma oa kevannezet kant tolead a Sueved war c'hlan-
noù ar Roen, ha dre ma klaskent an tu da dreuziñ ar stêr. En o fenn e oa daou vreur : Nasua ha Cimberius. Esmaet-tre gant kement-mañ, e soñjas Kaezar e oa ret dezhañ hastañ evit na vefe ket diaesoc'h dezhañ derc'hel penn, en dro hag en em strollañ a rafe ar bagad nevez-se a Sueved da strolladoù kozh Ariovistus. O vezañ dastumet gwinizh en e vuanañ rak-se e troc'has hent etrezek Ariovistus a gerzhadoù bras.

XXXVIII- Abaoe tri deiz e oa Kaezar en hent pa voe roet keloù dezhañ e tostae Ariovistus gant e holl vagadoù evit derc'hel Besontio, hag a zo brasañ kêr ar Sekwaned. Evit na c'hoarvezfe ket seurt tra e soñjas Kaezar e tlee lakaat evezh ar muiañ ar gwellañ. Rak an holl draoù ma reer ganto er brezel e oa tu d'o implij er c'hreñvlec'h-se, ha difennet e oa ar gêr gant doare al lec'hioù kement hag aes tre e vefe lakaat ar brezel da hirbadout, da gentañ holl dre ma'z eo engronnet ar gêr hogos en he fezh gant ar stêr-Doubs hag a ra ur c'helc'h en-dro dezhi evel pa vefe bet treset gant ur c'helc'hier. Al lec'h, ha n'en deus ket muioù c'hwec'h kant kammed a ledander, lezet digor gant ar stêr ez eus ur menez uhel dirazañ, en un hevelep doare mastok glannoù ar stêr a bep tu ouzh traoñ ar menezioù. Ar mogerioù a ra ur c'hreñvlec'h war e dro hag e gevregant ar gêr. Bez'e kerzhas Kaezar noz ha deiz war-du al lec'h-se, hag o vezañ dalc'het ar c'hreñvlec'h e lakaas bagadoù ennañ.

XXXIX- E-pad an nebeut deizioù ma roed e Besontio oc'h ober war-dro ar pourvezadurioù ed hag all e savas hor re goulannoù hag e tisplegas ar C'halianed hag ar varc'hadourien penaos e oa ar C'hermaned bras tre o c'horfoù, e oa dezho ur gadarned hag un ampartiz digredus en embregerezh armoù (lavarout a raent o devoa kejet ganto alies tre, ha n'helled ket gouzafv gweled o dremmoù ha taerder o daoulagad), ken e voe kroget al lu en e bezh gant ur spont bras a graiz holl, ha ken e voe strafuilhet meurbet kalon ha spered an holl. C'hoarvezout a reas bezañ strafuilhet, da gentañ gant an dribuned luel hag ar c'herfeded all, o devoa kuitaet Roma da heul Kaezar, dre geneliezh dezhañ, ha n'oant ket gwallpart e traoù ar brezel. Darn anezho, o vezañ lakaet un abeg bennak war-raok a lavare e oa ret dezho dispartiañ, hag a bede evit ma vefe asantet d'o meno; ur re bennak, dalc'het gant an dereadegezh, a vanas, evit na vefe ket tu da argrediñ o devoa aon. Hag int, ne sant gouest, na da aozañ o dremm, na da virout ouzh o daeroù. Kuzhet ma oant en o zeltenoù e leñvent war o flanedenn pe e hirvoudent a zivout ar gwall a oa ouzh o gourdroz holl a-gevret. En holl e gamp ne raed nemet siellañ testamantoù. Ha gant mouezhioù ha spont ar re-mañ e krogas ar re hag a oa ampart e skiant ar brezel - da lavarout eo ar soudarded, ar gantenourien hag ofiserien ar varc'hegiezh - da vezañ strafuilhet ivez. Hag

ar re anezho hag a felle dezho bezañ aonik un tammig nebeutoc'h a lavare na spontent ket rak an enebourien, dirak odoù an hent avat, ha dirak braster ar c'hoadoù a oa etrezo hag Ariovistus, pe a lavare c'hoazh o devoa aon na vefe rofe urzh kuitaat ar c'hamp ha kregiñ gant an hent, na sentfe ket ar soudarded outañ, ha n'en em lakafent ket da gerzhout gant an aon.

(da gendrec'hel)

KORN AR SOROC'HER ...

Korn ar soroc'her, korn ar soroc'herez eo a zlefemp skrivañ kentoc'h, rak ar soroc'herez, Ogam an hini eo, ha soroc'hiñ a ra evel un hoc'h gouez kosh o torc'hwenial pa glask e voued.

"Gant Doue han bat milli at Nep na lavar mat pe na too"

Rak emañ Ogam bepred o klask he boued, ha c'hwi eo a zo he boued, brezhonege rien ger, nemet hag an hoc'h gouez a gav alies bouedoù ha bouetachoù n'int ket holl peurvut da zebrañ ...

Kelc'ngelaouennoù ha tud a-zoare a lavar bremañ mil vad ha mil meuleadi flour diwar hor penn. Mil trugarez dezho holl, dizanaoudek ne vint ket !

Dizaonet omp bet evit gwir. Bet ez eus ur mare na kredemp bezañ dalc'hant gant ar vobenn pe al loventez, pe gant ur c'hleved mezhus ha dianzavus bennak ...

Anaoudekoc'h e vimp c'hoazh avat d'ur ouenn-dispar ha kaer a vibien gwizi hag a vibien chas hag a zo oc'h ober lec'h annez e kornioù 'zo eus Breizh.

Ha pa lavaromp o deus brezhonegerien 'zo ezhomm quicoc'h kalz a daolioù skourjez eget a ganmeuloù, ne faziomp ket bras.

Ur soñj hon eus dreistholl en nebeudig pennoù chatal a responte dimp a-zivout Ogam, pa'z zemp d'o gwelout en hañv-mañ "Re uhel" pe "re goustus".

Paour keizh tud ! Ar re a lavar "re uhel" ne dalv ket ar boan respont dezho. Pegwir eo ken izel se o spered e c'hellont chom da "revriata en o c'haoc'h" hep direnkañ tamm ar re all.

Hogen ar re a lavar "re goustus" o deus ezhomm da vezañ kenteliet c'hoazh.

Ar c'houmanant d'ar galleg a goust 600l. (ha meur a gelc'ngelaouenn a zo keroc'h kalz), lakait 100 l. ouzhpenn, hag ur stagadenn vrezhonek hoc'h eus, ur pikol stagadenn vrezhonek, ken leun hag ur vi, daouzek pajenn enni, seizh gwech ar bloaz, gant testennoù ha pennadoù na gavot e nep lec'h all. Ha larait evezh : jedet eo bet ganiap, ha gant re all ivez : 24 pajenn liesskrivet evel m'o greomp ez eus kement a zanvez enno hag e 24 pajenn moulet eus Ogam c'hallek, pe 45 pajenn eus ur gelaouenn all. Anzavit eo marc'hadmat neuze. Hep evit an nep na gar ket ar galleg, petra eo 300 l., evit ur bloaz ?

Ma n'oc'h ket laouen gant Ogam evel m'emañ neuze, kasit arc'hant evit ma vo moulet, pe lit da sutal mar plij.

Degemeret hon eus ... Ar Bed Keltiek. Ar follennig viziok-mañ a zo primus an abeg d'an niver bras a geleier a bep-seurt diwar-benn an holl vroioù keltiek. Meneget eo enni an holl gelaouennoù a embann brezhoneg ha distkeriet eo pep tra a vez graet evit ar yezh.

Al Liamm niv. 34 13 route de Vaugirard, Meudon M.P. 9349-06 Paris. Ha zeu ket Al Liamm er maez ken alies hag a-raok, hogen kendrec'hel a ra gant ha buhez memestra hag ar pouezusañ eo. Bez'ez eus kontadennoù, barzhonegoù keleier hag all... Dedennus eo ur pennad diwar-benn rannyezh Douarnenez.

(da gendrec'hel).

Dastumadenn c'hwec'hsizhuniak labourioù "Kenvreudeur an Hengoun Kelt"
Pennsturier : IAKTHAGVS-VIS-VRIX (Gw. Berthou-Kerverzhioù).
Komanant-bloaz : d'ar stagañenn vrezhonek hepken : 300 l., galleg ha bre-
zhoneg a-gevret : 700 l.; 8 niverenn bep bloaz. K.R.P. : P. LEROUX 29368
Roazhon. Sekretourva : 2 straed Leonard de Vinci, Roazhon.

YEZH AR GELTED

1°. Hengeltiek ha galianeg.

Aes tre eo pennaroueziañ ar Galted dre o yezh, hag ar
pouezusañ benveg-studi kavet betekhen eo evit an enklas-
koù savet diwar o fenn, en desped da baourentez hon ana-
oudegezhioù.

Evel m'her goer al lod brasañ eus an dud ez eus bremañ c'hwec'h yezh
nevezkeltiek :

A. Gouezeleg :

- (1°. An iwerzhoneg, teir rannyezh ennañ : rannyezh
(ar c'hreisteiz (Munster), rannyezh ar reter
(Konnac'ht), ha rannyezh ar c'hreiznoz (Do-
(negal);
- (2°. Ar gouezeleg a vro-Skos,
- (3°. Ar manaveg;

B. Predeneg :

- (4°. Ar c'hembraeg, diw seurt a rannyezhoù ennañ:
(rannyezhoù ar c'hreiznoz (Mon, Caernarfon,
(Merioneth), ha rannyezhoù ar c'hreisteiz
(Ceredigion, Caerfyrddin, Morgannwg);
- (5°. Ar c'herneveureg, marv e diwezh an XVIII°
(kantved, hag emor o lakaat da advevañ.
- (6°. Ar brezhoneg, peder rannyezh ennañ : Kernev,
(Leon, Treger ha Gwened.

Aesoc'h hag eeunoc'h eo c'hozh taolenn ar yezhoù hengeltiek, pegwir
ez eus hepken :

- 1°. Ar gouezeleg,
- 2°. Ar predeneg,
- 3°. Ar galianeg.

D'an azerennadur boas-se ec'h adtagomp diouzh hon tu ur yezh all : ar
pikteg, hag a vez ankounec'haet pe lezet a goatez peurliesañ dre n'anove-
zer hogos netre diwar-benn ar yezh hag ar pobl he c'homze. Techet eo kalz
a istorourien d'o c'hemmeskañ a-wechoù gant ar Caledonii; ni a gred eo ar
Biktet ur boblañs all, disheñvel-rik ha kelt, hogen distreñ a rann war ar
gudenn pelloc'h er pennadoù-mañ.

Siwazh dimp, n'omp ket sklaeriet mat tre diwar-benn an holl hengezhou-
se. Rak, mar n'eo bet kavet nemet 3.000 ger e troidigezh c'hotek ar Vabl,
savet gant Wulfiala, ez eus 30.000 ger e teir levrenn dev an Altceltischer
Sprachschatz embannet gant Holder etre 1896 ha 1913. Hogen e-touezh an tre-
gont mil ger-se n'eus nemet 4 pe 5% a anvioù kadarn pe a anvioù gwan, ha
daou be dri stuma-verb direzis. Anvioù lec'hioù hag anvioù tud eo ar peur-
rest, ha n'int ket talvoudus bepred.

Roet hon eus un diverradur eus ar pezh a zo ret gouzout eus a orin inde-
zeuropek an hengeltiek (Ogam, st. vr. 24/25 : Notennoù heñv diwar-benn an

indezeuropeg), ha didalvoud e vefe neuze adkregiñ bremañ gant ar gudenn. Ahendall eo bet graet endev ul labour a bouez diwar-benn an hengeltieg e-unan gant Meven Mordiern (Notennoù diwar-benn ar Gelted kozh pp. 131-147), ha n'eus ket ezhomm e vefe adc'hraet al labour-se, a zo klok hag eeur a-walc'h evit ar re n'int ket yezhourien a vicher. Karet hon eus gwel mont war un dachenn all ha sevel ul labour nevez : keñveriadur ar c'heltieg ouzh ar yezhoù indezeuropek all.

Hogen, a-raok keñveriañ an hengeltieg ouzh ar skourroù all e oa dleet dimp diskleriañ, ar resisañ ar gwellañ, petra eo an hengeltieg, da lavakammgemer avat, hag ober gant ar ger "galianeg" evit envel an "hengeltieg" goude se e keñverimp ar yezhoù nevezkeltiek ouzh an hengeltieg.

Ouzhpenn Holder o deus tri den pleustret war ar galianeg dreist-holl, ha lakaet anezhañ da vezañ anavezetoc'h : G. Dottin (La Langue gauloise, Paris 1920), L. Weisgerber (Die Sprache der Festlandkelten in XXe Bericht der Römisch-Germanischen Kommission, 1930 pp.147-226) ha J. Watmough (Harvard Studies in Classical Philology 55, 1944, rolloù-gerioù embannet war mikrofilm : The Dialects of ancient Gaul, University Microfilms, Ann Arbor Michigan, 1950-1951). Klokaet eo bet levr Dottin gant Leo Weisgerber goude kavidigezh graffiti La Graufesenque, e kreasteiz Bro-C'hall (Aveyron), ha bremañ emañ Joshua Watmough o klask un doare reizh da renkañ ar gerioù ar-rannyezhoù.

Spisaroueziañ a c'heller doare-labour an tri galianegourien-mañ dre ober un nebeudig everzhiadennoù hag a dalv evit an holl ivez :

- 1°. N'eus ket a destennoù galianek hir. Evit gounit aneoudegezhioù : eo ret klask, a) e skridoù ar skrivagnerien gresianek ha latin betek derou ar grennamzer;
  - b) war un nebeut enskrivadurioù galianek;
  - k) war an enskrivadurioù latin graet e Galia goude an Aloubidigezh.

- 2°. Ar galianeg n'hell ket bezañ studiet evel al latin pe ar sanskriteg rak-se evel ur yezh kenstag. Ret eo bodañ ha lakaat keñver-ha-keñver munudennoù hag a zo distag hervez lec'hiañ hag amzeroniezh.

- 3°. Ar c'heñveriañ gant ar yezhoù nevezkeltiek a vez mat ha frouezhus alies, hogen n'eo ket un doare-ober diriskl ha ret eo lakaat evezh bras.

N'eo ket dleet dimp lakaat ur fiziañs re vras e skrivagnerien an henamzer. N'eo ket ez int bet amwirion pe ziwirion, hogen gwelet hon eus en ur pennad (Ogam st. vr. 24/25 : Anv ar Gelted) penaos e fazient a-zivout anv ar Gelted, ha peurliesañ n'o deus ket klevet pe lennet o-unan digant Kelted ar gerioù eilskrivet ganto. O c'havet o deus en oberoù skrivagnerien goshoc'h na zisplegent ket pelec'h ha penaos o devoa o dastumet, ken eo disfizius a-walc'h o sklaeridigezhioù. Ouzhpenn-se o deus latinekaet gwa-shañ m'hallent, ha ret eo bezañ yezhoniour ampart evit adlakaat ar ger en e stumm kent. En holl e roont dimp 250 ger keltiek, ma c'hell 150 anezho bezañ diskleriet dre ar yezhoù nevezkeltiek. Da lavarout eo un danvez treut hon eus hepken.

Ne roomp amañ roll ebet a c'herioù : war Ogam c'hallek eo moulet da bep niverenn bremañ (18,19,21,22,23,24,25/26,27) ur geriadur hengeltiek klok. Na dalv ket ar boan ober diw wech an hevelep labour. Al lennerien her c'harfe a c'hello lenn levr Dottin, hag ur pennad diwar e zorn, kosher c'h ha nebeut anavezet : La langue des anciens Celtes in Revue des Etudes Anciennes, 1905, levr.7, p.33sqg. Ma lakaer a-gostez eveljust an andevioù-tud hag an anvioù lec'hioù, kêrioù, ha sterioù pe menezioù, eo bet treuzkaset deomp gerioù a vicher dreistholl, pe anvioù plantoù.

Bez'e c'hellfed kaout muoc'h a fiziañs en enskrivadurioù ma ne vefent ket bet graet ken amsklaer gant un degouezh fallakr. A bep seurt ez int. Ar re bouezusañ, a anver "galianek" a zo ur c'hant bennak, hogen re ziv-dibabet ar re sklaerañ, hogen goude o gwelout e veizor mat petra eo un enskrivadur galianek :

1° Enskrivadur Todi, kavet e 1839 :

AFFERNATI TRVTIKNI KARNITV ARTVAS KOISIS TRVTIKNOS

ma'z eo an droidigezh latin enskrivet war ul lod all eus ar maen :

/Ategnato Drutei urdum Coi/SIS DRUTEI FRATER EIVS MINIMVS LOCATIV ET STATUIT.

Gw. G. Dottin pp.153-154. Dic'hallus eo avat ober gant levr Dottin hep bezañ desket a-walc'h war ar vaenskrivadurouriezh, rak e gwirionez ez eus daou enskrivadur distag hag heñvel (An hini merket "Face B" war levr Dottin p.154, hon eus adsavet uheloc'h). Diglokoc'h eo an hini kentañ. "Face A", ha setu eñ, adaozet dre geñveriañ :

/Ategnato Drut/EI VRNVM /C/OISIS DRUTI FRATER EIVS MINIMVS LOCA/?/E STATVITU/e?/, hag e keltieg, izeloc'h :

/At/EKFNATI TRVTIKNI /kar/NITV LOKAN KO/isis tr/VTIKROS.

Dottin n'en deus ket diskleriet an adsavadur, hogen goude holl n'eo ket gwallbouezus e ankounac'hadenn, rak al lod brasañ eus an dud a ra gant e levr a bleustr war an enskrivadurouriezh dre vras, hag evit ac'hano n'eo ket al latin trousoc'h kalz eget ar c'heltieg. H. Hubert : Les Celtes, p.47, a ginnig treññ evelhen : "A Ategnatos, fils de Druteos, j'ai élevé ce monument, moi, Coisis, fils de Druteos". Artuas a zo heñvel marteze ouzh an iwerzhoneg art (maen), hag hervezañ ec'h endalc'hfe karnitu an iwerzhoneg carn (lern). Diwar neuze e talvezfe karnitu da lavarout "berniat en eus maen". Peurzhanav eo urdum e latin. Hag ur ger eo eus ur yezh edalek all ?

2° Enskrivadur Briona, e-kichen Novare, kavet e 1864 :

IMAKVITES ASOIKENI TANOTALIRNOI KVITOS LERATOS ANOKOPOSIOS SETUPOKIOS ESANEKOTI AMAREVISEEOS TANOTALOS KARNITVS TEKOS TOVTIO SVT.

(kv. CIL I 1403 ha G. Dottin p.154). N'eus d'ar wech-mañ troidigezh latin ebet ha Dottin e-unan a chom berr war e skiant. N'omp ket barrekoc'h egetañ. J. Loth a soñj e c'hell bezañ karnitus stumm liester ar preterit, ha karnitu a vefe en enep stumm an unander (kv. Rev. Celt. levr. 41, 1924, p.45). Ar gourfennager -knoi (filius) a verk anat ar maberezh.

3° Enskrivadur Alise-Sainte-Reine (Côte-d'Or) kavet e 1859 :

MARTIALIS DANNOTALI LEVRV VCUETE SOEIN CELIGNON ETIC GOLEDEI DVGII-ONTIIO VCIVETIN IN ALISIA.

(kv. CIL XIII 2830 ha G. Dottin p.160). An droidigezh kinniget gant Dottin, a zo graet hervez Thurneysen (Zeitschrift für Celtische Philologie VI p. 558, 1903) : "Martialis, fils de Dannotalos, a fait pour Ucuëtis cet édifice (?) et pour les prêtres (?) qui servent (?) Ucuëtis dans Alise. Ucuëtis a vefe anv un doue, Goledebi a vefe tro-reññ al liester ha dugiontiio stumm ur verb. Gwelout a reer pegen amziocel eo an droidigezh : war an da-chenn-mañ eo ret bezañ laouen gant an tamm brasañ e wirheñvelder, ha netra-mui.

4° Enskrivadur Autun, kavet e 1844 :

(Gw. CIL XIII 2733 ha G. Dottin pp. 162-163). Betekhen eo chomet diziskle-
 riet an destenn verr-mañ, ha n'eo bet den ebet evit he zreiñ en un doare
 tu, hogen en abeg d'ur ger hepken eo m'he menegomp : canecosedlon, a c'hell
 bezañ daoudroc'het ha jubennet ez resis a-walc'h. Sedlon da gentañ (pennger
vieux-celtique) a zo da vezañ tostaet d'ar goteg sitls, henslaveg sedlo,
 gresianeg ἔλλα (rannyezh Lakonia, gouez da Hesychius), latin sella,
 ken e c'houlakaer e oa sedlon anv ur seurt kador kinniget d'ur pennveleg
 bennak (kv. J.Rhys : The Celtic inscriptions of France and Italy, p.13).
 Chom a ra avat caneco war-lerc'h, ha soñjet e oa bet hen diskleriañ dre un-
 an eus anvioù sanskritek an acour, kānakam pe kāñcanam. Siwazh ne zere ket,
 ha gwelloc'h eo mont d'an heniwerzhoneg canach, spisc'heriet lanugo "mar-
 blev" e dornskridoù kozh (Codex Reginae Lat. 215, folio 97b 26, ha Thesau-
 rus Paleohibernicus I,1), da lavarout eo e talvez kentoc'h ar ger da en-
 vel un dorchenn azblev. Indezeuropek eo ar bennwizienn; hec'h askavout e
 reer : en anv germanek ar mel, henuhelalamaneg honag, alamaneg Hohnig, an-
 gelsaozneg hunig; en anv liw henbrusek cucan (< *cuncan) "gell"; en anv gre-
 sianek ar safran ΧΥΨΧΟΣ, dorieg ΧΥΨΧΟΣ; hag en anv latin ar
 yod evit ar chas, quanti vellet quam canicas ac pultem eme ar skrivagner
 brudet Lucilius (V,711). E berr gomzoù e oa eta kaniko plu feli ur plant
 bennak evit ar Gelted, ha brenn gwinizh evit al Latined. Amaes eo ober un
 dibab, hogen kompes e teu pep tra da vezañ mar spisweizer ez eo bet anvet
 an traoù-se hervez o liw ha n'eo ket hervez o stumm-natur, pezh a ra n'eo
 ket luziet tre ar gudenn a steroniezh, ha ma c'heller treiñ well-wazh can-
 cosedlon evel-se : "ur gador (brav a-walc'h hep mar) pallennet gant marblev".

Ha setu bremân ur skouer vat eus an holl enskrivadurioù graet e lizheroù
 gresian :

5° Enskrivadur Vaison, kavet e 1840 :

- Σεχομαρος Ουιλλονεος Τροουτιους Βαμαουσατις
 - Ειωρου Βηλησαμι σοσιν νεμητων

(CIL XII p.162 ha G.Dottin, p.150), νεμητων a c'hell bezañ kar d'an
 iwerzhoneg nemed "nevedenn", hogen n'eus netra a vuioç'h da lavarout; teñ-
 val ha digomprenus eo ar peurrest.

N'hon eus ket graet hor meno kennebeut lakaat hor pennadig da vezañ un
 adaozadur eus a roll-enskrivadurioù Dottin, ha ne venegimp mui a-gevret
 gantañ nemet enskrivadurioù Saint Rémy de Provence (Glanum) ha deiziadur
 Coligny, en ur adstagañ displegadurioù berr ha nevez savet a-ratozh ganimp:

6° Pemp pe c'hwec'h enskrivadur a zo bet kavet e Saint Remy. Setu eus
 anezho (an eil a zo dianav da Dottin)

a) ΒΙΜΙΜΟΣ ΑΙΤΟΥΜΑΡΕΟΣ
 kavet e 1836 (CIL XII p.127 ha G.Dottin p.148). Diaes tre eo da lènn, en
 abeg d'al liammadurioù-lizheroù, ouzhpenn eo poentet an O hag ar sigma
 loarheñvel.

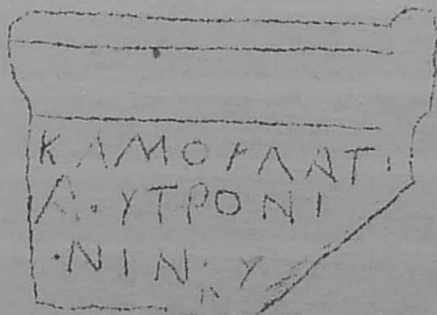
ΒΙΜΙΜΟΣ
 ΑΙΤΟΥΜΑ
 ΑΡΕΟC

(enskrivadur war ur
 maen-kanf).

Dottin a lenne **ΒΙΝ(ΥΑ)ΜΟΣ**, hogen n'omp ket a-du gantañ. Liammet
 eo **ΜΙ** ha **ΜΟ** ha gwirheñveloc'h eo **ΒΙΜΙΜΟΣ** d'hor meno. Un
 anv-den eo hep mar ebet, hag un anv-doareañ war e lerc'h, da lavarout eo
 sur a-walc'h (an droidigezh eo a gannigomp) : "Bimimos (mab) Litumareos"
 (gw. ivez H. Rolland : Inscriptions antiques de Glanum in Gallia III 1944
 p.171).

b) **Καμουλατι Αυτρονι(ος) Νιν...**

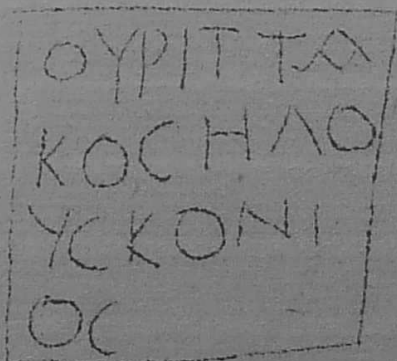
kavet e 1930. Dises tre eo da lenn ivez dre n'eo ket ar maen e stad vat :
 un eoter e danvez-raz tener torret a-walc'h.

Anvioù tud hon eus-ni amañ c'hoazh da ziskleriañ, mar kredomp hen ober.
Καμουλατι a zo gwiriet gant ur graffito **Καμουλα**, enskri-
 vet war ur pezh-priaj bet kavet e Vertault (Côte-d'Or), hag a-keit-se e
 c'hellfe **Αυτρονι(ος)** bezañ karnes d'un anv gwregel Aetronia bet
 lennet war un enskrivadur all eus a Nîmes (gw. ivez H. Rolland, kavadenour
 an enskrivadurioù, pennad meneget uheloc'h). N'ouzomp ket petra eo Nin...

k) **ΟΥΡΙΤΤΑΧΟΣ ΗΛΟΥΣΧΟΝΟΣ**

Enskrivadur war ur maen kafv kavet e 1836 (kv. Rolland, gw. uheloc'h, n.
 4. Dottin p.140 hag ar CIL XII p.127 niv.3).

Urittacos a zo un anv-den, hag Elusconios ivez. Da vezañ troet eo evel-
 hen : Urittacos (mab) Elusconios.

8° Enskrivadur war un hanaf prigweret kavet en Amiens e 1951-52.

MAIS APALLAVA CAMBOGLANIS VXELLODVNVM BANNAESICA.

Emañ war-nes bezañ embannet e Gallia. Digomprenus eo eveljust, nemet marte-
 ze camboqlanis (cambo = kamm, ha qlanis = qlenn).

9° Deiziadur Coligny, kavet e 1897 (kv. Dottin pp.172-207; Dissard, :
CRAI 1897, XXV p.730, ha 1898 XXVI pp. 299-306; n'hellomp ket reiñ anvioù an
 holl bennadoù a gement zo ra niverus, kv. en diwezh Gw. Berthou-Kerverzhiou
Le Calendrier Celtique in Ogam 14 pp.136-142). A bep seurt tra a zo bet di-
 bunet avat, ha displeget diwar-benn an deiziadur kaezh, eus ar pep gwellañ

hag eus ar pep gwashañ. Setu un diverradur eus ar pennadoù gwellañ : Eoin Mac Neill : On the notation and chronography of the calendar of Coligny in Eriu X, 1926/28 pp.1-67; Seymour de Ricci : Le calendrier celtique de Coligny in Journal des Savants, 1926, p.448 sqq., Revue Celt. 1898, pp.213-223; J. Cuillandre : Etude de la concordance du calendrier de Coligny in Rev. Celt. 47, 1930 pp.10-29; W. Kubitschek : Grundriss der antiken Zeitrechnung München 1928, p.136 sqq., ha Leo Weisgerber : Die Sprache der Festlandkeltien in XX° BRGK 1930, pp.146-226. Evit kaout un alberz eus ar pennadoù gwashañ n'eus ket ezhomm da vont pell : al lennerien n'o devezo nemet teurel sellad herrek, pa vo tu, ouzh Sked, niv. 3 : P. Keraod, Noël dans le calendrier celtique, pp.117-120. Ar re a vourr o lenn keltiegachoù fougeus ha 376 av. J.C."... ha "Les chiffres portés en tête du second mois intercalaire fixent d'ailleurs à l'année 2389 avant le Christ l'adoption de ce calendrier par les Celtes"... Ha n'oc'h ket bamet gant an ton-se ? magister dixit. An Aotrou Keraod en defe graet mat mont da c'houlenn ali digant e "totem racial" a-raok lakaat e ouiziegezh e gwerzh. Marteze n'eo ket figus e brene-lout, hogen ne vern. Aliañ a reomp dezhañ hepken diouzh hon tu, mont da we-lout ar vouladenn hag a zo e mirdi Saint Germain ha digeriñ bras tre e zaou-lagad a-raok kregiñ en-dro gant e bluenn. Levr Dottin a zo mat tre, hogen n'eo ket klok a-walc'h evit traoù'zo. Skeudennet hon eus amañ ul lodenn vi-han eus an deiziadur o klotañ ouzh mizioù ha bloavezhioù'zo. Dibabet eo bet a-ratozh ar mizioù hag ar bloavezhioù. Mar bezogouest an Ao. P.Keraod da lavarout deomp pe vloazioù pe vizioù eo hag a embannomp, ec'h anzavimp a galon laouen e oar-eñ lenn un enskrivadur galianek, pezh na anzavomp ket betek gwelout pelloc'h. Lezomp avat Sked da skediñ ha da ziskediñ...

Ne savomp ket adlavaredoù diwar pennadoù all, hag ar pep retañ a roomp hepken eus ar pezh a rankfe pep hini gouzout war dachenn ar yezhoniezh - (Evit kaout munudoù brasoc'h ha niverusoc'h ne c'hellomp nemet kas al lenner da W.Berthou-Kerverzhioù).

E berr gomzoù ez eus e deiziadur Coligny :
un dilinennad digenstag ha diveizus

IN RIXTIO COB... CARIEDIT O... ANTIA POGDEDORTONIN QUIMON

n'eo bet troet gant nikun, nemet gant Rhys, hag e arnod n'en deus ket graet berzh;

hag anvioù-mizioù galianek ha daou be dri ger all a c'heller diskleriañ dre ar yezhoù nevezkeltiek :

- GIAMON(ios) : (hengembraeg gaem,
(kembraeg gaef,
(brezhoneg goañv,
(eus ar wrizienn * giamo.)
- CANTLOS : (ger stummet diwar ar wrizienn KAN,
(iwerrhoneg cétal,
(kembraeg cathl,
(brezhoneg kentel;
- LAGIT : (iwerrhoneg laigiu,
(kembraeg llai, "bihanoc'h, nebeutoc'h";
- LOVD : (kembraeg ludd,
(brezhoneg luz;
- MID : (iwerrhoneg mi,
(kembraeg mis,
(brezhoneg miz;

OGRON(ios)::	(heniwerzhoneg <u>uar</u> < * <u>ogro</u> , (kembraeg <u>oer</u> ;
SAMON(ios) :	(heniwerzhoneg <u>sam</u> , (kembraeg <u>haf</u> , (brezhoneg <u>hafv</u> ;
DVMAN(ios) :	(iwerzhoneg <u>dubh</u> , (kembraeg) (brezhoneg) <u>du</u> ;
RIVROS :	(kembraeg <u>rhew</u> , (brezhoneg <u>rev</u> , <u>riw</u> ;
CVTIOS :	(brezhoneg <u>put</u> ;
EQVOS :	(iwerzhoneg <u>ech</u> < * <u>ecas</u> , (galianeg <u>epos</u> , (kembraeg <u>eb-ol</u> , (brezhoneg <u>eb-eul</u> ;
SIMIVIS(onios) :	(kembraeg <u>gwanwyn</u> ;

Un evezhiadenn verr hepken : goulakaet eo bet, hervez neuz ar gavadenn hag henstumnder al lizheroù e oa bet graet an deiziadur well-wazh etre 50 kent H.S. hag 50 goude H.S. N'heller bezañ sur a netra, hogen hervez reolennoù-kenglotañ ar yezhoniezh, e tlefed kaout e galianeg = Putios hag Epos (ger testeniekaet) e-lec'h Cutios hag Equos. Marteze a-walc'h e oa ar C'halianed d'ar mare-se o tistagañ ur gensonenn staonet-sec'h ha diweuzel hepken.

10° Ha setu un enskrivadur "nevez-flamm" a zo bet kavet n'eus ket pell-amzer e tro 1950, e Chamalières (Chateau de Bouy) et Puy de Dôme :

MONIMINTO ~~AE~~EDOMARO ORBIOTALIO (?) LI...

(Année épigraphique 1952 niv.37, ha CRAI 1951 pp.131-133). Evit chom hep kemmfañ an doareoù eo ret krediñ c'hoazh hon eus anvioù-tud da studiañ. Moniminto(m ?) a zo kevrinus, hogen Assedomar(os) hag Orbiotalio(s) n'int ket dianav-krenn. Boas eo ar galianeg da implijout al lizherenn c'hresian evit merkañ ar c'hensonennoù-dant c'hwezadennet. Assedomaros ec e tle bezañ distaget, hag an hevelep anv-den eo a lenner war an enskrivadenn CIL III 5291; -maros a zo aes-tre : "meur" eo talvoudegezh ar ger, hogen n'ou-zomp dare petra eo Assedo-. Her c'havout a reer alies ivez war pezhioù-moneiz (A.Blanchet : Monnaies gauloises p.96, sk. 544, hag A. Holder : Altceltischer Sprachschatz I, 39 ha III, 504). Orbiotalios, pe, ez reishoc'h, Orbiotalos a zo anavezetoc'h, ha testeniekaet eo war un enskrivadur all CIL VII 198, kavet e Breizh-Veur. Tostaat a rafemp Orbiotalos da anv heniwerzhonek an herezh, orpe, ha talos ouzh tal eveljust, pegwir n'eo ket diboot ar wrizienn-se en denavadurezh hag el lec'hanvadurezh keltiek a bep mare, hogen ne zere ket nemeur e-keñver ar steroniezh. Marteze c'hoazh eo nesoc'h Orbio- d'ar stummoù en Urbi-, Urbicus, Urbica (Holder III, 36-37), ma n'eo ket da Ver-, Vorb-, Verbacius (CIL III 3381), Verbeia (CIL VII 208) Vorbis (CIL III 1755c). N'omp ket evit kannig un droidigezh bennak rak-se, evel J. Vendryes (Etudes Celtiques 5/2, 1951 p.244) hag a chom war-dav.

11° An enskrivadur a zeu war-lerc'h a zo rouestlus a-walc'h :

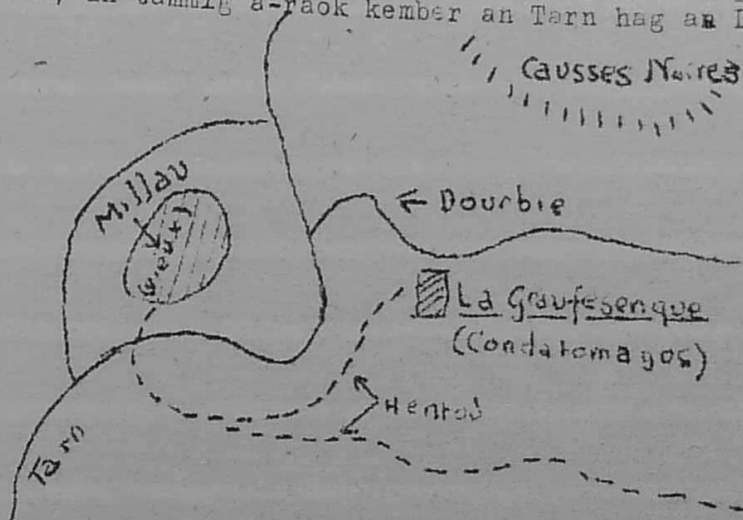
(enskrivadur kavet en Auxey., Côte d'Or, gw. Dottin p.162 ha CIL XIII 2638).
 Dises eo treiñ ar frazenn en abeg d'ar ger cantalón, ha gant souezh bras ha
 dudi eo hon eus lennet war niv. 3 Sked p.110, an droidigezh-mañ da heul :
 "Ikkavos (ar C'halianed a rae faziou reizhskrivadur ivez, pegwir e tilezent
 ar k evit ar c, hogen Sked a oar mat reizhañ ar faziou kozh), fils d'Opia-
 n'eo ket mui "fecit = a fait" evel m'her c'hredemp eeunek a-raok bezañ len-
 net Sked, hogen tud Ogam n'int ket gouest ha n'ouzont netra, evel m'her gou-
 zoc'h holl !, hag an enskrivadur a zo eus "cent cinquante ans avant le Christ
 digezh Sked. Marteze he deus Brigantia en em ziskouezet dre huñvre "jussu
deorum" da aozer ar pennad ? Ret eo deomp her soñjal, rak ahendall ne vei-
 arzhomp mui avat, hag adkrogomp gant poell hor c'haoz : dre vras e tegeme-
 braeg cathl hag ar brezhoneg kentel, hogen, plijet pe get da
 an enskrivadur galianek; war-lerc'h ar verb ieuru e teu bepred ur ger renet
 oc'h envel un dra danvezek bennak : kv. celicnon (goteg kelicn) "tour",
 Dottin p.162 ha CIL XIII 2880, canecosedlon, Dottin p.163 (hag amañ niv.4)
 ha CIL XIII 2733, "kador goloet gant plu foll", pe ratin "moger, moger-di-
 fenn", Dottin p.170 ha CIL XIII 1171, ken ez a an Ao. J. Vendryès in Rev.
Celt., levr. 45, 1928 pp.331-333 da dostaat cantalón hag an iwerzhoneg cet,
ceat d'ar galianeg cantos "kelc'h", en ur ledanaat ha sklaeraat menozioù
 heñvel displeget araozañ gant Wh. Stokes : Celtic Declension, T. Ph. Soc.
 p.57, Windisch hag Holder : Altcelt. Spr. I, 744. Abalamour da se eo n'hor
 boa ket meneget enskrivadur Auxey en Ogam 23 : Vocabulaire vieux-celtique
 p. 287, dre ma'z eo gwirheñveloc'h e oa aze cantalón ur peulvan hep tra ken.
 Etre ar faltazioù ijinet gant Sked hag ar goulakadurioù reizhveizek kinni-
 get gant an Ao. J. Vendryès n'eus ket ezhomm da zibab Dibabet hon eus abaoe
 pell'zo. Un notennig c'hoazh evit Sked : Iwerzhoniz a skrive cétal ha n'eo
 ket ketal, ha, pa lener G.Dottin, e vez mat ha dereat lakaat ur meneg bihan
 evit envel e levr da vihanañ : Redde Caesari quae sunt Caesaria...

12° Ha bremañ, evit echuñ (hogen un echu hir e vo), ez aimp da gantren
 war un dachenn disheñvelik diouzh hini an enskrivadurioù, tachenn ar graf-
 fiti an hini eo (pe an dornenskrivadurioù mar kirit gwell, hogen aesoc'h eo
 ar ger graffito da embreger, daoust dezhañ bezañ arallvro), hag en ampoent
 mañ, graffiti galianek La Graufesenque, na dint bet studiet evit mat ne-
 met abaoe ugent vloaz, hag o deus lakaet gouizeien e-leizh da zispign kalz
 a liw, pe da uzañ meur a bluenn. Rak ar graffiti-se eo hag o deus roet dimp
 ar sklaeridigezhioù klokaf ha nevesañ diwar-benn ar galianeg. N'eo ket bet
 desket ganimp kalz a draoù, hogen ar pezh hon eus desket a oa mat da zeskiñ :
 an traoù-se a zo pouezus ha burzhodus. N'hellemp ket brastresañ ur pennad
 an kinniget d'an hengeltieg hep ober meneg anezho. Koulskoude, daoust ma kar-
 kinniget d'an hengeltieg hep hent ar yezhoniezh, eo ret deomp, evit
 femp kenderc'hel sioul-sioulik war hent ar yezhoniezh, eo ret deomp, evit
 ur wech, distreiñ diouzh hor prezeg ha tec'hout war dachenn an hendraouri-
 ezh hag an enskrivadurouriezh. Ahendall ne vezfec'h tamm ebet heul hon
 diskleriadurioù yezhoniel.

Anv galianek gwirion al lec'h a zo Condatomagos (La Graufesenque a zever
 eus anv perc'henn ur fundus, Galfredus pe Galsfredus, ma oa bet savet di-
 warnañ anv ar berc'henniezh Galfredinca pe Galsfredinca). Bez'ez eo teste-
 niekaet gant Taolenn Peutinger I B,2, hag aes-kenañ eo da dreiñ : Condate =
 iwerzhoneg comar, kembraeg cymmer, brezhoneg kember (ne glot ket ar gerioù
 nevezkeltiek ouzh ar galianeg, hogen dezastumet eo bet talvoudegezh ar ger

eus lec'hiadur ur bern kêrioù anvet evel-se, kv. J. Vendryès Religion des Celtes p. 242, Weisgerber XX° BRGK 1930, p.198; Meyer-Lübke : Romanische Forschungen 23, 1907, p. 591 sqq.; Ihm : Rev. Et. Anc. 4/1 p.84; E. Des-Holder I, 1095), ha magos "kompezenn" = iwerzhoneg mag, kembraeg ma, brezhoneg maez. Un anv keltiek glan eo eta, ha dereout a ra ez dispar ouzh Millau, e tu ar reter, un draonienn lec'hidleun, daou gilometr pell diouzh

war ribl an hent roman a ya eus a Segodunum (Rodez) da Luteva (Ladève) (Gw. J. Loth : Les graffites gaulois de La Graufesenque in Rev. Celt., levr 41, 1924 pp. 1-64). Ur gouelec'h eo La Graufesenque bremañ, ha dre zegouezh eo (c'hoant hon eus da lavarout eveljust), ez eo bet kavet roudoù kentañ al labouradegoù hag a aozas ar ^{priajou} priajou merket gant graffiti : e 1830 e tic'hlannas an Dourbie, ha goude dezhi da vezañ distroet d'he naoz, e lezas-hi/c'horre ur forn bras a lakaas souezhet an holl. Ne voe graet netra neozh d'ar mare-se, ma veve an Bengeltes dreistholl en huñvreoù brumennek ar "Celtomanes", brizkeltiegourien a bep gouenn. Ne grogjod gant furchadegoù talvoudus nemet e 1882 hag e 1901-02, gant intrudu daou veleg an Ao. Ab. Cérés, renour mirdi Rodez, hag Hermet, brudetañ kavadenour La Graufesenque. Abaoe ar bloavezhioù-se n'eo ket bet ehanet da furchal avat, hag emeur c'hoazh o kenderc'hel abaoe 1949 dindan veli an Ao. Balsan e-unan-penn goude marv an Ao. A. Albenque (en deus graet kalz a labourioù dedennus ha kelennus diwar-benn ar Ruteni). Kel a zo endev eus kavadurioù kentañ La Graufesenque war levr Déchelette : Vase ornés I p.65 e 1904, hogen ret eo bet gortoz 1934 evit gwelout embannidigezh al labour ramzel savet gant an abad Frédéric Hermet : La Graufesenque, daou levr bras ha tev, hag unan anezho gant skeudenoù ha luc'hskeudenoù hepken. En oberenn-se e oa meneg en holl eus 43 graffito dornenskrivet war darbodoù pladoù ha listri torret. Embannet int bet diwshatoc'h ivez gant A. Albenque en e levr Les Rutènes (1948) hag en Inventaire d'archéologie gallo-romaine de l'Aveyron. En abeg d'an hirzaleadenn-se eo ma chomas mut Dottin war La Graufesenque pen embannas La Langue gauloise e 1920, ha ma reas Leo Weisgerber e 1930 ur pennad hir a-walc'h a-benn-fest evit klokaat labour Dottin : Die Sprache der Festlandkelten (pennad meneget uheloc'h) en ur resizañ e-unan en e raktavar, pal ha stumm gwirion e labour : "Man kann sagen, dass es ein gutes Orientierungs- und Nachschlagswerk ist, aber keine ausreichende Grundlage für die weitere Forschung" (Bez'e c'heller lavarout ez eo ul labour-ouzhpennaat mat evit en em reterañ, hogen n'eo tamm ebet un diazez start a-walc'h evit mont da glask pelloc'h, p.150) (Levr Dottin eo bepred an diazez eta, ha koulz eo lakaat ar poentoù war an i a-wechoù en abeg da dud'zo e Breizh, hag a gomz eus labour Weisgerber "le vieux celtique de l'avenir" hep bezañ lennet biskoazh diw linenn anezhañ).

Roomp un nebeut diskleriadurioù eeun ha berr avat a-zivout ar prierezh galian : en amzervezh o frankiz e rae dreistholl ar c'halianed gant podou

ha binvioù kegin e koad. Hogen ne oant ket hep gouzout ober podoù ha listri pripoazhet ivez, ha kerkent goude ma voe c'hoarvezet an aloubadenn gant Kaezilezel an traoù e koad evit lakaat traoù e pri en o lec'h. Er pennkentañ ec'h enbrojont priaжоù Arezzo, hag ar priaжоù-se, graet e terra sigillata gwerniset, ruz ha du, a blijas kement dezho ma voent raktal o fennskoueri-enbroadurioù, hag e teraoujont ober ermaeziadurioù d'o zro. Diwar se e tlee zañ ur gouelec'h bremañ, eo ret krediñ e oa ur c'hevannezlec'h galian tudet brierezh eus marevezh La Tène. War o lerc'h e teu amforennoù eol pe win eus a Varsilha. En diwezh ez eus oberiadurioù La Graufesenque o-unan. Di-

- 1° Unan eus La Tène,
- 2° Un eil eus derou ar mare galian ha roman,
- 3° Un trede eus diwezh an Uhelimpalaeriezh.

An eil seurt eo hon dedenn dreistholl, ha drezi eo hon graet gounidoù yezhoniel. Arabat e vefe krediñ avat omp dedennet ivez dre ma'z eo galian rik arz ha doare-bezañ al listri. N'eo galian koulz lavarout nemet an oberiata. Ur wech a vuioe'h n'o deus graet ar Gelted nemet dereadekaat hag adaozañ kinkladurioù estren : orin ha gwir awen ar pezhioù a zo da glask en Arezzo hag e Pouzzole, en Italia, ma oa labouradegoù eno abaoe 100 a-raok H.S., hag int a badas betek diwezh ar c'hantved kentañ eus hor marevezh (hogen n'hellomp ket ober ur studiadenn hir diwar-benn Arezzo ivez). Gant-se eo bet gallet diazezañ an amzeroniezh. Ar mare ma voe astennva ha gwerzhva La Graufesenque en e vrasañ a zo da vloaziata etre 40 ha 85 goude H.S., ha gant listri eus La Graufesenque e kejer en Impalaeriezh en fezh : war limes Germania ha Bro-Skos, e Bro-Spagn hag e Sardinia, e Sikilia, en Italia, e rannvroioù an Danav, war aodoù ar mor Balt, en Afrika, e Syria, ha zoken en Indez. E Pompei eo bet kavet 90 lestr ha 30 kleuzeur nevez, e stad vat, paket c'hoazh e kasedoù dizigor (Gouzout e ra an holl diouzh un tu all eo bet dismantret Pompei gant dislonkadenn tan ar bloaz 78 goude H.S.). Ha lec'hiet mat e oa La Graufesenque kerkoulz evit an oberiadur hag evit an ermaeziadur. Pourvezet e oa dour e leizh gant an Tarn hag an Dourbie, mat kenañ e oa ar pri, ha nepell e oa keuneud a-walc'h er Causses Noires. Goude-se e veze kaset al listri dre Narbonne ha Lugdunum etrezek Lutetia, hag alese dre holl. N'eus ket a ziskleriadur evit an dishar. A-greiz-holl en III° kantved ne gaver mui nemet listri ha piadoù gros ha diaoz; La Graufesenque a ya da get hep ma oufed perak. Bez'ez eus bet teir c'hreizenn a brierezh en henamzer. ouzhpenn La Graufesenque : Lezoux, broezioù ar Roen, ha Bavai (e Belgia, hogen ne gaver eno nemet stampilhoù), ha bez'e c'heller goulakaat ez eo bet gwanaet ha mantret gant kevezerezh prierezh Lezoux (Allier), lec'h ma'z eus bet labouradegoù oberiant a c'hell bezañ bloaziataet resis a-walc'h etre 30 ha 260. Daoust hag e oa aet skuizh ar brenerien gant an niver bihan (50) a bennskouerioù a ginniged dezho, pe daoust hag ez eus bet reoberiata ? N'heller lavarout netra, ha furoc'h eo tevel. N'eus forzh penaos, eo ar moneilloù diweshañ eus a varevezh an Antonined; ar gwellañ oberiantiz a zo eus marevezh Trajan (98-117), kentelius eo gouzout ma oa gouest an ijinerezh broadel galian da zerc'hel penn ouzh kenwerzh galloudus ha pinvidik an alouberien, hag ouzhpenn eo ar graffiti un testeni prizius ha talvoudek eus buhez ar galianeg. Ar yezh a veze komzet c'hoazh en un doare bev tre gant kevredad ar briajourien. Ar gevredad-se a hañval eta bezañ bet niverus ha galloudus a-walc'h : da gentañ holl e oa enai tud dizalo'h hepken, sparloù hag ereoù sklaved a zo bet askavet, hogen n'eo ket sklaved hag a oberiatae ar priaжоù. Iskisañ tra da ziverzout a zo na deo ket niverus ar sebeliadurioù hag ar vein-kañv savet ganto, ha rouez tre eo an enskrivadennoù (Stu-

diet eo bet boaziadurioù kevredad ar briajourien gant A. Grenier en ur pen-
 nañ peuzdianav : Coutumes ouvrières des potiers gallo-romains in Festschri-
ft für August Oxé, 1938; gw. ivez un diverradur mat e P.M. Duval : La vie
quotidienne en Gaule, Paris 1953 pp.159 sqq.; Felix Oswald ha T. Davies :
Pryce : An introduction to the study of terra sigillata 1920 hag F. Oswald
Index of potter's stamps on terra sigillata, 1936-37). Menegomp ouzhpenn,
 evit chom hep ankounac'haet tra, e oa ul liamm strizh oc'h unvaniñ La Graufes-
 enque, Lezoux ha Montans (en trowardroioù), ha n'oa ket douaret don an
 darbodoù; ne ziskenner ket izeloc'h eget 1,50 m. hervez maenweleadouriezh.
 Petra eo ar graffiti bremañ ? Diforc'hioù a zo d'ober. War al listri a
 bep seurt ez eus :

- a) merkoù ha stampilhoù,
- b) tresadennoù minaoedet,
- k) graffiti.

An tresadennoù a zo da vezañ lezet a gostez : graet e vezent gant mina-
 ouedoù helusk, hag e rae ar priajouran dresadenn a blije dezhañ, un nebeut
 anezho a zo bet kemeret ganimp evit kinklañ hor pajennoù), hogen merkoù
 poderien a rankfe bezañ anavezetoc'h eget na dint :

a) SENI

Senici of(-

merkoù eus La Graufesenque : Seni evit Seni(s) pe Seni(lis), ha Senici of(-
ficina). Gw. Hermet 156, CIL 5686, 308, kavet e Vienne.

b) OPCAI

OPCAI

merkoù eus la Graufesenque, hervez Oswald. N'o c'haver ket war roll Hermet
 = of(ficina) Cat(i) hag ofi(cina) Cati r... Gw. Déchelette : Vases ornés,
46, CIL XII 5686, 206b hag e, kavet e Vienne hag en Avignon.

k) CAV

merk eus la Graufesenque : Cabu-catus). Gw. Hermet 21, CIL XII 5686, 153 a
 ha b, kavet e Genova hag en Narbonna.

d) GRANIVS

minaoed eus Lezoux kavet skouerennoù anezhañ a bep tu : Lyon, Rouen, Dijon,
 Vienne. Gw. Déchelette, Vases ornés, 88 ha 10011 4 k.

e) TOUTORIX B95

B 96 Tov Torix

merk poder war ur mortez : Tout orix, eus la Graufesenque. Gw. E. Thevenot :
La station gallo-romaine des Bolards in Gallia VII/1 1949, p.335. B.95 ha 96

Kelennusoc'h kalz eo evidomp ar graffiti, hag evit ac'hano eo poent bras
 distreiñ d'ar yezhoniezh, goude an excursum a-us. Bez'o skrivet e skritur-
 red (n'eo ket disheñvel diouzh ar skritur arzel a weler war an delwennou
 hag an enskrivadurioù lidel. Da grediñ ez eus kentoc'h e oa un treuzvevadur
 hag an adaozadur eus ur skritur henstummoc'h, hag a badas dre ar bobl betek
 pe un adaozadur eus ur skritur henstummoc'h, hag a badas dre ar bobl betek
 ar IV° kantved un tammig dre holl. kv. Cagnat Cours d'épigraphie latine p.
6sqq., 4°mouladur, Pariz 1914. Dises eo lenn ar skritur-red : Setu amañ da
 heul pénaos e tresed al lizheroù : $\alpha = a, \beta = b, \gamma = c, \delta = d, \epsilon = e, \zeta = z, \eta = h, \theta = t, \iota = i, \kappa = k, \lambda = l, \mu = m, \nu = n, \xi = s, \omicron = o, \pi = p, \rho = r, \sigma = s, \tau = t, \upsilon = u, \phi = f, \chi = x, \psi = y, \omega = \omega$

Ha setu ouzh petore arvest e c'heller sellout pa gaver skritur-red :

SMERTALIT

Smertalit(anus). Stampilh war un darnenn-lestr kavet e 1921 e Saint Rémy (
 kv. H. Rolland in Gallia III 1944, p.220 niv.103), a zeu hep mar eus Germa-
 nia. Un anv galianek eo.

ΕΒΟΥΡΟΣ

Ebouros, gant un epsilon hag ur sigma loarheñvel, hag un thêta hirwalennet ar rann izelañ anezhañ (kv. H.Rolland in Gallia III 1944, pp.196-97,82); war ur plad kampaniat kavet en ur sebeliadur Gallia III 1944, pp.196-97,82); war fito engravet gant ur gontell: Ebouros a zo un anv-den galianek diwar un wrizienn eburo- anavezet mat ha boutin tre.

Ha poellomp mat ez eo lennus tre ar skouerioù 'a-us. Ne wella an traoù nemet pa bellaer diouzh ar skritur-red gwirion. Da skouer:

Smer... graffito engravet gant ur gontell war ur plad kampaniat kavet e 1929 en ur sebeliadur galian a varevezh gresian (levezon Marsilha). Smer... a zo pennwrizienn meur a c'her galianek anav ha testeniekaet : Smerius, Atesmerius, Smertorix, Smertucus, Smertalitanus, Smertulus, Cantismerta, Rosmerta. (H.Rolland Gallia III 1944, p.196,81); pe

SMER

Segomar(os), graffito engravet gant ur vegenn-vetal dindan troad ul lestr kampaniat kavet en Les Baux (tost da Saint Rémy) en ur vered veur; sigma hag epsilon karrezek. Segomarus a zo un anv galianek eveljust.

Ober a raed ganti evit an traoù boutin, hag evit skrivañ buan, hag abalamour da se eo eo bet implijet e La Graufesenque. Ar re goshañ eus an en-skri vadurioù e skritur-red a zo bet miret e Pompei, war daolennoù koar kavet e 1875 en ti ar banker Lucius Caecilius Iucondus. Eus ar bloavezhioù 55-57 goude H.S. ez int. War o lerc'h ez eus taolennoù koar, eus a vengleuzioù aour Verespatak, e Transylvania, pe hervéz an anv a wechall Alburnus Major, etre 131 ha 167) ha talvezout a rejont da sevel kontoù :

Ar micherour en devoa graet al listri a gemere un darbod eus ar forniad diweshañ, ha warnañ e skrive gant ur vegenn e anv, stumm ha doare al listri, hag an niver anezho en devoa graet. Sur a-walc'h e tiskoueze an darbod-se d'ar mestr-priajour evit bezañ paeet. Kalz a vunudoù all a c'hallfemp reiñ, hogen arabat eo mont re bell. Kement-se eo a anver graffiti La Graufesenque.

E levr Hermet ez eus ur roll a 190 a anvioù priajourien hag o deus lezet en holl 41 graffito o tiniveriñ 765.132 lestr betek bremañ. Mar kaver graffiti nevez en dazont e kresko an niver-mañ c'hoazh hep mar (ar podour Masuetos o vezañ graet e-unen-penn 134.140 lestr), hag e 1950, da skouer, ez eo bet lennet un niver a 11.000 pezhwar un darnenn hepken.

Dre vras e tiforc'her en ur graffito :

- 1° Ar ger galian TVEOS.
- 2° Un niverenn-betvedin etre unan ha dek, o verkañ an niver a seurtoù listri oberiataet gant ar micherour,
- 3° Anv ar poder pe ar boderien gevredet, hag anvioù al listri,
- 4° Muzuliad al lestr, pe hirder e dreuzskizenn, ha niver al listri sozet,
- 5° Dibaot a-wech stampilh ar forniour pe perc'henn an ti-kenwerzh.

Ar skouerioù aroueziuseñ a roomp amañ da heul, en ur venegiñ niverenna-
 ez sklaeroc'h an niveroù-petvedif galian.

Niv. Hermet	Graffito	
1	(Tu ~~o~~ os <u>cintux</u> (~~Lux~~ odos <u>casidanalone legitu(m?)</u>	kentañ
16	(/Tu ~~o~~ o/s <u>allos Luxtos</u> (/Casidanal ~~o~~ /e pe u /ne/	eil
17	(/Tu ~~o~~ os/ <u>allos Casido~~o~~</u> (/M/ontanos <u>Agedilios</u>	
11	(Tu ~~o~~ os <u>tr/itos/</u>	trede
20	(Tu ~~o~~ os <u>petuar</u>	
9	(Tu ~~o~~ os <u>petu/ar/</u>	pevare
8	(Tu ~~o~~ os <u>pinpetos</u>	pempvet
1	(Tu ~~o~~ os <u>sueyos</u>	
13	(Tu ~~o~~ os VI	c'hwec'hvet
15	(Tu ~~o~~ os <u>se/ametos</u> (Casidano <u>montanos</u>	seizhvet
10	(legitum (Tu/ ~~o~~ /os <u>Oytumaitos</u>	eizhvet
2	(Tu ~~o~~ os <u>namet/os/</u>	))navet
6	(Tu ~~o~~ os IX	)
7	(Tu ~~o~~ os <u>decametos</u>	))
23	(Autagis (Cintux XX.. (Tu ~~o~~ os <u>decometos Luxtos</u>	))) dekvet

An evezhiadennoù a c'heller ober a zo ar re-mañ :

- 1° Emañ bepred ar ger tuthos pe tuththos e penn ar graffito (nemet di-
 haot a wech : 10,23,42 hervez Hermet), ha pezh a zo gwalliskis, ne ouier
 netra eus a dalvoudegezh ar ger-se. Kalz a c'houlakadennoù a zo bet graet,
 an hini diweshañ gant Joshua Watmough (Gaulish tu~~o~~os, auot, ieuru in Jou-
 rnal of Celtic Studies levr I/1 1949 pp.7-9) hag a dostae ar ger d'al latin
testa, testu, testum "darbod". Re all o deus soñjet ouzh "kont", "roll",
 hag all. An holl zevevadurioù ne dint na mat na fall : aotreet eo pep tra,
 hogen n'eo diogel netra.
- 2° Ne deer ket pelloc'h eget an niver dek e lizheroù, ha keuzius bras
 eo. Hogen gallus eo bepred goanagif e kavor un deiz bennak an niveroù war-
 lerc'h, rak sur eo e ouie ar briajourien c'halian kontañ ha jedif pelloc'h
 en o yezh.
- 3° Alies eo latin anvioù ar bodourien, war a hañval, ha n'eo ket soue-

zhuz, pegwir e oa levezonet ar prierezh gant hin Arezao, hogen gouezhus eo gwelout ivez ez eo gwisket peurliesañ an anvioù latin pe latinekaet gant an dibenn-ger galianek -os. (O studiañ a raamp pizh a-hed Vocabulaire Vieux celtique, Ogam c'hallek). Lod all a zo rouez tre ha gwelloc'h eo chom hep o diskleriañ. Latin eo an anvioù listri ivez nemet pemp pe c'hwec'h : broci, duprosopi, licuius, pannas, triantalis.

Ne zeskomp ket kalz a draoù a-ziavaez an niveroù petvediañ eta, hogen traoù a bouez int, evel m'hon eus hel lavaret endev. Diskouez a reont anat henstumder ar galianeg. Her gwelout a reot gwelloc'h war un daolenn-gen-strollañ e-keñver an henezhoù all kempred gantañ. (Lezet hon eus a gostez an hennorvegeg hag an henslaveg, hag ar balteg are ma'z eo testenekaet kalz diwezhatoc'h ar yezhoù-se). Ar penniveroù galianek n'int ket testenie-

<u>galianeg</u>	<u>gresianeg</u>	<u>latin</u>	<u>goteg</u>
<u>centuX(s)</u>	<u>πρῶτος</u> (prôtos)	primus	fruma, frumists
<u>allos, alos</u>	<u>δεύτερος, ἄλλος</u> deuteros, allos	secundus alter	anþar (þ = th)
<u>trit(os)</u>	<u>τρίτος</u> (tritos)	tertius	þridja
<u>petuar</u>	<u>τέταρτος</u> (tetartos)	quartus	dianav
<u>pinpetos</u>	<u>πέμπτος</u> (pemptos)	quintus	dianav
<u>sueXos</u>	<u>ἕκτος</u> (hektos)	sextus	saihsta
<u>sextametos</u>	<u>ἑβδομος</u> (hebdomos)	septimus	dianav
<u>oxtametos</u>	<u>ὀγδοος</u> (ogdoos)	octavus	ahtuda
<u>namet(os)</u>	<u>ἕνατος</u> (ennatos)	nonus	niunda
<u>decametos</u>	<u>δέκατος</u> (dekatos)	decimus	taihunda

Aesoc'h eo kas da vat ar c'henveriadur ouzh ar yezhoù nevezkeltiek. Di-verzout a reot pegen tostoc'h eo ar galianeg d'ar predeneg eget d'ar gouezeleg.

CINIVXOS = (krenniwerzhoneg cétus < *centussu < *centusto, (kembraeg cyntaf, (kerneveureg kynsa) < *cent-isama, < *cent-is- (brezhoneg kentañ))
Sur a-walc'h eoX kendalvoud gant ss.

ALLOS, ALOS = (heniwerzhoneg aile, (iwerzhoneg aile (krenniwerzhoneg aill, aill), kembraeg aill, aill, (laill) (kerneveureg gyll, yll, (nøyl, nyll), (brezhoneg aill.
Glebiet e tlee bezañ an i galianek, ha n'eo ket bet lakaet an i gant ar skrifer rak-sa,

TRIT(os) = (kembraeg treddydd, (brezhoneg trede, C'hoarvezus eo ez eus bet an daou stumm *tri-tios ha *tritos, rak ar yezhoù predenek a glot

zhus, pegwir e oa levezonet ar prierezh gant hini Arezzo, hogen souezhus eo gwelout ivez ez eo gwisket peurliesañ an anvioù latin pe latinekaet gant an dibenn-ger galianek -os. (O studiañ a raamp pizh a-hed Vocabulaire Vieux celtique, Ogam c'hallek). Lod all a zo rouez tre ha gwelloc'h eo chom hep o diskleriañ. Latin eo an anvioù listri ivez nemet pemp pe c'hwec'h : broci, duprosopi, licuias, panna, trientalis.

Ne zeskomp ket kalz a draoù a-ziavaez an niveroù petvedin ete, hogen traoù a bouez int, evel m'hon eus hel lavaret endev. Diskouez a reont anat henstummer ar galianeg. Her gwelout a reot gwelloc'h war un daolenn-gen-strollañ) e-keñver an henezhoù all kempred gantañ. (Lezet hon eus a gostez an hennorvegeg hag an henslaveg, hag ar balteg dre ma'z eo testenickaet kalz diwezhatoc'h ar yezhoù-se). Ar pennniveroù galianek n'int ket testenie-

<u>galianeg</u>	<u>gresianeg</u>	<u>latin</u>	<u>goteg</u>
<u>centuxo(s)</u>	<u>πρῶτος</u> (prōtos)	primus	fruma, frumists
<u>allos, alos</u>	<u>δεύτερος, ἄλλος</u> deuteros, allos	secundus alter	anþar (þ = th)
<u>trit(os)</u>	<u>τρίτος</u> (tritōs)	tertius	þridja
<u>petuar</u>	<u>τέταρτος</u> (tetartos)	quartus	dianav
<u>pinpetos</u>	<u>πέμπτος</u> (pemptos)	quintus	dianav
<u>sueXos</u>	<u>ἕκτος</u> (hektos)	sextus	saihsta
<u>sextanetos</u>	<u>ἑβδομος</u> (hebdomos)	septimus	diahav
<u>oxtunetos</u>	<u>ὀγδοος</u> (ogdoos)	octavus	ohtuda
<u>namet(os)</u>	<u>ἕνατος</u> (ennatos)	nonus	niunda
<u>decametos</u>	<u>δέκατος</u> (dekatos)	decimus	taihunda

Aesoc'h eo kas da vat ar c'henveriadur ouzh ar yezhoù nevezkeltiek. Diversout a reot pegen tostoc'h eo ar galianeg d'ar predeneg eget d'ar gouezeleg.

CINTVXOS = (krenniwerzhoneg cétus < *centussu < *centušto, (kembraeg cyntaf, (kerneveureg kynsa) < *cent-isama, < *cent-is- (brezhoneg kentañ))
Sur a-walc'h eo X kendalvoud gant ss.

ALLOS, ALOS = (heniwerzhoneg aile, (iwerzhoneg aile (krenniwerzhoneg aill..aill), kembraeg eil, ail, (laill) (kerneveureg cyll, yll, (neyl, nyll), (brezhoneg eil.

Glebiet e tlee bezañ an l galianek, ha n'eo ket bet lakeet an l gant ar skriver rak-sa.

TRIT(os) = (kembraeg treddydd, (brezhoneg tride, C'hoarvezus eo ez eus bet an daou stumm *tritis ha *tritōs, rak ar yezhoù predenek a glot

mat gant *tritios. Ahendall e talvezas ar ger da anv-poder meur a wech.

PETVAR/ios =

(krenniwerzhoneg cethramad,) gant an dibenn-ger
(iwerzhoneg ceathramhadh,) -ameto-s;
(kembraeg pedwerydd,
(kerneveureg peswera,
(brezhoneg pevare (pedvare);

Er gerioù kenaozet e rae ar galianeg gant petru
ha petor : (petrudecameto = pevarzekvet,
(petorritum = karr pevarrodek;

PINPETOS =

(hengembraeg pimphet,
(krenngembraeg pimpet,
(kembraeg pumped,
(brezhoneg pempet (pempvet a zo un adstumm)
(kerneveg pypmes,
(heniwerzhoneg coiced,
(iwerzhoneg cuigeadh,

An holl c'herioù-se a zeu eus $\langle *q^u enq^u eto-s,$
 $\langle indezeuropeg *penq^u eto-s.$ E nevezpredeneg eo
troet n eveljust da m dirak p. Kounaet e c'hell
bezañ ivez ar ger galianek πενπεδουλα, ger
ouzh-ger "pempdelienn", treuzkaset deomp gant
Dioskorid (IV,42). N'eus ezhomm nemet gouzout eo
bet adstummet ar ger brezhoneg diwar ar galleg
"quintefeuille". Fals eo eta adstummadur Holder
"pentos (I,967).

SVE~~X~~OS =

(heniwerzhoneg seised,
(iwerzhoneg seiseadh, $\langle *svexto-s$;
(kembraeg chweched,

Ar c'hrenngerneveureg wheffes, hag ar brezhoneg
c'hwec'hvet a glot gant ur gourfennger -ameto-s
(wheffes-whechves);

SEXTAMETOS =

(heniwerzhoneg sechtmad,
(kembraeg saithfed,)
(kerneveureg seythves,) $\langle * sextametos$;
(brezhoneg seizhvet,

Kenaozet eo ar ger evelhen : sextan + gourfennger
-eto-s, indezeuropeg septm. Dihanterouriek eo ar
stummadur, ha keñverius ouzh hini dekametos;

O~~X~~TVMETOS =

(heniwerzhoneg ochtmad,
(iwerzhoneg ochtmhadh,
(kembraeg wythfed,
(brezhoneg eizhvet,
(kerneveureg eathas,

Dre ar penniver octu eo e tisklerier ar brezho-
neg eizh. Kendalvoud eo an u hir deut eus ō, gant
i hir an dibennoù, da lavarout eo e c'hell la-
kaat o da dreiñ da e;

NAMETOS =

(heniwerzhoneg nomad,) $\langle * noumetos$,
(iwerzhoneg naomhadh,) $\langle * naumetos$,
(kembraeg nawfed,) $\langle * naumetos$,
(brezhoneg navet,) $\langle * naumetos$,

gant
Weisgerber ha Thurneysen n'iant ket a-du/lennadur
Loth. Souezhus eo Nametos avat, naumetos eo ar

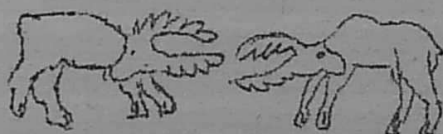
DECAMETOS =

- (heniwerzhoneg dechmad,
- (iwerzhoneg deachmhadh,
- (kembraeg degfed,
- (kerneveureg deg-ves,
- (brezhoneg dekvet,

Decametos pe decomatos testeniekraet ur wech. Daoust hag ur fazi skriver eo?

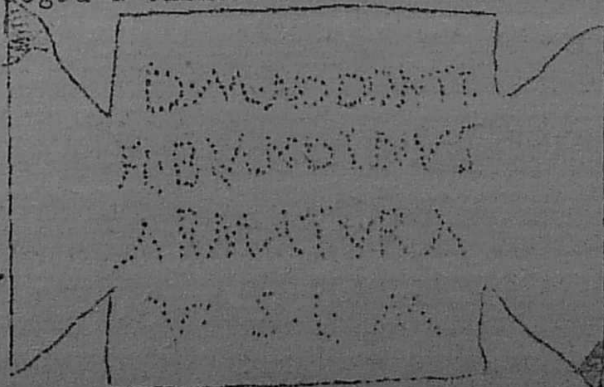
31. Anav e oa deomp endev decametos dre enskrivadur Geligneux CIL XIII 2494, "pevarzekvet" "... cum vinea et muris ad opus consummandum et tutelam eius et ad cenam omnibus tricontis ponendam XII in perpetuum sic ut petrudecames consumatur...". Marteze ne ouie ket an oberour kontañ mat e latin? (kv. dre vras ar pennadoù-mañ da heul : J. Loth : Les graffites de la Graufesenque in Rev. Celt. 1924, 41 pp.1-64; J. Fraser : The graffiti of La Graufesenque in Rev. Celt. 1925, 42, pp.93-96; R. Thurneysen : Zu den Graffiti von La Graufesenque in Zeitschrift für Celtische Philologie XVI, 1927 pp.285-304; August Oxé : Die Töpferrechnungen von La Graufesenque in Bonner Jahrbücher 130, 1926 p.38sqq.; J. Vendryès : Remarques sur les graffites de la Graufesenque in Bulletin de la Société de Linguistique, 25, 1924 pp.34-43; Leo Weisgerber (na zegas netra a wallnevez) levr. meneget pp.189-190.

Distreiñ a raimp marteze c'hozh, en ur pennad graet a-benn fest, war ar graffiti galianek hag a sell war un dro ouzh ar yezhoniezh hag an hendraou-riezh. Hogen betek gwelout pelloc'h eo a-walc'h ar pezh hon eus displeget. Diouzh un tu all eo ar graffiti keltiek nemeto hag a anavezet evel-se.

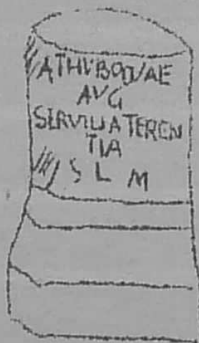
Hogen un doare diweshañ all a zo da c'hounit anaoudegezhioù war ar galianeg : an imbourc'hiñ an enskrivadurioù latin savet gant ar C'halianed goude an aloubidigezh. N'int ket dedennus en abeg d'ar yezh, daoust ma vefe distreset al latin a-wechoù, en abeg d'an anvioù tud pe doueed galian a lenner enno ne lavaran ket. Ne c'heller ket o diskleriañ bepred, ha gwiroc'h e vefe lavarout n'o disklerier ket alies. Eveljust n'eus ket tu da reiñ amañ roll glok an holl enskrivadurioù. Hag ul labour c'hraet eo endeo. Tu a zo da gaout fiziañs a-walc'h en oberoù hag e kelc'hgelaouennoù anavezet tre evel Altceltischer Sprachschatz Holder (na deo nag amglok na "re gozh", daoust m'eo bet lavaret deomp gant unan bennak ha n'en devoa ket digoret al levr diw wech en e vuhez. A-walc'h eo reizhañ un nebeut faziadurioù, ha chom hep disoñjal ar pezh a zo bet kavet goude), ar Corpus Inscriptionum Latinarum, (e latin penn-da-benn), l'Année épigraphique, Real-Encyclopädie Pauly-Wissowa, ken n'eus ket ezhomm muñ da bleustriñ war al labour-se. Skouerioù a vo a-

walc'h gant un deged a enskrivadurioù bennak. Dilennet hon eus ar re mañ da heul : CIL VII 138. Diwar-benn an anv doue Nodons (Nuada) Gw. Ogam 21, p. 241 sqq. Emañ daolennig aram (Gloucestersh.).

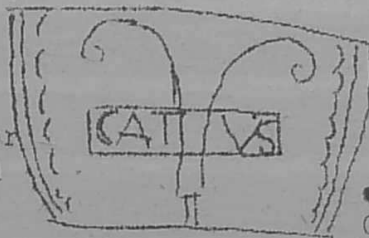
D(eo) M(agno) NODONTI
FL(avius) BLANDINVS
ARMATVRA V(otum)
S(olvit) L(ibens)
M(erito).
an enskrivadur war un kavet e Lydney Park

CIL XII 2571 ha Des-
sau 4699 : Enskrivadur
war un aoter kavet e Ley
e-kichen Annecy), kv. W.
H. Hennessy : The an-
Celt. levr.1, pp.2-57.

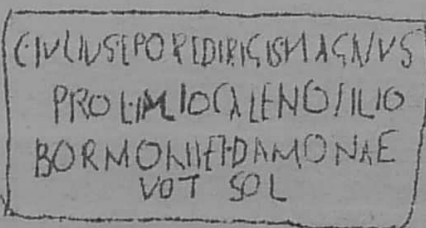
-18-
/C/ATHUBODVAE AVG(ustae) SERVLIA
TERENTIA /votum/ S(olvit) L(ibens)
M(erito).
cient Irish goddess of war in Rev.

CIL XII 1231,
Esperandieu, Recueil
niv. 21823. Ar ger
skoed eus bolz a eñor
eo diforc'hiñ hag-eñ
oberour. Diwar-benn
p.288.

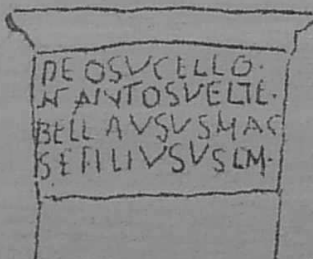
CATVS
1.I, niv.260, p.199, St.Germain
mañ a zo da vezañ lennet war ur
Orange (tu kleiz). Dic'hallus
eo anv ar perc'henn pe hini an
Catus, gw. Ogam 23, voc. vx.Celt.

CIL XIII 2805
Enskrivadur kavet
e Bourbon-Lancy.
Diwar-benn Bormo
gw. Ogam 19 : Le
ques p.211 hag

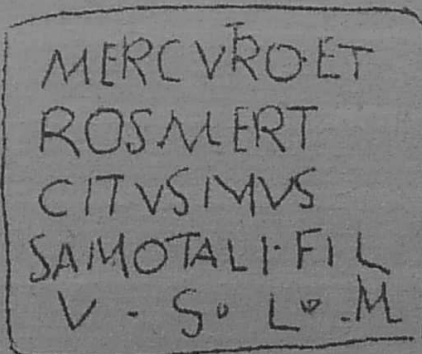
C(aius) JVLIVS EPOREDIRIGIS
F(ilius) MAGNVS PRO L(ucio)
JVLIO CALENO FILIO BORMONI
ET DAMONAE VOT (um) SOL(vit)
Soleil dans les langues Celti-
Ogam 27 : Voc.vx.celt. p.31.

CIL XIII 4542
Enskrivadur war un
aoter kavet e Saar-
burg. Gw. Sucellus
et Nantosuelta ds.
J.E.Housman in L'
Philologica Histori-
Weerd) pp.305-361.

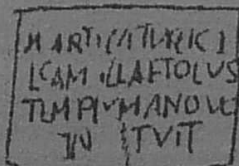
DEO SVCELLO NANTOSVELT(a)e
B ELLAVSVS MASS(a)E FILIVS
V(otum) S(olvit) L(ibens)
M(erito).
la mythol. celt. médiévale gant
Antiquité Classique (Misc lianeda
ca et Archeologia in h. Van de

CIL XIII 4685
Enskrivadur kavet e
Soulosse. Diwar-
benn Rosmerta, gw.
Ogam 24 : Notes sur
292 n.15.

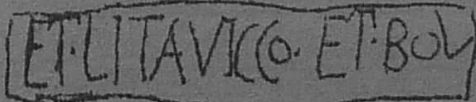
MERCVRIO ET ROSMERT(ae)
CITIVSMVS SAMOTALI FIL(ius)
V(otum) S(olvit) L(ibens)
M(erito).
le Mercure Celtique pp.291-

CIL XIII 5046
Enskrivadur kavet e
Nonfous (Helvétia)

MARTI CATVRIGI L(ucius) CAMILL(ius)
AETOLVS TEMPLVM A NOVO IN/sti/TUIT.

CIL XIII 5797
Enskrivadur ka-
zo un anv-den me-
Bellum Gallicum.

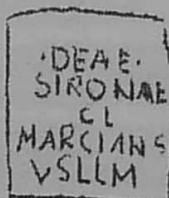
...ET LITAVICO ET BOV(do)...
vet e Langres. Litaviccus a
neget gant Kaezar ivez er

CIL XIII 5684
Enskrivadur kavet e
Langres. Diwar-benn
pp.330-333.

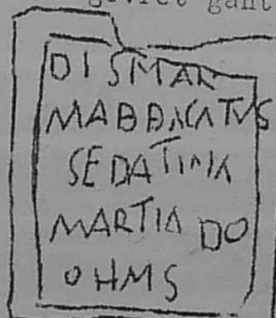
-19-
D(iis) M(anibus) VAXTVLLA(e)
BELENI (conjugis) CVRA MARITI.
Belenos, gw. Ogam 25/26 Chronique

CIL XIII 6327
Enskrivadur war arem, ka-
vet e Karlsruhe. Gw. a-zi-
vout Sirona : D'Arbois
celtiques, levr. I Paris
izeloc'h. En em gav alies a-gevret gant Apollo.

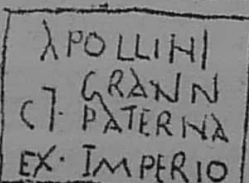
DEA(e) SIRONAE CL(audius) MARCIAN(us)
V(otum) S(olvit) L(aetus) L(ibens)
M(erito).
Etudes grammaticales sur les langues
1881, p.36, ha G. Dottin p. 287; kv.

CIL XIII 11.587
Diglok eo al linenn di-
weshañ ha n'heller ket
kavet e Langres.

DIS MAN/ibus/ MABDACATVS SEDATI
FIL(ius) MARTIA DO(navit) ???...
kompren an dalvoudegezh. Maen

Bonner Jahrbücher
47, p.199 (eus un das-
tumadeg preveziek gwer-
diazez un delwennig
land). Diwar-benn Grannos, gw. Ogam 19 :
p.210, hag Ogam 27 : Addenda et corrigenda p. 28 sqq.

APPOLINI GRANN(o) CLAVDIA
PATERNA EX IMPERIO
zhet e 1885) : Enskrivadur war
arem kavet en Arnheim (Bro-Hol-
land). Diwar-benn Grannos, gw. Ogam 19 : Le Soleil ds les langues celt.
p.210, hag Ogam 27 : Addenda et corrigenda p. 28 sqq.

Evel m'her gweller, ec'h hañval levezon ar c'heltiek bezañ treuzpadet pell-amzer, ha n'hellas ket ar C'halianed en em virout diouzh al levezon-se en o doare-envel ivez. Degemerout a rejont ar yezh, al latin, hogen poanuis e voe degemeridigezh an holl gustumou roman. Gouzout a reer ez en em anve ar Romaned hervez kenreizhadur anev mat an tria nomina, praenomen, nomen ha cognomen. En enep ne rae ar Gelted nemet gant un anv hepmuiken, ha goude gwiskañ, evel e La Graufesenque, anvioù latin gant gourfengerioù galianek, e kavas dezho e oa a-walc'h gwiskañ un anv galianek gant dibennoù latin. Satigenus e lec'h Satigenos, Diviciacus e lec'h Diviciacos, hag all... An doare-envel galian a zo eta hini an una nomina.

Diweshatoc'h ec'h araokaas an heñvedigezh, hogen bepred ec'h heugas ar Gelted ouzh ar boaz da ober gant ur c'hentanv, hag e lezjont ar praenomen a gostez, o tegemerout nomen ha cognomen hepui, pezh a anver an duo nomina. War-bouez kementad ha dregantad an anvioù keltiek hag hervez stumm an anv-
digezh, e c'heller neuze dezastum menozioù sklaer diwar-benn keltelezh lec'h
mañ-lec'h. Graet eo bet al labour en un doare evurus tre gant an Ao. J.J.
Hatt : La tombe gallo-romaine, Paris 1951 (pennad III : La survivance du
nom celtique) p. 23sq. kv. ivez danevellskrid an Ao. H. von Petrikovits,
hag a zisplæg burutelloù bras a-walc'h war boentou'zo, e Gnomon 24, 1952
pp.473-480. Dic'hallus eo ivez tremen hep pennad Leo Weisgerber : Sprach-
wissenschaftliche Beiträge zur frührheinischen Siedlungs- und Kulturgesch-
ichte in Rheinisches Museum, 1935 p. 289 sqq, a zivout anvioù an Drevired. An
dedennusañ lod eus a levr Hatt a zo avat evidomp an hini ma tiskouez ennañ
penaos e kresk a-greiz-holl kementad an una nomina er c'helioù a bep rann-

vro (nemet en diw C'hermania hag e Narbonensis) e diwezhañ an eil kantved goude H.S. Abeget eo bet an dreistkresk-se gant fiftvedeg poblañs ar maezioù (an hevelep tra a zlee c'hoarvezout en XIXe kantved) etrezek ar c'hêriadennoù brasañ bep m'en em astenne an ijinerezh hag ar c'henwerzh. A-bell e c'heller heuliañ e-giz-se treuzvevadur hag emdroadur gorrek tre ar yezh. Ur brouenn anat eo ma veze komzet galianeg c'hoazh er maezioù, pell-amzer goude na voe bet argaset eus a vuhez ar stad, ha na deuas ket ar c'hiz da heuliañ Roma a-benn da beurdrec'hiñ ar plegoù yezhoniel kozh. Peuzdidalvoud eo en enep an niver bras a enskrivadennoù gant an tria nomina warno er c'hêrioù bras evel Lugudunum dre ma oa ar gêr-se ar gerbenn a-berzh-stad, hag holl-vroat e oa he foblañs rak-se.

Setu amañ da heul, evit reiñ d'al lenner menozioù ressoc'h diwar-benn ar pezh a zisplegomp, diw skouer a vaberezh galian ha roman, dibabet e kreiz kant a re all, ha na gaver, nag er CIL nag e levr Hatt.

Année Epigraphique 1925 niv.3, hag an Anzeiger für Schweizerische Altertumskunde 1924 pp. 86-88 ;

AVOMIO TOCNAI (filio) IXVTIOVDRVTO

pe

IXVTIOV(cius) DRVTO(nis filius).

Damveneget eo ar ger latin filius, hag hogos ez aled da grediñ ez eo graet an enskrivadenn en hengeltieg. N'en deo ket, siwazh dimp.

Espérandieu, Recueil général des bas-reliefs, 7685 ha R. Magnen et E. Thevenot : Epona déesse gauloise des chevaux et protectrice des cavaliers (Bordeaux 1953) taolenn 12, niv.4 :

DEA(e) EPON(a)E SATIGENVS SOLLEMNI(s) FIL(ius) V(otum) S(olvit).

War un daolennig arem kavet en Alise-Sainte-Reine. Un adlavarenn eo ar ger filius. peogwir ez eus endev ar stumm goudestaget genos e Satigenus.

DEA EPONAE SATIGENVS SOLLEMNI FIL V S

Ouzhpenn-se e vefe brav c'hoazh studiañ pizh levezon ar galianeg war emdroadur al latin gomzet e derou ar grennamzer, da gentañ holl levezon ar c'heltieg war emdroadur an troadurioù merovingiat, hogen re hir e vefe hen ober amañ. War-lerc'h n'eus mui netra war an douar bras, ha ret eo distreiñ da geltieg an inizi. Eno eo treutoc'h an eost, daoust d'ar pezh a greder a-wechoù. N'eus nemet an ogamoù, hag an darn vrasañ anezho a gaver en Holder. Setu diw skouer nevesoc'h :

VIDDOSAMO QOICOGENOS.

Enskrivadur kavet e Bro-Skos, en enez Gigha, etre Iolay ha Kintyro. Edo ar maen war run ur grugell anvet Cnoc a'charra (krugell ar peulvan).

Ar ger kentañ a zo en dro-envel, ha, ma ne faziomp ket, eo an eil ger en dro-c'henel. Viddosamos (= weidh "gouzout") a dalv da lavarout eta "an hini gouziziec tre". Qoicogenos a zo keñveriet gant ar ouizeien skosat ouzh ur ger eus a ouezeleg Bro-Skos, stumm-bihanaat caochan "gwazhig". Kendalvoud e vefe ar ger eta gant Dubrogenos "mab an dour". (kv. Scottish Gaelic Studies 1926 levr.I, p.83). Dedennus eo an enskrivadur dre ma'z eo skrivet en Ogamoù ha dre m'en em gave e-kichen dismantroù un iliz kozh. Hervez F.C.Diack eo pikteḡ ar yezh.

Ha setu un enskrivadur predenek espar :

GALLMAV

Ger enskrivet war ur maen-kañv greunvaen kavet e Lanrivoare, nepell diouz

+ JAKHAU

eo ret keñveriañ an eil lod eus ar ger (gall a zo aes = "estren, enebour"),
mau ouzh an hengeltiek * mogus, heniwerzhoneg mug < * maug "gwaz", kembraeg
meu-dwy "servijer-doue, kerneveureg mowes, brezhoneg maouez. Mat kenañ eo an
deveradur-mañ ha n'eus netra da lavarout ouzhpenn. Hogen n'omp ket a-du gant
lennadur an Ao.Giot. Ret e vefe adimbourc'hiñ ar maen. Ahendall eo iskis gwe-
lout un enskrivadur henbredenek graet e lizherennoù iwerzhonek, ken e c'hell
bezañ bloaziataet a-raok argadadegoù an Normaned. Distreiñ a raimp diwesh-

hag an heniwerzhoneg, hag an hengembraeg a c'houlennot neuze ? Ya, hogen
n'hellomp ket sellout outo evel ouzh yezhoù hengeltiek, dre ma'z eus re a
amzer etre marv ar galianeg evel yezh ar stad hag ar gevredigezh, ha bleuni-
Pezh a ra n'hon eus eus an hengeltiek, betek gwelout pelloc'h, nemet truil-
hegoù truezus e lec'h ar vantell splann hag hollgaer a huñvreemp. Un dezastu-
madenn a zo aotreet neozh : En e vBellum Gallicum e lavar Kaesar fraezh ha
berr a-zivout pobloù Galia : "Hi omnes lingua, institutis, legibus inter se
differunt" (B.G. I,2, kv. Ogam stag. vr.). Ha reizh eo deomp goulakaat n'eo
an anv galianeg evit gwir nemet un anv-stroll ivez, un anvidigezh dre vras
ouzh strolladur an holl yezhoù (pe rannyezhoù) keltiek a veze komzet e Galia.

Ar pennabeg-mañ eo a zo bet lakaet da dalvezout er bloavezhioù diweshañ
gant an Ao.J. Watmough en e labourioù nevesañ. Diverzet e oa bet abaoe pell,
ha reizhveizek e oa, n'helled ket krediñ en under ur yezh war dachenn ur vro
ken bras ha Galia; hag ouzhpenn e tamweled dremm amresis ur substratum, li-
guriat pe illiriat. Hogen kalz a ijin-spered hag a faltazi a oa avat alies
da gavout e menozioù ar furcherien, ha J. Rhys en devoa savet ar ger celtican
evit envel ar yezh-etre dianav levezonet gant ar substratum rakkeltiek. Mat
e oa ar menoz, nemet ha re hardis e veze peurliesañ an implij, rak piw a zo
gouest da ober un diforc'h resis ha divurutellus etre an illirieg hag al li-
gureg ? Ne ouier ket mat zoken war betra eo ret lakaat an anvioù. Mar deo
adanavezus-aes ar substratum eta, e ranker chom tavedek hag evezhiek a-zi-
vout doare-bezañ ha neuz wirion ar substratum e-unan, Pal ha labour an Ao.J.
Watmough a zo strishoc'h, denesausoc'h ha bevnetoc'h war un dro : renkañ,
war-bouez an holl destenioù dastumet, ar gericù galianek pe hengeltiek, her-
vez an douaroniezh hag ar rannyezhoù, en ur o reizhlec'hiañ hervez an
amzeroniezh ivez; bez'ez eus gerioù na gejer ganto nemet en Narbonensis, e-
keit ma'z eo re all hanternozoc'h, el Lugdunensis, er Belgia, pe e trowar-
droioù an diw C'hermania. Hag e Germania, da skouer, eo diaes lakaat harzoù
yezhoniel resis, ken na ouier ket re vat alies lavarout petra a zo germanek
ha petra a zo keltiek. En tuioù kreisteizeloc'h e c'hoarvez heñveldra gant
ar yezhoù rakkeltiek, ken eo gallus sevel ur renkidigezh kentañ engortoz a
well. N'ouzomp ket ha yezhour pe yezhoniour ebet n'her goar - da ven e te-
gouezhimp e diwez an enklaskoù, hogen n'hell ket bezañ mui pleustret war
ar galianeg hag ar "Festlandkeltisch" hiziv an deiz hep teurel pled ouzh
labourioù ha pennadoù an Ao. Watmough (The Dialects of Ancient Gaul hon eus
meneget endev; menegomp c'hoazh ur skrid berr hag aes da lenn : "Hi omnes
lingua inter se differunt" in "Orbis, Bulletin International de Documenta-
tion linguistique, levr I, niv.2, Leuven 1952 pp. 428-441).

Realizusoc'hik eo ar genyezhonezh : n'eo ket e vefe an adsevel gerioù un distro sur ha stabil d'ar wirionez digemaus, rak n'heller bezañ kendre- c'het eus diogelled un adsavadur nemet pa vez testeniekat ur ger gant skridoù kozh. Hogen araokaet he deus a-walc'h skiant ar yezhonezh hag ar soniadouriezh en XIXe kantved hag en hanterenn gentañ an XXe, evit ma vefe degemeret gant an holl ouizeien a-vremañ gwirheñvelder ur ger adstummet. Penaos e reer al labour-man ? N'eo ket aes bep gwech da gas da vat. Dilen- zeleg hag ar predeneg; pa vez Q e gouzeleg e kaver P e predeneg ha bez'ez eus neuze :

- (heniwerzhoneg cacht "matezh, servijerez",
(eus ur stumm hengeltiek *kaqtos,
- (kembraeg caeth "prizoniad",
(brezhoneg kaezh,
- (galianeg captus (en anv-den Moenicaptus)
(eus ur stumm hengeltiek *kaptos.

N'eo ket gwallbouezus an dibennoù -os pe -as; evel an holl bobloù e oa diek ar Gelted en o doare-distagañ, ha n'eo bet miret gant ar yezhoù nevez- amañ diwar skouer an holl c'herioù testeniekat oc'h en em echuiñ gant an dibenn-ger-se. (Adlakaet eo bet -os evit dibenn-ger hengeltiek en troadur boutin dre heuliañ ar reolennoù-mañ : e gouzeleg e teu daou son gant ar c'hensonennoù :

- 1° Ur son staonet-sec'h pa vez a, o, u, war-lerc'h,
- 2° Ur son staonet-gleb pa zeu e pe i war-lerc'h. O vezañ eo staonet-sec'h c'hoazh son ch an iwerzhoneg en dro-mañ, e oa a, o, pe u ar vogalenn diwes- hañ. Dre geñveriañ ouzh al latin e kaver e oa o).

Ha daou stumm kenheñvel hon eus : *kaqtos diouzh un tu, ha *kaptos diouzh un tu all. Hervez lezennoù an emdroidigezh yezhoniell e c'hellomp degemerout un hengeltieg *kaqtos n'hon eus lennet neplec'h, hogen a gement zo gwirheñvel tre. Mar kendalc'homp gant ar wiriadurezh e kavomp er skour- roù indezeuropek all :

- latin captivus, captus,
- hennorvegeg haptr (kemmañ K/H e germaneg hervez lezennoù
angelsaozneg) haft, (Verner),
krennuhelalamaneg) haft,

A-wechoù eo klokoc'h an daolenn, a-wechoù all eo amglokoc'h : gwrizien- noù ha pennwriziennoù a zo na ger nemet e daou be dri skourr hag e giz ebet er re arall. Amreuzherioù a zo ivez (gerioù'zo e galianeg o deus ur wri- zienn Q e lec'h P), hogen gallus eo bet neozh adsevel e-tro 2500 ger, hag adsevel war un dro ul lod bras eus istor yezhoniell ar Gelted. Her gwelout a raomp pa studiomp ar c'heltieg e-keñver ar skourroù indezeuropek all.

Né c'heller ket distreiñ bewech betek an indezeuropeg, koulskoude sklaer eo a-walc'h. E-giz-se e teu ivez ar yezhoniourien a-benn d'en em ziluziañ, ha prouennet o deus neskerentiezh ar predeneg hag ar galianeg, e-keñver ar yezhadur kerkoulz hag ar geriadur. Dre zroukverzh n'hon eus nemet diw be- teir skouer eus displegadur verboù ar galianeg, ha n'hell ket bezañ frou- ezhus dreist hor studi (karnitu a c'hellfe bezañ an hevelep stumm-verb hag an iwerzhoneg biu, tau "ez on", tiagu "ez an", pe an i kembraek o tont eus an u kent, carasi "karet em eus"). Bezet a vezo neozh : un dra a bouez a ziskouez bezañ gwir, ha n'eo ket gwirheñvel hepken : da vare Kaezar, hag en henamzer dre vras, e oa tost-tost an holl yezhoù keltiek. Hervez J. Loth (Rev. Celt. 1911, p.416), eo degouezhet Kaezar hag e soudarded da zistruj (Keltia d'ur mare ma oa emdroidigezh ar yezhoù o kenvont war an daou du eus Mor Breizh. Hervez eo er soniadouriezh dreistholl :

An anv-den skrivet Lucterius gant Kaezar a zo skrivet Λυκτεριος e galianeg, gant X, hag en iwerzhoneg luchteire (spisc'heriet lanista "gladiator"). E kembraeg ez eus llwyth, pezh a ro deomp :

ct hengeltiek (cht iwerzhoneg
(ith hengembraek,

Ar galianeg en devoa ur stumm-etre, amspis e zistagadur. Hogen an teir E-pad pell-amzer ivez eo bet ar reizhskrivadur leun a arvar, ha kendelvoud skrivet Dirona ha Ddirona. Bez'ez eus steren ha seren, Ethilt, Ethylt hag Essylt.

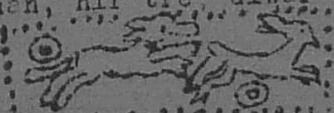
Ar pezh na gounaer ket a-walc'h, d'hor menoz, avat, a zo an darempredoù etrekeltiek. Aet eo Kaezar da vrezeliañ e Breizh-Veur dre ma skoazelle ar vrezhoneg ar C'halianed dispac'het. Da c'houlakaat ez eus na vefe ket c'hoar-nour Kaezar a oa ur Galian eus bro-Narbonna, ha Kaezar n'en deus ket bet etrekeltiek. Aet eo Kaezar da vrezeliañ e Breizh-Veur dre ma skoazelle ar vrezhoneg ar C'halianed dispac'het. Da c'houlakaat ez eus na vefe ket c'hoar-nour Kaezar a oa ur Galian eus bro-Narbonna, ha Kaezar n'en deus ket bet etrekeltiek.

Hag evit klozañ, kel a glevomp alies eus darempredoù skoulmet gant Iwerzhoniz ha Kembreiz e danevelladurioù o diw lennegezh. Nepred ne gomzer eus ur jubennour bennak, hag Holger Pedersen en deus gallet sevel ar roll eus gerioù an diw yezh amprestet digant an eil hag eben e-pad ar marevezh raklennegel (Vergleichende Grammatik der keltischen Sprachen I, p.23). Tud Iwerzhon ha Kembre en em gomprens da vihanañ, en desjed d'an disheñvel-derioù a oa e gerioù'zo abaoe gwallbell-amzer. En e ad displegoù diwar-benn lizher Sant Paol d'ar C'halated e tiskleir Sant Jerom ivez penaos e komze Galated Azia Vihanañ ur yezh keltiek kar-nes d'an hini a gomzed e trowardroioù Trier (Migne, Patr. Lat. XXVI, 382). Sant Jerom a veve e diwezh ar pevare kantved kent H.S. Seizh kantvedvezh a oa endev ma oa kevannezet ar C'halated er vro-se. Hag e-kreiz poblañsoù gresianek niverusoc'h kalz egeto o-unan o devoa dalc'het o yezh glan ha komprenus evit an holl Gelted all. Unvan dre o danvez e'oa eta an holl yezhoù hengeltiek, ha n'oant ket ken pellaet c'hoazh an eil diouzh eben evel hor yezhoù nevezkeltiek-ni. Mar deo ken disheñvel-se ar galianeg ez eo ez eeun dre n'en deus ket bet amzer da genderc'hel gant e emdroadur, hag en abeg da gement-mañ eo en deus ur c'hendreizhadur mouezhoniell ken henstumm hag en deus treuzvevet zoken e meur a c'her gallek (La Gande, anv-ster, eus Vinda "an hini wenn"; La Gartempe, eus Vertimpa, kv. E. Philipon : Les peuples primitifs de l'Europe meridionale, Paris 1925 p.199).

E rann d'hallek OGAM niv. da heul : Structures peïennes gant Clémence RAMNOY (ur pen Iwerzhon). A propos du dieu hag a zo ur gouizieg hollandat brudet bras e Germania a-berzh. L'histoire du cochon de Mac Datho, troet diwar ar c'hrenniwerzhoneg. Vocabulaire vieux celtique, derou al lizherenn D. Skridoù-danevell niverus diwar-benn kelc'h-gelsouennoù all (bez'ez eus unan, hir tre diwar-benn al Liann).

27 ez eus ar pennadoù-mañ et structures chrétiennes nad pouezus diwar-benn ESVS, gant Jan DE VRIES,

Diskleriet hervez lezenn; eil tramiziad (2ieme trimestre) Avril-Juillet 1953
Mouladur : 300 skouerenn niv. 26 -27 (33-34) Pep wir miret strizh.
Imprimerie spéciale d'OGAM : Le gerant :
2, rue Léonard de Vindi RENNES (I & V) E.P. 2. O. DE CONANON.
CE NUMERO EST REDIGE ET TIRE PAR VN GROUPE DE CAMARADE.

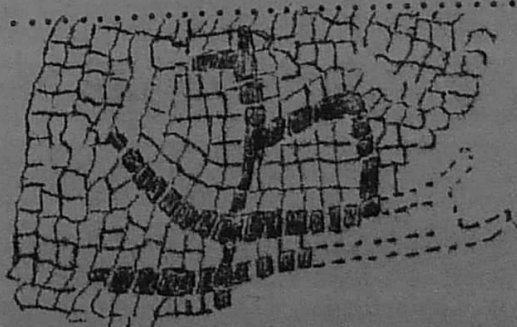
OGAM - HENGOUN KELT

Supplément à OGAM - Tradition Celtique, décembre 1954, n°28-31
Destumadenn daouviziek labourioù "Kenvreudeur an Hengoun Kelt".
Pennsturier : + Gwilherm Berthou-Kerverzhioù.
Sekretourva : 2 straed Léonard de Vinci, Boîte Postale 2 RENNES

TAOLENN

<u>O talvezout de raskrid</u>	2
<u>"Llena Davies" hag un droukprezeger</u>	3
Gwilherm BERTHOU KERVERZHIOU : <u>Barzhonegoù</u> :	
<u>Pedenn Gouc'houlin</u>	5
<u>Oeth hag Anoeth</u> (.....	6
<u>Matez al lear</u> (.....	
<u>Kanig hor breur Heol</u>	7
<u>Galloud ar Gomz</u>	9
<u>Henaourien ar bed</u> (troet diwar ar c'hembraeg)	10
<u>Yezh ar Gelted</u> :	
2° <u>Keltiek hag indezeuropeg</u>	12
3° <u>Rummadurioù indezeuropek satem ha centum</u>	18
<u>Kan an Nibelungen</u> (troet diwar ar c'hrennalamaneg)	20
<u>B rezel Galia</u> (troet diwar al latin)	22
<u>Roll an eienkridoù pouezusañ evit studioñ heniñnegezh relijiel Lec'hleñn (Skandinavia)</u>	24
<u>Notennoù</u>	30

" IZELEKAET ON-ME GANT ANV BREIZH BREMAN. D'EUZ NETRAMUI DA VEZAN GRAET GANIN EN AMZERIOU MA PINNIJER AN ENOR, MA KASTIZER AN HAELSPEREDOURIEZH, MA IZELAER HA MA C'HOAPAER PEP MEURDED. MA WELAN DRE HOLL AL LASTEZ WAR AR RENK KENTAN, MA WELAN DRE HOLL AN HINI DIOTAN HAG AN HINI VILAN O PEURDREC'HIN. MESTR EO WARNOMP AN TOUELL TEZH, HAG EVIT FLEC'H EN DEUS AL LAERONSI HAG AN TORFED WAR AN DAULIN DIRAK E DREID. E ZIW C'HOAR EN EM RO AN DORN AN EIL D'EBEN : DIVARREGEZH HA FALLAGRIEZH EO O ANVIOU. KEHELET HAG AZEULET E VEZ BREMAN AN DOUELLERIEN GANT O ZOUELLIDI. DAoust HAG E FALTAZIAN ? KOUNAIT AR C'HOMZOU-MAN DA HEUL : HOR C'HEMPREDIDI A DORR BEMDEIZ O GOUENN".

Abaoe pell-amzer eo boaz OGAM da vezañ damantus ha pardonus d'an holl ziotachoù diniver hag a visugn er c'helc'ngalaouennoù skrivet e brezhoneg. Lennerien o deus skrivet deomp a-wechoù e oa arabat deomp mont da zigalonekaat ar re yaouank, hag o lezel a reomp e pecc'h, ken truezus ma vefe ur c'hendiviz ganto, pe gwir n'ouzont netra nemet un tammig brezhoneg kamm ha tort. Ar skrivagnerien vrezhonek a vremañ a zispign muioc'h a liw war o faper eget a venozioù mat ha pcellek en o fennadù, hag ar skrivagnerien eus a varevezh Gwalarn a vez beuzet bremañ o mcr ar sottoni vreizhat. E-doug hanterkant vloaz n'eus bet e Breizh nemet ur skrivagner a bouez, unan hepken, mailh war ar brezhoneg ha mailh war skiantoù all : Kerverzhioù. Ar re all kempred gantañ n'int bet nemet bugale vihan e-keñver, hag en e gichen ivez n'eo ar "skrivagnerien" deut war-lerc'h ar brezel nemet bugaligoù diskiant eus ar seurt "foetuzigoù" distumm. A-walc'h e tlefe, bezañ dezho kaout an actre da zuañ didrouz o faper e-lec'h ober diaes d'an dud o kas da vat labour gwirion.

Arabat eo mont re bell avat ha setu ma rankomp envel dre e anv ur foetus hag a zo bet o fiñval re feuls e-barzh kaoc'hlec'hioù lennegel Breizh. An Ao. Sten Kidna, renour EN HAD an hini eo. Rak ar C'hidna diveiz-se a gred tamall da Gerverzhioù bezañ marv ! ha bezañ bet klafv a-raok mervel ... war zigarez e vije bet drouklevzonus e glevved war e oberoù, da gentañ holl war Llena Davies. Ha setu petra a respont Kidna pa skriver dezhañ ez seven en ur lavarout dezhañ e begement : "Pe gomz un den ag er charité chrétienne, ne hell ket lakat Kroéz en Eutru étre dé-lùenneu Venus hag Eros"... pezh a zo un doare diguzh da lavarout e veze dalc'het Kerverzhioù gant un droukspered-merc'hetaer ha n'en deus skrivet nemet traoù lastezek a-raok mervel gant ur c'hlevved mezhus.

Pilpousat ha flaeriusat den ez oc'h Kidna, ha pegen du-bran eo hoc'h ene naerheñvel ! Lennet hon eus Llena Davies pell araozoc'h, pa oa diembann c'hoazh, ha n'ouzomp dare petra a zo lous ha digristen en oberenn-se. Mar ne vefe ket bet an dornskrid digant Ogam gant tud dizonest, hor tefe hel lakaet da vezañ moulet bravoc'h eget n'eo bet liesskrivet. Ho spered, Ao. Kidna, daoust dezhañ bezañ strishaet gant berrboellegezh ha brizhelevezh, a hañval deomp bezañ mil gwech lousoc'h eget holl lastez an Tropique du Capricorne peogwir e venegit al levr-se (marteze hoc'h eus keuz o vezañ-dic'houest da skrivañ ul levr eus ar seurt-se ?), ha peogwir hoc'h eus e lennet, hep mar ebet. Ar spered a zo ganeoc'h a zo spered lous ur gaouiad hag un droukprezeger.

Nann, Actrou Kidna, ne c'houzañvimp ket ouzhoc'h da vezañ

teodet ha pluennet ken mat, Kerverzhiçù a oa klañv en e ziw-
groazlez (tuberculose rénale), ha marvet eo hep mui gant un
taol-gwad abegget gant e gleñved. Hep bezañ mezeg e c'hellomp
diskleriañ/deoc'h, Aotrou Kidna.

Ha ret eo deoc'h gouzout ivez, Aotrou Kidna, na deo ket bet
skrivet Llena Davies dindan levezon ur c'hleñved bennak, peo-
gwir eo bet sozet e-tro 1950. Ha deskit ivez bezañ sevenoc'h
 eget na doc'h. Chomit en ho kaoc'h mar karit, en ziluziit
 hoc'h-unan gant an disesderiçù hoc'h eus marteze diouzh tu
 izelañ ho kof, hogen tavit pa vez ret holl hag ehanit a saot-
 trañ un den marv ha na c'hall ket en em zifenn ken e-unan.

Un droukprezeger oc'h bet, Aotrou Kidna p'hoc'h eus emban-
 t en ho kelaouenn EN HAD (dindan al lesanv Gadlemm) burutelloù
 diwirion enep un den marv.

Un droukprezeger oc'h bet adarre hag ez oc'h c'hoazh, Aotrou
 Kidna oc'h embann en ho kelaouenn EN HAD, ur respont ken diwirion
 all da lizher ul lenner bev !

Ha c'hwi, Aotrou Kidna, hag a gomz ken brav diwar-benn an
 Aotrou Kroazstaget, c'hwi hag a zo bremañ ur c'hristen dinamm,
 mirour ha haroz an holl vertuziçù, displegit dimp enta petra a
 raec'h, pa cac'h diskibl hesent ur religion na deo bet biskvazh
 hini Gw. Berthou-Kerverzhiçù (beziçt en douar kristen gant an
 Iliz, Maodez Glandour her goar...), da lavarout eo ar religion
 "bagan" a garfec'h lakaat war e gein bremañ, hag a zo bet hoc'h
 hini e-pad pell-amzer, hini Ludendorff hag Henaff. Perak eta n'
 oc'h ket pagan mui ? Mirit ho pec'hedoù evidoc'h hoc'h-unan :
 gant ar re all n'int ket bet graet, ha diwallit hiviziken a
 bec'hiñ gant ho teod pe gant ha pluenn rak ar pec'hedoù-se a
 vezo kentet deoc'h kent ma kouezhot en Ifern !

NATROVISSOV

Etre Anoeth hag Oeth

e red ur stériad-dour.

Gant an avel e vez warni

dindan lagad an deiz

seiz mil seiz kant seiz ugent ha seiz heol.

N'eus gwag, avat, eus gwagennoù a bad.

en kêr Naoned, c'hwevrer 1948.

MATEZ AL LOAR

- War an hentig, 'dan gouloù loar
piw a goroll ? piw a goroll ?
deus da welout, 'nta, va c'hoar :
elf eo pe zus pe deus pe droll ?

- Matez al loar eo, c'wiañ
ar bannoù skañv, an aour lijer,
hep dont a-benn da ziviañ
danvez ar meurdoull euver.

21 genver 1950.

Holluhel, Hollc'halloudek, Doue dâ,
dit bezet ar c'hanneul, ar c'hlod, an enor
hag an holl vennezhioù.
Dit hepken, Holluhel, e tereont
ha den n'eo dellezek da'z menegiñ.

Bez kanneulet, Aotrou, gant da holl grouadurien
ha peurgetket her breur an aotrou Heol,
hag a ra 'n deiz, hag hor sklaera drezañ,
hag a zo brav, hag a skin gant ur splannder meur;
ac'hanout, Holluhel, e toug arouez.

Bez kanneulet, Aotrou, evit c'hoar Loar hag ar Stered :
en neñv • grejout sklaer ha prizius ha kaer.

Bez kanneulet, Aotrou, evit breur Avel
hag evit amzer vray he-kouleum
ha hinon hag an holl amzerioù
a roes doug ha dalc'h dezho da'z krouadurien.

Bez kanneulet, Aotrou, evit breur Dour
• vezañ ma vez talvoudus, hag izelek,
ha prizius ha glan.

Bez kanmeulet, Aotrou, evit breur Tan,
a skleraeues an nos drezañ
ha brav ez ee, ha laouen-drant, ha krefiv
ha galloudus.

Bez kanmeulet, Aotrou, evit hor mamm an Douar
hag hon deug hag hor ren
hag a daol freuezh a bep seurt gant bleuniou
livet hag ar geot.

Kanmeulit ha binnigit hon Aotrou hag e drugarezit
hag E servijit izel ha dilerc'h !

+

Bez kanmeulet, Aotrou, evit ar re a bardon
dre garantez evidout, e c'houzañv klefved ha trubuilh.

Eurus ar re hag a c'houzañv en peuc'h
rak ganit, Holluhel, e vezint kurunennet:!

Bez kanmeulet, Aotrou, evit hor breur Ankaou
na c'hell den bev ebet tec'hel dioutañ.

Gwa d'ar re a varvo er pec'hed marvel !
eurus ar re en em gavo ez youl santel
rak ar marv skorus ne vo ket drouk
en e c'hefiver.

S. FRANCES AN ASIZAT

troet gant Gwilherm BERTHOU-KERVERZHIOU.

Ra vezo un dra anat diskleriet d'an holl baotred a vremañ o kerzhout war varc'h d'o fluenn-skrivañ : brasañ dispac'hioù ar bed-mañ n'int ket bet renet gant ur bluenn. Nann, lod ar bluenn a zo bet bepred sevel diazez ar gelennadurezh; diruilhadegoù-pobl bras an istorvezh, relijiel pe politikel e doare-bezañ, a zo bet lusket a-holl-viskoazh gant nerzh hud ar gomz.

Engroezioù bras ur bobl eo da gentañ holl hag a gil dirak galloud al lavared. An holl luskadegoù avat a vez luskoù-pobl; menezioù tan ez int e tarzhañ war-bouez gouzañvoù mab-den ha war-bouez trivliadoù e ene; atizet ez int gant doueez kriz ar Rediezh pe gant goulaouenn dan ar gomz laosket e kreiz an tolp

Tonkadur ur bobl ne c'hell bezañ reteret nemet gant barr ur c'houzañvidigezh wrezus. Hogen n'eo gouest da zihuniñ ar c'houzañvidigezh nemet an nep hag he doug en e greiz e-un. Hi hepken eo a ginnig d'he dilennidi ar c'homzoù hag a c'hell digeriñ, evel taolioù morzhol, dorajoù kalon ur bobl. An nep avat hag a ziauer gouzañvidigezh, hag a gement dalc'h e c'henou serret, hennezh n'eo ket bet dibabet gant an Nefv da vezañ disklerier e youl.

Ra vana rak-se 'pep skriver e-kichen e bed-liw, da bleustriñ war ar c'helennadur, mar deo a-walc'h endevout meiz ha gouestder evit se. Hogen n'eo ket bet ganet ha n'eo ket bet dibabet evit bezañ pennrener.

(Kv. OGAM VI/4, niv. 34, Eost 1954, p. 208, Vocabulaire vieux-celtique, s.v. GAR(S)MEN).

Un erer a oa gwechall • vevañ e koadeler Gwernabwy, en Alban. Hag an hini kentañ eus e ouenn e oa • chom eno, ha goude bezañ bet, eñ hag e diegezh, a rummadoù diniver, • poblañ holl goad-eier ha krec'hiannoù Enez Preden, e varvas ar vamm-ererez, o tilezel an erer kozh louet digenevez, dibar ha digeneil, hep nikun evit e frealziñ hag evit laouenaat e gozhni. Ha gant prederoù pounner hag ur galon drist e savas soñj ennañ e vefe gwell dezhañ dimeziñ ouzh un inteñvez kozh ha kenoad gantañ. Ha goude bezañ klevet eus hen gaouenn Cwmcaulwyd, e Preden, e lakaas en e soñj e c'hallfe hounnezh kevanneziñ gantañ ha bout e eil bried, nemet na venne ket bastardaat ha breinañ e wad, hag izelaat e c'houdevezh dre gaout bugale diganti, ha disprizout ha disteraat a genel. Gwelloc'h e vefe, a soñjas-eñ neuze ennañ e-unan, sevel goulennoù puzh ar re koshoc'h egedon a-zivout oad ar gaouenn, da c'houzout hag eo aet dreist d'hec'h oad-bugale. Hag ur c'heneil kozh a oa dezhañ, koshoc'h egetañ e-unan, hag hennezh a oa Karv Rhedynfre, e Bro-Went; ha mont a eure betek ennañ ha sevel goulenn outañ a-zivout oad ar gaouenn; hag e respontas ar c'harv evelhen : gwelout e rez, va c'heneil ker, an dervenn-mañ ma c'hourvezan warni ha na deo mui bremañ nemet ur c'helf kozh ha marv hep deil na gwresk. Hogen koun am eus bezañ he gwelet, hag hi ur wezenn war ur skourr eus Breninwezenn ar c'hoad-mañ; ha kreskiñ a ra un dervenn e-pad tri-c'hant vloaz; ha goude-se emañ e-pad tri-c'hant vloaz e barr hec'h oad hag en he gwellañ, ha goude-se e-pad tri-c'hant vloaz war he diskar kent mervel, ha goude mervel, tri c'hant vloaz war zistreiñ d'an douar. Ha dreist da dri-ugent vloaz eus ar c'hant vloaz diwezhañ a zo tremenet war an dervenn-mañ, ha kozh e welis ar gaouenn aba'z eus koun ganin, hep anavezout unan bennak eus va c'heneil hag a oufe tra diwar-benn hec'h oad, pe en divije gwelet anezhi yaouankoc'h eget na deo bremañ. Hogen bez'ez eus ur c'heneil kozh din, hag a zo koshoc'h egedon. Eog Lenn Llifon eo. Kae dezhañ, hag ur souezh e vefe ma ne ouezfe ket danevellañ tra a-zivout oad ha tremened ar gaouenn. Monet a eure dezhañ an erer ha goulenn digantañ pezh a ouie diwar-benn ar gaouenn, hogen an eog a respontas evelhen : "Niverenn ar skantenoù hag ar pleustrennoù a zo warnon ouzhpenn niver ar greunennoù a zo ennon, a ra niver va vloavezhioù, ha keit ha ma talc'han soñj e welis bepred ar gaouenn evel gozhiadez, ha n'eus hini ebet eus va c'heneiled hag a oa en oad gour pa oan-me yaouank en dije koun e welas pe e klevas biskoazh e oa ar gaouenn gozh en oad-bugale. Hogen ur c'heneil am eus, hag eñ koshoc'h kalz egedon, ha moualc'h Cil-gwri eo, hag ur souezh e vefe na ouezfe ket un dra bennak en tu all d'ar c'houn ha d'en anaoudegezh a zo ganin. Kae dezhi ha goulenn outi". Mont a reas an erer ha kavout ar voualc'h azezet war un maenig kailhastr kalet, ha goulenn outi diwar-benn oad hag amzer dremenet ar gaouenn. Hag ar voualc'h a respontas evelhen : "Gwel amañ pegen bihan eo ar vaenenn dindanon, na deo ket bremañ re vras d'ur paotrig seizh vloaz d'he c'hemerout en e

an e zorn, ha bez' he gwellis tri c'hant gwech pounneroc'h eget ar pounnerañ oc'hen, ha n'eo bet uzet ganin nemet dre naetaat va figos warni ur wech bemnoz kent mont da gousket, ha dre lak-
aat va c'hrabanou warni bep beure goude diskenn diwar skourrou
ar bod-spern; ha dreist va c'houn eo bloavezhioù va oad. Ha kou-
lskoude n'ouzon ket e vije bet yaouankoc'h ar gaouenn, diouzh ar
pezh a c'hellan soñjal ha gwelet enni, eget na deo en deiz a-
vremañ, ha ne glevis biskoazh digant va c'herent an eñvorenn
disterañ e vije-hi bet en oad-bugale. Hogen bez'ez eus unan
koshoc'h egedon, ha koshoc'h kalz eget va zad, hervez a glevis,
ha touseg Cors Fochno eo hennzh, e Bro-Geredigion; kae da c'hou-
lenn digantañ, ha mar ne oar-efi ket n'ouzon-me ket piw a oar".
Mont a eure an erer betek da Gors Fochno, kejañ gant an touseg
eno, ha goulenn oad ar gaouenn, hag an touseg a respontas : "Da
voued n'em eus debret biskoazh nemet pri an douar, ha ne zebris
biskoazh nemet hanter va gwalc'h; ha gwelout a rez ar c'hrec'h-
iennoù bras en-dro d'al lagenn-mañ ? Emaint o sevel el lec'h ma
welis tir kompes, ha n'eus ket an disterañ greunenn enno ha na
deas ket a-dreuz va c'horf, ha koulskoude n'em eus debret ken
nebeut nemet dre aon na vefe diouer a bri war an douar a-raok va
marv, hag en tu-all da bep koun eo niver va bloavezhioù hag an
eur ma voen ganet. Ha koulskoude tra gentañ a gounaan hag a
ouzon eo ez eo koshoc'h kalz egedon ar gaouenn hep ma vije bet
an disterañ tamm a yaouankiz o parañ warni, nemet neuz ur wrac'h
louet kozh o c'hervel ti-hou, ti-hou er c'hoadeier e-pad nozioù
hir ar goañv, o spontañ ar vugale vihan hag o spouronañ pep
hini. Ha n'eus ket koun ganin, ha ne glevis biskoazh e vije bet
en oad-bugale; hogen e welis gwrac'hed kozh hag a oa he bugale,
hag an hini yaouankañ eus he merc'hed a oa dreist d'an oad-buga-
le kerkoulz hag he deoarenezed hag he gourmerc'hed. Gwelout a
reas an erer neuze e c'hellfe dimeziñ outi hag he c'hemerout
gantañ en e wele hep teurel war e genel na breinadur na bastar-
diezh, na dispriz ha diskar, hag evelhen e voe. Ha dre enklask
an erer kozh eo e voe kavet pere eo koshañ krouadurioù ar bed,
sed : Erer Gwernabwy, Karv Rhedynfre, Eog Len Llifon. Moualc'h
Cilgwri ha Touseg Cors Fochno, ha Kaouenn Cwmcawlwyd, ha n'eus
nemet boull ar tir hag a zo koshoc'h, hag an traoù en em gavas
e deroù oadvezhioù ar bed-mañ.

Hag evelhen eo an diwezh.

(troet diwar kembreg ar Iolo Mass., p. 190-192.)

2°- Keltieg hag indezeuropeg.

Ur mare a zo bet, da vare an Dispac'h Gall ha goude, e klaske tud menoziet mat evel La Tour d'Auvergne prouenniñ e tevere holl kembraek eo ar c'hembraeg ur yezh "c'hlan" hag ar saozneg ur yezh "vrein", e oa kalz a dud techet/c'hrediñ. Bet e oa Mac Pher- evit diboultrennañ an delwenn gozh, hag edo ar bed romantel oc'h adkavout an henved kelt. Hag ar Gelted vat raktal ha sachañ war ar gordenn ha fougeal bravañ m'hallent !

Siwazh, kalz re vray e oa evit bezañ gwir, rak n'eo ar c'heltieg nemet ur skourr, pouezus, hogen ur skourr hepken, eus ar yezhoù indezeuropek, hag un nebeut bloavezhioù a-raok embannidigezh safarus Grammatica Celtica Zeuss ec'h embanne Bopp e 1838 e Berlin ur studiadenn rakvoudel ha sklaer (1). Poent diforc'h e tlee bezañ an holl studiadennoù graet war-lerc'h. Bepeilpennet eo bet abaoe dekvloavezhioù un darn vras eus dezastumadurioù ha mennadoù Bopp ha Zeuss. Digemm eo chomet avat pennabeg an doare-studiañ o devoa krouet.

Hag hiziv an deiz eo deut ar yezhoniezh da vezañ ur skiant dihe-velep, e c'hounit hec'h anaoudegezhioù dre verzataerezh evel ma ra naturoniezh pe bevoniezh. Ur skiant resis eo eta alies-tre, ha kevataladurioù pe hevelebadurioù a saver ken resis ha re al lizherjedoniezh. Gallus eo bremañ, goude labourioù Loth, D'Arbois Pedersen, Meillet, Vendryès, hag all... digeriñ kof ur yezh evit gwelout petra a zo e-barzh, he zroc'hañ a dammoù bihan, he diskejañ hag he strilhañ evit gouzout gant pe zavez eo bet graet. Labour gwirion ar yezhonour a zo rak-se da gentañ holl ul labour keñveriañ ha renkañ.

Lezel a rin a gostez evit diskleriañ va gra kement keñveria-
denn rasklus e sellout ouzh ar yezhadur, an displegadur hag an
troadur, a zo luziet peurliesañ, ha tremen a raimp gant ar ge-
riadur, ma'z eus ennañ a-walc'h endev evit pourchas danvez d'hor
c'haoz ; Dre geñveriañ e kaver skouerioù evel ar re-mañ :

(heniwerzhoneg mathir, tro-c'henel mathar,
(galianeg matres, tro-reiñ liester matrebo,
(hengembraeg hag henvrezhoneg motr, krennvrezhoneg moer,
brezhoneg moer.)

henislandeg moder,
henalamaneg muoter, alamaneg Mutter,
izelvroeg moeder,
saozneg mother,

germaneg furt,
hennorvegeg fjördhr,
zendeg pertu,
avesta porotus "roudouz".

- 14 -

eus ur wrizienn indezeuropek * pr-tu, (an t a zo ur rannig anv kadarn goudestaget).

b) heniwerzhoneg lethan
hengembraeg litan, kembraeg llydan
(brezhoneg ledan, -----> hengeltieg
* litenos;
(galianeg litano-briga (e Galia Regalpat)
gresianeg πλατανος, πλατυς
lituaneg platus

eus an indezeuropeg * platanos-.

(l ha l a droe avat da ar ha da ol dirak ur vogalenn :

- a) galianeg carnu-,
kembraeg carn,
brezhoneg karn; (Gw. OGAM 25/26, Carnunos, essai d'explication étymologique).
- b) galianeg talo-s,
(brezhoneg tal,
(kembraeg tal,

3°- An diwvogalenn indezeuropek ei a zo troet da e hag an e-se a zo troet da ia en iwerzhoneg pa ne veze ket un i da heul :

(galianeg dévo-, divo-, deiviciacos a zo ur stumm kozh war ur pezh-moneiz eus ar Suesoned, devo-gnata, divo-durum, devona, divona a zo ur stumm latinekaet,

(heniwerzhoneg de, dia (evit devosa,
henbruseg deiws,
lituaneg deive "spurmant",

hennorvegeg tivar "an doueed",
oskeg deivai,
ombrieg deudia "divinam",

(Ar stumm diar a gaver en hennorvegeg, Ynglingasaga pennad II, • teverañ war-eeun eus an iwerzhoneg).

4°- An e indezeuropek a droe da i :

a) galianeg rix,
 (predeneg
 (gouezeleg ri
 latin rex,

hengeltieg rix,

eus an indezeuropeg reg. (nevesoc'h eo, anat, ar stum-
 mou gouezelek ha predenek. Sur a-walc'h en defe ar galianeg
 kollet ivez ar gensonenn dre gorzailhenn X mar en defe bevet
 pelloc'h eget na dizhas ober); (gwelout OGAM niv. 20, Aperçu
sur le Roi dans la société celtique).

b) iwerzhoneg fir,

(brezhoneg
 (kembraeg gwir,

latin verus

russianeg ВЕРА (vera) "kred".

(E germaneg ez eus avat wahr, waar, i indezeuropek a dro da
a).

Bez'ez eus un toullad traoùigoù c'hoazh, ha n'int ket ken
 dister-se :

- O indezeuropek a dro da a (galianeg gnatos "ganet",
 gresianeg γνωτός, latin notus. (Gwelout Ogam niv. 36
vocabulaire vieux-celtique, s.v. GENOS).

- Diziolgel eo eu hag ou, ou hag eu (Teutates, Toutos;
Caunus, Counos).

- Diziolgel e oa distagadur ar c'hensonennoù stankus
 etrevogalennek P/B. B/V. K/G. G/H. (Carpento/Carbento -
Cebenna/Cevenna - Arcanto/Arganto - Vertraha/Vertragus).

- ns a dro da ss, ha rs da rr (essedum eus en + sed
"azezañ", carros eus carsos).

- Bresk e oa s ha v. S a zo troet da h e predeneg ha
 chomet eo digemm e gouezeleg (hent, hynt/set - heol/suil (gw.
OGAM, niv. 19, Le soleil dans les langues celtiques) -
hil/sil). V etrevogalennek a zo aet da get (druvida/druida e
 galianeg, brivo/brio stummoù testeniekaet gant spisc'heriadur
 Endleicher).

- sr a zo troet da fr e predeneg (iwerzhoneg sruth "ster"
 kembraeg ffrwd, brezhoneg froud). (3).

Aes eo nekwir, n'eus netra aesoc'h, keverataet ouzh an
 diskejañ enskrivadurioù galianek hep penn na lost dezho. Se

avat ne sell nemet ouzh ar soniedouriezh; luzietoc'h eo an traoù evit an deskard-yezhoniour pa gred teurel selloù lentidik ouzh ar steroniezh.

Rak war dachenn ar steroniezh n'eo ket dibaot ar "gwallzarvoudoù" hag an diskleriadurioù na lonker nemet war an tu kontrol. Evel m'hon eus hel lavaret endev ez eus pennwriziennoù a zo aet da get e skourroù indezeuropek 'zo hag a zo bet miret gant re all, a zaouioù pe a drioù a-wechoù, germaneg, keltieg hag italeg, pe keltieg ha germaneg, pe germaneg hag italeg hepken, pe keltieg hag italeg hepken. N'heller morse kennebeut la-kaat war-raok e kavor ur wrizienn e germaneg pe en italeg, pe e balteg, pe en ur skourr bennak all dre m'he c'haver e keltieg. Kemmet eo bet talvoudegezh ar gerioù ouzhpenn, hag amañ emomp e rouantelezh bevennet faltazius-kaer an degouezh hag ar c'hendegouezh. Skouerioù a roomp amañ da heul :

a) eus ar wrizienn indezeuropek * se "hadañ" eo deut ar c'hembraeg hau, an elamaneg sēn, kollet eo bet ar stumm verb gant ar gouezeleg avat ha n'eo bet miret gantañ nemet ar stumm anv kadarn sil "hil, goudevezh". Evit lavarout "hadañ" en deus bremañ ar gouezeleg cuirim "me a daol".

b) gwechall gozh, ha betek ar XVIIe kantved eo bet al latin yezh an holl skolioù meur a C'hermania. Yezh ar werin, ar germaneg a anved theodisca lingua. Troet eo theodisca da diutisk, hag en diwezh da deutsch (pe dietsch e broioù ar Roen) "german".

k) evit envel un ti bras en deus ar sanskriteg veçah, ar gresianeg en deus FOIXOS, al latin en deus vicus N'eus netra e keltieg (nemet amprestadurioù digant al latin, evel an iwerzhoneg fich). Ha n'oa ket an tiez bras dianav d'ar Gelted, pell ac'hann ! Peurc'houzout a raent, re vat zoken, en em rannañ a goskoriadoù pe a benndiegezhioù. Ha petra a gavomp en iwerzhoneg evit envel un ti bras ? ur baile < * balios dianav d'an holl re all. Eus a ven e teu ? Ha rakkeltiek eo ? An diaoul e-unan ne oar ket marteze.

Bez'e c'hell/femp kenderc'hel pell-amzer, n'eo ket ar skouerioù a rafe diouer. Spisveizañ a reer neuze e vefe touellus awalc'h komz eus glander ha klokder yezh-mañ-yezh-se. E keltieg hag e germaneg dreistholl e vank kalz a c'herioù indezeuropek. Perak ? N'her gouzomp e giz ebet, ha war-lerc'h gouizeien a bouez evel Hubert, Dottin pe Vendryès omp enket da ober goula-kaennoù na dalvont ket keroc'h an eil eget eben. An "degouezhennoù" a anvomp evel-se n'int degouezhennoù nemet dre n'anave-zomp ket ar reolennoù pe ar c'hendegouezhennoù a zo bet abeg dezho. Studiañ a rin pelloc'h ivez ar c'hendarempredoù hag ar c'hendegouezhennoù iskis keltieg/germaneg. Daoust avat hag ez eus leizh

a c'herioù rakkeltiek a c'heller envel iberek pe ligurek hep fa-
ziañ ? Ret eo mearvat e teufe eus ur yezh bennak ar gerioù
dihevelep na gaver nemet e keltieg, mailh e vefe an hini hag a
ouvezfe respont avat rak ne ouier netra eus an ibereg hag eus
al ligureg, nemet un toulladig anvioù lec'hioù ha sterioù.

Gouzout a reer e vez bepred levezonet ur yezh, nevezdesket
gant ur bobl, gant ar yezh a gomze a-raok (Kelted Breizh-Veur
eo o deus kavet an th saoznek - hag ar galleg a "langue d'oïl"
eo deus un distagadur re zisheñvel diouzh hini ar yezhoù romanek
al evit ma vefe dister levezon an doare-distagañ galianek war-
nañ), hogen diouzh un tu all eo peurzsheñvel sonidouriezh ar
c'heltieg diouzh hini ar germaneg : ar Gelted a eeuna hag a
c'hweka o distagadur dre heuliañ lezennoù "an diegi yezhoniel"
ar C'hermaned avat a ra dres ar c'hontrol : B, D, G a ya da P,
T, K, ha P, T, K a ya da F, TS, X (ch), evel ma ra tud bec'h
ganto o tistagañ ur yezh estren eme Hubert (4). Marteze e kav
da bismigerien 'zo eo henchet fall meizerezh hag arguzerezh
Hubert. Hogen en amzer vremañ ez eo un diskleriadur meizreizhek
da vihanañ, hag an diskleriadur gwirheñvel nemetañ eo engortoz
a well.

Ret eo eta sellout ouzh ar Gelted evel gwir Indezeuropiz a
orin, amprestet ganto kalz a c'herioù digant ar bobloù o deus
kavet kevannezet araoza e kornog Europa. Ar Bobloù-se a zo aet
da get pe a zo bet peurheñvelaet. Peseurt pobloù e oa ? Indez-
europiz, Liguriz, Iberiz ? Ur poent-goulennata eo ar respont,
hag a vezo pell c'hoazh, ma n'eo ket da viken.

(1) BOPP, Abhandlungen der königlich-preussischen Akademie der
Wissenschaften; philologisch-historische Klasse, Berlin, 1838,
pp. 187-292.

(2) MEILLET, Introduction à l'étude comparative des langues
indo-européennes. 3e mouladur, Paris 1912, ha Les dialectes
indo-européens, Pariz 1922.

(3) Kv. H. PEDERSEN, Vergleichende Grammatik der keltischen
Sprachen, levr. I, pp. 532. G. DOTIN, La langue gauloise, pp.
100-101. H. D'ARBOIS de JUBAINVILLE, Les premiers habitants de
l'Europe, levr. I, pp. 270-273. E. PHILIPPON, Les peuples pri-
mitifs de l'Europe méridionale, pp. 194 ha da heul. Kuno MEYER,
Miscellanea Hibernica, p. 286. Kv. ivez Julius POKORNY, Indo-
germanisches etymologisches Wörterbuch, Bern 1951-54. A. ERNOUT
hag E. MEILLET, Dictionnaire étymologique de la langue latine,
Pariz 1953, eil mouladur, hag en diwezh, nemet hag evezh bras
a zo ret HOLDER, Altceltischer Sprachschatz, Leipzig 1895.

(4) H. HUBERT, Les Celtes, pp. 60-63.

3°- Rummadurioù indezeuropek : satem ha centum.

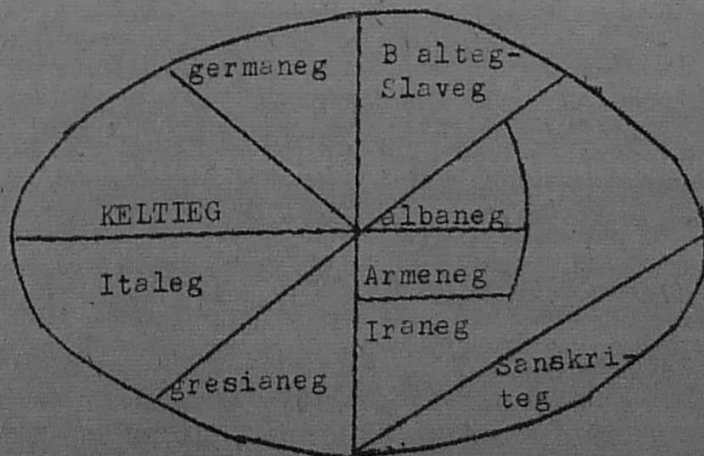
Daoust d'an holl ziaesterioù eo bet klasket gant ar yezhoniourien renkañ ha rummañ ar yezhoù indezeuropek ouzhpenn proueniñ o c'herentiezh. Eveldres n'eo ur seurt rummadur ha renkadur nemet amreizh a-walc'h, rak kevreoù ha kevreadurioù dic'hortozet-krenn a gaver e yezhoù komzet gant pobloù n'int ket amezek evel an Italogelted hag Indezaz.

Ar genreizhidigezh a implijer ar muiañ bremañ a zo bet savet hervez an doare da zistagañ ar ger o talvezout "kant". En indezeuropeg e teraoue ar ger gant ur gensonenn staonet : an eil yezhoù o deus lakaet ar gensonenn se da zont da vezañ c'hwezhed, ar eil re all o deus he zroet e stankus :

- A. SATEM (kensonenn c'hwezhed) : (iraneg satem
(sanskriteg ṣatam,
(lituaneg szimtas;

(goteg hund
(alamaneg hundert,
(saozneg hundred,
B. CENTUM (kensonenn stankus) : (iwerzhoneg cet (cead bremañ)
(latin centum.)

Ar c'heltieg a renker eta en eil rummad, hini ar centum (kembraeg cant, brezhoneg kant), daoust m'en deus ar galleg (kendalc'her ar galieneg war dachenn ar soniadouriezh alies) troet ar gensonenn stankus d'ur gensonenn c'hwezhed.

An diwrannadur SATEM/CENTUM a glot war un dro gant ar soniadouriezh ha gant al lec'hiadurezh yezhoniel. Setu penaos en deus ijinet Meillet taolennadur ar yezhoù indezeuropek :

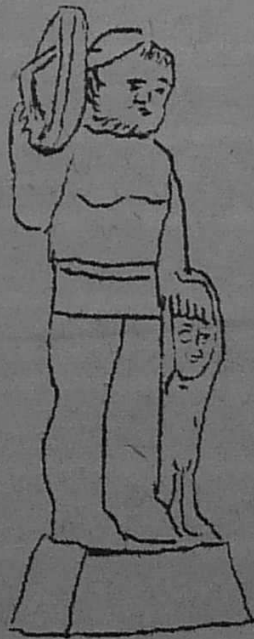
War an hanterenn gleiz eus an hirgelc'h e kaver ar rummad centum, ha war an tu dehou an hini satem. En desped d'an nesa-elezhioù dic'hortoz meneget a-us etre ar c'heltieg hag ar sanskritieg (e-keñver geriaoueg al lidouriezh hag ar pennredennoù relijiel) e klot ar rummadur-mañ ar wirionez. Rak ar bobloù m'hon eus lakaet o anv a-zehou d'an dreuzskizenn o deus, pe o deus bet darempredoù strizh pe laosk kenetrezo (1).

Hag ar veskellerin e lakaat ar balteg a-du gant ar germaneg, ar c'heltieg hag an edaleg a ziskouez ur gerentiezh all : hini ar pobloù eus kreiznoz hag eus gwalarn Europa, hag o deus gerioù ha stummoù yezhadur dezho o-unan e meur a geñver.

(1) S. FEIST, Kultur, Ausbreitung und Herkunft der Indogermanen, Berlin, 1913, p. 50.

A. MEILLET, Les dialectes indo-européens, Pariz 1922, pp. 12 & 134.

H. HUBERT, Les Celtes, pp. 65-67.

- 196.- D'o c'hezeg e redas Gêrnôt hag e dud; hag an douger-arouezioù kreñv, an aotrou Volkêr a grogas start er banniel, hag a varc'hekaas en a-raok d'al lu, ha kaer-tre e oa ar strollad e vont d'en em gannañ.
- 197.- Ne gasjont ket nebeutoc'h eget mil den enep an daouzek reour, ha poultrenn an hentoù en em lakaas da nijal : dre ar vro e redent hag en o c'hreiz e weld kalz a arouezintioù kaer.
- 198.- Ha deut e oa ar Saksed gant o bagadoù ivez, klezeier lemm ganto, evel m'her gouezis damc'houde, ha troc'hus-mat e oa ar c'hlezeier e daouarn ar reourien : int a felle dezho diwall o c'hasteloù hag o douaroù diouzh an nevezdeuidi.
- 199.- War-lerc'h ar bennlued e teue ar bagadoù. Ha deut e oa Siegfried ivez a-gevret gant e dud, m'en devoa o degaset gantañ eus an Izelvroioù. Ha meur a zaouarn en em gannas start an devezh-pad.
- 200.- Sindôlt, Hünolt ha Gêrnôt ivez a lazhas kalz a gadarnidi en emgann a-raok spisveizañ pegen bras e oa o c'hadarnder. Hag abaoe se e rankas gouelañ kalz a wragez enkreziat.
- 201.- Volker hag Hagen a zilufiras meur a dokhouarn e-pad an emgann gant ar gwad o redek, tud vrezelgar ma oant. Ha gant Dancwart e voe graet kalz a gurioù.
- 202.- Ar re eus an Danmark a amrouennas ervat o brec'h, hag eus kreiz an engroez e klevet horos ar skoedoù e kenstekiañ ha trouz ar c'hlezeier lemm o skeiñ. Droug a-walc'h a reas ar Saksed vrezelgar.
- 203.- Ar re eus Burgondia a zeredas d'an emgann, ha ganto e voe graet meur a c'hloaz bras. Ha war an dibroù e waled ar gwad o redek. En un doare enorus-tre en em ganne ar varc'helen taer ha mat.
- 204.- Klevet e voe neuze tregern kreñv ar c'hlavioù troc'hus e daouarn ar gadarnidi; ar re eus an Izelvroioù en em stollas endro d'o aotrou ken e vont ur bagad kalonek, ha gwir gadarnidi e teujont da vezañ a-gevret gant Siegfried.
- 205.- Ne weljod nikun o vont war e lerc'h eus a greiz ar re eus broioù ar Roen, hegen ar gwad a weljod o redek a-wenajenoù dindan an tokoù houarn lugernus en abeg da zorn Siegfried, betek ma kavas-eñ Liudegêr e penn e geneiled.
- 206.- Teir gwech eo aet bremañ a-dreuz al lu, eus an eil penn d'egile, ha deut eo Hagen ivez d'e skoriñ ha da walc'hañ e c'houat da vrezeliekaat. En abeg d'o dorn e rankas mervel meur a varc'heg mat.

207.- Ha Liudegêr kreffv a gavas Siegfried neuze. Uhel e winte
e zorn e gleze mat Balmung, ha gantañ e skoas kalz. Gant-se
e voe kounnaret ha brouezet e-walc'h an sotrou /Siegfried/.

208.- Stourmadeg vras a voe neuze hag horos bras e glezeier ken
en em stardas o c'heneiled an eil ouzh egile. Hag ar reourien
eus an daou du en em aprouennas kenetrezo, pep hini eus e wel-
lañ. Bagad ar Saksed a zeraous kilañ hag ur gasoni vras a savas
enno.

209.- Da diern ar Saksed e voe lavaret e oa bet prizoniet e
vreur, ha poaniet-tre e voe. Anet e oa dezhañ e oa bet graet an
taol-mañ gant mab Siegelind, Goulakaat a raed e oa Gernôt, hogen
dizale e ouezas penaos e oa bet /an troù/.

210. Ken taer e tere'haoue Liudegêr e daolioù ma asoupe e varc'h
dindan an dibr. Siegfried taer neuze, hag en devoa bet en emgann
un emzalc'h aonus a zalc'has ar jav evitañ e-un.

211.- Skoazellet e voe ervat en e gefridi gant Hagen ha Gernôt,
ha gant Dancwart ha Volkêr ivez. Gantañ e voe lazhet meur a hi-
ni. Sindolt hag Hünolt, ha Ortwin, ar reour, a voe gouest ivez
da bladañ marv meur e zen en emgann.

212. Kadarn e voe ar vrenined en emgann, ha ne gildrojont ket.
Ha gwelout a rejod neuze/^{meur} e hoaf stlapet gant dorn ur reour,
hag o nijal a-us d'an tokoù hauarn hag o trebarzhiñ ar skoedoù
skañv. Gwelet e voe e oa leun a wad gwiskoù meur a sotrou.

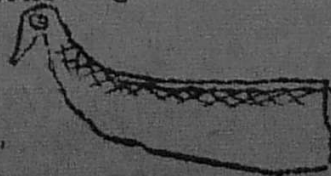
213.- E-pad ar stourmadeg e tiskennas kalz a varc'heien diwar o
c'hezeg hag e redjont an eil enep egile evel Siegfried taer ha
Liudegêr. Fustoù a welad e nijal ha goafioù lemm e-leizh.

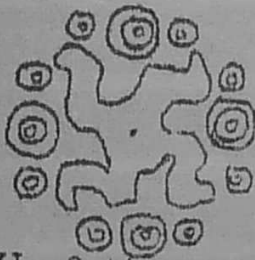
214. Ha lereñoù ar skoed a voe troc'het gant daouarn Siegfried
ha reour an Izelvroioù e soñje her gounit evitañ e-unan war gouest
ar Saksed, ma oa glozet ar pep brasañ anezho. Ac'hanta ! Danc-
wart taer a dorras kalz a saeoù mailhek ivez.

215. An sotrou Liudegêr a adanavezas neuze war ar skoed ur guru-
nenn livet gant dorn Siegfried. Gouzout a ouie moarvat e oa /
arouez/ an den kreffv-se; hag ar reour neuze hag en em lakaat da
c'harmiñ d'e geneiled :

216.- "Paouezit a'n em gannañ, va holl wazed. Amên em eus gwelet
mab Siegemund. Siegfried, an hini kreffv am eus adanavezet amañ.
Eñ a zo bet kaset enep ar Saksed gant an diaoul fallakr".

(da genderc'hal)

BREZEL GALIA
De Bello Gallico

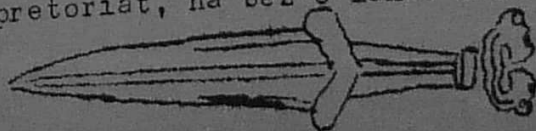
- 22 -

XL. O tiverzout kement-mañ, goude bezañ engalvet ar c'huzul, hag engalvet d'ar c'huzul-se holl gantenourien an holl gôbortennoù e tamallas ez feuls dezho "mennout enselloutha burute-llat ar pezh a oa e c'hra hag en devoa da zivizout. Ariovistus, e-pad e gonsuliezh, en devoa bet c'hoant da gaout keneliezh kenel Roma. Perak eta e oa ret mont da grediñ e pellafe diouzh e zlead ? Evitañ e-unan, kendrec'het e oa na nac'hfe, nag e vignoniez, nag hini genel Roma, pan anavezfe e c'houlennoù ha reizhded e feuriou. Ha mar bafe brudet gant e gounnar hag e follentez da vrezeliañ en e enep, dirak petra o devoa da soniañ ? Perak e tic'hoanagent diwar-benn o c'halonegezh ha diwar-benn e ragevezh. An hevelep riskl a oa bet anavezet endev da vare hon tadoù, pa voe diarbennet ar Gimbred hag an Deutoned gant Caius Marius, ha ne oa ket bet gwelet al lu o c'hounit nebeutoc'h a glod eget ar pennlu. Anavezet e oa bet zoken n'eus ket pell-amzer en Italia, da geñver dispac'h ar sklaved, daoust m'o devoa graet ar re-se o mad eus ar skiant hag ar sentidigezh desket ganto en hon touezh. Dre se e oa tu da spisveizañ pegenspletus e vije kaout nerzh-kalon, pegwir, goude bezañ bet aon e-pad ur pennadig amzer hep abeg dirak tud dizarm, o devoa trec'het anezho diweshatoc'h, ha pa oant armet ha trec'h. Ouzhpenn-se, an hevelep tud e oa, m'o devoa an Helveted kejet alias ganto /war an aerva/, ha n'eo ket en o bro-i hepken, hogen betek war o zachenn ivez. Ha peurliesañ e oa aet /an Helveted/ trec'h dezho, hag int koulskoude n'oant ket bet gouest da stourm ouzh hol lu. Mar doa lusket re 'zo gant drouziwezh ha tec'h ar C'halianed, e c'hellent diverzout, dre glask an abegoù da se, e oa aet skuizh ar C'halianed gant hirder ar brezel. Ariovistus en devoa en em zalc'het meur a vizvezh-pad en e deltva e-kreiz ar gwernioù, hep diskouezh e c'halloud. Hag eñ en devoa o argadet hag o distrollet a-greiz-holl, ha pa ne c'hoanagent mui e vije tu dezho d'en em gannañ. Bez'en devoa trec'het /Ariovistus/ kentoc'h dre e vrezelekaerezh hag e widre eget dre e greñder. Un hevelep doare-brezeliañ a c'helle bezañ efedus moarvat enep tud gouez ha divarrek, hogen /Ariovistus/ e-unan ne c'hoanage ket bezañ evit ober gantañ enep hon armeoù. Hag evit ar re a lakae abeg o aon, en diaester ar pourvezadurioù lod en odegù an hent, /e kave dezhañ/ e oant rok o tiszfiziout war labour ar pennlu, pe o reiñ urzh dezhañ. Ober a rae war-dro an diaesterioù-se; Sekwaniz, Leukiz, Lingoniz a bourveze ed, hag a-benn bremañ e oa darev an edeier er parkoù. A-zivout an hent o defe menozioù resis a-benn un amzer verr. Ha pa lavared na sentfe ket ar soudarded d'an urzhioù, ha na savfant ket an arouezioù, ne oa-eñ nec'het tamm ebet gant se. Gouzout a rae evit gwir na zisente ul lu nemet d'ar re ma c'hoarveze ur wallblanedenn ganto dre zic'houestoni, pe dre vezañ kendrec'het a wallc'hoantegezh en abeg da zizoloadur ur skrape-rezh bennak. E anterinded a welad diouzh e holl vuhez, hag e eurvad diouzh berzh ar brezel enep an Helveted. Bez'e oa, rak-se, war-nes ober kerkent ar pezh en doa fellet dezhañ ober en antro

noz, ha bez'e tiskampfe d'ar pevare beilh en noz war-lerc'h. E giz-se e c'hellfe spiswelout hag-eñ e oa ar galon hag an dlead a verne evito, pe an aon. Ahendall, mar n'e heulie den, e oa war-nes mont kuit koulskoude e-unan-penn a-gevret gant an dekvat strollad n'en devoa diskred ebet diwar e benn. Hag eñ a vefe evit dont da vezañ e gohortenn bretoniat". Evit ar strollad-mañ eo e vage Kaezar ar muiañ a garantez, hag en e c'houestoni eo en devoa-eñ ar muiañ a fiziañs.

XLI. Goude ar brezegenn-mañ e voe ur c'hemm burzhudus e spere-dou an holl, hag e tiwanas enno ar brasañ birvidigezh hag ar c'hoant da vrezeliekaat. Da gentañ holl e trugarekaas an dekvat strollad Kaezar dre hanterouriezh an dribuned, evit e varnadenn hegarat diwar e benn, hag e tiogelaas dezhañ e oa peurbrest da vont d'an emgann. Goude-se e kasas ar strolladoù all o zribuned hag ar gantenourien eus ar renkoù kentañ, evito da c'houlenn digarez digant Kaezar, o lavarout "n'o devoa bet biskoazh mar pe aon enno, ha na soñjent e oa o gra renadur ar brezel, ha n'eo ket hini ar pennlu. Kaezar a zegemeras o digareziou, ha goude bezañ goulennet un hent digant Divikiakos, hag a oa an hini eus ar C'halianed m'en devoa ar fiziañs vrasañ ennañ, ez eas kuit d'ar pevare beilh evel m'en devoa hel lavaret, da gas al lu dre lec'hioù digor, gant ober un distro a hanterkant miltir hag ouzhpenn. D'ar seizhvet devezh, e vezañ e oa bet kerzhet hep ehan, en devoe kel digant an anavezadennourien e oa bagadoù Ariovistus pevar-ugent miltir pell diouzhimp.

XLII. O vezañ klevet kel eus donedigezh Kaezar, e kasas Ariovistus kannaded dezhañ. "Degemerout a rae, emezañ, an emweladenn goulennet a-ziagent, pegwir en doa tostaet /Kaezar/ dezhañ, ha pegwir e krede gallout hen ober ez diriskl". Ne ziarbennas ket Kaezar ar c'houlenn, o soñjal e tistroe da venozioù yac'hoc'h, pegwir e kinnige e-unan ar pezh en devoa nac'het a-ziagent. Ar goanag bras a vage, /o c'houzout. peseurt madoù en devoa gounezet digantañ ha digant kenel Roma, e teufe a-benn d'e zizober eus e bennegezh, pa glevfe e c'houlennadurioù. An emweladenn a oa merket d'ar pempvet deiz eus ar miz. E-keit-se en em gasjod kannaded eus an eil tu d'egile. Ariovistus a c'houlennas "na gasfe Kaezar d'an emziviz troadeg ebet a-gevret gantañ. Aoniañ a rae kouezhañ en ur griped; dont a rafent o-daou marc'hegerien ganto. Ahendall ne zeufe ket". Kaezar, na falveze ket dezhañ e vije un dra bennak evit mirout ouzh an emzivizoù da zarvezout, ha na grede ket fiziout e vuhez etre daouarn ar varc'heien c'halian, a soñjas e oa an dra aesañ kemerout o c'hezeg digant ar varc'heien c'halian, hag e lakaat etre daouarn soudarded an dekvat strollad, m'en devoa ar muiañ e fiziañs enno. E-giz-se en doa gwarded eus ar re emroetañ dezhañ, mar befe ezhomm. Pezh a voe graet, ken e levaras unan eus a soudarded an dekvat strollad hep re c'harzhin, "e rae Kaezar mujoc'h eget ar pezh en doa grataet : grataet en devoa lakaat an dekvat strollad da vezañ e gohortennoù pretoriat, ha bez'o lakae marc'hegerien".

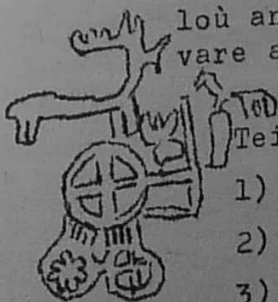
(da genderc'hel)

ROLL AN EIENSKRIDOU POUZUSAN EVIT
STUDIAN HENLENNEGEZH RELIJIEL LEC'HLENN.
(Skandinavia)

Un henzoueedoniezh bennak a c'heller studiañ e meur a zoare. War douar Keltia - pegwir eo gourdonet darn eus hol lennerien ouzh studi an dachenn-se ez eus daou rummad testeniekadurioù diforc'husaes : testennoù dre skrid a zo en Iwerzhon hag e Kembre, hag enskrivadurioù ha delwenoù a zo war an douar-bras e Galia, hogen n'eus skridtestenn e bet ha delwenn ebet hag a ve kempred ha kenvro gant ar pezh a gaver en tu all da vor Breizh. E Lec'hleñn eo disheñvel ar blegenn : evit ar pezh a sell ouzh Germania ar C'hornog n'eus koulz lavarout da studiañ nemet dezrevell Takitus en e c'hGermania, ha dek kantved diwezhatoc'h skridtestenioù niverus e Germania an Hanternoz. E nep lec'h avat n'eus/zelwenoù pe a enskrivadurioù kozh : gant testennoù hepken eo e ranker tremen, hag eveljust eo ar re a gaver e Lec'hleñn a studier e boaz da gentañ holl, dre ma'z int ar re binvidikañ hag ar re denesausañ. Arabat eo koulskoude keneb-hañ talvoudegezh Takitus ha talvoudegezh an henlennegezh lec'hleñnek : talvoudus int o daou. N'eus ezhomm nemet da lakaat evezh bras pa bleustrer war ar skrivagner latin, ha da ziwall a gredañ pep tra ma kejer gentañ war e hent pa'z eer da vedañ sklaeridigezhioù e Germania an Hanternoz.

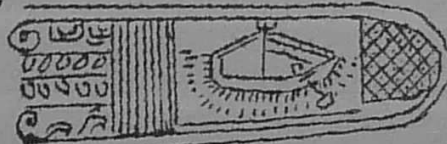
An testennoù hennorvegek (pe hennislandek) a ginnig dimp un doueedoniezh luziet tre. Hogen n'eo ket ken luziet se mar klaskerdonoc'h eget an tu diavaesañ, hag e gwirionez e vez aes en em reterañ e kreiz strolloù ha strobadoù a zoueed hag a zoueed, bras ha bihan. Ret eo hepken, evel war bep tachenn studi ha pep tachenn a relijionouriezh dreistholl, kenurzhiñ ar sklaeridigezhioù. Arabat eo ivez re vrasaat an diaesderioù ; luziet eo bet ar gudenn da gentañ holl dre ma'z eo bet embannet ur bern a levrioù warni abaoe hanterkant vloaz war-dro. Ar pep pouezusañ goude se a zo ober un diforc'h ha lezel a gostez ar sögur, ijinnet an danvez hag ar stumm anezho en XIIIe kantved, ganto neuz romantoù gwirion hep penn na lest, hag o deus gwashaet buan (fornaldar sögur). An testennoù relijiel nemeto, an Edda, a zo tra disheñvel rik ha koshoc'h kalz an danvez, an awen hag ar mammdanevelloù anezho. Skrivet int bet gant ar skalded ma'z eo ar gwir vare anezho hini ar Vikinged, ar mare rakkristen (IX-Xe kantved).

Teir fenndestenn a zo en holl :

- 1) Barzhonegoù an Edda (Saemundor Edda).
- 2) Oberennoù Snorri Sturlusson (Snorra Edda Sturlusora).
- 3) Nav levrenn gentañ danevell meur Saxo Grammaticus en deus skrivet en latin ar Gesta Danorum.

Ar peurrest n'eo ket ken talvoudus se e-maez un nebeut sklæridigezhioù hag emaint dasstrew en oberennoù skalded ha beajourien 'zo, Adam a vBremen da skouer. N'eus ket tu da geñveriañ talvoudegezh istorel ha relijiel ar sögur gant hini an Edda; ar re gentañ a zo bet ijinet penn-da-benn evel m'emaomp o paouez her skrivañ, hag an eil re all a vez meleour, amleal a-wechoù, un amzer hengounel kozh dreist. Al labour poaniusañ ha diaesañ a zo diforc'hiñ elfennoù an danvez mat ha lezel ar re all evel m' emaint e touezh ar mojennoù.

1° - AN EDDA.

An anv-mañ a lakaer war ur stroll digenstag a-walc'h a 29 barzhonegoù • tanevelleñ kurioù, oberoù hag orin an doueed hag an dud veur. Adkavet eo bet an dornskridoù e 1643 gant un eskob islandat, Brungholfr, mab Sven, hag eñ, goude bezañ studiet hag o miret en e gerz e-pad maontek vloaz, o c'hasas da levr di Kiobenhavn, lec'h m'o dalc'her c'hoazh dindan an anv-stroll Codex Reigus.

Bez'e c'heller lavarout eta ez eus bet un dorridigezh hirbad en hengoun lennegel lec'hlennek, hag un diskleriadur kent eo evit an hell arvaroù a zo bet e soñj an dud diwar-benn an henlennegezh. An anv e-unan a zo deut diwar ur fazi : Saemudor Edda. Saemudor e oa ur gouizieg o vevañ en XIIe kantved (1056-1133), tad an istorouriezh islandat. An tiegezhioù a lakae o lignezadurioù dre skrid en o c'houlevrioù (1) Saemudor en devoa skrivet pe aozet e-giz-se kalz a levrioù istor, hag ez naturel tre, dre ma oa brudet c'hoazh e anv, e kredas an eskob e oa Saemudor ivez aozour ar barzhonegoù nevezdastumet. Ar barzhaz-se a zo dedennus tre, rak arabat eo ankounac'haat diouzh un tu all n'eo bet aloubet biskoazh Island gant estrañjourien bennak, hag e chomas bro a beoc'h adal ma voe kemeret dindan veli Lec'hlennez en X° kantved. Kret e c'heller bezañ neuze o deus Islandiz miret kalz a zanzev en o mojennoù dre vras, hogen arabat eo ivez kemmeskañ bloaziadur an dornskrid ha bloaziadur an danvez. Hervez an henskridoniezh e vloaziataer an dornskridoù eus an XIII° kantved. Anat eo avat ez eo koshoc'hik an danvez ha sur a-walc'h int bet adskrivet diwar dornskridoù eus ar mareoù a-raok, mar ne vezent ket treuzkaset c'hoazh dre gomz ez eeun. Un nebeut barzhonegoù a gaver ouzhpenn e dornskridoù yaouankoc'h eget hini Saemudor.

An anv-kadarn edda a rank bezañ diskeriet da eil : kavet eo bet ar ger war un dornskrid diwar zorn Snorri, miret en Uppsala, daoust na vefe ket an hini pouezusañ. Soñjal a reas an eskob e terefe mat an envidigezh, ha lakaat a reas an anv a Edda Saemudor war ar barzhonegoù. Dre fazi eo ivez e reer hen Edda anezho, rak Snorri hag a zo marv e-doug an XIII° kantved (1171-1241) a anaveze ar barzhonegoù ma'z eo o yezh henstummoc'h eget e hini, hag a veneg en e oberennoù-eñ rannbennadoù anezho. Ur wech ouzhpenn, ha mat eo hen adlavarout : arabat eo kammgemer ha bloaziata hended an danvez diouzh hended keñveriek an destenn.

Dre vras e vez bepred an danvez koshoc'h eget ar skrid. Hogen n'eus ket da vont re bell kennebeut war hent ar c'hoshaat : ne da barzhoneg ebet en tu all d'an IXe kantved war argil (hag ouzhpenn c'hoazh e ranker sellout oute a-dreuz ur greskwerenn 1). An darn vrasañ eus an dornskridoù a zo e gwirionez eus an X-XIe kantved, hag ul lod pouezus a-walc'h en o mesk a zo bet amprestet diwar penndanveziou an Nibelungen (Niflinger) e-tro 1200, ha goude a-wechoù. Ar re-mañ n'int ket talvoudus-bras eta e-keñver an hen-zoueedoniezh.

En diwezh ez eus c'hwec'h pe seizh barzhoneg hag a adstager ouzh ar Codex Regius. Eus an XIIIe kantved int, hogen danevell-skridoù evel ar Balderstraumer (hunvreen Balder) a zo eus ar re bouezusañ, pe an Hyndhluljodh (goulennerezh Freya), pe c'hoazh ur rann eus ar Voluspa vihan, Voluspa in Skamma (na deo ket un diverradur eus ar Voluspa), hag a ginnig kalz a sklaeridigezhioù digavadus er Voluspa all.

2° - SNORRA EDDA STURLUSORA.

An edda e komz-plaen eo. An oberour, Snorri Sturlusson, a oa un den speredek-dreist hag onest ma'z eo bet bras tre e levezon war emdroidigezh politikel Island. Ganet eo bet e 1176 pe 1178 (ne ouier ket resis), e kornog ar vro, e Borg, o tiskann eus a ouenn Egil dre e vamm (unan eus ar sögur, an Egilsa a Skalla-grimssonar a c'hoarvez eno). Marteze a-walc'h en deus skrivet an danevell e-unan-penn, hag hep mar en deus e adaozet, hogen n'en deus ket ijinat an danvez rak tu en doa bet da vezañ desket-bras. N'eo ket bet desavet en e diegezh ginidik, en ti ur pennkenel all ne lavaran ket, Ion Lepston, en Oddi, adalek an oad tri bloaz (pa ne veze ket brezel mui o ren etre ar penntiegezhioù brasañ ec'h eskemmed bugale en arouez a adunvanadur). Hag en ti Ion Lepston e oa ur "Skol Veur" ma kelenned an hengoun ha barzhoniezh ar skalded ennañ a-sevret gant ar gelennadurezh klasel. Heuliañ a reas ar bugel ar c'hentelioù ha goude ar c'hentelioù-se e savas c'hoant ennañ da gendeuziñ an daou hengoun, an hini broadel hag an hini klasel, en ur bennoberenn (2). Goude marv Ion e 1201 e tistroas da vBorg, e tegemeras domani Reykjaholt da herezh digant e gerent, hag eñ ha sevel raktal eno ur skol veur ivez, e-sell da saveteiñ ar pezh a c'helle bezañ savet aet c'hoazh eus an hengoun. Rak ret eo gouzout eo c'hoarvezet kristenadurezh Island hep gwad skuilhet nag hemolc'hidigezhioù; divizet eo bet gant un Thing e-tro 1000 ha netra mui. Daouc'hant vloaz goude, da vare Snorri ne oa ket c'hoazh aet da varv an holl zamefiverennoù ha lod anezhe a dizhe bevañ c'hoazh. Snorri a c'halvas an holl skalded a chome war-lerc'h d'n em strollañ endro dezhañ, hag o lakaas da genlabourat en e skol veur dindan e

renadur. Eñ e-unan en em lakaas da genaozañ.

- 27 -

Gwellomp bremañ c'hoari politikel Snorri : etre 1215 ha 1218 e voe e gefridi bezañ "Jubennour al Lezennoù" ur wech ar bloaz da geñver bodadeg an thing, ha kuzulier meur e voe e-keit-se ivez. Goude-se, e 1218, e veajas da Norvegia; d'ar mare-hont avat e savas tabut etre ar jarl Skuli ha roue Norvegia Haakon, ken e reas ar roue e venoz aloubiñ Island. Dre e zivenoziañ e tihenchas Snorri ar bigi norvegiat diouzh sodoù Island, hag ouzhpenn e tleomp dezhañ kounlevr lignezadur roueed Norvegia adal Sant Olaf, kenaozet da blijout d'ar roue Haakon. Pa zistroas da Island e 1222, e voe Snorri degemeret fall. Dont a reas a-benn da vezañ ur wech jubennour al Lezennoù etre 1223 ha 1237, hogen war zigreskiñ a oa aet e c'halloud hag e levezon en abeg d'e chomadenn e Norvegia. En em dennañ a reas neuze da lakaat e labouradeg-skol da vont en-dro, ha da skrivañ e zaou bennoberenn, ar Snorra Edda hag istor roueed Norvegia, an Heimskringla. Gwazh a se da Snorri avat e c'hoarvezas rendael adarre etre ar roue Haakon hag ar jarl Skuli, ha Snorri en em lakaas hep gouzout re vat a-du gant ar jarl trec'het gant ar roue. Haakon en em glevas neuze gant enebour touet Snorri, Gizzur, o c'houlenn outañ degas Snorri en e vev pe e lazhañ. Gizzur a zilennas an eil doare da sentiñ, ha Snorri a voe lozhet d'an 23 a viz Gwengolo 1241, endra dangwalled e di. Heulidurioù emzalc'h Snorri a zo bet bras meurbet war vuhez Island, rak dre virout ouzh Norvegiat da zont en deus lezet an hent war zigor dirak an Daned o deus da c'houlde trevadennet an enezenn ha peurziviet ha galloudezhioù arboellerezhel. Hogen n'eus forzh penaos siwazh, ne vije ket bet gouest ar re-mañ da virout ouzh an Amerikaned hag ar Saozon da zont da beurvrenañ ar boblañs ha da gas pe hengoun ha pep gwerinoniezh da get evit mat e-pad ar brezel 1939-45.

Gwell a se deomp n'eo ket bet kollet oberoù Snorri :

a) An Heimskringla a zeraou gant ur pennad hir tre diwar-benn sant Olaf. Istor roueed Norvegia eo p'edont e Sveden hag ar rannbennadoù kentañ a ziskuilh kalz a zouedoniezh. Embennet int bet gant F. Jonsson, e Kiobenhavn e 1912, dindan e anv dihevelop, an Ynglingasaga. Displeget eo enno emgann an Ased enep ar Vaned (kelc'h ar bed), Ofridhr vid Vani (pennad 4), kendivizoù Bragi, Bragerödur (pennad 3), hag ar Voluspá 21-24.

b) Edda Snorri a zo teirrannek. Enni ez eus :

1° - Ar Gylfaginning pe Faltaziadur Gylfi. Snorri hag a oa kristen a ranke displegañ an traoù dre zamvenegoù ha gant evezh.

2° - Ar Skaldskaparmál pe arz ar skalded (= Barzhed). Ret e oa dezho anavezout rak ha perak pep anvidigezh ha pep treuzskeddennadur (un danevell kentelius eo an Edda war doue-mañ-doue-se, ennañ e-tre 60 rannvarzhoneg).

3° - An Hattatal pe meulgan en eñor d'ar roue Haakon, savet en holl zoareoù-barzhonieñ e amzer. N'en deus ket kalz a bouez avat.

Tri rannskrid disheñvel eus a labour Snorri a zo. An daou dalvoudekañ anezho a zo hini Worms hag hini Uppsala a gement zo berroc'h.

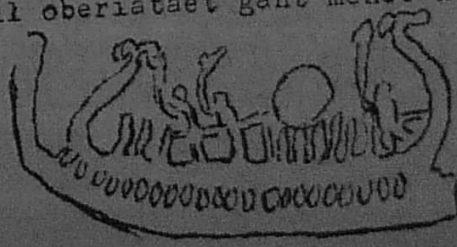
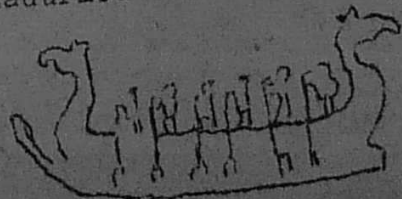
3.- SAXO GRAMMATICUS.

Ne ouier netra diwar-benn an den, nemet ez eo bet ganet e kreiz an XIIe kantved en un enezenn eus an Danmark, hini Zee-land marteze, rak Saxo a veneg a-wechoù anv an enezenn en e oberenn hag a hañval hec'h anavezout mat. Ur c'hloarreg e oa ivez e servij Absalon, eskob Lund (Skania a voe e-pad pell-amzer dindan veli Bro-Danmark. Skaniz eo o deus en em zisrannet). Evit al lesanv Saxo, eo deut dre ma anved Saks an Hanternoz german a-bezh, ha ne c'hellfed lakaat anv ebet estreget hemañ; peurlizia- nav eo deomp buhez an den. An Ao. de Vries a c'houlaka en dije ambrouget e vestr en ur veaj da Bariz, hogen n'eo se nemet ur goulekadur ha netraken.

Kempred eo e oberenn gant hini Snorri. Danevellafi a ra deomp istor roueed Danmark, ar Gesta Danorum. Kregiñ a ra e 870 gant Harald glas e zent, ha kenderc'hel betek 1202. Goude-se e tistro an displegadurioù da varevezhioù koshoc'h en-dro, evit kaout un echu e 1216, bloaz ma tiv Saxo Grammaticus da viken. Nav levrenn a zo en holl, e latin mat ha livet kaer.

Eilskrivet, embannet hag adembannet alies eo bet ar Gesta Danorum : degas a ra an cozour kalz a resisadurioù prizioù diwar-benn an henzouedoniezh c'herman hag ar mojennoù pe an danevel- ladurioù kozh. Hogen, souezhusañ tra a zo, n'eus ket a zornskrid mui, ha bremañ e renker labourat war mouladurioù kentañ ar grenn- amzer. Eus ar mammskridoù ne chom mui nemet un dornskrid dizol- oet gant Gaston Paris en Angers, e diwezh an XIXe kantved. Derou al levrenn gentañ eo, hag e c'helle bezañ aze un dornskrid a vije bet etre daouarn Saxo Grammaticus e-unan rak notennoù dorn- skrivet a zo e marz. An destenn a genglot mat ivez. Embannet eo bet ar Gesta Danorum evit ar wech diwezhañ e 1931 gant Olrik ha Roeder e Kiøbenhavn ha lakaet en deus an Ao. G. Dumézil ur rann eus al levr dedennusañ, an hini kentañ, en e levr nevez, La saga de Hadingus, Paris 1953.

-----
(1) En enep ne c'heller ket lakaat ur c'hañveriadur da dalvezout ouzh lignezadurioù Normandia c'hall (kv. Guillaume de Jumièges) ha n'o deus ket bet muioc'h a bouez hag a wirionez eget ligne- zadurioù Troiat roueed Bro-C'hall oberiataet gant menec'h Saint

Denis. Normandiz Vro-C'hall n'o deus dalc'het netra eus o anien kent hag eus an thalassocratie vikingel. Lez Dugod Normandia a oa deut da vezañ galleger. N'eus nemet ar wiracouriezh hag a zo chomet henc'herman. En emgann Hasting (Senlac) e tanevell deomp Guillaume de Poitiers eo bet kanet ar Chanson de Roland. Ar c'hallekadurezh n'he deus ket bet ezhomm eus a 120 vloaz evit bezañ peurechuet. Herri II Plantagenet ne ouie nemet ur gerio ennoù saoznek, ha Herri V a oa diwezhiek (da skouer en emgann Azincourt) ha dre se eo e c'heller diskleriañ hep poan pouez hag emzalc'h Skol-Veur Pariz, poblañs Pariz hag hini Burgondiz e-pad ar brezel a gant vloaz. Gallek eo bet bro Saoz betek Edward III, tra ma komze ar werin saozneg.

(2) Darempredoù strizh a zo bet bepred etre Island hag Europa e-pad ar grennamzer. Un niver bras a-walc'h a eskibien hag a vene-c'h a oa bet desket en Alamagn, re all a veaje kalz. Sant Benediz o devoa savet manac'hioù ha skolioù. Anavezout a raed an testennoù latin ha troidigezhioù a oa bet graet diwarno. Saemundr e-unan en devoa tremenet meur a vloaz eus e yaouankiz en arallvro hag e Pariz. Eñ eo e savas skol Oddi, hag en e skol e kendeuzed hag e kemmesked an daou gelennadur. E yaouankiz en deus tremenet Snorri e-unan o vevañ e-kichen Ion neuze, hag a oa gourvab Saemundr, hag a-kichen mab Ion anvet Saemundr en ivez. Hervez ar pezh a skriv en e rakskrid, ik let rita "me a lakaas skrivañ", e renas ul labour kenaozañ, samensatja, graet gant an holl.

LEVRENNADUR

JAN de VRIES, Altgermanische Literaturgeschichte, 2 levr., Berlin 1942.

Sammlung GÖSCHEN, Nordische Literaturgeschichte I. Die islandische und norwegische Literaturgeschichte des Mittelalters gant Wolfgang GÖLTHER, Berlin ha Leipzig 1921.

F. WAGNER, Les poèmes héroïques de l'Edda, Liège 1936 ha Les poèmes mythiques de l'Edda (troidigezh fall a-walc'h).

Thule, Altnordische Dichtung und Prosa. Zweite Reihe (14° Band), embannet gant Felix NIEDNER, Snorris Königsbuch (Heimskringla), Léna 1922.

Eugen MOGK, Novellistische Darstellung mythologischer Stoffe Snorris und seiner Schule, helsinki 1923 (Folklore Fellows Communications) (labour arutellerezh didalvoud rik).

Finnur JONSSON, Edda Snorra Sturlusonar, Kiøbenhavn 1931.

SAXO GRAMMATICUS, Gesta Danorum, embannet gant Olaf ha Roeder, Kiøbenhavn 1931.

Darn eus hol lennerien o deus goulennet ouzomp petra a zeu da vezañ Barzhaz Kerverzhioù, ha perak n'eo ket bet moulet c'hoazh ha kaset d'ar rakprenerien. Keuz hon eus o rankout respont n'hon eus netra da welout gant mouladur hag embannadur ar Barzhaz. N'ouzomp ket gant piw eo bet paeet ha n'emañ ket an arc'hant das-tumet etre hon daouarn.

Arnodiñ a raimp hepken, embann ur wech ar mare, kinnig d'hol lennerien ar pezh hon eus er c'heñver-se, da lavarout eo un toul-lad barzhonegoù ha testennoù diwar zorn Kerverzhioù, hag a zo chomet divoul ha diembann betekhen.

Kel a rankomp reiñ ivez n'en deus an Aotrou Jean Piette (Arzel Even, pe Idris Gawr, pe Gereint, pe Natrouissus) na karg, na kefridi mui a-berzh "OGAM" abaoe meur a vloaz. An holl skridoù diembann hor boa c'hoazh diwar e zorn a zo bet daskoret dezhañ ha n'eo bet embannet hini ebet anezho abaoe ma'z eo bet argaset eus a renerezh "OGAM". Pelloc'hamzer c'hoazh a zo na gase mui dimp nemet dibaot a wech pennadoùigoù n'hellent ket bezañ lakaet a-gavret gant pennadoù hor c'henlabourerien all.

An anvioù-mañ da heul a zo re an dud "emskiantek" o deus nac'het paeañ pe peurbaeañ priz o c'houmanant goude bezañ degemeret ha miret niverennoù OGAM e 1954:

Ernest Gérard (an "Tad Patrick", Rennes) : 1000 lur. - Jacques Quatreboeufs (pe Jakez Oc'h pe Pevarejen, Rennes) : 600 lur. - Cercle du Poudouvre (an ao. Guilhard, Dinan) : 1000 lur. - Yvonne Galbrun (pe Erwanez pe Iona, Vincennes) : 700 lur. -

Pedit Doue da reiñ dezho bep a wenneg !

OGAM HENGOUN KELT

Koumanant-bloaz evit c'hwec'h (6) niverenn, moulet war paper kaer, enno e-tro 400 pajenn en holl e 1955, ha skeudennaù e-leizh : 1000 lur, estrenvro 1500 lur, a-gavret gant ar stagadenn vrezhoneg : 1200 lur, estrenvro 1900 lur.

Da baeañ d'ar c'hont-red-post :

C.C.P. : 293 68 RENNES

M. Pierre LEROUX

2, rue Léonard de Vinci

Boîte Postale 2 RENNES (I.-&-V.)

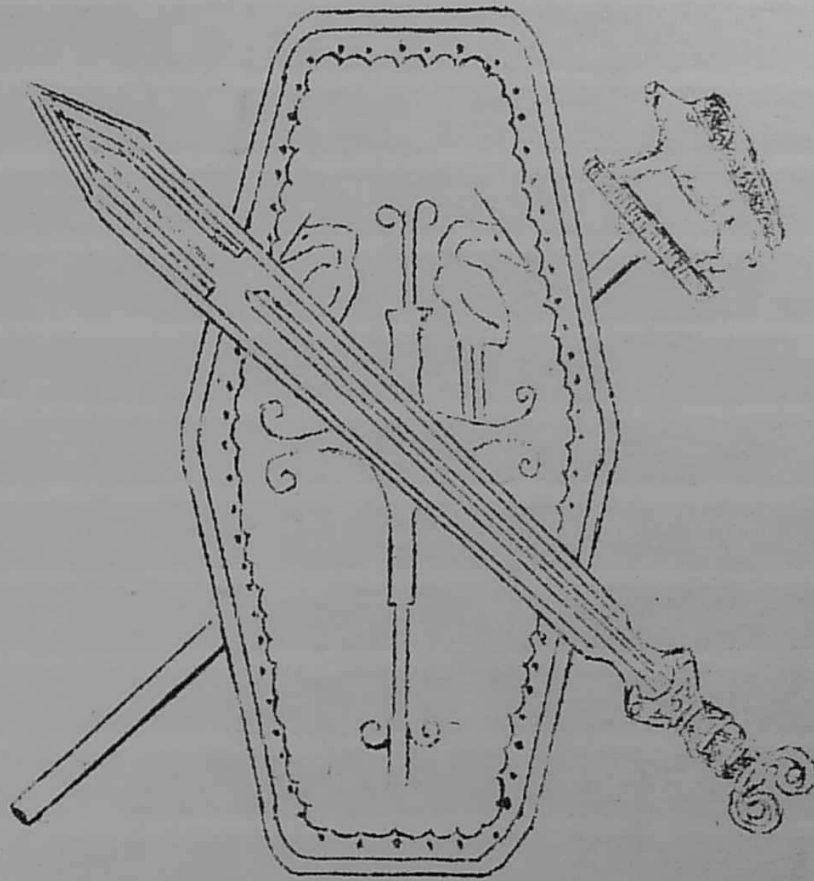
Arc'houmanantoù a dalv evit ur bloavezhad klok hepken, ha ne vezo degemeret e-giz-ebet koumanantoù distag d'ar stagadenn vrezhonek.

Diokleriet hervez lezenn : pevare trimiziad (4ième trimestre) Décembre 1954. Mouladur : 300 skouerenn, niv. 28-31. Pep gwir miret strizh. Imprimerie spéciale d'OGAM-Tradition Celtique : 2 rue Léonard de Vinci Rennes (I.-&-V.). Le gérant Odon de COUASNON.

OSAM